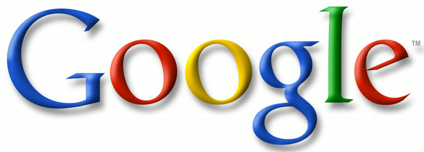
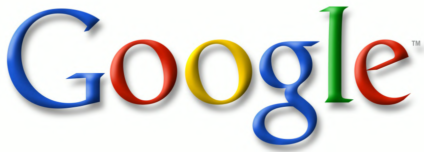

WIDENER
HN TEM7 Q

Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Levned.

Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Levned.

Til Almenlæsning fremstillet

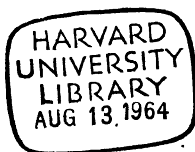
af

S. Birket Smith.

København.
Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
Fr. Bagges Bogtrykkeri.
1887.

Nærværende Skrift maa i Hovedsagen betragtes som et Uddrag af mit større Værk om samme Emne, der udkom i to Bind i Aarene 1879—81. Saa megen Grund jeg har til at glæde mig over den Velvilje, hvormed dette sidste er bleven modtaget, og over den Udbredelse, det har fundet, er der dog ikke Tvivl om, at dets Størrelse og Dyrhed har gjort det uoverkommeligt for mange, som kunde ønske at vide nærmere Besked om Leonora Christinas begivenhedsrige Liv, og baade jeg og min ærede Forlægger har derfor ment, at der ved Siden af det kunde blive Plads for et Skrift som det foreliggende, der, medens det indeholder væsentlig de samme Kendsgerninger som hint større Arbejde, meddeler dem i en langt mere sammentrængt, men, som jeg haaber, derfor ikke mindre læselig Fremstilling.

I November 1887.

S. B. S.

I.

En 3—4 Aar efter at Kong Christian IV. havde mistet sin Dronning, Anna Kathrina, indgik han — som det synes, i al Stilhed — Ægteskab med den syttenaarige adelige Jomfru Kirsten Munk[1]), Datter af den i 1602 afdøde Ludvig Munk til Nørlund, der som Lensmand i Trondhjem havde gjort sig i høj Grad forhadt og frygtet ved sin lovløse og voldsomme Færd, og af den endnu levende Ellen Marsvin, en meget driftig og verdensklog Dame, som med stor Dygtighed bestyrede sine mange Jordegodser og i alle Maader viste en udpræget Sans for sin egen Fordel. Skjønt Kongens Bejlen sikkert har været Fru Ellen meget velkommen, ikke mindst fordi den gav hende Udsigt til en Indflydelse hos sin tilkommende høje Svigersøn, som hun virkelig ogsaa baade opnaaede og i lang Tid bevarede, var den første Forudsætning for Ægteskabet dog naturligvis en stærk Tilbøjelighed hos Kongen selv for den unge Jomfru, og der er ingen Grund til at tvivle om, at denne Tilbøjelighed endnu i en Del Aar efter Brylupet holdt sig nogenlunde usvækket. Ikke desto mindre viste det sig i Tidens Løb, og efter at Kirsten Munks Karakter havde faaet Lejlighed

[1]) Bryllupet holdtes i Følge Kongens eget Vidnesbyrd den 31. December 1615.

til at udfolde sig, at Ægteskabet fra Kongens Side havde været et stort Misgreb. Fru Kirsten var en grov, uædel og ubændig Natur, stærkt sanselig og let optændt til den heftigste Lidenskab, som ikke mindre let udladede sig i Ord og Handlinger af ligefrem oprørende Raahed. Men disse uskønne Egenskaber, som senere skulde blive Kongen en Kilde til de bitreste Græmmelser, traadte næppe meget stærkt frem i Ægteskabets første Aar, og Fru Kirstens Opførsel i denne Tid gav ham i hvert Fald ikke nogen større Grund til Klage. Hun blev efterhaanden Moder til 12 Børn, af hvilke dog 2 var dødfødte, medens 2 andre døde i en spæd Alder. Det tredieældste af Børnene var Leonora Christina, hvis Liv her skal skildres.

Leonora Christina fødtes den 8. Juli 1621 paa Frederiksborg, det prægtige Slot, som Kongen selv havde opført, og som var hans kæreste Opholdssted. Det var dengang en almindelig Skik blandt Landets fornemme Slægter, at ikke blot den egentlige Børneopdragelse, men ogsaa hvad man snarest maatte kalde Opamningen, foregik udenfor Hjemmet, idet Børnene i en meget tidlig Alder overlodes til ældre kvindelige Slægtninge, helst om muligt til Mormoderen, for at opfostres hos dem. I Overensstemmelse med denne Skik, som ikke mindst overholdtes i selve Kongefamilien, blev ogsaa Leonora Christina, da hun kun var en 6—7 Uger gammel, af sin Mormoder Ellen Marsvin ført med til Dalum Kloster i Nærheden af Odense, hvilken Gaard Fru Ellen havde i Forlening, og hvor hun i en Række Aar boede. Leonora Christinas ældste Søster, Anne Kathrine, var allerede i Forvejen paa Dalum, og de andre Søskende kom efterhaanden næsten alle dertil. At i øvrigt Fru Ellen ikke personlig opfostrede eller opdrog sine Datterbørn, men kun førte et Overtilsyn med deres Opdragelse, er en

Selvfølge. Til at varetage det nærmere anvendtes særlig kyndige Folk, og vi véd saaledes, at der paa Dalum var ansat baade en Hovmesterinde og Lærere, som, naar de allerførste Barndomsaars almindeligere Optugtelse var til Ende, forestod den mere planmæssige Undervisning. Af denne sidste kom Leonora Christina for Resten ikke ret længe til at nyde godt, thi allerede i en Alder af 6 Aar forlod hun Dalum. Aarsagen hertil var for en væsentlig Del det uheldige Forløb af den Krig, som Kongen i sin Egenskab af Kredsøverste i den nedersachsiske Kreds førte mod den tyske Kejser og den katholske Liga. Efter at Krigslykken nemlig allerede i 1626 afgjort havde erklæret sig mod Kongen, blev i 1627 Halvøen oversvømmet af de fjendtlige Hære, medens Kongens Tropper, som til Dels var opløste i vild Uorden, flygtede over til Øerne. Under disse Omstændigheder tog Kongen Ophold paa Dalum Kloster, der saaledes for en Tid blev baade Hovedkvarter og Regeringens Midtpunkt, og da den Uro og Tummel, der herved samlede sig om Stedet, ikke var til Baade for Børnenes Opdragelse, besluttede Fru Ellen sig til at drage bort med dem af Børnene, som paa den Tid var hos hende, deriblandt ogsaa Leonora Christina. De drog saa til København, hvor de tilbragte Vinteren, men næste Foraar blev det bestemt, at Leonora Christina skulde slutte sig til to af sine Søskende — en ældre Søster, Sophie Elisabeth, og en yngre Broder, Valdemar Christian —, som allerede Aaret i Forvejen var bleven sendte til Nederlandene for at tilbringe nogen Tid hos en Søsterdatter af Christian IV., den brunsvigske Prinsesse Sophie Hedevig, som var gift med Statholderen i Frisland, Grev Ernst Kasimir af Nassau Dietz. Hun tiltraadte Rejsen i Maj 1628 og ledsagedes bl. a. af Rektoren ved Herlufsholms Skole, Magister Wichmann Hase-

bart, som skulde lede hendes og hendes Søskendes Undervisning, hvad han ogsaa efter Grevinden af Nassaus Vidnesbyrd gjorde paa en meget tilfredsstillende Maade. Grevinden, som afvexlende boede i Leeuwarden og i Groningen, tog sig meget moderligt af Kongens Børn, og det voldte hende derfor stor Bekymring, da de i Eftersommeren alle tre blev angrebne af Børnekopper. De kom sig dog igen forholdsvis hurtigt, hvorimod 2 af Grevindens egne Børn, nemlig hendes eneste Datter og en Søn ved Navn Morits, blev Ofre for Sygdommen. Drengens Død vedblev altid at være en sørgelig Erindring for Leonora Christina. Hun og han — som var en 11—12 gammel — holdt nemlig overordentlig meget af hinanden og betragtede sig allerede som Kærestefolk. Man skjulte derfor ogsaa i Begyndelsen hans Død for Leonora Christina, men en Dag tog hendes Lærer hende med sig ind i Salen, hvor Drengens Lig stod udstillet, og hun blev saa grebet ved at se det, at hun besvimede og maatte bæres ud. Ja, saa blivende et Indtryk gjorde det sørgelige Syn paa hende, at hun, fordi Liget var pyntet med Rosmariner, aldrig siden kunde se denne Blomst uden at komme til at græde og endnu i sin fremrykkede Alder ikke kunde taale Lugten af den.

Opholdet i Nederlandene blev i øvrigt kun kortvarigt. Kongen længtes efter sine Børn, og næppe havde den foreløbige Undertegning af Fredstraktaten fundet Sted (Maj 1629), før han kaldte dem hjem. De Forhold, hvortil de vendte tilbage, var dog kun sørge lige. Kongen var i høj Grad nedtrykt over det ulykkelige Udfald af den Krig, hvortil han havde knyttet saa store Forhaabninger om forøget Anseelse for sig selv og Riget, og med denne Sorg forenede sig den heftigste Græmmelse over hans Hustrus Opførsel. Fru Kirsten havde

nemlig under Krigen fattet en ustyrlig Lidenskab for en tysk Rytteroberst i Kongens Tjeneste, Rhingreve Otto Ludvig af Salm, og havde i den Maade, hvorpaa hun ytrede denne Lidenskab, sat ethvert Sømmeligheds-hensyn til Side. Baade paa Dalum Kloster, i København og paa Kronborg, hvor Fru Kirsten og Rhingreven havde været sammen, var der forefaldet de skandaløseste Scener, til Dels i Tyendets Paasyn, og Kongen kunde saa meget mindre undgaa at faa Nys om Sagen, som hun formelig lagde an paa at vise ham selv, hvorledes han stadig blev hende mere og mere modbydelig og forhadt. Ikke nok hermed anstrængte hun sig — uden Tvivl for i paakommende Tilfælde at sikre sig et Tilflugtssted udenfor Landet — af al Magt for at indynde sig hos den svenske Regering, hvis Forhold til den danske var temmelig spændt og mistroisk, og hun anvendte hertil de lumpneste og foragteligste Midler, idet hun ligefrem gjorde sig til den svenske Regerings stadige Spion overfor sin egen Ægtefælle, hvis Hemmeligheder hun forraadte med saa meget større Tilfredsstillelse, jo mere de kunde antages at stille ham i et ufordelagtigt Lys og opægge den svenske Konge imod ham.

Endnu en Tid lang efter, at Kongen var kommen fuldstændig paa det rene med Fru Kirstens Utroskab, afholdt han sig — som han selv sagde: for Børnenes Skyld — fra at skride aabenlyst ind imod hende, og denne Langmodighed viste han endnu, da hun, ikke længe efter Børnenes Hjemkomst fra Udlandet, fødte en Datter, som Kongen ikke vilde erkende at være Fader til. Men Maalet var nu dog næsten fuldt, og da Kongen kort efter kom til Kundskab om, at Fru Kirsten havde sat sig i Forbindelse med en berygtet Guldmager og Sortekunstner i Hamborg for paa en eller anden Maade at bringe Ulykke over ham, lod han ikke blot afholde et

Slags Forhør over hende ved to gejstlige Mænd, men traf ogsaa forskellige Foranstaltninger, som sigtede til dels at passe bedre paa hende, dels at afskære hende fra al Indflydelse paa Børnene. Disse Forholdsregler havde dog nærmest kun den Virkning paa hende at gøre hende helt ustyrlig, og da Kongen, for at sikre Døtrene mod hendes Voldsomhed, yderligere fandt Anledning til at sætte en Vagt ved deres Dør, indsaa Fru Kirsten, at hun havde tabt Spillet, og efter at have givet en lidenskabelig Scene til bedste besluttede hun sig til at forlade Kongen og Hoffet og udførte ogsaa strax denne Beslutning (16. Januar 1630). Ved denne hendes Bortrejse kan der siges at være indtraadt en virkelig Skilsmisse mellem Ægtefællerne, thi de kom aldrig mere sammen eller fik hinanden oftere at se. Men alligevel skulde Forholdet til Fru Kirsten, i alle de Aar Kongen levede, blive ham en stadig Kilde til Sorg og Ærgrelser. Hun og hendes Slægt paastod med største Frækhed, at hun var uskyldig i alt, hvad Kongen paasagde hende, og at de mod hende rettede Beskyldninger kun var et Opspind af hendes forrige Pige Vibeke Kruse, som Kongen havde gjort til sin Elskerinde, efter at Fru Kirstens Utroskab var bleven aabenbar. Og skønt Kongen ikke længe efter hendes Bortrejse søgte at sætte en Dæmper paa hende ved at anvise hende Godserne Boller og Rosenvold i Jylland til Opholdssted og forbyde hende at forlade dem uden hans Samtykke, lykkedes det ham dog ikke herved at stoppe Sladderen og Bagvaskelsen. Fru Kirstens egen Moder, Ellen Marsvin, som i Begyndelsen havde været meget ulykkelig over Datterens Færd, blev efter Bruddet med Kongen hendes ivrigste Forsvarer, og ikke nok med, at hun en Tid lang opdrog Fru Kirstens sidst fødte Datter, Dorthea Elisabeth, som Kongen spotvis kaldte „den kasserede Frøken“, i sit Hus, gjorde

hun forskellige Forsøg hos Kongen selv paa at overtale ham til at tage Fru Kirsten til sig igen og anerkende Datteren. Men langtfra at lykkes, tjente disse Forsøg kun til at ophidse Kongen yderligere, saa at han flere Gange var betænkt paa at anlægge offentlig Sag mod sin Hustru for at vise Verden, hvor meget hun virkelig havde forbrudt sig imod ham. Og kom end Tanken ikke til Udførelse, beredte dog Fru Kirstens Tilhængeres Optræden i Forbindelse med hendes egen fortsatte Trods hende i Aarenes Løb adskillige følelige Ubehageligheder, idet hun ikke blot blev underkastet flere Forhør, men ogsaa nogle Gange ligefrem fik Husarrest paa længere Tid, og endelig mistede den omstridte Datter, Dorthea Elisabeth, som Kongen lod sende ud af Landet.

Fru Kirsten havde rimeligvis altid været en daarlig Moder for sine Børn, men hun blev det i hvert Fald, efter at hendes ulykkelige Lidenskab for Rhingreven havde berøvet hende Sind og Sans for alt andet. Kongen fortæller selv, hvorledes hun lod dem gaa „pjaltede og revne", tiltalte dem med de groveste Ukvemsord og behandlede dem haardt uden Aarsag. Der er Tegn til, at hun foretrak Leonora Christina noget for de andre — som denne Datter da ogsaa var Faderens Yndling —, men til Gengæld synes hun mod den ældste af Døtrene, Anne Kathrine, at have næret en Følelse, der grænsede til Had. Allerede længe før hendes Bortrejse fra Hoffet havde derfor Kongen, der var den kærligste og omhyggeligste Fader, i mangt og meget maattet tage sig af Børnene, og der er ingen Tvivl om, at han efter hin Begivenhed følte en dobbelt stærk Forpligtelse til at søge at udfylde den Plads, som Moderen havde ladet staa tom. Han viste sig da ogsaa utrættelig i til alle Sider at paase deres Tarv, og der var intet, som han glemte eller oversaa, lige fra det at vælge Ægtefæller til Døtrene

og indtil saadanne Smaating som at sørge for, at Hullerne paa Børnenes Klæder blev stoppede i rette Tid, eller at der blev købt Legetøj til de mindste Juleaften. Især vaagede han dog med Omhu over deres Opdragelse og Undervisning — der ligesom paa Dalum Kloster ledede af en Hovmesterinde med Lærere i de enkelte Fag —, og da Leonora Christina frem for sine Søskende udmærkede sig ved et ypperligt Nemme, en forbavsende Hukommelse og en overordentlig Lærelyst, tør det sikkert antages, at den Undervisning, hun modtog dengang, blev et godt Grundlag for den i Forhold til Tiden og Landet ualmindelig høje Dannelse, som udmærkede hende i senere Aar. Om Enkelthederne bliver det altid noget vanskeligt at dømme, ogsaa af den Grund, at Leonora Christina vedblev at udvide sine Kundskaber saa længe hun levede, og her skal derfor kun kortelig omtales, at medens de mere elementære Undervisningsfag som Regning, Skrivning og Haandarbejde ikke forsømtes — i nogle af dem viste Leonora Christina senere stort Mesterskab —, blev der ogsaa lagt en ikke ringe Vægt paa saadanne Fag, som hørte til den finere Dannelse, f. Ex. Musik, som Kongen var en stor Elsker af, Dans og fremmede Sprog, især fransk. Om Leonora Christinas Færdighed i at tale det sidste Sprog — en Færdighed, som dengang endnu var ualmindelig blandt danske Damer — har vi allerede fra hendes Barndomsaar et Vidnesbyrd af en fint dannet Franskmand, som gjorde hendes Bekendtskab. Grundlaget for al Datidens Undervisning var dog Religionsundervisningen, som blev drevet med stor Kraft fra den tidlige Alder, og hvor lidt tiltrækkende end denne Undervisning sikkert var i sin Form, maa den antages at have baaret god Frugt for Leonora Christinas Vedkommende, idet hun hele sit Liv igennem og ikke mindst i Ulykkens Dage fandt en virksom Trøst

og Tilflugt i Religionen, og Bibelen altid blev hende en Yndlingsbog, som hun atter og atter kom tilbage til. Det er i øvrigt værd at lægge Mærke til som Vidnesbyrd om, hvor alvorligt Kongen tog det med sine Børns Opdragelse, at der ikke overfor dem blev slaaet noget af paa den strænge Tugt, som overhovedet var Drivhjulet i Tidens Opdragelsesvæsen. Leonora Christina afgiver selv et Exempel herpaa. En Dag, da hendes Lærer i Musik, en gammel vanskelig Tysker, gav hende Undervisning paa Spinettet (en Slags Klavér), blev han vred paa hende og stødte hendes Fingre mod Tangenterne. Nu bliver ogsaa Leonora Christina hidsig, tager fat paa Lærerens Haand og slaar hans Fingre saa haardt mod Tangenterne, at Strængene springer. Læreren klager til Hovmesterinden, og hun, som i Forvejen var vred paa Leonora Christina, laver saa to Ris, hvormed hun bearbejder denne eftertrykkeligt, ja, ikke nøjet med at piske hende paa sædvanlig Maade, slaar hun hende med den tykke Ende af det ene Ris saa voldsomt, at den stakkels Pige i fire Uger efter næppe kunde gaa, og det varede over to Maaneder, inden Saarene blev helt lægte. Hun beholdt dog Ar af dem hele sit Liv igjennem.

Skønt denne grusomme Revselse sikkert ikke lidt overskred Grænserne for, hvad der var almindeligt, er det dog betegnende for, hvad Tiden tillod i denne Retning, at den ikke strax gjorde Hovmesterinden umulig i sin Stilling, ja at den end ikke synes at have indbragt hende en alvorlig Irettesættelse, eftersom hun endnu en Tid lang vedblev at behandle Leonora Christina med stor Strænghed, indtil hun endelig i Efteraaret 1634 fik sin Afsked. For os er ikke blot Arten af Straffen, anvendt paa en ung Pige i den Alder, i og for sig frastødende, men vi maa finde noget højst modstridende mellem den Medfart, Leonora Christina saaledes maatte

døje, og den høje Stilling, hun indtog i Samfundet og allerede med Værdighed vidste at hævde. Netop i Efteraaret 1634 fejredes Kongens ældste Søns, Prins Christians, Bryllup med en ganske overordentlig Pragt. Der var ingen Ende paa de storartede Festligheder, som overværedes af en Skare fremmede Gæster, deriblandt mange fyrstelige Personer og Affendinger fra de første europæiske Hoffer. Og ved denne Lejlighed hædredes Leonora Christina saa meget baade af Kongen selv og den hele tilstedeværende glimrende Kreds — det var bl. a. hende, der uddelte Priserne til Sejerherrerne i de Væddekampe, hvormed Festlighederne afsluttedes —, og hun vandt i saa høj Grad de fineste Kenderes Beundring ved sine Talenter og ved den Ynde og Anstand, hvormed hun optraadte, at man har dobbelt vanskeligt ved at forestille sig, at denne fuldendte Dame var den samme Skolepige, som ikke længe i Forvejen havde faaet Ris af sin Hovmesterinde.

Ogsaa det viser hen til den store Forskel mellem da og nu, at Leonora Christina, da hun fik den omtalte Tugtelse, allerede i flere Aar havde været trolovet, og at det var hendes Fæstemand, som ved at klage til Kongen endelig befriede hende for den strænge Hovmesterinde. Børneforlovelser var i hin Tid meget almindelige, især i de fornemme Slægter, og Leonora Christina var i det højeste kun 9 Aar gammel, da hun blev lovet bort til den Mand, med hvem hun siden skulde dele saa mange gode og onde Dage. Denne Mand var Kongens Kammerjunker Korfits Ulfeldt, Søn af Rigskantsler Jakob Ulfeldt og tilhørende en anset, men ikke meget rig Slægt af den gamle danske Adel. Blandt Adelen maatte Kongen nemlig søge sine Svigersønner, thi om end hans Ægteskab med Kirsten Munk var lovligt, var det dog ikke jævnbyrdigt, og Børnene havde ikke fyrstelige Rettig-

heder. Korfits Ulfeldt (født den 10. Juli 1606) havde som de fleste af Datidens Adelsmænd tilbragt mange Aar af sin Ungdom i Udlandet, særlig i Frankrig, Tyskland og Italien, og var maaske først i 1629 vendt tilbage til Fædrelandet; hvor han blev ansat som Hofjunker, siden som Kammerjunker hos Christian IV. Der var i hans Personlighed saa meget, som gik ud over det sædvanlige, at man let forstaar, at Kongen kunde fatte den Tanke at gøre ham til sin Svigersøn. Han havde et ualmindelig imponerende Ydre, og dog kunde hans Væsen være overordentlig elskværdigt og indtagende, naar han selv vilde. Han var en kundskabsrig og fint dannet Mand med mange Interesser og en ikke ringe Begavelse, om end Samtiden ganske vist omtalte denne i højere Toner, end den fortjente. Paa den anden Side — men dette blev først ret aabenbart i en senere Tid — var han i høj Grad hovmodig, magtsyg og egennyttig, og hans Karakter frembød en mærkelig Blanding af Fremfusenhed og Stædighed, men savnede al egentlig Fasthed, saa at han i flere af sit Livs vigtigste Afgørelser viste sig svag og holdningsløs. Som allerede sagt, var Leonora Christina pur ung, da hun blev lovet bort til ham, og man skulde synes, at det var et voveligt Forsøg at binde et saadant Barn til en langt ældre Mand, som allerede havde prøvet en hel Del af Livet. Forsøget løb dog for saa vidt heldigt af, som der snart udviklede sig den varmeste gensidige Tilbøjelighed mellem de paagældende, men at Forbindelsen i andre Henseender blev en rig Kilde til Lidelse for Leonora Christina, vil det følgende lære. Den var for Resten næppe knyttet, før hun begyndte at døje ondt for den. Efter hvad hun selv fortæller, havde nemlig hendes daværende Hovmesterindes Datter fejlagtigt ment, at Ulfeldt var indtaget i hende, og da hun opdagede sin Fejltagelse, prøvede

hun i Forening med Leonora Christinas egen Søster Sophie Elisabeth, der havde et ukærligt og misundeligt Sind, paa at gøre Leonora Christina ked af sin Fæstemand ved at tale spottende om hans smaa Kaar og talrige, fattige Familie — Ulfeldt havde 16 Søskende — samt ved at komme med drillende Henthydninger til en Benskade, som han led af, og som han beholdt hele sit Liv igennem. Leonora Christina lod sig dog ikke bevæge deraf, og efterhaanden hørte Spotten op af sig selv.

Den nævnte Søster, Sophie Elisabeth, som var det ældste af Kongens Børn med Kirsten Munk, efter at Anne Kathrine var død i 1633, havde i en Alder af 15 Aar Bryllup med en holstensk Adelsmand, Christian Pentz, der var Guvernør i Glückstadt og siden blev tysk Rigsgreve. Det var Kongens Bestemmelse, at Leonora Christina skulde giftes, naar hun havde naaet den samme Alder, og da man nærmede sig dette Tidspunkt, lod han derfor Bryllupsindbydelserne udgaa til en stor Mængde Medlemmer af Rigets højeste Adel og deres Damer. Bryllupet stod paa Københavns Slot den 9. Oktober 1636, efter at først Dagen i Forvejen Rigsraadet og de gifte adelige Damer — der var tilsagt ikke færre end 97 Fruer — havde ledsaget Bruden til Hest og til Vogns fra Frederiksborg til København. At der ved Bryllupet selv og de Festligheder, som ledsagede det, udfoldedes megen Pomp og Pragt, omtales flere Steder, men i øvrigt véd vi ikke stort mere om Enkelthederne, end at Borgerskabet „stod paa Gaden i Gevær", at der blev skudt med Kanoner fra Voldene, at der blev holdt Dystløb og afbrændt flere Fyrværkerier. De unge Ægtefolk blev endnu henved en Maaneds Tid efter Bryllupet i København, men rejste saa til Møn, som Ulfeldt — der nu var Ridder af Elefanten og Rigsraad — havde i Forlening. Her opholdt de sig

Vinteren over, idet de uden Tvivl boede paa Elmelundegaard, Lensmandens sædvanlige Opholdssted.

II.

Det er Ægteskabet, som har gjort Leonora Christina navnkundig, og det ikke blot fordi hun ved det knyttedes til en Mand, som kom til at spille en fremtrædende Rolle i den danske Historie, men fordi denne Forbindelse satte hendes egne store Kræfter og rige Evner i Virksomhed paa en saadan Maade, at hun derved har erobret sig en selvstændig Plads i den almindelige Bevidsthed. Det er dog egentlig først i den senere Halvdel af hendes Ægteskab, da Ulykken tvinger hende ud fra de banede Spor, at hendes Liv faar en større Interesse. Saa længe Heldet nogenlunde følger hendes Ægtefælle paa den høje, men usikre Bane, han snart skulde betræde, dækkes hendes Historie for en stor Del af hans, og hvad der er at berette for hendes eget Vedkommende, er hverken meget eller af stor Vigtighed. Alligevel er disse hendes Ægteskabs første Aar af ikke ringe Betydning for hende selv. Det er i dem at Spirerne lægges til hendes tilkommende Skæbne. Det er i dem at hendes Aand faar sin endelige Uddannelse, og at hendes Karakter udfolder sig. Det er endelig i dem at hendes Kærlighed til Ægtefællen sætter sin Blomst, denne Kærlighed, som paa én Gang er Midtpunktet og Hoveddrivkraften i hendes Liv. Thi af den udspringer baade hendes højeste Lykke og hendes bitreste Sorger, og til den lader de fleste af de Handlinger, som især giver hende Betydning i vore Øjne, sig føre tilbage. Afset fra denne Følelse var ellers, mærkeligt nok, hendes mest iøjnefaldende Egenskaber saadanne, som man snarest søger hos det

stærkere Køn. Som hun var stor og kraftig af Legeme — hun skal have lignet Faderen meget, ogsaa i Ansigtstræk —, saaledes havde hun en Mands Mod, Handlekraft og Raadsnarhed, endog i ualmindelig Grad, og intet viser mere, hvilken fremtrædende Plads hendes inderlige, trofaste og altid offervillige Kærlighed indtager i hendes Liv og i hendes Historie, end at til Trods for de ikke sjældent noget uvante og mandhaftige Omrids af hendes aandelige Personlighed bliver det samlede Indtryk af hendes Skikkelse dog altid Indtrykket af en ægte Kvinde, om end tillige af en Kvinde, der er støbt i en ualmindelig storladen Form.

Allerede kort efter Bryllupet skulde Leonora Christina komme til at gøre en Opofrelse for sin Mand. Hun fik nemlig at vide af ham, at han havde en ikke ubetydelig Gæld, og denne Gæld betalte hun, men maatte for at kunne gøre det sælge sit Guld- og Sølvtøj og fine Ædelstene. Det skulde dog ikke vare længe, inden der foregik et stort Omslag i Ulfeldts Formuesomstændigheder, idet der i Løbet af faa Aar overdroges ham flere højst betydelige Embeder og Tillidshverv, som paa forskellig Maade blev til rige Indtægtskilder for ham. Begyndelsen gjordes, da han i Foraaret 1637 udnævntes til Statholder i København, en Stilling, som nærmest omfattede det øverste Polititilsyn i Hovedstaden, men med hvilken der i Tidens Løb ogsaa havde forenet sig en Del andre Forretninger, deriblandt Overbestyrelsen af den Del af Finantserne, som laa under Kongen selv, og af hvilke Udgifterne til Hofholdningen og til Flaaden afholdtes. Det var en Stilling, som baade i sig selv og fordi den bragte dens Indehaver i stadig Berøring med Kongen, var af ikke ringe Betydning, men den blev det end mere paa Grund af Kongens stærke Tilbøjelighed til at gøre sin Myndighed gældende paa alle

Statsstyrelsens Omraader, idet han herved, naar han havde en Statholder, der nød hans Tillid, som oftest brugte ham som Mellemmand mellem sig og den særlige Styrelse og derved jævnlig fik Anledning til at tage ham med paa Raad om Sagerne. En nødvendig Følge af Ulfeldts Udnævnelse til Statholder var, at han maatte tage fast Ophold i København, og han købte i den Anledning en Gaard, som med sin tilliggende Grund indtog den større nordlige Del af det nuværende Graabrødretorv samt noget af det nærmest liggende Areal nord for Torvet og endelig hele den nuværende Kejsergade. Paa det sidste Sted lod Ulfeldt i 1647 bygge et nyt Hus, som han forbandt med det, der allerede stod paa Grunden, da han købte den.

Det var her, at Ulfeldt og Leonora Christina havde deres Hjem, indtil de forlod deres Fædreland, et Hjem, som i det mindste i senere Aar var højst pragtfuldt udstyret, og som uden Tvivl ogsaa søgtes af mange. Dog var Antallet af dem, der kom i et fortroligere Forhold til Husets Herre og Frue, vistnok forholdsvis ringe, og det er ret betegnende, at fraregnet den nærmeste Familie — der dog ingenlunde ubetinget kunde betragtes som venskabelig sindet — maa de paagældende kun til Dels søges i Samfundets højeste Lag. Leonora Christina var stolt. Hun havde en stærk Følelse af sit Menneskeværd og en høj Forestilling om, hvad der skyldtes hende som Kongens Datter. Vi kan finde denne Selvfølelse baade forklarlig og naturlig, ja idet den bliver sig selv lig under alle Skæbnens Omskiftelser, saa at hun ikke engang, da alt er styrtet sammen om hende, og hun staar alene i Ulykken, slaar et Gran af i sine Fordringer enten i den ene eller anden Henseende, faar den endog et Præg af det ophøjede, som vækker baade Beundring og Medfølelse. Det er dog let at forstaa, at hendes Samtid

ikke har set Sagen paa samme Maade, og at særlig Højadelen til Dels vægrede sig ved at anerkende de Krav, hun stillede paa sin Fødsels Vegne. Thi selv om den ikke tvivlede om hendes Moders lovmæssige Giftermaal — hvad dog stadig en og anden synes at have gjort —, maatte det ligge nær nok for den at mene, at den Forskel i Stand, der var paa Faderens Vegne, igen udjævnedes ved, at Leonora Christina baade var Datter af en adelig Dame og gift med en Adelsmand. Følgen maatte da blive, at det saa vel fra dens som fra Leonora Christinas Side kun mere undtagelsesvis kom til en fortroligere Tilnærmelse. Til Ulfeldt stillede en Del af Højadelen sig uvilligt allerede paa Grund af hans hurtige Stigen, og fordi hans Stilling som Kongens Svigersøn gjorde ham mistænkelig i deres Øjne. Men den kunde heller ikke føle sig tiltalt af hans personlige Optræden, der, alt som hans Indflydelse forøgedes, blev mere og mere overmodig og hensynsløs. I og for sig var Ulfeldts Selvfølelse maaske ikke større end Leonora Christinas, men som den i det hele var af lavere Art, idet den var parret med Ringeagt for andre og voxede med Heldet, saaledes ytrede den sig ogsaa i en langt mere frastødende Form. At Ulfeldt dog ved Siden af var i Stand til at udfolde megen Elskværdighed, naar han vilde, er allerede berørt, ja han kunde endog vise en ikke ringe Fortrolighed mod Folk, som anerkendte hans Overlegenhed og ikke stillede for store Fordringer for sig selv, og da ogsaa Leonora Christina havde en betydelig Evne til at omgaaes jævnere Folk, kan man ikke undre sig over, at baade hun og Ulfeldt i det hele var mest afholdte i Mellemklasserne og her kunde erhverve sig sande Venner. En saadan Ven, som mere end nogen anden fortjener at nævnes, fordi hans Skæbne paa det nøjeste blev knyttet til det Ulfeldtske Ægtepars,

var deres Huslæge, Dr. med. Otto Sperling. Han var født i Hamborg, havde tilbragt en Del Aar i Udlandet og taget den medicinske Doktorgrad i Padua. Hans Studier havde især været rettede paa Plantevidenskaben, men efter engang paa en Sørejse at være bleven forslaaet til Norge, nedsatte han sig der som praktiserende Læge og gjorde i denne Egenskab Bekendtskab med Ulfeldt, som da var Lensmand i Bahus. Han blev dog snart ked af Opholdet i Norge og flyttede til Sjælland, hvor hans Kone, som var dansk, havde en Gaard i Jernløse, en Mils Vej fra Holbæk. Ulfeldt satte Pris paa Sperling baade for hans Dygtigheds og hans mangesidige Dannelses Skyld, og næppe var han bleven Statholder i København, før han skaffede ham Pladsen som Læge ved Børnehuset og tog ham til sin Huslæge. Ikke længe efter skaffede han ham tillige Overopsynet over Kongens botaniske Have. Sperling blev nu en stadig Gæst i Ulfeldts Hus, han kurerede paa Ulfeldts syge Ben, stod Leonora Christina bi i hendes mange Barselsenge og blev baade Husherrens og Husfruens fortrolige. Han spillede Skak med Leonora Christina, læste latin med hende og meddelte hende ogsaa ellers et og andet af sin egen omfattende Kundskab; thi, som han selv siger, „hun havde Lyst til at vide alting, ogsaa i Medicinen.“ Om det sidste haves ogsaa et interessant Vidnesbyrd i en Beretning om, med hvilken ivrig Opmærksomhed hun engang overværede den fagmæssige Opskæring af et kvindeligt Lig. En saadan Dissektion var dengang noget ganske nyt her hjemme, og man maa kende den Rædsel og Afsky, hvormed de fleste betragtede denne Handling, for til fulde at kunne vurdere Leonora Christinas Fordomsfrihed og Lærelyst. Som allerede antydet, strakte denne Lærelyst sig i øvrigt til mange andre Omraader, og i det hele stræbte Leonora

Christina i sit Ægteskab paa alle Maader at uddanne og udvikle sin Aand, saa vidt hendes Pligter som Husfrue i et stort Hus og snart ogsaa som Moder til en talrig Børneflok tillod hende det. Vi véd saaledes, at hun, til hvis musikalske Dannelse der allerede i Barndommen var lagt en god Grund, nu lærte at spille paa flere nye Instrumenter, saasom Fløjte, Guitar og Viola di Gamba (en Slags Violoncel). Hun tegnede og tog i et Par Aar Undervisning i denne Kunst hos den udmærkede Maler Karl van Mander. Hun lærte italiensk og latin, i senere Aar tillige spansk osv. Ogsaa til lettere Adspredelser blev der lejlighedsvis Tid, og hun fortæller selv, at hun i de første Aar af sit Ægteskab morede sig med at jage (til Hest), skyde og spille Bold, Idrætter, der passede godt til hendes kraftige Legeme og den mandlige Retning i hendes Sind. En stadig genkommende Afbrydelse baade i Adspredelserne og i Studierne voldtes dog ved hendes hyppige Nedkomster. Skønt man ikke nøjagtigt véd, hvor mange Børn hun fik, da flere af dem døde i en spæd Alder, er det dog sikkert, at hun i det mindste fik 10, og i en Aarrække fødte hun gennemsnitlig et Barn om Aaret. Flere af disse Børn vil siden blive omtalte, og her skal kun nævnes, at i Modsætning til, hvad der havde været Tilfældet med Leonora Christina selv og hendes Søskende, synes alle hendes Børn paa en eneste Undtagelse nær at være blevne opfostrede og opdragne i Hjemmet.

De første 5—6 Aar af Leonora Christinas Ægteskab var uden Tvivl de lykkeligste i hendes Liv. Hun elskede sin Mand og blev elsket af ham igen, hendes Fader Kongen viste hende, som hun selv siger, endog mere Ære, end der tilkom hende, og ogsaa Ulfeldt modtog stadig nye Beviser paa hans Tillid og Yndest. Naturligvis var hun dog heller ikke i denne Tid fri for

Ubehageligheder og Bryderier, og bl. a. omtaler hun selv, hvorledes to af hendes egne Søskende, i Forening med en Søster til Ulfeldt, som boede hos ham, bestræbte sig for at gøre hende og hendes Ægtefælle skinsyge paa hinanden, hvad der dog ikke lykkedes. Dette giver mig Anledning til at sige et Par Ord om Leonora Christinas Søskende. De lignede kun lidt hende selv og synes at have arvet de fleste af Moderens slette Egenskaber. Den eneste Broder, Valdemar Christian, var en yderst letsindig og hjærteløs Person, om hvem man ikke véd det ringeste godt. Søstrene var, saa vidt vi kjender dem, gennemgaaende af en meget uædel Natur, plumpe i Følelser og lave i Tænkemaade, frem for alt stadig misundelige paa Leonora Christina, baade fordi Faderen foretrak hende, og fordi hendes Mands Stilling og hendes egne personlige Egenskaber gjorde hende mest hædret af Verden. De viste sig derfor ogsaa som oftest meget uelskværdige mod Søsteren, men kunde dog ikke undgaa at anerkende hendes Overlegenhed og endte altid med at tage deres Tilflugt til hende, naar de paa en eller anden Maade kom i Betryk. Ogsaa til dem havde Kongen selv udset Ægtefæller. Om Sophie Elisabeths Mand, Grev Christian Pentz, har jeg allerede talt. Elisabeth Augusta blev i 1639 gift med Hans Lindenov til Iversnæs, en plump og ubegavet Landjunker, som dog allerede Aaret efter Bryllupet optoges i Rigsraadet. De to Tvillinger, Frøknerne[1]) Hedvig og Christiane, ægtede i 1642 Ebbe Ulfeldt, Søn af Rigsraad Christoffer Ulfeldt til Svenstrup i Skaane, og Hannibal Sehested til Nøragergaard, som ved Bryllupet allerede

---

[1]) Frøkentitelen, som alle Kirsten Munks Døtre førte (ogsaa efter deres Giftermaal), betegnede deres fyrstelige Afstamning. Almindelige Adelsdamer var kun Jomfruer.

var Rigsraad og Statholder i Norge. Ebbe Ulfeldt var en ret dygtig Officer, som i længere Tid havde tjent i Udlandet, men Hannibal Sehested var uden Tvivl den betydeligste af alle Svigersønnerne, et skarpt Hoved med virkelig Statsmandsdygtighed, ikke mindre ærgerrig end Ulfeldt selv, men langt bøjeligere end denne, pragtelskende, smuk og fint dannet, men med løse moralske Grundsætninger. Ulfeldt begyndte allerede tidlig at frygte ham som en farlig Medbejler, og man har ment, at det for en Del var hans Skyld, at Sehested kom op til Norge.

Der var én Sag, som baade Leonora Christina og hendes Søskende vistnok omtrent betragtede med samme Øjne, hvor forskellige og lidet enige de end ellers var, nemlig deres Moders, Fru Kirsten Munks, Sag. De var endnu Børn, da Moderen forlod dem, og deres Erindringer om hende kunde ikke være meget venlige. Men alt som de voxede til, maatte det naturligvis fylde dem med Skam og Bitterhed at se den, der havde skænket dem Livet, ikke blot leve skilt fra sin Ægtefælle, men næsten behandlet som en Forbryderske. Det kunde end ikke undgaaes, at dette, i Forbindelse med den ringe Offentlighed, der i sin Tid var givet Bryllupet, maatte kaste ligesom en Skygge paa dem selv, og naar nu hertil kommer, at de i det mindste en Tid lang maa antages at have faaet deres Kundskab om Aarsagen til Forældrenes Skilsmisse af de forvanskede Beretninger, som Moderens Tilhængere satte i Omløb, er det let at forstaa, at Børnene, uden Hensyn til deres personlige Følelser for Moderen, ved enhver Lejlighed var rede til at stille sig paa hendes Side og tage hende i Forsvar. Men dette var det samme som at kaste Handsken til Faderen, der ophidsedes heftigt ved den mindste Antydning af, at han kunde have taget fejl med Hensyn til sin

Hustru, og i Virkeligheden blev, i alle de Aar Kongen levede, Fru Kirstens Sag et stadigt Æmne til Misstemning og Strid mellem ham og Børnene. For Leonora Christina maatte det hele være dobbelt pinligt, fordi hun elskede sin Fader højt, og hun vides da ogsaa kun en enkelt Gang mere ligefrem at have udæsket Kongens Vrede i denne Sag, nemlig da hun — ligesom to af hendes Søstre — i 1645 besøgte Moderen paa Boller. Men at hendes Opfattelse af Sagen væsentlig var den samme som hendes Søskendes, kan næppe betvivles, og selv de første, forholdsvis lykkelige Aar af hendes Ægteskab kan derfor ikke have været uberørte af den uhyggelige Spænding mellem Forældrene. At i øvrigt ogsaa Fru Kirstens Svigersønner sluttede sig til hendes Sag, vil man finde ganske naturligt. Ved de indgaaede Ægteskaber var jo Familiens Ære og Vanære til Dels ogsaa bleven deres, og det kunde ikke være dem ligegyldigt, i hvad Lys deres Svigermoder stod i Folks Øjne, og hvorledes hun behandledes. Man finder derfor ogsaa altid dem i Rækkerne af Fru Kirstens Parti, og det beror mest paa Hensynet til deres andre Interesser, om de til en given Tid træder mere eller mindre i Forgrunden. Korfits Ulfeldt indtog i flere Aar efter sit Bryllup en temmelig tilbagetrukken Holdning i denne Sag, men efter at han af andre Grunde var kommen i et mindre godt Forhold til Kongen, slog han ogsaa om paa dette Punkt og gjorde Fru Kirstens Sag til sin egen. Hvorledes det i øvrigt gik til, at den tidligere saa gode Forstaaelse mellem Ulfeldt og hans kongelige Svigerfader efterhaanden gik over til gensidig Uvilje og aabenbar Strid, skal jeg nu i Korthed skildre. Denne Forandring maatte efter Sagens Natur volde Leonora Christina fuldt saa megen Bekymring som Forældrenes indbyrdes Forhold, og den kan i Virkeligheden siges at være det

første Led i den uafbrudte Kæde af Sorg og Ulykke, som fra nu af drager sig igennem hendes Liv.

I Foraaret 1643 gav Kongen Ulfeldt et større Bevis end nogensinde tidligere paa den Tillid, han nærede til ham, idet han gjorde ham til Rigshovmester. Det var den højeste Stilling, der kunde beklædes af en Undersaat, idet Rigshovmesteren paa én Gang var, hvad man nu vilde kalde Førsteminister og Finantsminister, og desuden havde Forsædet i Rigsraadet. Der er næppe Tvivl om, at Kongen ved at overdrage Ulfeldt denne Post mente for en væsentlig Del at sikre sig selv Frugterne af den store Indflydelse, som fulgte med den. Men heri forregnede han sig stærkt. Da Ulfeldt var kommen til Magten, havde han nærmest kun Tanke for to Ting: at hævde sin Embedsmyndighed og til det yderste fremme sine personlige Interesser. Men ligesom hans Embedsmyndighed næppe fandt nogen anden Skranke af Betydning end Kongens Myndighed og derfor let maatte komme til at støde sammen med denne, saaledes faldt hans personlige Interesser, ligesom de andre Svigersønners, kun i faa Punkter sammen med Kongens. Om deres Forhold til Kirsten Munks Sag har jeg allerede talt, men overhovedet var, naar de hos Kongen havde opnaaet, hvad der var at opnaa med det gode, deres nærmeste Udsigt til videre Fordel at slutte sig til deres Standsfæller i Rigsraadet, som var Kongens naturlige Modstandere, og dette forsømte de da heller ikke, naar Anledning gaves. Saaledes havde Kongen, langt fra at skabe sig en Støtte ved Ulfeldts Udnævnelse, i Virkeligheden snarere skabt sig en Hindring og en Plage, og efterhaanden som han kom til Erkendelse baade heraf og af, at han ogsaa i andre Henseender havde taget fejl af Svigersønnen, fyldtes hans Hjærte med Harme og Bitterhed mod denne. Allerede den Krig, som i 1643

udbrød mellem Danmark og Sverig, gjorde Kongen temmelig klartseende.

At Ulfeldt havde bidraget sit til at hidføre denne ulykkelige Krig ved at tilskynde til og med Hensynsløshed gennemføre den udæskende Politik, som blev den nærmeste Anledning til Krigen, kan næppe være nogen Tvivl underkastet, men hans Evner som Statsmand sættes maaske i et endnu ufordelagtigere Lys ved den næsten ufattelige Blindhed, han viste med Hensyn til de Følger, denne Politik nødvendig maatte drage efter sig, saa at der, da Krigen udbrød, næsten intet var gjort for at møde den, Rustningerne næppe begyndte, og Flaaden, hvis Udstyrelse særlig paalaa Ulfeldt, i maadelig Stand. I de nævnte Henseender delte i øvrigt Kongen selv fuldstændigt Skylden med ham og kan for saa vidt ikke have haft Føje til at dadle ham. Men heller ikke under Krigen forøgede Ulfeldt sit Navns Ære, og den Misfornøjelse, der paa Grund af Begivenhedernes uheldige Gang udbredte sig i alle Kredse, vendte sig efterhaanden i stigende Grad mod ham. Særlig efter at Pros Munds Flaade, til hvilken man satte sit sidste Haab, var bleven ødelagt i Oktober 1644, blev Stemningen yderst ophidset mod Ulfeldt. Man paastod, at Flaaden havde været utilgivelig slet udstyret og forsynet, og man ymtede om, at Ulfeldt — ligesom ogsaa Svogeren Hannibal Sehested i Norge — lagde an paa at svække Staten for selv at vinde saa meget større Magt samt benyttede Krigen til at berige sig efter en stor Maalestok. Ogsaa Kongen, som under Krigen havde lært Ulfeldts Egenmægtighed at kende, synes efter Flaadens Tab at have fattet Mistro til hans Styrelse i det hele, ja endog hans Redelighed begyndte han — sikkert med god Grund — at drage i Tvivl og foretog i den Anledning personlig en Undersøgelse af Proviantshuset, hvis

Forsyning paahvilede Ulfeldt. Samtidig tilkendegav han sin store Misfornøjelse med Ulfeldts gode Ven, Dr. Sperling, hvis Embedsførelse heller ikke synes at have været meget samvittighedsfuld, idet han uden videre afskedigede ham fra hans Stillinger som Børnehuslæge og Kongens Botaniker og derefter indledede en Undersøgelse imod ham. Det følger af sig selv, at Ulfeldt viste sig umaadelig krænket over Kongens unaadige Stemning, han holdt sig, uagtet Leonora Christina og andre fraraadede det, i nogen Tid fra Hove, ja skal endog have forlangt sin Afsked. Saa vidt var det dog ikke Kongens Mening at drive Sagen mod sin Datters Mand, og da det paa Grund af Tidernes Vanskelighed maatte føles dobbelt stærkt, om Statens første Embedsmand kun med Vrangvilje udførte sine Forretninger, gjorde Kongen endog selv Skridt til en Forsoning, som ogsaa kom i Stand, om den end kun blev af kort Varighed. Thi da Kongen Aaret efter grebes af dyb Smerte ved at skulle slutte Freden paa yderst ugunstige Vilkaar, lod han en Del af sin Misstemning i saa Henseende gaa ud over Ulfeldt, der sammen med tre andre Kommissærer havde ledet Fredsunderhandlingerne fra dansk Side, ja det hedder endog, at han, da den endelige Bekræftelse af Fredstraktaten havde fundet Sted, kastede Papirerne i Hovedet paa Ulfeldt med de Ord: „Der har du dem, saa som du har gjort dem.“

Da der saaledes viste sig Tegn til, at et nyt Uvejr trak sammen over Ulfeldt, og da denne ogsaa ellers fik at mærke, hvor megen Forbitrelse og Mistro der paa alle Kanter havde rejst sig imod ham, gentog han det Skridt, han allerede Aaret i Forvejen skal have gjort, idet han indgav Begæring om Afsked. Om det i øvrigt var fuldt Alvor hermed, eller om han blot vilde sætte Sagen paa Spidsen for at faa fastslaaet sin Uund-

værlighed under de forvirrede Forhold, som Krigen paa mange Punkter havde medført, faar at staa hen. Men i hvert Fald vilde Kongen heller ikke denne Gang bevilge Afskeden, og der syntes virkelig ogsaa kort efter at aabne sig én Udsigt til, at den gensidige Misstemning kunde dø bort af sig selv, idet Kongen i November (1645) rejste til Hertugdømmerne for at blive der i længere Tid. Uheldigvis skulde denne Rejse lige tvært imod lægge nyt Tønder til Ilden, idet det var paa den at Kongen fik Nys om de tidligere omtalte Besøg, som tre af hans Døtre, deriblandt ogsaa Leonora Christina, havde aflagt hos Moderen paa Boller. Hans Vrede herover forøgedes, da den ældste Datter, Sophie Elisabeth, skriftlig forsvarede disse Besøg med Citater af Bibelen, saa at han endog lod det theologiske Fakultet — bestaaende af Sjællands Biskop og to Professorer — afgive en Erklæring om Sagen, og da Erklæringen gik Døtrene imod, maa han antages at have givet disse, særlig Sophie Elisabeth, en skarp Irettesættelse. Men som han overhovedet, naar han blev ophidset paa Fru Kirstens Vegne, plejede først og fremmest at lade det gaa ud over hende selv, idet han næppe med Urette antog, at hun stod bagved de andres Handlinger, saaledes synes han ogsaa denne Gang at have besluttet at give hende formelig Arrest, som han et Par Gange før havde gjort. Og om end dette ikke blev til noget, fik i hvert Fald den ulykkelige Dorthea Elisabeth, Fru Kirstens yngste Datter, hans Vrede at føle, idet han lod hende, som fra 1637 af havde været opdraget i Hamborg, indsætte i et Karmeliterkloster i Köln, hvor hun ikke længe efter aflagde Ordensløftet. Det er indlysende, at foruden de i Sagen umiddelbart indviklede Børn maatte ogsaa baade de andre Børn og desuden Svigersønnerne føle sig meget ubehageligt berørte ved den Strænghed,

hvormed Kongen tog Sagen, og ved den Offentlighed, han gav den, og det ligger nær at sætte det i Forbindelse hermed, at Ulfeldt omtrent ved denne Tid begyndte helt at udeblive fra Rigsraadets Møder. I Virkeligheden var Spændingen paa begge Sider saa stærk, at man maatte imødese et fuldstændigt Brud mellem de stridende Parter, hvis ikke den ene eller den anden af dem gav noget efter, og heldigvis lykkedes det da ogsaa Hannibal Sehested, som nylig var kommen ned fra Norge, og som havde en høj Stjerne hos Kongen, i Forbindelse med Kantsleren Christen Thomesen Sehested efter nogen Tids Forløb at bringe et Forlig i Stand, dog ikke uden efter en temmelig bitter, skriftlig Meningsudvexling mellem Kongen og hans Børn, der ved denne Lejlighed synes at være optraadte i Fællesskab. Det mærkelige ved dette Forlig er, at det var Kongen der gav efter, og det i langt videre Omfang, end man efter hans Holdning i Begyndelsen skulde have anset for muligt, idet han nemlig ikke blot tillod Børnene at besøge Fru Kirsten, men tillod denne selv af og til at forlade Boller, naar hun havde nødvendigt Ærinde andet Steds, dog paa det Vilkaar, at hun hverken kom, hvor Kongen var, eller med sine Rejser voldte ham nogen Fortræd. Ogsaa gjorde han den Indrømmelse, at naar der i Fremtiden kom noget i Vejen mellem ham og Fru Kirsten, skulde Børnenes og deres Ægtefællers Erklæring indhentes, før han gjorde noget videre Skridt imod hende. I Tilslutning til dette Udfald paa Striden, hvori Kongens høje Alder og tiltagende Legemsskrøbelighed sikkert havde sin Del, indtraadte der nu ogsaa et fredeligere Forhold mellem Kongen og Ulfeldt, ja endog Dr. Sperling nød godt af Forsoningen, idet han saa temmelig blev taget til Naade igen, om han end ikke fik sine Æmbeder tilbage. Imidlertid havde

dog Afgørelsen været saa lidt til Kongens Fordel, og Kongen var med Alderen bleven saa pirrelig og vanskelig at omgaaes, at man let forstaar, at Ulfeldt ikke har troet Freden ret, men har kunnet ønske for en Tid at fjærne sig fra Kongens umiddelbare Nærhed, og idet hans altid syge Ben gav ham tilstrækkeligt Paaskud, søgte og fik han Orlov til at rejse til Paris for der at søge Lægehjælp. Til Rejsen knyttedes der dog ogsaa nogle politiske Hverv, idet han skulde søge at knytte baade Frankrig og Nederlandene nærmere til Danmark, end det hidtil havde været Tilfældet, og desuden formaa begge Stater til at virke for Kongens yngste Søns, Hertug Frederiks, Genindsættelse som Ærkebiskop i Bremens Stift. Med Nederlandene skulde han desuden bringe nogle Toldspørgsmaal i Rigtighed. Rejsen tiltraadtes i Juni Maaned (1646) og gik vistnok over Glückstadt og derfra til Søs til Holland. Leonora Christina ledsagede sin Mand paa Rejsen, og et talrigt Følge gav denne yderligere Glans. Modtagelsen i Holland var meget ærefuld, og i Virkeligheden betegnede ogsaa Ulfeldts Sendelse et helt Omslag i den danske Politik overfor den nævnte Stat. Ikke desto mindre udrettede Ulfeldt kun lidt med Hensyn til de egentlige Formaal for sin Sendelse, idet han kun fik Toldspørgsmaalene bragt til en Afgørelse, som oven i Købet ikke var synderlig glimrende. Og for at naa saa vidt brugte han en overordentlig lang Tid, saa at Kongen, der efter eget Sigende aldrig havde ventet sig meget af denne hollandske Rejse, først blev utaalmodig, og siden, da Opholdet trak længere og længere ud, i højeste Grad forbitret paa Ulfeldt, der efter hans Mening ikke blot overtraadte sin Instrux og bortødslede en Mængde Penge til liden Nytte, men ogsaa forspildte Udsigterne til at udrette noget i Frankrig, hvortil hans Hovedærinde var.

For Leonora Christinas Vedkommende kan om Opholdet i Holland bemærkes, at hun i Efteraaret 1646 nedkom i Haag med en Søn, til hvilken Generalstaterne stod Fadder, og hvem de gav et Kompagni Fodfolk i Fadbergave. Denne Søn blev i øvrigt kun et Par Aar gammel.

Endelig, i Marts 1647, bestemte Ulfeldt sig til at rejse til Paris. Han gjorde Rejsen over Land gennem de spanske Nederlande, medens Leonora Christina med det spæde Barn synes at have taget Søvejen til Calais. Efter Paaske fik han Foretræde og forebragte sine Ærinder først for den franske Enkedronning og den unge Konge, siden for Kardinal Mazarin, og under de Forhandlinger, som hans Hverv gav Anledning til, var baade han selv og Leonora Christina Genstand for en Opmærksomhed og en Hyldest, som efter alles Vidnesbyrd ikke mindre gjaldt deres personlige Egenskaber end deres officielle Stilling, og som var saa meget mere smigrende, fordi den ydedes af et Hof og et Samfund, som baade paa Grund af, hvad det selv ejede af udmærkede og glimrende Personligheder, og hvad det var vant til at se i sin Midte af fremmede, maa antages at have anlagt den største Maalestok, man overhovedet dengang kendte. Ligesom Ulfeldts Talenter som Hofmand og Selskabsmand ingensinde havde haft en større Scene at udfolde sig paa, saaledes har han sikkert bestræbt sig for at lade disse Talenter skinne i deres fulde Glans, hvorved det ogsaa maatte komme ham til gode, at han i sin Ungdom havde tilbragt over 8 Aar i Frankrig. Men ikke desto mindre synes Leonora Christina, der næppe siden hun var Barn havde været udenfor sit Fædreland, og som aldrig før havde været i Frankrig, næsten at have vakt endnu mere Opmærksomhed end Manden paa Grund af sin Skønhed, sin Forstand og den paa én Gang værdige, yndefulde og fuld-

stændig utvungne Maade, hvorpaa hun vidste at føre sig i disse saa ganske ny Omgivelser. Der er bevaret en interessant Skildring af hendes Optræden ved det franske Hof, forfattet af Dronningens Kammerfrue og fortrolige Veninde, Madme. de Motteville, en Dame, som er bekendt for sine fine og sikre Jagttagelser og Skildringer, og som selv oftere havde Lejlighed til at være sammen med Leonora Christina. Hun siger blandt andet om denne, at hun „følte sig meget", at hun som et Tegn paa sin høje Stand bar en lille Hat af sort Fløjel, som alene Kongens Døtre havde Ret til at bære, men at hun i øvrigt var klædt efter fransk Mode og saa godt ud. „Hendes Ansigt", fortsætter hun, „var meget smukt, og hendes Skønhed var blandet med Værdighed" — — — „Hun kom til Dronningen paa samme Maade, som en af vore egne Prinsesser vilde have gjort, og naar hun deltog i Hofselskaberne, viste hun ingen Forlegenhed ved at være sammen med saa mange Folk, som hun ikke kendte. Hun talte ofte og altid forstandigt, med en Naturlighed, som smagte lidt af hendes Fødelands Kulde, men hvori der ikke var noget simpelt eller ubetydeligt, og paa sin Dragt og sin Hat havde hun saa mange Perler, at man kunde se, at hun ogsaa var meget rig. Anden Gang hun var i Palais-Royal, viste Dronningen hende sine Værelser, sine Bade og sit Bedekammer, som hun altsammen saa uden at rose det i nogen overvættes høj Grad, men dog tillige saaledes, at hun lagde Mærke til, hvad der virkelig var smukt. Jeg var alene med Dronningen, da jeg sagde til Ambassadricen, at Dronningen havde smukke Hænder, som det uden Tvivl vilde fornøje hende mere at se end alt, hvad Dronningen viste hende. Hun tog saa Dronningens Haand, og efter at have trukket Handsken af den kyssede hun den og roste den med megen Ynde. Hun løftede hendes Halstørklæde op for at se

hendes Barm og gjorde det med saa megen Fortrolighed, som om hun havde været hendes Søster og kendt hende hele sit Liv. Alt dette syntes Dronningen godt om, og hele den Dag talte man ikke om andet end om den danske Dame, om hendes blide Værdighed, om den Ynde, hun viste i hele sin Optræden, og om de Beviser, hun havde givet paa, at hun havde megen Aand og Forstand. Hendes Blidhed var parret med en ædel Stolthed, som gjorde, at hun kyssede Dronningen af England[1]), da hun hilste paa hende og ikke viste sig ydmyg ved nogen af de Lejligheder, hvor hun skulde hævde sin Stilling. Man gjorde et Bal for hende, og Dronningen forærede hende et Ur med Diamanter til en betydelig Værdi. Efter disse Æresbevisninger rejste hun bort, uden Tvivl lige saa tilfreds med Hoffet, som Hoffet var med hende."

Trods al den Ære, der vistes Ulfeldt og Leonora Christina i Frankrig, gik det ogsaa her kun daarligt med den førstes politiske Hverv, idet han med Hensyn til det, der var Hovedformaalet med hans Sendelse, enten fik lidet sigende Løfter eller ligefrem Afslag. Da der endelig ikke var mere at gøre, drog han og Leonora Christina fra Amiens, hvor det franske Hof en Tid havde opholdt sig, til Dünkirchen, og saa over Ostende og Brüssel til Rotterdam, hvorfra Leonora Christina, ledsaget af Dr. Sperling og en dansk Adelsmand, gjorde en Udflugt til London paa en halv Snes Dage. Efter at hun derpaa igen havde sluttet sig til Manden i Haag, drog de over Amsterdam til Delfzijl, og sejlede derfra til Glückstadt. Først i Slutningen af Juli kom Ulfeldt til København, og man faar i det hele Indtrykket af, at han ikke forhastede sig med Hjemrejsen, hvad der kunde synes underligt nok, naar man véd, hvor vred Kongen

---

[1]) Carl I.s Gemalinde Henriette, som da levede i Frankrig.

var paa ham for hans lange og kostbare Ophold i Holland. Men Sagen var, at Ulfeldt ogsaa var bleven i høj Grad forbitret paa Kongen, og hans Langsomhed maa uden Tvivl opfattes baade som et Tegn paa Trods og som et Ønske om saa længe som muligt at forhale det Sammenstød med Kongen, som syntes uundgaaeligt ved Hjemkomsten. Blandt Aarsagerne til hans Vrede maa først nævnes Kongens Misfornøjelse med den Maade, hvorpaa han havde røgtet sine Hverv i Udlandet; dernæst, at Kongen efterhaanden havde indrømmet Hannibal Sehested større og større Selvstændighed i Styrelsen af de norske Sager, særlig med Hensyn til Finantsvæsenet, hvorved Ulfeldt følte sin Myndighed som Rigshovmester krænket og beskaaret; endelig, at Kongen igen var optraadt med Strænghed mod Kirsten Munk. Hvad det sidste Punkt angaar, vil man mindes, at Kongen ved Forliget i 1646 havde tilladt Fru Kirsten at foretage en og anden nødvendig Rejse, naar hun ikke derved fortrædigede ham. Det varede dog kun nogle Maaneder, da han fik at vide, at hun ikke blot havde været i Fyn, men paa en meget opsigtvækkende Maade var rejst gennem Hertugdømmerne til Datteren Sophie Elisabeth i Glückstadt, og maaske erfarede han ogsaa, hvad man talte om, at hun paa denne Rejse havde fundet Lejlighed til at fornærme Vibeke Kruse, som mødte hende paa Vejen. I hvert Fald blev Kongen yderst opbragt og ansaa sig ikke længere for bunden ved Forliget, men tilskrev dog i Overensstemmelse med sit Løfte Ulfeldt og Valdemar Christian om Sagen. Da Ulfeldts Svar imidlertid ikke tilfredsstillede ham — om Valdemar Christians vides intet —, lod han Fru Kirsten indespærre paa Boller under Bevogtning og fratog hende samtidigt Raadigheden over hendes Gods. Dette Skridt, som vistnok var temmelig strængt i Forhold til Brødens Størrelse, synes at have vakt stor Misfor-

nøjelse ikke blot hos Fru Kirstens nærmeste, men hos Adelsstanden overhovedet, der i en saadan gentagen formløs Fængsling af en af dens Standsfæller saa en stærk Krænkelse af sine Forrettigheder. Men Kongen lod sig hverken bevæge herved eller ved de Forsøg, der gjordes paa at formilde ham, først af Kantsler Christen Sehested, siden af Hannibal Sehested, og den sidste, der for ingen Pris vilde forspilde Kongens Gunst, trak sig da ogsaa snart ud af Sagen, idet han lod, som om den ikke anfægtede ham stort. Omvendt lagde Ulfeldt, der fik Underretning om Svigermoderens Fængsling i Udlandet, ikke Skjul paa sin heftige Vrede og skal have tilskrevet Kongen paa en Maade, som yderligere opbragte denne. Naar hertil endnu føjes, at Kongen havde faaet at vide, at Ulfeldt før sin Bortrejse havde modarbejdet hans Finantsplaner i Rigsraadet, vil man se, at der ved dennes Hjemkomst var Tændstof nok til et større Baal, end der behøvedes for at fortære de sidste Rester af en tidligere Tids gode Forstaaelse, og dog skulde der komme endnu mere til, idet Kongen, som paastod, at han ikke havde set den skriftlige Instrux, der var givet Ulfeldt med til Holland, og at den ikke stemte med den mundtlige Aftale, ikke vilde betale Udgifterne til Sendelsen. Han vilde heller ikke give Ulfeldt Foretræde efter Hjemkomsten, og han forbød ham for Fremtiden at befatte sig med Hofstaten eller overhovedet med hans (Kongens) mere private Pengevæsen. Paa den anden Side vægrede Ulfeldt sig i flere Maaneder efter at være kommen hjem ved at overtage sine Forretninger, idet han henviste til Kongens Unaade og til sin beskaarne Myndighed, og Spændingen var i det hele paa begge Sider saa stærk som muligt. Ogsaa i Fru Kirstens Sag var der kommet et nyt, uheldigt Moment til. Vibeke Kruse havde nemlig fra Aarets Begyndelse af været syg, og baade hun

selv og Kongen, som var meget overtroisk, mente, at hun var bleven „forgjort“ af Fru Kirsten, i hvilken Anledning Kongen i August 1647 lod afholde Forhør over nogle Kvinder, der ogsaa angav Fru Kirsten som Sygdommens Ophav. Denne nye Sigtelse har vistnok tilskyndet Ulfeldt til Handling. I Begyndelsen af September indgik han og Svogeren Hans Lindenov med en Anmodning til Rigsraadet om, at det vilde gaa i Forbøn for Fru Kirsten, og denne Anmodning fornyedes i Slutningen af Maaneden. Rigsraadet stillede sig ikke uvilligt til Sagen, men vilde ikke gøre noget offentligt Skridt til Gunst for Fru Kirsten, før Ulfeldts egne Anliggender var bragte i Orden. Hertil tilbød det sin Hjælp, og i Overensstemmelse hermed opfordrede det virkelig Kongen til at foranledige, at Ulfeldt atter overtog sine Forretninger. Da dette imidlertid ikke strax gjorde nogen Virkning, er Ulfeldt formodentlig bleven utaalmodig, og den 18. Oktober skrev han et Brev til Kongen, der nærmest maatte betragtes som en Begæring om Afsked, og Kongen, der ogsaa opfattede det saaledes, bevilgede strax Begæringen.

Hermed skulde man tro, at der var gjort en Ende paa al videre Forhandling, men dette var dog langtfra Tilfældet. Den Skriftvexling, som i længere Tid havde været ført mellem de stridende Parter, til Dels med Kantsler Sehested som Mellemmand, fortsattes, og Kantsleren selv vedblev ivrigt at arbejde paa Forlig. Jeg skal ikke gaa nærmere ind paa Enkelthederne herved, men blot bemærke, at Ulfeldts Stilling i høj Grad støttedes derved, at Rigsraadets Anskuelser og Interesser væsentlig faldt sammen med hans egne i Striden med Kongen. Det misbilligede Kongens Adfærd mod Fru Kirsten, det kunde ikke tillade, at Hovmesterembedet, som kunde være et saa godt Værn mod Overgreb fra Kongens Side, led

nogen Indskrænkning, det bifaldt endelig Ulfeldts Forhold i Holland. Men Kongen, som i øvrigt i denne Tid havde en særskilt Strid med Rigsraadet om Ydelserne af Lenene, havde den allerstørste Anledning til at tage saa meget Hensyn som muligt til dets Ønsker, idet hans ældste Søn, den udvalgte Tronfølger, nylig var død, og den anden Søn, Hertug Frederik, var ilde set af Adel og Rigsraad, som væsentlig havde Tronfølgervalget i sin Haand. Under disse Omstændigheder kunde Udfaldet af Striden mellem Kongen og Ulfeldt ikke være tvivlsomt, og allermindst da Kongen begyndte at lide stærkt af den sygelige Tilstand, som snart skulde ende med hans Død. Maaske har Prins Christians Bisættelse været den ydre Anledning, som fremkaldte en Vending i Sagerne, idet den maatte minde Kongen om, at han ikke længere kunde opsætte at faa noget afgjort med Hensyn til Valget af en Efterfølger, og at det i denne Sag vilde være misligt at have Ulfeldt, der ikke var Hertug Frederiks Ven, til bestemt Modstander. I hvert Fald er det vist, at Ulfeldt allerede Dagen før Bisættelsen (nemlig den 7. November) havde sin første Audients hos Kongen efter sin Hjemkomst fra Udlandet, og denne fulgtes snart af flere. Med Hensyn til Begivenhedernes Gang i den nærmest følgende Tid skal jeg blot nævne, at Rigsraadet den 11. November efter Opfordring af alle Svigersønnerne anmodede Kongen om, at Fru Kirsten maatte blive sat paa fri Fod og behandlet i Overensstemmelse med Forliget af 1646; at Kongen den 18de indrømmede dette og samme Dag gav Ulfeldt en almindelig Kvittering for hele hans Embedsførelse med en Erklæring om, at han „fra første Tid indtil denne Dag i alle anbetroede Bestillinger ærligen, troligen, flitteligen og vel sig haver forholdt"; at han derefter frafaldt sine Beslutninger med Hensyn til Lenene og indskrænkede

Hannibal Sehesteds Myndighed; og at der den 28de udfærdigedes Breve, hvorved Stænderne indkaldtes til Tronfølgervalg i April næste Aar. Med andre Ord: Kongen var slaaet paa alle Punkter, af Rigsraadet som af Svigersønnerne og af Ulfeldt. Men han var ikke blot besejret, han var knækket. Hans Mod var brudt, hans Selvfølelse ydmyget, og hans legemlige Tilstand, der stadig forværredes, mindede ham om at forberede sig paa Døden. Under disse Omstændigheder var det naturligt, at Kongen i høj Grad maatte trænge til Ulfeldts Hjælp, og maaske var han ogsaa kommen til Erkendelse af, at han i flere Henseender var gaaet Svigersønnen temmelig nær, og vilde nu gøre det godt igen. I hvert Fald tog han i den korte Tid, der var tilbage, ikke blot mer end nogensinde tidligere Hensyn til Ulfeldts Raad og Ønsker, men lod ham vistnok i mange Ting gøre omtrent som han vilde. At Ulfeldt benyttede dette til Fordel for sig selv og sine Venner og til Skade for sine Uvenner, behøver næppe at siges. Men i enkelte Tilfælde synes han rigtignok at have misbrugt den Magt, der saaledes var lagt i hans Hænder, paa en aldeles uforsvarlig Maade. Dette gælder frem for alt om et i Kongens Navn udstedt Aktstykke, hvorved de tre Theologer, som i 1646 havde afgivet en Erklæring om Fru Kirstens Døtres Besøg hos Moderen, paa Ulfeldts og Valdemar Christians Vegne stævnedes til at møde for Herredagen for at staa til Rette i den Anledning. Stævningen er udstedt Dagen før Kongens Død, det vil sige paa en Tid, da det udtrykkelig bevidnes, at han næsten ikke talte mere, og da hans Tanker kun var henvendte paa gudelige Ting, og dels dette, dels den yderst haanlige og uforskammede Maade, hvorpaa hin af Kongen selv fremkaldte og billigede Erklæring omtales i Stævningen, maa vække den stærkeste Mistanke om, at Ulfeldt paa en eller

anden mislig Maade har erhvervet Kongens Underskrift til den, noget, som i øvrigt Samtiden selv ogsaa antog med Hensyn til andre Aktstykker, der i denne Tid udstedtes i Kongens Navn. Der er ogsaa noget mistænkeligt ved en Skrivelse, som Kongen siges[1]) at have udstedt den 26. Januar 1648, og ved hvilken han skulde have tilladt Fru Kirsten at komme til Hove igen. En saadan Tilladelse kan, hvis den overhovedet er udgaaet fra Kongen, næppe tænkes at være givet før paa et Tidspunkt, da han selv var overbevist om at skulle dø og derfor kunde ønske at forsones med alle, ogsaa dem, der havde krænket ham mest. Men i Slutningen af Januar har han næppe ment, at det var saa vidt med ham, ligesom Fru Kirsten i Virkeligheden heller ikke synes at have tiltraadt Rejsen til København før i Slutningen af Februar; thi Kongen var allerede død, da hun kom dertil. Hvis der altsaa har existeret et Aktstykke af det angivne Indhold og med den nævnte Dato, ligger det nær at antage, at Ulfeldt i Kongens sidste Dage har udfærdiget Aktstykket med en ældre Dato for at give det Udseende af for Efterverdenen, at Forsoningen mellem Kongen og Fru Kirsten var indtraadt paa et Tidspunkt, da den førstes Kræfter endnu ikke var aldeles udtømte.

Hvorledes Leonora Christina har været til Mode under de i det foregaaende omtalte Tilstande, kan man uden Vanskelighed tænke sig. Det er allerede før antydet, hvor pinligt Kongens Forhold til Fru Kirsten i det hele maatte være hende, og det, at hun selv ved sit Besøg hos Moderen gav Anledning til fornyet Strænghed mod denne, har naturligvis berørt hende meget smerteligt. Ikke mindre nedslaaende for hende maatte det dog være at se, hvorledes den Yndest og Tillid, Kongen

---

[1]) I den 1658 holdte Ligtale over Kirsten Munk.

tidligere havde vist hendes Ægtefælle, efterhaanden afløstes af Mistro og Uvilje. Men til Sorgen over dette sidste har der sikkert ogsaa hos hende, der havde et saa stolt og ærekært Sind, og som i Følge sin Kærlighed til Manden maatte antage, at han væsentlig havde Retten paa sin Side, føjet sig en vis bitter Følelse af Krænkelse paa hans Vegne, hvilken Følelse atter utvivlsomt har fundet sit Udtryk i et noget sjældnere og mindre fortroligt Samkvem med Faderen. At hun ingen Sinde herunder har ophørt at elske Faderen, synes bl. a. at maatte sluttes af den kærlige Maade, hvorpaa hun altid i senere Tider mindedes ham, og der er i det hele næppe Tvivl om, at ligesom det har været en Tilfredsstillelse for hendes datterlige Følelser at kunne forestille sig, at Kongens Misstemning mod Moderen væsentlig var fremkaldt ved Vibeke Kruses Bagvaskelser — hvorfor hun sikkert ogsaa hadede Vibeke lige saa grundigt, som hendes Søskende og Mand gjorde det —, saaledes har hun baade søgt og fundet nogen Undskyldning for Kongens Optræden overfor Ulfeldt i hans paa Grund af høj Alder og legemlig Skrøbelighed stærkt tiltagende Pirrelighed. Overhovedet har hun, som i 1644 vides at have fraraadet Ulfeldt at trække sig tilbage fra Hoffet, vistnok ogsaa ellers bestræbt sig for at indtage en mæglende Stilling mellem Faderen og Ægtefællen, og hvor lidt Held hun end heri kan have haft med sig, har det dog utvivlsomt været Hensyn til hende, som mere end én Gang har afholdt Kongen fra at lade det komme til det yderste med Ulfeldt. At den mellem disse i 1647 tilvejebragte Forsoning ogsaa igen maatte føre til et hjærteligere Samkvem mellem hende og Faderen, er indlysende, og dette maatte være af saa meget større Betydning for hende paa Grund af den Bekymring, som Faderens sygelige Tilstand naturligt maatte vække. I øvrigt opholdt

Kongen sig det sidste Par Maaneder af sit Liv mest paa Frederiksborg, men den 21. Februar 1648, da Tilstanden havde forværret sig saa meget, at alt Haab var forbi, lod han sig føre ind til Rosenborg, og Sperling fortæller, hvorledes Leonora Christina, da hun første Gang saa til ham her, gik hen til hans Seng og grædende kyssede hans Haand, og hvorledes Kongen da gjorde sig stærk og sagde med kraftig Røst: „Græd ikke, jeg kommer vel op igen!" Imidlertid maa han have indsét, at dette Forsøg paa at skuffe hende ikke vilde lykkes, thi i den samme Sammenkomst ser man, at han har talt med hende om hendes Stilling efter hans Død, som maaske voldte hende selv større Betænkelighed end Faderen, der — vistnok ikke uden Hensyn til den før omtalte Kvittering, han havde givet Ulfeldt for hans hele Embedsførelse — sagde til hende: „Jeg har sat dig saa fast, at ingen kan rokke dig." I den korte Tid, der endnu var tilbage, var Leonora Christina uden Tvivl stadig hos Faderen, ja de to sidste Nætter, han levede, vaagede hun, ligesom ogsaa Ulfeldt, hos ham. Da han døde, den 28. Februar, Kl. 5½ om Eftermiddagen, ydede hun ham den sidste Kærlighedstjeneste, idet hun trykkede hans Øjne til.

III.

Med Christian IV.s Død begynder et nyt Afsnit i Leonora Christinas og i Ulfeldts Historie. Deres Stilling havde ved dette Dødsfald mistet sin faste Grundvold. Hvilke Farer der end hidtil kunde synes at have truet den, betegnede dog det naturlige Baand mellem Fader, Datter og Svigersøn en Skranke, som gjorde det umuligt for den sidste, selv i Tilfælde af Fald, at falde

dybere end til et vist Punkt. Dette var nu anderledes. Leonora Christinas kongelige Byrd kunde efter Faderens Død hverken blive hende eller hendes Ægtefælle et Værn af Betydning. Vilde de holde sig paa samme Højde som før, maatte de gøre det ved egen Kraft, men Udsigterne i saa Henseende var ikke meget gunstige. Den Uvilje og Mistro, Ulfeldt var Genstand for hos mange af Rigets Stormænd, og som ikke var bleven mindre ved den betydelige Indflydelse, han igen vandt i Christian IV.s sidste Levetid, maatte ligesom den Misundelse og det Nag, Leonora Christina havde vakt imod sig hos en Del af Højadelens Damer, være et tungt Lod i Vægtskaalen imod dem. I denne Henseende var Leonora Christinas høje Fødsel endog langt snarere en Anstødssten end det modsatte, idet den bragte hende og hendes Ægtefælle til vedblivende at stille de højeste Krav til Livet og til deres Omgivelser, medens Omgivelserne meget mindre nu end før var tilbøjelige til at anerkende disse Kravs Gyldighed. Lige overfor de to høje Personer, som havde Udsigt til at blive de første i Landet, var Forholdet ikke bedre. Medens Ulfeldt havde staaet paa en venskabelig Fod med den afdøde Prins Christian, tyder alt paa, at det modsatte var Tilfældet med Hertug Frederik, der i sin noget trykkede Stilling som yngre Søn sikkert ofte har maattet føle Ulfeldts Indflydelse paa en Maade, der ikke var ham og endnu mindre hans magtsyge og energiske Ægtefælle, den brunsvig-lüneburgske Prinsesse Sophie Amalie, behagelig. At Ulfeldt ogsaa antoges at være imod Hertug Frederiks Valg til Tronen, gjorde naturligvis ikke det fyrstelige Ægtepars Stemning bedre imod ham, og endelig forbitredes det i højeste Grad over den hensynsløse og egenmægtige Maade, hvorpaa Ulfeldt var optraadt mod Hertugen ved Kongens Død, idet han dels undlod at underrette ham om det livsfarlige i

Kongens Sygdom, før det var for sent til, at han kunde faa Faderen at se, og dels, da Kongen var død, alene, eller dog kun sammen med Leonora Christina, gennemgik og forseglede hans Efterladenskaber og siden, som det antoges, beholdt det meste af dem selv. Men det væsentligste var dog uden Tvivl, at Hertugen og hans Ægtefælle i Ulfeldt saa Hovedmanden for det overmægtige Aristokrati, som paa mange Maader havde lammet Faderens Virksomhed, og som allerede tydeligt havde givet til Kende, at det i Tilfælde af Hertug Frederiks Valg agtede at binde Hænderne endnu stærkere paa ham. Mod Leonora Christina personlig synes Hertug Frederik, der af Naturen vist var en godmodig Mand, om end af et noget tilbageholdende og indesluttet Væsen, ikke at have været egentlig uvenligt stemt, skønt han sikkert med Misfornøjelse har set, at hun baade havde en friere Adgang til Kongen og var mere yndet af denne end han selv. Derimod fejler det næppe, at Dronningen, hvis bitre og uforsonlige Had til Leonora Christina i senere Tider afsatte uudslettelige Spor i dennes Historie, allerede paa dette Tidspunkt har næret et bittert Nag til sin Mands Halvsøster, der baade ved den Anseelse, hun nød, og ved sin Aand og Skønhed sikkert mere end én Gang har stillet hende selv — en helblods Fyrstedatter, og som følte sig stærkt af sine personlige Fortrin — i Skygge. Mere end rimeligt er det ogsaa, at Leonora Christina har gydt Olie i Ilden ved at lade den unge Prinsesse, hvis Fremtid jo desuden for en Del syntes at maatte blive afhængig af hendes Mand, mærke, at hun følte sig hende overlegen.

I den første Tid efter Christian IV.s Død har Hertug Frederiks og hans Gemalindes Stemning dog næppe voldet det Ulfeldtske Ægtepar synderlig Bekymring. Ulfeldts Stilling som den øverste af de fire

„Rigsæmbedsmænd“, der under Mellemregeringen styrede Staten, var højst indflydelsesrig, og hvorledes end Fremtiden blev, har han næppe næret nogen alvorlig Frygt for, at den skulde medføre en Formindskelse af hans Magt. I al sin Højhed maatte han dog føle det som et ubehageligt Tryk paa sig, at den Skygge, der i mange Aar havde hvilet over Svigermoderen, ikke var fjærnet, og man kan derfor ikke undre sig over, at han søgte at benytte det gunstige Øjeblik til at prøve paa at føre Fru Kirstens Sag til en for hende og ham fyldestgørende Afslutning og til at tilfredsstille sin brændende Trang til Hævn over dem, som formentlig hidtil havde forhindret en saadan. Med hvilken Lidenskab han tog fat paa denne Sag, maa allerede være bleven klart af den Stævning, som han Dagen før Kongens Død lod udfærdige over de tre Theologer, og det staar i fuldkommen Samklang hermed, at Kongen næppe var død, før Ulfeldt jagede Vibeke Kruse, syg og sengeliggende som hun var, bort fra Rosenborg tillige med hendes Datter, efter først at have ladet alt deres Gods forsegle. Imidlertid blev Rettergangen mod Theologerne forhalet noget derved, at den Herredag, for hvilken de var indstævnede, blev udsat, og dette foranledigede Ulfeldt til, sammen med Valdemar Christian — som gjorde Tjeneste i den tyske Kejsers Hær, men i denne Tid var kommen hjem — at indgive et Andragende til Rigsraadet om, at de tre Theologer maatte blive fjærnede fra deres Embeder, indtil der var gaaet Dom i deres Sag. Det varede en Tid, inden Rigsraadet svarede, og samme Dag, dette skete (13. April), var der allerede udfærdiget et nyt Andragende til det, denne Gang underskrevet af Fru Kirsten — som for Tiden opholdt sig i København —, af Valdemar Christian og af alle de Svigersønner, som var til Stede. I det sidste Andragende gentoges ikke blot

Fordringen om Theologernes midlertidige Afsættelse, men Rigsraadet opfordredes paa en højst anmassende og upassende Maade til „efter kort Proces“ at dømme Vibeke Kruse for hendes Løgne og Bagvaskelser mod Fru Kirsten, idet Andragerne i modsat Fald truede med at ville tage sig selv til Rette. Rigsraadet tog Sagen med stor Sindighed. Det raadede Ansøgerne til at søge mindeligt Forlig med Theologerne, men vilde under alle Omstændigheder ikke gaa videre end til at ansætte en kortere Frist for Retsforfølgelsen imod dem; og hvad Vibeke angik, vilde det nok dømme hende, men kun med Jagttagelse af alle lovlige Former. Hermed maatte Svigersønnepartiet foreløbig lade denne Side af Sagen bero; men det fastholdt i hvert Fald Tanken om strax at skaffe Fru Kirsten en Æresoprejsning, og hertil mente Rigsraadet ikke at kunne nægte sin Medvirkning. Paa Grundlag af et af Hannibal Sehested udfærdiget Aktstykke, hvori anførtes forskellige skriftlige Udtalelser af Christian IV. selv, der rigtignok langtfra alle var lige bevisende, afgav det saa virkelig (18. April) en Erklæring om, at Fru Kirsten havde været lovlig gift med Kongen, og at hendes Børn, „den sidste saa vel som de første“ (herved sigtedes naturligvis til Dorthea Elisabeth) var ægte fødte. Med Hensyn til Udførelsen af de Hævntanker, Svigersønnepartiet nærede, skal endnu tilføjes, at Vibeke Kruse for saa vidt skuffede sine Fjender, som hun allerede inden Udgangen af April lagde sig til at dø. Men kunde man ikke hævne sig paa den levende, vilde man dog gøre det paa den døde. Da Liget skulde i Jorden, lod Ulfeldt det, som det hedder: paa Rakkervis, føre bort Kl. 12 om Natten paa „en foragtelig Vogn“ og begrave udenfor Byen paa et Sted, hvor ellers Ligene af henrettede Forbrydere nedlagdes — en højst uværdig Fremgangsmaade, der

ogsaa vakte almindelig Harme, som da overhovedet Svigersønnernes hensynsløse og voldsomme Optræden efter Christian IV.s Død skadede dem meget i Folks Omdømme. Med Theologerne afgjordes Sagen, i Overensstemmelse med Rigsraadets Ønske, i Mindelighed, idet de indstævnede gjorde en skriftlig Afbigt, hvori de i Udtryk, som ikke stiller deres Selvfølelse i noget heldigt Lys, bad om, at hvad de havde skrevet „af Misforstand og Ubetænksomhed" om Fru Kirsten og hendes Børn, maatte „mildelig forlades" dem.

Af langt større og mere vidtrækkende Betydning for Ulfeldts og Leonora Christinas Fremtid end Afslutningen af disse Sager var dog den Afgørelse, som i Begyndelsen af Maj blev truffet med Hensyn til Tronfølgen. At denne Afgørelse kom Ulfeldts egne Planer meget paa tværs, var hans Samtid enig om, men i øvrigt véd man ikke bestemt, hvad han egentlig har villet. Blandt andet har dog vistnok Muligheden af at skaffe Valdemar Christian valgt været drøftet, og Ulfeldt har næppe heller været fremmed for Tanken om en fuldstændig Adelsregering med ham selv i Spidsen. Men hvilke end hans Særplaner kan have været, blev de til intet ved den Enighed, Rigsdagen viste i at stemme paa Hertug Frederik, og de eller Rygterne om dem bragte ham ikke andet Udbytte, end at de end mere forøgede Hertugens og hans Ægtefælles Had og Mistro til ham og hele Svigersønnepartiet. Dette Had fik yderligere Næring ved den store Indflydelse, der tillagdes Ulfeldt paa Affattelsen af Haandfæstningen. Som bekendt blev nemlig ved den Rigsraadets og Adelens Magt udvidet i betydelig Grad, medens den lævnede den vordende Konge et endnu mindre Maal af Myndighed end nogensinde før, og som den sidste kun nødtvungent gik ind paa de haarde Vilkaar, saaledes er det umiskendeligt, at

de i længere Tid berøvede ham Lysten til for Alvor at tage sig af Regeringen. Herved voxede imidlertid Ulfeldts Magt end mere, og han brugte denne Magt med en overmodig Hensynsløshed, som ikke blot blev en Hæmsko paa enhver friere Bevægelse fra Kongens Side, men ligefrem medførte Indgreb i dennes Rettigheder. Hans Overmod fik ogsaa Næring af en anden Omstændighed. Medens nemlig den finantsielle Tilstand som en Følge af Christian IV.s Krige i det hele var saa slet som mulig, saa at baade Statskassen og Kongens egen Kasse havde betydelig Gæld, og Indtægterne til Dels var optagne forud, var Ulfeldts Formuesomstændigheder glimrende. Kongen maatte stadig — og til Dels paa Ulfeldts Opfordring — indskrænke sig, afskedige en Del af sin Hofstat osv., men Ulfeldt havde fuldt op til alt, saa at han endog af sin egen Lomme kunde forstrække en hel Del af de Penge, som maatte laanes i Anledning af de store Udgifter i Tronskifteaaret, ja han sagde i en senere Tid selv at have betalt hele Kroningen. I samme Grad som dette smigrede hans Selvfølelse, trykkede det naturligvis Kongeparret, og i det hele maatte en Sammenligning mellem hans og dets egen pekuniære Stilling blive det en stadig Kilde til Forargelse, ikke mindst fordi det, som næsten alle, nærede den Overbevisning, at Ulfeldts Rigdom for en stor Del var uredelig erhvervet paa den fattige Stats Bekostning. Til de mange andre Aarsager til Kongeparrets mere og mere fjendtlige Stemning mod Ulfeldt og Leonora Christina synes der ogsaa at have føjet sig personlige Krænkelser. En saadan henføres til selve Dronningens Kroning, der fandt Sted Dagen efter Kongens. I Anledning af den sidste havde der nemlig paa Amagertorv været rejst en Æreport, hvor Kongen modtoges med Musik osv., og denne Æreport skulde paa samme Maade benyttes ved

Dronningens Kroning, men Ulfeldt forhindrede det ved at lade Ærepörten nedtage om Natten, hvad Dronningen næppe med Urette betragtede som en forsætlig Fornærmelse. I øvrigt mente nogle, at Leonora Christina havde tilskyndet Ulfeldt til denne Handling, og i hvert Fald spiller hun Hovedrollen i en anden Historie, der henlægges til Tiden ganske kort i Forvejen. Det hedder, at den Krone, Dronningen skulde bruge ved Kroningen, forarbejdedes i Lyngby, og at Leonora Christina, da hun en Dag rejste igennem denne By, gik ind for at se den. Hun vilde saa prøve, hvorledes Kronen klædte hende, men herved faldt den paa Jorden, og en af de Stene, som var indfattede i den, gik i Stykker. Skønt dette vel kunde være sket tilfældigt, gør dog den stærke Spænding, der utvetydigt maa have fundet Sted mellem Dronningen og Leonora Christina ved denne Tid, især paa deres Ægtefællers Vegne, men sikkert ogsaa rent personligt, det ikke aldeles urimeligt, at Kronen kan være kastet paa Jorden med Forsæt, og saaledes maatte Dronningen naturligvis være tilbøjelig til at opfatte det. I det hele maa det siges, at hvorledes det end forholder sig med Enkelthederne i denne som i andre lignende Historier, der fortælles om Leonora Christina, er det vistnok utvivlsomt, at hun særlig i Kroningsaaret i ualmindelig Grad har udæsket Dronningens Vrede, og at dennes voldsomme og uforsonlige Had til Leonora Christina for en stor Del skriver sig fra denne Tid.

Man behøver ikke at kende meget til Frederik III.s og Dronningens Karakter for at være paa det rene med, at om de end tilsyneladende taalmodigt bar, hvad der saaledes bødes dem af det Ulfeldtske Ægtepar, har de tidligt begyndt at tænke paa Oprejsning, og det skulde da heller ikke vare saa meget længe, inden der indtraf noget, som, foruden at skaffe dem en foreløbig

Lettelse med Hensyn til Ægteparrets Nærværelse, tillige blev Indledningen til deres endelige Befrielse fra disse forhadte Undersaatter. Det var nemlig bleven bestemt, at Ulfeldt paa ny skulde sendes til Holland, dels for at fuldende, hvad han tidligere havde indledet: Afslutningen af et Forbund med den nævnte Stat, dels for at søge at faa Øresundstolden afløst mod en fast aarlig Sum, og i Februar 1649 tiltraadte han Rejsen, ligesom forrige Gang ledsaget af Leonora Christina. Med Hensyn til den Maade, hvorpaa han udførte sine Hverv, skal i øvrigt kun bemærkes, at han for saa vidt var heldigere end forrige Gang, som han virkelig baade fik afsluttet en Forsvarstraktat og en Traktat om Afløsningen. Her hjemme bedømte man imidlertid den sidste højst ugunstigt, fordi Afløsningssummen var meget mindre, end hvad man baade var berettiget til at vente, og hvad man i den store Finantsnød trængte til, hvortil kom, at Traktaten maatte antages at ville sætte ondt Blod hos andre Magter, og at selve Ulfeldts Sendelse havde slugt en umaadelig stor Sum Penge. Allerede før Ulfeldts Hjemkomst havde der derfor rejst sig en stærk og almindelig Misstemning imod ham, og da han i November traf Kongen i Flensborg, maatte han af denne høre, hvor utilfreds baade han selv og alle andre var med Sendelsens Udfald. Dette opbragte naturligvis i højeste Grad den hovmodige Mand, som mente at have skilt sig ypperligt ved sine Hverv, men hans Harme opflammedes endnu langt mere, da han ved sin Ankomst til København i December erfarede, at Kongen havde benyttet hans Fraværelse til at udsondre nogle af de hans Æmbede underlagte Sager derfra og henlægge dem under andre Myndigheder. Højlig forbitret som han var, maatte han dog, for at vise sin Vrede, nøjes med at gribe til det ynkelige og allerede før meget misbrugte Middel: at

gøre sig syg. Han mødte hverken i Rigsraadet eller ved Hove og vilde ikke overtage sine Forretninger. Han skulde imidlertid snart faa at føle, at Forholdene havde forandret sig meget siden Christian IV.s Tid, og at hans Trods, langt fra at tvinge Modstanderne, tvært imod blev dem en velkommen Anledning til at svække hans Stilling endnu yderligere. Først gjorde dog Kongen, hvis Natur i det hele var imod ligefrem Krig, et Par Forsøg paa at faa Forholdet ordnet paa en mere læmpelig Maade, men da Ulfeldt fastholdt sin Beslutning om ikke at overtage sine Forretninger, hvis Kongen ikke tilbagekaldte de Bestemmelser, han havde truffet med Æmbedet, var Rigshovmesterens Dom i Grunden ogsaa fældet. Kongen lagde fra nu af ingen Skjul paa, at han vilde ham til Livs, og han behøvede saa meget mindre at gøre dette, som han havde baade den offentlige Mening og Rigsraadet — der ogsaa var misfornøjet med Traktaten om Sundtolden — paa sin Side. Den umiddelbare og naturlige Følge af Ulfeldts Holdning var, at man saa vidt muligt forbigik ham, ogsaa i Sager, der hørte til hans Æmbede, og til Dels lod hans Forretninger udføre af andre. Men ved Siden heraf havde man et virkeligt Angrebsvaaben til sin Raadighed, et Vaaben, som med Sikkerhed kunde antages at maatte fælde ham, naar det førtes med fuld Kraft, og at dette nu kunde ske, dertil bidrog netop i høj Grad hans egen Opgivelse af sin Virksomhed. Dette Vaaben bestod i en Undersøgelse af hans hidtidige Æmbedsførelse. I og for sig maatte en saadan Undersøgelse til en vis Grad siges at være paabudt af den hele finantsielle Tilstand. Kongen havde allerede længe haft Opmærksomheden henvendt paa Midler til at hjælpe det ødelagte Pengevæsen paa Fode igen, men for at bringe Sagerne i et bedre Spor for Fremtiden, var det

højlig nødvendigt at faa Rede paa, hvorledes man var kommet ind i de nuværende sørgelige Forhold, og dette kunde kun ske ved at underkaste den hele Finantsstyrelse for længere Tid en omhyggelig Prøvelse. Maaske havde man ogsaa allerede begyndt at røre ved disse Ting, medens Ulfeldt endnu var i Holland, men det var dog først efter at han havde vægret sig ved at varetage sine Forretninger, at Undersøgelsen dreves planmæssigt, og den Sandsynlighed, der var for, at den vilde stille Ulfeldt i et meget ugunstigt Lys, har uden al Tvivl skærpet den betydeligt. Det viste sig da ogsaa snart, at han i en overordentlig Grad havde misbrugt sin Stilling til at gøre sig uredelig Fordel, og skønt Undersøgelsen først blev endelig afsluttet, da Ulfeldt forlod sit Fædreland, har dens Udfald sikkert i det væsentlige været Kongen bekendt længe forinden.

Omtrent samtidig med Ulfeldt fik ogsaa de fleste andre Medlemmer af Kirsten Munks Parti Kongens Unaade at føle. En af hans Svogre, Grev Pentz, var dog allerede i Forvejen magtesløs. Han havde i 1648 som holstensk Adelsmand nægtet at aflægge Troskabseden til Frederik III., som derfor afsatte ham fra hans Stilling som Guvernør i Glückstadt. Han fik vel siden ved Ulfeldts Hjælp den ringere Post som Amtmand i Flensborg, men kort efter Forflyttelsen blev han sindssyg og døde som saadan 1651. Mod Hannibal Sehested, som Kongen i øvrigt personligt yndede, indledededes der en ganske lignende Undersøgelse som mod Ulfeldt, og ogsaa i hans Embedsførelse opdagedes snart store Misligheder. Ebbe Ulfeldt, som havde Bornholm i Forlening, havde paa forskellig Maade givet Indbyggerne Grund til Klage og var desuden ikke at formaa til at aflægge Regnskab. Kongen udtalte derfor i Slutningen af 1650 for Rigsraadet sit Ønske om, at

han maatte blive sat fra Lenet, og dette skete virkelig kort efter. Hans Lindenov betragtedes vistnok som temmelig uskadelig og heldede maaske ogsaa snarest til Kongehusets Side. I hvert Fald véd man ikke, at der er truffet nogen særlig Foranstaltning imod ham. Af Fru Kirstens Børn var Valdemar Christian maaske den, hvem Kongens Unaade i Øjeblikket berørte mest føleligt. Han opholdt sig i Udlandet, men Kongen var meget forbitret paa ham, nærmest vel paa Grund af de Krav paa Kronen, han sagdes at have villet rejse efter Christian IV.s Død, men maaske ogsaa paa Grund af hensynsløs personlig Adfærd i hin Tid, og Kongen havde derfor unddraget ham en aarlig Understøttelse paa 10000 Rdlr., som Christian IV. havde tillagt ham. Ogsaa i 1650 maatte Valdemar Christian, der var i stor Pengetrang, forgæves søge om denne Understøttelse. Af forholdsvis ringe Betydning, men dog betegnende som Udtryk for Kongens Stemning, var saadanne Træk, som at Kongen fra denne Tid af i Skrivelser om og til Fru Kirstens Børn undlod at nævne dem som Greve og Grevinder til Slesvig og Holsten, en Titel, som Christian IV. selv havde tillagt Fru Kirsten og ligeledes selv brugt i Udtalelser om Børnene, hvorfor disse naturligvis maatte anse sig berettigede til at føre den[1]). Ogsaa nægtede han dem Tilladelse til at køre ind i Gaarden paa Københavns Slot, hvad de altid tidligere havde gjort, osv. En Følge af disse temmelig smaalige Drillerier var det blandt andet, at da Leonora Christina i Efteraaret 1650 blev indbudt til at overvære en af

[1]) Leonora Christina var i øvrigt Grevinde uafhængigt heraf, idet Ulfeldt 1641 af den tyske Kejser var bleven optagen i de tyske Rigsgrevers Stand, ligesom Pentz allerede var bleven det 1636, og Valdemar Christian 1630.

Kongens Døtres Daab, afslog hun Indbydelsen for ikke, efter Ulfeldts Udtryk, „sig selver at hente Vanære, hvor hun den kunde gaa forbi.“

Det maatte imidlertid være klart, at Striden mellem Kongeparret og Svigersønnepartiet stilede hen imod en stormende Afslutning, og denne kom da ogsaa temmelig snart, om end paa en ganske anden Maade, end det lod sig tænke. Den hidførtes ved en Sag, som i Slutningen af 1650 gjorde sit første Skridt mod Lyset, og i hvilken underfundige Rænker og heftige Lidenskaber, Løgne af aldeles æventyrlig Størrelse og en ikke mindre overdreven Lettroenhed krydsede hinanden i et yderst forvirret Væv, som man først faar det rette Syn paa, naar man gør sig klart, hvilken feberagtig Spænding og Ophidselse hin Strid havde fremkaldt baade hos dem, den nærmest angik, og i alle Kredse af Befolkningen. Hos de første var det gensidige Had saa levende, at man blindt hen var beredt til at laane Øre til enhver nok saa affindig Beskyldning, som rejstes mod Modparten. Og hos den store Mængde, som intet sikkert vidste uden det, at der stod en forbitret Strid mellem de højeste Personer i Landet, affødte selve den mangelfulde Kundskab de mest overdrevne og vilde Forestillinger, der til Dels ogsaa farvedes af det stærkt ulmende Nag, som de lavere Stænder nærede til de adelige Magthavere, og af deres Frygt for, at disse omgikkes med den Tanke paa en eller anden Maade at befri sig for Kongen, til hvem de selv saa op som deres naturlige Støtte og Værn mod Adelens Overgreb. Som sagt, man maa holde sig dette for Øje for at forstaa, hvorledes en Række Løgne, der i sig selv kun syntes lidet skikkede til at føre nogen bag Lyset, kunde fødes i nogen Hjærne, fremsættes med Tro paa, at de vilde vinde Indgang, og efter at være blevne fremsatte virkelig en Tid holde hele Befolkningen fra de

højeste til de laveste i aandeløs Spænding. Jeg taler naturligvis om de berygtede Beskyldninger mod Ulfeldt og Leonora Christina, som udgik fra Dina Vinhoffvers og Oberstløjtnant (siden Oberst) Jørgen Walter. Den første var en yngre, endnu ret køn, Enke, som var født i København af tyske Forældre, og som, efter at have været gift i Holsten, igen opholdt sig i København hos Moderen, der var gift anden Gang. Hun førte et meget løsagtigt Liv, og skønt hun tilsyneladende drev et borgerligt Erhverv, var hendes væsentligste Indtægtskilde uden Tvivl de Forbindelser, hvori hun stod til flere af Byens Adelsmænd og Officerer. En af hendes Elskere, for hvem hun synes at have næret en virkelig Tilbøjelighed, var den nævnte Jørgen Walter, en Holstener af ringe Herkomst, men som paa Grund af sit tapre Forhold i den sidste Krig havde henledet Opmærksomheden paa sig. Han var bleven adlet og havde nydt forskellige andre Naadesbevisninger af Frederik III., og skønt han synes at have været temmelig raa af Væsen, var han dog meget vel set ved Hove og særlig i høj Grad yndet af Dronningen, saa at det endog vakte Opsigt. Hans Held berusede ham, og ærgerrig som han var, saa han i det spændte Forhold mellem Kongehuset og det Ulfeldtske Ægtepar en Mulighed til at naa videre frem. Hvem af de to, Dina eller Walter, man snarest skal betragte som den egentlige Ophavsmand til Beskyldningerne, lader sig næppe afgøre. Det paa én Gang plumpe og fantastiske i Paafundene viser snarest hen til en ganske udannet Person som Dina, der da ogsaa paa et senere Trin af Sagen, efter at have skilt sig fra Walter, godtgjorde, at hun var i Stand til at opfinde den Slags Ting uden Hjælp af andre. Paa den anden Side er det meget muligt, at Walter ved Ytringer og Hentydninger kan have givet hende Tanken dertil; og i

hvert Fald var det ham, som gav Sagen Betydning baade ved at danne Mellemleddet mellem Dina og Hoffet og ved at tilskynde hende til at blive fast ved sine Paastande, uden hvilket det hele sikkert vilde være døet hurtigt hen uden at have draget alvorligere Følger efter sig. Ligesom Hensigten med Beskyldningerne var at vinde Gunst ved Hove ved at bidrage til at styrte Ulfeldt og hans Hustru, saaledes kan det næppe være tvivlsomt, at Kongen og Dronningen, efter at have overstaaet den første Forskrækkelse, i det hele var vel fornøjede med den Anklage, der rejstes mod hine forhadte, og som, selv om den viste sig ugrundet, i hvert Fald altid vilde efterlade en Skygge paa deres Navne, som vanskelig vilde kunne fjærnes igen. Men naar baade Ulfeldt selv og andre aabenbart har ment, at Hoffet, og da især Dronningen, skulde have umiddelbar Del i Sagen, maa dette betragtes som fuldstændig utroligt.

Begyndelsen paa Historien var den, at Walter den 29. Dcbr. 1650 berettede Kongen, hvorlunde en Kvinde ved Navn Dina Vinhoffvers havde meddelt ham, at Ulfeldt og Leonora Christina pønsede paa at ombringe Kongen ved Gift. Sin Kundskab herom støttede hun paa, at hun en 6 Uger i Forvejen havde ligget en Morgen i Sengen hos Ulfeldt, og da var Leonora Christina kommen ind med en Flaske i Haanden og havde sat sig paa Sengen, idet hun sagde til Ulfeldt: „Her haver vi det, vi talede om igaar“, hvortil Ulfeldt skulde have svaret: „Jeg frygter, det er for stærkt, at han brister“; — „Nej“, skulde da Leonora Christina have sagt, „han skal gaa bort som i en Dvale“. „Men det værste er“, skulde hun have tilføjet, „at han drikker af et Stob [ɔ: et Krus] for sig selv, fordi Kongen drikker sig ikke gærne drukken“. Da Leonora Christina kom ind i Kammeret, skulde Ulfeldt have dækket Dina

til med Dynen, saa at hans Hustru ikke kunde se hende. — I Henhold til denne Beretning lod da Kongen Walter faa Dage efter føre Dina op paa Slottet, hvor hun i Kongens Nærværelse vedstod, hvad Walter havde sagt, med Tilføjende, at da Leonora Christina hin Morgen var gaaet bort, havde Ulfeldt sagt til Dina, at det hele kun var Spøg, men dog ladet hende sværge paa, at hun ikke vilde tale derom. Hun blev nu spurgt, om hun troede, at de fremturede i deres Forsæt, hvortil hun svarede ja, og da det foreholdtes hende, at hendes Beskyldninger kunde koste hende Livet, hvis hun ikke kunde bevise dem, svarede hun, at hun vidste det vel, men vilde man give hende Tid, skulde hun nok skaffe mere at vide. I Løbet af nogle Maaneder fulgte nu en Række nye Meddelelser til Kongen, som det synes, udelukkende gennem Walter, der — aabenbart som Belønning for sin Nidkærhed — netop ved denne Tid blev udnævnt til Oberst og Gehejmeraad. Af disse Meddelelser kan fremhæves, at den omtalte Gift var bleven gemt i et Skab ved Hovedgærdet af Ulfeldts Seng, og ved Siden af Flasken laa der en Seddel med Dr. Sperlings Haandskrift, som handlede om Giftens Brug. Dina lovede ogsaa at ville skaffe Giften selv til Stede, hvis Kongen vilde sende nogen med hende til Ulfeldts Hus, hvortil hun paastod stadig at have Adgang. Hun fremviste desuden Guldsmykker, som Ulfeldt skulde have givet hende, og endelig berettede hun, som var højt frugtsommelig og fødte den 12. Marts, at Ulfeldt var Fader til hendes Barn og havde givet hende en skriftlig Forsikring om at ville forsørge hende og Barnet, hvilken Forsikring hans Skriftefader — som ogsaa var Dinas — Magister Simon Hennings, Præst ved Petri tyske Kirke, havde i Forvaring.

Af alt dette fik Ulfeldt og Leonora Christina i

mere end et Fjerdingaar aldeles intet at vide, til Dels fordi Kongen ventede paa, at Dina skulde holde sine Løfter om at ville skaffe Giften eller andre Beviser til Veje, og da Sagen endelig begyndte at blive offentlig, havde Dina allerede for længst til sine første Beskyldninger føjet en hel ny Række, som gik i lige modsat Retning, idet hun med dem vendte sig imod Walter og tilsyneladende optraadte som det Ulfeldtske Hus's Forsvarer. De nærmere Omstændigheder herved var følgende. Den 24. eller 25. Februar om Aftenen var Dina kommen ind i Ulfeldts Gaard og havde forlangt at faa Ulfeldt eller Leonora Christina i Tale. Den sidste havde fremmede hos sig, men lod hende dog komme op, og Dina fortalte da efter nogle Omsvøb, at en af Ulfeldts Tjenere ved Navn Langemak ikke var tro, men røbede alt, hvad der skete og taltes om i Huset, og at han havde baade Nøglen til Bagporten og flere andre Nøgler, som hans Herskab ikke vidste noget om, og havde lovet at lade tage Aftryk af disse Nøgler. Hvortil de skulde bruges, vilde hun først sige en anden Gang, og da Leonora Christina ogsaa kun havde lidt Tid, opfordrede hun Dina til at komme igen, men denne foretrak, for ikke at vække Mistanke ved at sees for ofte i Ulfeldts Hus, at meddele, hvad hun videre havde at sige, til Magister Simon Hennings. Til ham gik hun da endnu samme Aften og bad ham underrette Ulfeldt og Leonora Christina om, at Langemak havde lovet at overgive Nøglen til Bagporten i Ulfeldts Gaard til nogle Personer, som agtede ved Nattetide at myrde Rigshovmesteren og hans Hustru; sin Kundskab herom opgav hun at have fra Walter. Næste Aften kom hun igen til Præsten og da denne endnu ikke havde talt til Ulfeldt om Sagen, bad hun ham uopholdelig gøre det, hvad da ogsaa skete. Ulfeldt blev naturligvis i høj

Grad bestyrtet ved Meddelelsen og lod Dagen efter Langemak udlevere alle Nøglerne til Gaarden, hvorved det virkelig viste sig, at nogle Nøgler og deriblandt den til Bagporten savnedes, hvorfor Langemak strax fik sin Afsked[1]). Men Dina kom fra nu af hyppigt baade til Mag. Hennings og til Leonora Christina og føjede efterhaanden nye Enkeltheder til sin første Angivelse, hvoraf især kan fremhæves, at hun angav Walter selv som en af dem, der vilde udføre Mordet. I det hele tør det antages for afgjort, at Dina med denne Historie om Overfaldet — om hvilken det strax kan siges, at hun lige saa lidt kunde fremføre blot Skygge af Bevis for den som for Beskyldningerne mod Ulfeldt og hans Hustru — til Dels har haft til Hensigt at skade Walter, paa hvem hun, vistnok af Skinsyge, nu sees at være bleven heftig forbitret. Ved Siden deraf er det dog aabenbart, at hun ved sin nye Intrige har villet skaffe sig Adgang til Ulfeldts Hus for om muligt at faa fat i et eller andet, som kunde bruges til at holde den første Historie gaaende med, hvorfor det ogsaa er betegnende, at hun gjorde sig megen Umage for, under Skin af en Belønning for sin Angivelse, at faa en skriftlig Erklæring fra Ulfeldt om i Fremtiden at ville sørge for hende. Men som selve Tanken om at ville forene begge de nævnte Formaal kun synes lidet overvejet, saaledes var i det hele Dina med al sin Tilbøjelighed til Rænkespil dog aabenbart baade et meget uklart Hoved og en vankelmodig Karakter, der handlede mere efter Øjeblikkets Indskydelser end efter en gennemtænkt Plan, og hvis

[1]) Det ligger nærmest at antage, at denne Forsvinden af Nøglerne har staaet i Forbindelse med Dinas første Anslag, især hendes Bestræbelser for at tilvejebringe noget, der kunde gælde for Vidnesbyrd mod Ulfeldt.

Bevæggrunde det derfor næppe er muligt i alle Enkeltheder at paavise.

Imidlertid var Ulfeldt som sagt kommen i heftig Bevægelse ved Dinas Udsagn, og idet hun vedblev at stille Overfaldet i ganske nær Udsigt, fik hun ham tilsidst bragt op til en saadan Grad af Spænding, at han med sine Husfolk og Dr. Sperling gav sig til at holde Vagt om Natten i sin Gaard for vaagen og bevæbnet at kunne møde de formentlige Mordere. Dette varede ved i næsten 14 Dage, men da kunde han ikke længere holde det ud og besluttede at henvende sig til Kongen om Sagen. Gennem to af sine Slægtninge anmodede han skriftlig Kantsler Sehested om at bede Kongen tage ham i sin Beskyttelse samt lade anstille Undersøgelse om det formentlige Overfald, og Dagen efter lod Kongen ham da virkelig ogsaa tilbyde, at han vilde lade hans Hus bevogte „ved sine egne kongelige Tjenere“. Hertil svarede imidlertid Ulfeldt, at det ikke havde været hans Mening, at han vilde forsvares af kongelige Tjenere, men han bad meget mere Kongen, at han vilde forbyde „sine Tjenere og nogle, som ere næst om Hs. Majestæt“, at gøre ham nogen Overlast eller „formyre“ ham. Ogsaa bad han Kongen at ville lade Walter alvorlig udspørge, da han nok kendte hele Sammenhængen med denne Sag. Man kan let tænke sig, at dette Svar opbragte Kongen i højeste Grad, idet Henvisningen til hans nærmeste Omgivelser naturligst maatte opfattes som en Sigtelse mod ham selv. En saadan Sigtelse kunde han selvfølgelig ikke lade sidde paa sig. Det maatte være ham, der baade strax og senere betragtede Historien om Overfaldet som en Opdigtelse af Ulfeldt selv, bestemt til at ophidse Folk og skjule hans egne skumle Planer, i højeste Grad magtpaaliggende at faa slaaet fast, hvem af dem det var, der var udsat for Efterstræbelser fra

den andens Side, og der var dobbelt Anledning til strax at faa Rede paa Sagen, da Kongen netop nu erfarede af Walter, at Dina rimeligvis bar Kappen paa begge Skuldre og ogsaa stod i Forhold til Historien om Overfaldet. Samme Dag altsaa, som Ulfeldt havde besvaret Kongens Tilbud om Beskyttelse (13. April), blev Dina anholdt og foreløbig hensat i Slotsfogdens Kammer paa Københavns Slot. Dagen efter blev hun — som imidlertid havde gjort et mislykket Forsøg paa at tage sig af Dage ved Gift — forhørt, og i Forhøret nægtede hun at have talt om eller at vide noget om Overfaldet paa Ulfeldt, hvorimod hun fastholdt sine Angivelser om dennes og Leonora Christinas Anslag mod Kongen og ligeledes igen udlagde Ulfeldt som Fader til det Barn, hun nu havde født, men som i øvrigt var død en Uges Tid efter Fødselen. Samme Dag blev ogsaa Sperling, Mag. Hennings og Walter foreløbig afhørte, og baade den sidste og Ulfeldt fik Befaling til ikke at forlade Byen uden Kongens Vidende, noget, hvorover Ulfeldt, der betragtede Befalingen som en Krænkelse af Haandfæstningens Bestemmelser om Adelens Rettigheder, og som desuden ikke blev underrettet om Aarsagen til denne Forholdsregel, følte sig i højeste Grad forurettet og krænket. Endnu langt mere forfærdende maatte det dog være for ham, da han blev gjort bekendt med Dinas Beskyldninger mod ham og Leonora Christina, hvad han først blev — i hvert Fald af rette vedkommende — nogle Dage efter Forhøret over Dina, og selv bortset fra det oprørende i Beskyldningerne selv, maatte det naturligvis saare og forbitre ham ganske overordentligt, at Kongen i over et Fjerdingaar havde været vidende om disse Beskyldninger uden at meddele ham noget om dem, thi dette kunde næppe forklares anderledes, end at han følte sig overbevist om deres Sandhed. Han bad

imidlertid strax Kongen om Tilladelse til at sagsøge Dina, hvad der ogsaa tillodes ham, men derimod afsloges hans Anmodning om, at hun maatte blive hensat i Byens Fængsel, hvor han mente bedre at kunne passe paa hende. Han opnaaede kun, at hun blev hensat i et Rum over Slotsporten, og at nogle af hans Tjenere maatte deltage i Vagten udenfor hendes Dør, hvad der dog ikke tilfredsstillede ham; thi derved kunde han hverken forhindre, at hun modtog Besøg, eller faa at vide, om ikke maaske de besøgende bestyrkede hende i hendes Løgne.

Allerede Dagen efter Dinas første Forhør var der udgaaet Befaling til Københavns Præster om at formane deres Menigheder til at bede Gud oplyse Sandheden i „en meget mørk og vanskelig Sag, hvis Lige udi Danmark aldrig er hørt.“ Herved blev den store Almenhed paa en Maade gjort personlig delagtig i Sagen, og dette i Forening med selve det hemmelighedsfulde ved den fremkaldte efterhaanden den største Bevægelse og Spænding. I det hele var Stemningen i Publikum i høj Grad forbitret mod Ulfeldt og middelbart ogsaa mod det hele adelige Stormandsvælde, saa at Rigsraadet endog skal have næret alvorlig Bekymring for, at Kongen skulde benytte sig deraf til at gøre sig uafhængig. Men ogsaa mellem Ulfeldts Tilhængere og Frænder, af hvilke mange, til Dels i Følge hans egen Tilskyndelse, kom til København i Anledning af Sagen, herskede stor Ophidselse, idet de ansaa deres egen Ære for krænket i Rigshovmesterens og hans Hustrus Personer, og enkelte af dem lod sig endog i Øjeblikkets Heftighed forlede til ubesindige og truende Ytringer mod Kongeparret. Dette sidste var heller intet mindre end roligt. Da det virkelig troede paa Sandheden af Dinas Beskyldninger mod Ulfeldt og Leonora Christina, kunde det jo nu, da Anslaget var røbet,

have nogen Grund til at frygte for, at Ulfeldt og hans Tilhængere ved et eller andet voldsomt Skridt vilde søge at fri sig for Følgerne af Opdagelsen, og det synes virkelig at have været forberedt paa alt. Det hedder, at Vagterne paa Slottet gentagne Gange blev forstærkede, at der ved Slottet blev ført Kanoner op, at Kongen og Dronningen i Begyndelsen vaagede i flere Nætter. Slotsportene holdtes lukkede, og naar Kongen kørte ud, var han omgivet af en stærk Vagt, osv. Kort sagt, Dinas frække Løgne truede en Tid med at vende op og ned paa hele Byen og Landet.

Imidlertid var Retsforfølgelsen mod Dina begyndt ved Københavns Byting den 23. April og fortsattes denne Maaned ud og det meste af den næste. Da man frygtede, at hun skulde lide Overlast af Ulfeldts Parti og mulig endog forhindres i at fremtræde under Sagen, blev hun altid ført til Retten, og i denne selv holdt Musketterer med brændende Lunter Vagt. Baade paa Kongens og paa Ulfeldts Vegne var nogle højtstaaende Personer til Stede for at paase, at der ingen Misligheder forefaldt. Jeg skal i øvrigt ikke gaa nærmere ind paa Enkelthederne i Forhandlingen, men bemærker kun, at det gennem Afhøringen af en stor Mængde Vidner paa det klareste godtgjordes, at Dinas Beskyldninger mod Ulfeldt og Leonora Christina var falske fra Ende til anden. Det blev saaledes bl. a. bevist, at Ulfeldt aldrig havde sovet i det Værelse, hvor hun foregav at have hørt hans Samtale med Leonora Christina, ja at der ikke engang nogensinde havde staaet en Seng i dette Værelse. Der blev tilvejebragt en til Vished grænsende Sandsynlighed for, at Ulfeldt aldrig havde talt personlig med Dina, samt for, at hun end ikke selv havde været i Ulfeldts Hus før efter Angivelsen til Kongen. De Guldsmykker, hun havde fremvist som Gaver

fra Ulfeldt, var laante. Den Forskrivning, han skulde have givet hende angaaende Forsørgelsen af hende og hendes Barn, havde aldrig været til, men derimod havde Ulfeldt meget senere givet hende skriftligt Løfte om en Belønning, dersom hendes Angivelser om Overfaldet paa ham fandtes at være sande. Hendes egen Moder vidnede, at Dina altid havde sagt til hende, at Walter var Fader til hendes Barn, og Barnet var ogsaa bleven døbt med Walters Moders Fornavn; osv. I Henhold til dette og meget andet afgav endelig Byfogden den 28. Maj den Kendelse, at Ulfeldt og Leonora Christina burde være „fri og forskaanede“ for Dinas Beskyldninger, og at Ulfeldt kunde lade hende tiltale paa Livet. Da imidlertid Bytinget ikke selv kunde dømme i en Livssag, indstævnede Ulfeldt Sagen for Københavns Borgmestre og Raad, og den 12. Juni afsagde disse en Dom, der gik ud paa, at Dina burde straffes paa sin Hals. For Opdigtelserne om Overfaldet paa Ulfeldt og Leonora Christina havde hun ikke været tiltalt og kunde altsaa heller ikke dømmes.

Ved den afsagte Dom var et vigtigt Resultat naaet for Ulfeldt, men han var ikke nøjet dermed. Han mente, at han og hans Hustru i en Sag som denne, hvor de var blevne saa groft beskyldte og i en vid Kreds Genstand for ond og uretfærdig Omtale, ikke kunde føle sig nogenlunde fyldestgjorte, før deres Uskyldighed var bleven godkendt af Landets højeste Domstol, der dannedes af Kongen selv og Rigsraadet. Desuden forekom Dinas Straf ham ikke haard eller afskrækkende nok, og endelig mente han, at det endnu ikke var tilstrækkelig oplyst, hvem der egentlig var den skjulte Ophavsmand til Angrebet paa hans Ære; thi at Dina ikke af sig selv havde fundet paa Beskyldningerne, var han overbevist om, og ikke engang Walters Meddelagtighed syntes ham at inde-

holde tilstrækkelig Forklaring. Han indstævnede derfor Sagen for Herredagen, som netop nu var samlet, med Begæring om, at den vilde stadfæste den afsagte Dom, idet han dog udtalte som sin Formening, at Dinas Straf burde skærpes, og at hun ved alle Midler burde tvinges til at navngive sine „Medvidere og Tilskyndere". For denne samme Herredag var Ulfeldt i øvrigt selv indstævnet baade af Walter og Langemak i Anledning af den Maade, hvorpaa deres Navne var bleven fremdragne i Historien om Overfaldet. Ulfeldt havde dog ikke ligefrem beskyldt nogen af dem, og for saa vidt dømtes han at være fri for deres Tiltale, men ogsaa de dømtes at være fri for Beskyldning om Deltagelse i noget morderisk Overfald, efterdi et saadant „ikke bevises at have været paa Færde". Denne temmelig lette og paa ingen virkelig Undersøgelse støttede Affærdigelse af en Sag, som laa Ulfeldt meget paa Sinde — og især fordi han vidste, at de fleste mistænkte ham for selv at have opfundet hele Historien — krænkede ham naturligvis i høj Grad, foruden at den bestyrkede ham i hans Overbevisning om, at Kongehuset ikke vilde tillade, at man fik det hele Rænkevæv altfor meget opredet.

Ved Behandlingen for Herredagen af hans Sag mod Dina havde han gjort sig Haab om, at han og Leonora Christina skulde blive fritagne for at møde personligt, og man forstaar ogsaa let, hvilken haard Prøvelse det maatte være for den stolte Rigshovmester og hans ikke mindre stolte Hustru at skulle fremstille sig for Retten med et halvt offentligt Fruentimmer som Genstand for de skammeligste Beskyldninger, hvis Løgnagtighed oven i Købet allerede var fastslaaede ved Dom. Imidlertid toges der intet Hensyn til hans Ønske i saa Henseende, og der var altsaa ikke andet for ham og Leonora Christina at gøre end at indfinde sig. For at dog deres

Fremtræden kunde blive saa imponerende som muligt, og vel ogsaa fordi det var en Sag, der angik hele Slægtens Ære, fulgtes de i Retten af en talrig Skare af Ulfeldts Frænder, mandlige og kvindelige, ja endog hans Tyende var med. Da Ulfeldt kom ind i Retssalen, rejste de af Rigsraaderne, som var beslægtede med ham, sig fra deres Sæder og sluttede sig til ham. Men dette afværgede ikke, at han maatte taale en grov Fornærmelse. Sperling, som var til Stede, fortæller nemlig, at Dina med en fræk Mine stillede sig ved Siden af Ulfeldt, og da Herredagsskriveren under Oplæsningen af Aktstykkerne kom til at læse om Dinas Barn, slog Dina Ulfeldt for Brystet med de Ord: „Du est min Barnefader." Undersøgelsen varede i to Dage. Allerede den første Dag bekendte Dina, at hendes Angivelser om Ulfeldt og Leonora Christina var falske, at de var Paafund af Walter, og at denne var Fader til hendes Barn. Dagen efter førtes hun sammen med Walter og gentog sin Bekendelse i hans Paahør. Men da Ulfeldt vilde have, at hun skulde forklare, hvorledes Historien egentlig var kommen op, og om andre end Walter havde Del i den, blev hans Begæring i saa Henseende slaaet hen. Lige saadan gik det, da han søgte at faa Rede paa Historien med Overfaldet paa ham selv. Der blev svaret af Retten, at „det var ikkun Gækkeri, det havde intet paa sig". Imidlertid var det ved Dinas Bekendelse tilstrækkelig godtgjort, at den over hende fældede Dom var beføjet, og Herredagen stadfæstede derfor (3. Juli) denne Dom. Et Par Dage efter blev hun pinlig forhørt og den 11. Juli henrettet.

Da Dina havde bekendt for Herredagen, blev Ulfeldt spurgt, om han vilde have Walter arresteret, og om han vilde sagsøge ham. Da han imidlertid havde en bestemt Følelse af, at Kongeparret ikke ønskede at gaa

Walter altfor haardt paa Klingen, afslog han det, idet han henstillede til Kongen og Rigsraadet at bestemme, hvad der skulde gøres. I Følge heraf indstævnede Kongen da selv Walter for Herredagen, og ti Dage efter Dinas Død sluttedes Sagen, ikke ved en egentlig Dom, men ved en kongelig Befaling til Walter om at rømme Landet inden 3 Uger. Som Grunde anførtes, at han til Bestyrkelse af Dinas Angivelser — dem han i øvrigt sagdes ikke at have gjort Uret i at aabenbare — havde erklæret imod bedre Vidende, at han ikke vidste andet at sige paa Dinas Levned, end at hun havde staaet i Forhold til Ulfeldt; og desuden, at han „sin egen Ære og Ophøjelse . . med andres Ulykke har eftertragtet". Det fastholdtes saaledes nok, at det af egennyttige Hensyn havde været ham magtpaaliggende, at Dinas Beskyldninger skulde finde Tiltro, men i øvrigt antoges det øjensynligt, at han ikke havde vidst, at Beskyldningerne var usande, og endnu mindre altsaa selv opfundet dem. Om det sidste var der dog ikke anstillet nogen ordentlig Undersøgelse, ja man havde endog umuliggjort en saadan ved at lade det eneste Vidne mod Walter halshugge, før hans Sag toges for, og i Betragtning baade af dette og andet kan man ikke andet end give Ulfeldt Ret, naar han senere bittert beklagede sig over den Overfladiskhed og Formløshed, der i det hele betegnede Behandlingen af Sagen mod Walter. Men ogsaa med den mod Dina fulgte Fremgangsmaade var han i højeste Grad misfornøjet, og var end mange af de Klager, han opløftede over den Partiskhed, man havde vist baade ved Retsforfølgelsen imod hende og ved hendes personlige Behandling, ugrundede, var dog andre virkelig saa beføjede, at man, naar dertil regnes Kongens tydeligt udtalte Tilbøjelighed til altid at forudsætte det værste om Ulfeldt, ikke kan undre sig over, at han i disse Sager overhovedet be-

tragtede sig som Offer for en gennemgaaende Uretfærdighed og Forfølgelse. Et dybt krænkende Indtryk paa ham gjorde ogsaa, som før berørt, den Lethed, hvormed man havde modtaget hans Meddelelser om det paatænkte Overfald paa ham og hans Hustru; thi han vidste, at der bagved skjulte sig en Overbevisning om, at han selv havde opfundet denne Historie. Men det værste ved det hele var, at hvor megen Modgang og Krænkelse han end allerede havde lidt, maatte Fremtiden forekomme ham ikke mindre truende og uheldsvanger. Han vidste, at Kongeparrets Had til ham og hans Hustru overlevede Dinas Henrettelse, og han maatte føle sig i høj Grad foruroliget ved Tanken om den Undersøgelse af hans Æmbedsførelse, som var begyndt Aaret i Forvejen og nu nærmede sig sin Afslutning. Efter hvad der vides om denne Sag, tør det ansés for afgjort, at den maatte ende med Ulfeldts Skam, og dertil kom endnu den fuldstændige pekuniære Ødelæggelse, som uden Tvivl maatte blive en Følge af den. Ulfeldt fik netop ved denne Tid i Svogeren Hannibal Sehested et Exempel stillet for Øje, som nok kunde gøre ham bange. Som tidligere berørt, var der ogsaa mod ham indledet en Undersøgelse, og da den var til Ende, var han bleven indstævnet for Herredagen for at staa til Rette for de store Misligheder, der var forefundne i hans Æmbedsførelse. Imidlertid tilbød Kongen, uden Tvivl paavirket af sin tidligere venskabelige Stemning mod Sehested, denne i sidste Øjeblik at afgøre Sagen i Mindelighed, og hvor haarde og ydmygende Vilkaarene end var, mente Sehested dog at staa sig bedst ved at gaa ind paa dem. Under 24. Juni frasagde han sig altsaa sine Stillinger som Statholder i Norge og som Rigsraad, samt forpligtede sig til at afstaa alt sit Jordegods, sine Bjergværker, Tiender m. m. i Norge til Kongen og Kronen, til at betale Militæret i Norge, hvad

det havde til gode, osv. Trods deres Strænghed betegnede disse Vilkaar som sagt en Begunstigelse fra Kongens Side, men Ulfeldt, hvis Sag sikkert stod fuldkomment saa slet som Svogerens, havde ingen Skaansel at vente. For ham vilde Undersøgelsen uden Tvivl blive endt ved en Dom, der vilde være det samme som uoprettelig Ødelæggelse. Under disse Omstændigheder følte Ulfeldt, der var stærkt rystet af den voldsomme Spænding, hvori de forudgaaende Begivenheder havde sat ham, og hvis Karakter overhovedet savnede den Fasthed, som en farefuld Stilling udkræver, Modet svigte sig, og han besluttede at forlade sit Fædreland, i hvert Fald indtil Udsigterne her hjemme stillede sig gunstigere for ham. Allerede paa et temmelig tidligt Trin af Dinas Proces var i øvrigt Tanken om Flugt dukket op hos ham, og han havde i den Anledning lejet et hollandsk Skib og holdt det liggende sejlfærdigt i Sundet. Efterhaanden som Sagerne udviklede sig, vandt Tanken mere Fasthed, og Leonora Christina, som ogsaa frygtede, at hans Fjender ikke vilde helme, før de fuldstændigt havde ødelagt ham, gjorde sit for at bestyrke ham deri. Han bortsendte da det kostbareste af sit Bohave og traf paa andre Maader sine Forberedelser. En ydre Hindring for hans Bortrejse fjærnedes, da Kongen, Dagen efter at Dina var dømt af Herredagen, ophævede det Paalæg, som var givet ham om ikke at forlade Byen. Han holdt sig dog endnu rolig indtil efter Dinas Henrettelse, idet han sandsynligvis vilde afvente Afslutningen af Sagen mod Walter. Men da indtraf noget, som umuliggjorde en længere Opsættelse. I den Skrivelse, hvorved Kongen ophævede Forbudet mod at forlade København, havde han bragt Historien om det formentlige Overfald paa Ulfeldt paa Bane, og idet han meget skarpt fremdrog, hvorledes Ulfeldts i den Anledning fremsatte Sigtelse mod Kongens Tjenere syntes

møntet paa ham selv, havde han tydeligt slaaet paa, at Ulfeldt skyldte ham Oprejsning for denne Sigtelse. Ulfeldt søgte nu vistnok i sit Svar at komme fra, hvad han havde sagt, men hans Forsøg var meget uheldigt, og tilmed stiklede han i sin Skrivelse paa den „Spot og Haan og Trængsel“, som Kongen havde ladet vederfares ham. Det hele var saa langt fra at være et saadant Svar, som Kongen ventede sig, at man næppe fejler ved at antage, at det har bidraget til at fremskynde et nyt Skridt fra dennes Side. Den 13. Juli indsendte han nemlig en Skrivelse til Rigsraadet, hvori han forlangte dets Betænkning over forskellige Misligheder ved Ulfeldts Embedsførelse og øvrige Forhold. Kongen opstiller en Række Klagepunkter og bebuder flere, og det hele er aabenbart Begyndelsen til en ligefrem Retsforfølgelse mod Rigshovmesteren. Rigsraadet holdt først Møde Dagen efter, men da — om ikke før — maa Ulfeldt ogsaa være bleven gjort bekendt med Kongens Skrivelse. Det fortælles desuden, at en af hans Svogre kom og sagde ham, at der forestod ham en ny „Arrest“, og det er rimeligt nok, at det har været paatænkt igen at forbyde ham indtil videre at forlade Staden. Skulde han altsaa bort, var det paa den højeste Tid, og han tøvede nu heller ikke. Han og Leonora Christina pakkede deres Værdisager, Ædelstene og andre Kostbarheder, som let kunde føres, sammen, og samme Dags Aften (14. Juli) forlod de med deres to ældste Børn (de andre kom, paa det ysgste nær, bagefter) samt med et Par Tjenestefolk i al Hemmelighed København gennem Østerport, hvortil Ulfeldt havde Nøglen. De kørte saa over Hørsholm til Hammermøllen, nord for Helsingør, og gik om Bord paa det Skib, som Ulfeldt havde lejet, og som laa her. Skibet førte dem lige til Holland.

IV.

Det har næppe nogensinde været Ulfeldts Mening at tage fast Ophold i Holland, som jo nu var knyttet til Danmark ved et Forbund, og som, trods al den Ære, der var vist Ulfeldt og Leonora Christina under den førstes Sendelse dertil, ganske sikkert ikke for deres Skyld vilde udsætte sig for en Strid med den danske Stat. Men hvilket Land han ellers skulde give Fortrinet ved sit Valg af et fremtidigt Opholdssted, kunde vel en Stund være Genstand for hans Tvivl. Ganske i Almindelighed set maatte vistnok Sverig synes at frembyde de heldigste Betingelser for ham, som nu var opfyldt af Hævntanker mod sine Fjender, baade fordi dette Land selv var fjendtlig stemt mod Danmark, og fordi han herfra paa nært Hold kunde have Øje med Begivenhedernes Udvikling i Fædrelandet. Men der var dog ogsaa store Betænkeligheder ved at tage Ophold dèr. Ulfeldt havde tidligere gjort sig meget forhadt i Sverig ved sin fjendtlige Politik mod dette Land og sin overmodige Optræden overfor enkelte svenske Undersaatter, og selv om maaske Dronningen, Christina, var ham gunstigt stemt — det hed, at hun under Dinas Proces havde tilbudt ham et Tilflugtssted hos sig —, var det jo dog usikkert, hvorledes han og Leonora Christina vilde blive modtagne af den svenske Adel, og om de kunde finde en Plads mellem denne, som svarede til deres Fordringer. Endelig havde Ulfeldt endnu store Interesser staaende paa Spil i Danmark, og saa længe dette var Tilfældet, maatte det betragtes som meget uklogt at gøre et Skridt, der kun kunde betragtes som en ligefrem Udæskning til den danske Regering. Trods alt dette besluttede Ulfeldt dog virkelig at drage til Sverig og at anmode Dronningen om at tage ham og hans Familie i sin Beskyttelse. Børnene

efterlodes indtil videre i Holland, og Ulfeldt og Leonora Christina tiltraadte med to Tjenere Rejsen gennem Holland og Tyskland til Travemünde, for derfra til Søs at gaa til Stokholm. En saadan Rejse var i hine Dage højst besværlig og i det foreliggende Tilfælde ikke engang uden Fare, da det ikke kunde vides, hvilke Forholdsregler den danske Regering mulig havde truffet med Hensyn til de flygtende. Leonora Christina var imidlertid af en frygtløs Natur og havde blot for bedre at modstaa Rejsens Besværligheder, og vel ogsaa for at hun og Manden ikke saa let skulde blive kendte, iført sig Mandfolkedragt, medens hun til Værn mod mødende Farer synes at have ført en ladt Pistol hos sig. Rejsen løb dog af uden Uheld, og den 6. September ankom hun og Ulfeldt til Stokholm. Otte Dage senere udstedte Dronningen et Beskyttelsesbrev for dem, og derefter havde først Ulfeldt og siden Leonora Christina — den sidste stadig i Mandfolkedragt — Foretræde hos hende og blev meget venligt modtagne. Deres Ophold i Stokholm blev dog denne Gang kun kort. Enten det var Ulfeldt selv, som nærede Betænkelighed ved strax at tage fast Bolig der, eller Dronningen ikke ønskede det, blev det bestemt, at Ægteparret foreløbig skulde bo i Stralsund, og herhen tiltraadte da Ulfeldt og Leonora Christina Rejsen, paa et Skib, som Dronningen stillede til deres Raadighed, lidt over 14 Dage efter deres Ankomst til Stokholm. Vinden maa imidlertid have været ugunstig, thi i Stedet for at komme til Stralsund landsattes de efter tre Dages Sejlads ved Danzig, som dengang hørte til Polen, og her synes de at have været nær ved at blive arresterede og udleverede til Danmark, saa at de i al Hemmelighed maatte flygte fra Byen. De drog saa over Land til Stettin og derfra til Stralsund, hvor de tilbragte Vinteren, og hvor de ogsaa lod deres i Holland efter-

ladte Børn komme til sig. Børnene ledsagedes paa Henrejsen af Dr. Sperling, som, strax efter at Ulfeldt havde forladt Danmark, selv var draget derfra og havde nedsat sig som Læge i Amsterdam. Der var i øvrigt et af Børnene, som endnu en Tid vedblev at være skilt fra Forældrene, nemlig det sidst fødte, Sønnen Leo (f. i Marts 1651). Han var før Forældrenes Bortrejse fra Danmark sat i Pleje hos Mormoderen Kirsten Munk, som beholdt ham hos sig, indtil Leonora Christina i Sommeren 1654 forlangte ham sendt over til sig i Stokholm, hvor hun dengang boede.

Opholdet i Stralsund i Vinteren 1651—52 synes at være hengaaet roligt for det Ulfeldtske Ægtepar og blev kun mærkeligt ved Udarbejdelsen af et stort Skrift, hvori Ulfeldt fra sit Standpunkt søgte at belyse den danske Regerings Fremfærd imod ham, særlig i Dinas Sag. Da dette Skrift nærmest fremkom som Svar paa et, Regeringen havde udgivet, vil det være passende her i al Korthed at meddele, hvorledes denne i det hele havde stillet sig til Ulfeldt efter hans Flugt. Da det forudsattes, at han vilde bestræbe sig for at gøre saa meget som muligt af sin Ejendom i Danmark i Penge, blev det allerførst forbudt Folk at handle med ham om hans Jordegods, før han havde gjort Rede for sin Embedsførelse, og derefter indstævnedes han til at møde for den førstkommende Herredag for at staa til Ansvar for den uforsvarlige Maade, hvorpaa han havde forladt sin Post. Endelig fratog Kongen ham hans Len Møn og Hørsholm og fratog ligeledes hans ældste Søn, Christian, en Forlening, denne havde i Norge. For saa vidt Kongen kan tænkes at have næret nogen Betænkelighed ved en enkelt af disse Forholdsregler, særlig Inddragelsen af Hørsholm Len, der jo var givet Ulfeldt og Leonora Christina paa Livstid, har denne Betænke-

lighed uden Tvivl fortaget sig som Følge af de nye Vidnesbyrd, der stadig vedblev at fremkomme om Ulfeldts fjendtlige Stemning imod ham. Hertil kan allerede regnes to Breve, som Ulfeldt kort efter sin Flugt tilskrev ham og Rigsraadet, og hvori han heftigt angreb sine Fjender og temmelig utilsløret sagde Kongen selv en Del Uforskammetheder. Senere kom saa Meddelelsen om, at Ulfeldt var draget til Sverig og taget i Beskyttelse af Dronningen, og fremdeles fik Kongen at vide, at han under sit Ophold i Holland havde ladet trykke og udsprede en naturligvis stærkt farvet Beretning om Historien med Dina. Maaske var det den sidste Efterretning, som foranledigede Kongen til selv gennem Trykken at belyse denne Side af sit Mellemværende med Ulfeldt, og i hvert Fald udkom endnu inden Udgangen af 1651 en halvt officiel Samling af de vigtigste Aktstykker i Sagerne mod Dina og Walter, indledet med en kort historisk Beretning, i hvilken Kendsgerningerne vistnok i det væsentlige var gengivne rigtigt, men dog med nogen Tilsløring af de svagere Punkter i Regeringens Fremfærd, og i det hele paa en Maade, der maatte være alt andet end behagelig for Ulfeldt. Da denne i Stralsund fik Skriftet i Hænde, blev han derfor yderlig opbragt og besluttede strax at skrive et Gensvar, som da ogsaa udarbejdedes i Løbet af Vinteren og udkom i Foraaret 1652 under Titelen: „Højtrængende Æresforsvar imod den publicerede usandfærdig Københavns Beretning anlangende Dinæ og Walters Sag.“ Hensigten med Skriftet var naturligvis først og fremmest at vise, hvor fuldstændig brødefri Forfatteren var, men i øvrigt var det fuldt saa meget et Angrebs- som et Forsvarsskrift, og især gik det heftigt løs paa Kongen, hvis Fremfærd mod Ulfeldt betegnedes som i høj Grad partisk, vilkaarlig og hadefuld, ja til Dels fremstilledes som et Brud paa Haandfæst-

ningen. Skriftet udspredtes i en stor Mængde Exemplarer i Danmark, og desuden udkom det paa latin, oversat af Sperling, paa tysk, hollandsk og fransk. Den Virkning, det gjorde her hjemme, var betydelig, og navnlig blev Kongen — der desuden nylig var bleven opskræmmet ved en, dog næppe helt paalidelig, Efterretning om, at Ulfeldt og Valdemar Christian søgte at faa Hertugen af Lothringen til at overlade dem nogle Tropper for med dem at gøre et Indfald i Jylland — i højeste Grad forbitret paa Ulfeldt. Han forbød Skriftets Udbredelse i Danmark og Norge, tilskrev Dronning Christina for at bevæge hende til at unddrage Ulfeldt sin Beskyttelse — det danske Rigsraad tilskrev det svenske i samme Anledning —, og erhvervede endelig Rigsraadets Samtykke til, at han formelt blev afsat fra sin Post som Rigshovmester, og en anden indsat i hans Sted. Dette sidste var ganske sikkert et haardt Stød for Ulfeldt, som trods alt, hvad der var forefaldet, hidtil ikke havde opgivet Haabet om ad fredelig Vej at vende til Danmark og indtage sin forrige høje Stilling. Dette Haab glippede nu, og fra nu af træder ogsaa Tanken om atter at spille en fremragende Rolle i Danmark til Dels i Skygge for Tanken om til enhver Pris at faa Hævn over sine Fjender, sin Konge og sit Fædreland. Hans fjendtlige Stemning antager mere og mere Præget af bestemte, mod Kongen og Landet rettede Planer, og hans Optræden bliver en saadan, som kun kan betegnes med en Landsforræders Navn.

Ved den Tid, da Rigshovmesterposten atter blev besat, havde i øvrigt Ulfeldt og Leonora Christina allerede i nogen Tid været i Stokholm. Efter Opfordring af Dronning Christina, paa hvem uden Tvivl „Æresforsvaret" havde gjort et stærkt Indtryk, havde de i Sommeren 1652 taget Bolig i Sverigs Hovedstad,

medens Børnene efterlodes i Stralsund. I Stokholm forefandt de nære Frænder, nemlig Leonora Christinas Søster, Frøken Hedvig, og hendes Mand, Ebbe Ulfeldt, hvilken sidste i Begyndelsen af Aaret var rømt fra Danmark uden at have aflagt Regnskab for sit Len og i en yderst betrængt Forfatning. Ligesom Svogeren var han imidlertid bleven meget vel modtaget af Dronning Christina og blev faa Maaneder efter sin Ankomst ansat som Generalmajor i den svenske Hær. Dronningens Mening med at drage disse og endnu flere misfornøjede danske Adelsmænd til sig kan næppe misforstaaes. Under den stærke gensidige Uvilje og Mistro, som betegnede Forholdet mellem Danmark og Sverig, og som hvert Øjeblik, og ikke mindst paa Grund af Dronningens egen Tilbøjelighed i saa Henseende, kunde føre til en Genoptagelse af Fjendtlighederne, kunde hint misfornøjede danske Parti faa Betydning ved til enhver Tid at yde belejligt Paaskud til Indblanding i de danske Anliggender, og desuden ved at stille sin Kundskab om Tilstanden i Fædrelandet og maaske ogsaa sine Forbindelser dèr til den svenske Regerings Raadighed. Det er sikkert nok, at Korfits Ulfeldt heller ikke svigtede de Forventninger, man i disse Henseender kan have næret. Men dette er dog ikke tilstrækkeligt til at forklare den overordentlige Gunst, som han — bortset fra enkelte mindre Svingninger — nød hos Dronningen i hele hendes Regeringstid, og som stillede ham i Klasse med hendes mest erklærede Yndlinge. Det er sandsynligt, at hun, som med alle sine Svagheder havde stor Respekt for Aand og Dygtighed, har dannet sig en Forestilling om ham som en meget overlegen Mand, der uden egen Brøde var bukket under i en uretfærdig Kamp, og ligesom det har smigret hendes Selvfølelse at kunne vise Verden, hvorledes en saadan Mand rettelig burde behandles, saaledes har uden

Tvivl ogsaa den personlige Elskværdighed, Ulfeldt var i Stand til at udfolde, virket bestikkende paa hende. Men i øvrigt havde Ulfeldt endnu én ret betydelig Adkomst til hendes Velvilje, den nemlig, at han var overordentlig rig. Hans Formue ved denne Tid, iberegnet hvad han ejede i Jordegods, er bleven anslaaet til omtrent en Million Rigsdaler, en dengang uhyre stor Sum, og Dronning Christina, som altid var i Pengeforlegenhed, oversaa ingenlunde dette ualmindelige Fortrin hos sin nye Yndling: endnu i 1652 laante hun 60000 Rdlr. af ham. Til Gengæld stræbte Ulfeldt af al Magt at ophidse hende til Krig mod Danmark og skal til dette Formaal endog have lovet at forstrække hende med flere Tønder Guld, men skønt det maa antages, at Dronningen personlig var stemt for Krigen, lykkedes det dog ikke at faa den sat igennem. Det skulde i øvrigt heller ikke vare længe, inden der indtraf en vis Forandring i Ulfeldts Formuesforhold. Som før omtalt var han kort efter sin Flugt fra Danmark bleven stævnet til at møde for den førstkommende Herredag, men uvist af hvilken Grund kom hans Sag ikke for før den 1. Juli 1653. Han mødte naturligvis ikke selv, men sendte i det Sted sin Haandskriver, Kjeld Fris, til København og lod ham for Kongen og Rigsraadet oplæse en Skrivelse, der langt fra at indeholde et Forsvar, end sige en Undskyldning for hans Færd, nærmest var en i en højst anmassende og uforskammet Tone affattet Protest mod at lade sin Sag paakende i et Land, hvorfra han ved Vold og Uret var fordrevet, og hvor han, saa længe der ikke gaves ham Oprejsning for, hvad der var sket, samt Sikkerhed for, at det ikke gentoges, ikke kunde vente sig nogen Retfærdighed. Følgen af denne Skrivelse var, at Kongen, som desuden vidste god Besked med Ulfeldts forræderiske Stemplinger i Sverig, lod hans Jordegods og rørlige

Formue i Danmark lægge under Beslag, en Forholdsregel, som naturligvis berørte Ulfeldt meget ubehageligt, da den i det mindste midlertidigt unddrog ham Raadigheden over en Del af hans Formue. Skønt han endnu var saa rig, at han f. Ex. det følgende Aar kunde laane Dronningen 200000 Rdlr., gjorde han da ogsaa strax gennem hende Forsøg paa at faa Beslaglæggelsen hævet, men Frederik III. gav et afslaaende Svar, og for at vise Dronningen, hvor urigtigt hun handlede i at tage en Mand som Ulfeldt i sin Varetægt, lod han hende samtidig underrette om en Kendsgjerning, der nylig var kommen til hans egen Kundskab, og som syntes at stille Ulfeldt i et meget uheldigt Lys, nemlig at Prinsen af Wales (den senere Carl II.) nægtede nogensinde at have modtaget en Sum af 24000 Rdlr. i Krigsfornødenheder, hvormed Ulfeldt i 1649 skulde have forstrakt ham paa Kongens Vegne, da Prinsen opholdt sig som landflygtig i Holland. I Virkeligheden havde Kongen al Grund til at tro, at det forholdt sig rigtigt med denne Efterretning. Men paa et Møde paa Upsala Slot, hvor foruden Dronningen og det svenske Rigsraad ogsaa den danske Affending i Sverig, Peder Juel, var til Stede, godtgjorde Ulfeldt sin Uskyldighed ved at fremlægge Prinsens daværende Forretningsførers Kvittering for de modtagne Penge, og Kongens Angivelse havde saaledes en ganske anden Virkning end den tilsigtede, idet den i Stedet for at svække Dronningens Tillid til Ulfeldt tvært imod befæstede den. At paa den anden Side Ulfeldts Hævnfølelse yderligere opflammedes ved denne Sag, er let forstaaeligt, og den fik et lige saa betegnende som oprørende Udtryk ved de store Anstrængelser, han ved denne Tid gjorde for ikke blot at ægge Sverig, men ogsaa en anden mod Danmark uvenlig stemt Magt, England, til et Angreb paa hans Fædreland. Hans Tilskyndelser i saa Henseende var

henvendte til en engelsk Affending i Sverig, Whitelocke, som særlig havde det Hverv at tilvejebringe en Forening af Sverig og England mod Danmark og Holland, og som derfor var dobbelt tilbøjelig til at laane Ulfeldt et villigt Øre. Men trods dette, og skønt Ulfeldt gjorde sit yderste for at opnaa et Resultat, saa at han ikke blot angav de Maader, paa hvilke et Angreb paa Danmark lettest lod sig sætte i Værk, men endog tilbød, naar Englænderne kom for København, selv at ville indfinde sig der og meddele dem, hvorledes Staden bedst skulde indtages, kom hans forræderiske Virksomhed heller ikke denne Gang til at bære anden Frugt for ham end yderligere at forøge den Skændsel, hvormed han allerede havde besudlet sit Navn. Men ikke nok hermed syntes endog hans Stilling i Sverig kort Tid efter at skulle blive temmelig usikker. Dronning Christina gjorde nemlig i Juni 1654 endelig Alvor af sin længe nærede Plan at frasige sig Tronen og forlade Landet, og hendes Efterfølger, Karl Gustav, havde hidtil kun vist Ulfeldt Ligegyldighed eller endog ligefrem Uvilje. Det varede dog ikke længe, før dette forandrede sig. Kongen, som gik svanger med store Felttogsplaner, ogsaa mod Danmark, maatte snart faa Øjnene op for, at Ulfeldt paa mere end én Maade kunde være ham til Nytte, medens Ulfeldt paa sin Side maatte indse, at Kongens Krigslyst og energiske Karakter kunde blive af stor Betydning for Gennemførelsen af hans Planer. Under disse Omstændigheder maatte det let komme til en Forstaaelse mellem dem, og i Virkeligheden formede Forholdet mellem Ulfeldt og Karl Gustav sig inden lang Tid, omtrent som det havde været mellem ham og Dronningen, idet nemlig han laante Kongen Penge og hidsede til Krig mod Danmark, medens Karl Gustav optraadte som Ulfeldts Beskytter og endog som hans Talsmand overfor den danske

Regering. Ogsaa denne Gang blev dog Ulfeldts Forventninger skuffede, i det mindste foreløbig, idet Karl Gustav langt om længe bestemte sig til at paaføre ikke Danmark men Polen Krig, og da nu oven i Købet Kongen i den Anledning selv agtede at forlade Landet, var der for Øjeblikket ikke mere at gøre for Ulfeldt i det egentlige Sverig. Han besluttede sig derfor til at tage Ophold paa Slottet Barth i Pommern, som tillige med det tilliggende Amt var bleven givet ham i Pant for de 200000 Rdlr., han havde laant Dronning Christina, og i Begyndelsen af Maj 1655 forlod han virkelig med Leonora Christina og sin Husstand Stokholm for at drage til det nævnte Sted, der jo laa meget bekvemt til at afvente Begivenhedernes videre Udvikling.

Medens jeg i det foregaaende nærmest har dvælet ved Ulfeldts egen Optræden under hans Ophold i Stokholm, der jo rigtignok ogsaa blev af stor Betydning for hans Hustrus Skæbne, skal jeg nu i Korthed omtale Leonora Christinas mere personlige Forhold i dette Afsnit af hendes Liv. I det hele var hun næppe synderlig tilfreds med Opholdet i Sverig. Dronning Christinas store Bevaagenhed mod Ulfeldt medførte, at denne næsten altid maatte være om Dronningen, og om end Leonora Christina næppe var eller havde Grund til at være egentlig skinsyg, gjorde hin Omstændighed dog hendes Stilling temmelig ensom, da hun ikke selv synes at være traadt i noget hjærteligere Forhold til Dronningen, der jo ogsaa foretrak Omgangen med det stærkere Køn. Heller ikke den svenske Højadel synes, afset naturligvis fra enkelte Undtagelser, at have sluttet sig nærmere til hende, hvad der dels hidrørte fra, at hun var fremmed, men sikkert ogsaa skyldtes det Krav paa Overlegenhed, som hun i sit Forhold til den uden Tvivl vilde gøre gældende, og som den ikke vilde godkende. Det er betegnende i saa Henseende, at

den danske Afsending i Sverig allerede i Januar 1653 skrev hjem, at Ulfeldt tænkte paa at forlade Stokholm ogsaa af den Grund, at „Respekten ikke er i Sverige, som Leonora Christina prætenderer“ [ɔ: kræver]. I dette samme Aar havde hun i øvrigt en tung Tid at gennemgaa, da Ulfeldt blev angrebet af Brystbetændelse og længe var meget svag. Leonora Christina skrev efter Sperling, som ogsaa kom til Stede og synes at have bidraget meget til Ulfeldts Helbredelse. Det ser næsten ud, som om der skulde en saadan Hændelse til, for at Hustruen i denne Periode kunde komme til at nyde godt af sit Mands Selskab. Thi næppe var Ulfeldt rask, før Dronningen igen lagde Beslag paa ham, saa at han maatte tilbringe en meget stor Del af sin Tid hos hende. Og imidlertid, fortæller Sperling, maatte han selv sidde hjemme hos Leonora Christina og holde hende ved Selskab, og han fordrev da Tiden for hende snart ved at læse højt i Senekas Breve (paa latin), snart ved at spille Skak med hende osv. Forholdet til Karl Gustavs og hans Dronnings Hof indlededes heller ikke paa den bedste Maade, idet baade Leonora Christina og hendes Søster, Frøken Hedvig, vægrede sig ved at være med ved Kongeparrets Formæling og Dronningens Kroning, fordi det forlangtes, at „de i alle Ceremonier skulde gaa neden for Dronningens Jomfruer“. Alligevel tør det antages, at Dronningen, af Hensyn til hendes Ægtefælles Planer med Ulfeldt, har vist Leonora Christina et ikke ringe udvortes Hensyn, og saaledes vides det bl. a., at hun, da Leonora Christina skulde rejse til Barth, gjorde hende et Afskedsbesøg paa over to Timer.

Et Spørgsmaal, som det vilde af største Interesse at faa fyldestgørende besvaret, er, hvorledes Leonora Christina har stillet sig til sin Ægtefælles forræderiske Virksomhed i dette Tidsrum, men desværre er vi her

væsentlig henviste til Gisninger. At hun tørstede efter at se Gengældelsen ramme dem, som efter hendes Mening havde været Skyld i Ulfeldts Fald, gør hendes hele Sindsbeskaffenhed naturligt at antage, og saa meget mere, da i hendes Øjne det meste af, hvad der var sket, virkelig maatte tage sig ud som en blodig Forurettelse. Om hun end nemlig selv paa nært Hold havde været Vidne til Begivenhedernes Udvikling, havde hun dog selvfølgelig for en meget stor Del faaet sin Opfattelse af dem gennem Ægtefællens besmykkede Fremstilling, og naar dette i det hele maatte bringe hende til at se Sagerne i et for ham altfor fordelagtigt Lys, gælder dette især om et saa vigtigt Punkt som Beskyldningerne for Uredelighed, hvor hun intet kunde vide af sig selv, og hvor Ulfeldts Fremstilling — der maatte synes at bekræftes i høj Grad ved Historien om de til Prinsen af Wales laante Penge — ganske vist ikke har ladet Spor af Tvivl tilbage om hans Skyldfrihed. At hun heller ikke, i al Fald ikke i fortrolige mundtlige og skriftlige Meddelelser, har lagt Dølgsmaal paa sine Følelser mod dem, fra hvem hine efter hendes Mening uretfærdige Beskyldninger og hele hin Forfølgelse udgik, lader sig vel tænke, og der er derfor heller ikke noget, som forbyder at tro, hvad Frederik III. nogle Aar efter beskyldte hende for: at hun „under hendes egen Haand" — det vil vist nærmest sige, i Breve til Moderen — „havde diffameret [ↄ: ilde omtalt] og utilbørlig angreben" hans Person og Regering. Imidlertid er der fra alt dette et langt Spring til en ligefrem forræderisk Optræden, hendes Had til de enkelte Personer behøver paa ingen Maade at være slaaet ud i en overlagt og planmæssig Ophidselse af en fremmed Stats Magthavere mod hendes eget Fædreland, og selv bortset fra, at en Kvinde, der gjorde sig skyldig i en saadan Handling, dog paa Grund af sin fjærnere Stilling

til Sagerne og den ringere Virkning, hun derfor altid maatte vente at gøre, næppe kunde maales med ganske samme Maalestok som en Mand, føler jeg mig overbevist om, at hun i den nævnte Henseende ikke paa langt nær er gaaet saa vidt som hendes Ægtefælle, og det fortjener i hvert Fald at nævnes, at selv saa vel underrettede Folk som den daværende danske Affending i Sverig, Peder Juel, og den før omtalte engelske Affending, Whitelocke, ikke omtaler noget, der kan tjene som Støtte for en Beskyldning imod hende i den angivne Retning.

I de noget ensomme Forhold, hvorunder Leonora Christina levede i Sverig[1]), fandt hun rig Lejlighed til at underholde sig skriftligt med Frænder og bekendte i Fædrelandet. I det hele blev dog hendes Brevvexling hende ikke til stor Opmuntring, hvad der ikke mindst gælder om Brevvexlingen med den nærmeste Familie, hendes egen Moder og Søskende. Forholdet mellem disse indbyrdes og Svogrene var for en overvejende Del saa slet som muligt. De Spirer til Splid, som allerede tidligere havde været til Stede i denne Kreds, var ved de Ulykker, der havde ramt den, komne til frodig Udvikling; paa alle Kanter var der en dyb gensidig Mistro, ja et Had, som i og for sig var højst uhyggeligt mellem saa nær paarørende, men som blev det end mere ved den raa og voldsomme Maade, hvorpaa det ikke sjældent gav sig Luft. Leonora Christinas Brevvexling baade under hendes Ophold i Stokholm og i de første Aar af hendes Ophold paa Barth giver et tydeligt Billede af disse Forhold, og da hun ogsaa personlig berørtes af dem, skal jeg nærmere omtale et og andet herhen hørende.

---

[1]) I det sidste Aar af hendes Ophold her og ligeledes i Begyndelsen af hendes Ophold paa Barth boede dog hendes ældste Søster, Sophie Elisabeth, som nu var Enke, hos hende.

Et af de faa Lyspunkter i Brevvexlingen er den oprigtige Kærlighed til Leonora Christina og Ulfeldt, som fremlyser af de Breve, Kirsten Munk skrev til den første, og som saa meget mere fortjener at udhæves, jo mindre man ellers er vant til at finde Følelser af en ædlere Natur hos Fru Kirsten. Til Datteren betror Moderen med største Uforbeholdenhed og Tillid alle sine Sorger, hos hende søger hun Raad og Trøst, og hun har intet højere Ønske, end at hun inden sin Død kan samles i Glæde med hende, hendes Ægtefælle og Børn. En Kilde til bitter Sorg for Fru Kirsten var i disse Aar hendes eneste Søns, Valdemar Christians, Adfærd imod hende. Han opholdt sig endnu bestandig i Tyskland, men da han ikke havde nogen Ansættelse, var hans pekuniære Forfatning meget kummerlig, og han overhængte stadig Moderen med Admodninger om Penge. Da hans Fordringer imidlertid efterhaanden blev mere og mere nærgaaende, blev hun tilsidst baade træt af og ude af Stand til at fyldestgøre dem, og han besluttede sig saa til at søge en Udvej af sin betrængte Forfatning ved at udsone sig med Frederik III. Uden Tvivl tilskyndet af Hannibal Sehested, der nu var taget til Naade igen, indsendte han forskellige Bønskrifter til Kongen, hvori han udtrykte sin Anger over sin tidligere Opførsel, men samtidig lod sig forstaa med, at han var bleven forført af andre. Tillige anmodede han Kongen om, at han vilde befale hans Moder at skifte med sine Børn, at der maatte blive beskikket hende en Formynder, og at der indtil da maatte blive holdt et vaagent Øje med, at hun ikke forødte sin Formue. Om han med Navns Nævnelse angav Moderen som den, der havde været Skyld i, at han ikke tidligere havde underkastet sig Kongen, er maaske tvivlsomt, men i hvert Fald troede Moderen det, og ligeledes er det vist, at Valdemar Christian lod hende vide, at

han havde Breve fra hende og Leonora Christina, som beviste hendes Skyld, og han truede med at ville overgive Kongen disse Breve, hvis hun ikke afstod ham en af sine Gaarde. Skønt Fru Kirsten ikke vilde vedgaa, at der stod noget i Brevene, som man kunde gøre hende noget for, kom hun, hvis Helbred nu var meget skrøbeligt, ved Valdemar Christians Trusler i den største Spænding og Skræk, der i hendes Breve til Leonora Christina giver sig Luft i de voldsomste Forbandelser over Sønnen, dette „Fordærvelsens Barn", som hun kalder ham, over hans „Skolemester", Hannibal Sehested, og endelig over Hans Lindenov, der efter Sehesteds Bortrejse til Udlandet havde paataget sig at føre Valdemar Christians Sag hos Frederik III. Det kom nu imidlertid ikke til nogen Udsoning mellem Kongen og Valdemar Christian, og som Følge heraf forandrede denne sin Optræden overfor Moderen, bad om Forladelse og lovede Bod og Bedring, men at han ogsaa herved kun havde sin egen Fordel for Øje, skønnes af, at hans Omslag ledsagedes af nye, indtrængende Anmodninger om Penge og om, at Moderen skulde skifte med ham. Tilsidst lod Fru Kirsten sig da bevæge til at forstrække ham med en større Sum, og Valdemar Christian tog nu (i 1655) Tjeneste under Karl Gustav, men allerede i Februar 1656 døde han (ved Lublin i Polen) og gjorde herved det Ønske til Virkelighed, som Moderen Aaret i Forvejen havde udtalt: „Gud fri mig for ham, Gud for sin blodige Sveds Skyld lade mig aldrig faa ham at se her i Verden!"

At Leonora Christina i alt væsenligt billigede Moderens Holdning overfor Valdemar Christian og vistnok endog selv tilskyndede hende til ikke at vise sig for eftergivende imod ham, tør sluttes af flere Antydninger, og Følgen blev da ganske naturligt, at hun i høj Grad

paadrog sig hans og hans Hjælperes Vrede. Men ogsaa afset fra Valdemar Christians Sager nærede flere af hendes nærmeste paarørende de uvenligste Følelser baade mod hende og Ulfeldt, og bl. a. betragtede de med den største Skinsyge det gode Forhold, der fandt Sted mellem dem og Fru Kirsten, idet de frygtede for, at dette Forhold skulde være til Skade for deres egne pekuniære Interesser. Om ingen gælder dette maaske i højere Grad end om Frøken Christiane, Hann. Sehesteds Hustru, der paa Grund af hin gode Forstaaelse nærede et ligefrem giftigt Nag til sin Søster. At Hann. Sehested selv hadede Leonora Christina og Ulfeldt, hvilken sidste i Christian IV.s sidste Levetid havde faaet sat en Bom for Svogerens højtflyvende Planer, er der flere Vidnesbyrd om, og denne Følelse gengældtes rigelig af begge de paagældende, og ikke mindst fordi de, med Rette eller Urette, antog, at han havde bidraget sit til at styrte Ulfeldt. Men ogsaa i en senere Tid havde Hann. Sehested paadraget sig deres og andre af hans paarørendes Mistro og Vrede ved sine Bestræbelser for at genvinde Kongens Gunst, og da disse Bestræbelser i 1654 kronedes med Held, saa at der tillagdes ham en aarlig Pension paa 4000 Rdlr., og det tillodes ham at gaa i fremmed Tjeneste, betragtedes dette, ligesom ogsaa hans Anstrængelser for at drage Valdemar Christian over paa Kongens Side, som et sort Forræderi mod dem af Frænderne, der vedblivende var i Unaade. At ogsaa Kirsten Munk hadede Hann. Sehested, er tidligere berørt, og det samme var Tilfældet med Elisabeth Augusta, Hans Lindenovs Hustru, medens Hans Lindenov selv i flere Punkter stod paa Hann. Sehesteds Side og derfor ogsaa af dennes Modstandere betragtedes som Fjende. For at faa en udtømmende Forestilling om de sørgelige og uhyggelige Tilstande i det tidligere Svigersønneparti er det dog

ikke nok at vide, hvorledes Sagerne stod mellem Svigermoderen og Svigersønnerne, Moderen og Børnene, Svogrene og Svigerinderne: man maa ogsaa kende det Forhold, der herskede mellem nogle af Mændene og deres Hustruer. Dette Forhold var for de tre Ægteskabers Vedkommende — Hann. Sehesteds, Hans Lindenovs og Ebbe Ulfeldts — saa slet som muligt, og de Ytringer af gensidig Foragt og Had, som kommer frem særlig i de to sidst nævnte Ægtepars Breve fra den her omtalte Tid, er saa voldsomme og undertiden tillige saa plumpe, ja pøbelagtige, at man næppe skulde tro det muligt. I øvrigt var der ganske vist paa begge Sider gyldig Grund til Klage, og naar maaske, hvad Mændene angaar, Ebbe Ulfeldt var den eneste, som pryglede sin Kone eller dog for Alvor truede med at ville gøre det, førte de dog alle tre et udsvævende Liv og var deres Hustruer utro. Men heller ikke disse synes at have holdt den ægteskabelige Troskab i synderlig Hævd, og for det ene Ægtepars Vedkommende endte det da ogsaa med en offentlig Skandale, idet nemlig Frøken Hedvig løb bort fra sin Mand med en af hans undergivne. Baade Frøken Elisabeth Augusta og Frøken Christiane truede ofte med ogsaa at forlade deres Mænd, men Truslen synes dog ikke at være kommen til Udførelse.

Skønt Leonora Christina ikke undgik at berøres af det Lidenskabens Uvejr, som rasede i hendes nærmestes Kreds, er det dog interessant og betegnende at lægge Mærke til, hvorledes hun midt i Brændingerne staar som det faste Punkt, til hvilket de andre stadigt med eller mod deres Vilje nødes at se hen, og hvorledes hun, medens hun søger at støtte de mod hende vel sindede med Raad og Trøst, endog hos dem, der er hende fjendtlig stemte, forstaar at holde sig i en Respekt, der i det mindste til en vis Grad lægger Baand paa deres

Optræden. Som Vidnesbyrd herom kan nævnes, at Søsteren Christiane, da hun var allermest forbitret paa Leonora Christina, ikke vovede at tilskrive hende personligt derom, og at Ebbe Ulfeldt, da han efter Leonora Christinas Bortrejse fra Sverig begyndte at optræde paa den voldsomste Maade overfor sin Hustru, udtrykte sin Glæde over, at denne nu ikke mere kunde forklage ham for „Hovmesterinden". Dette gjorde hun nu alligevel skriftligt, ligesom ogsaa Søsteren, Elisabeth Augusta, henvendte sig med Klagerne over sin Mand til Leonora Christina, og da Frøken Hedvig endelig besluttede at forlade Ebbe Ulfeldt, anmodede hun paa det ynkeligste Leonora Christina om at leje et Hus til hende i Stralsund eller blot en Vraa, hvor hun kunde skjule sig. Der er Tegn til, at endog Frøken Christiane har tænkt paa at bosætte sig i Leonora Christinas Nærhed, da hun agtede at forlade Hann. Sehested, og i hvert Fald er det sikkert, at alle Søstrene, hvorledes de end var stemte mod hende, ubetinget anerkendte hendes Overlegenhed. Heri kan man ikke fortænke dem. En Sammenligning mellem dem og Leonora Christina kan kun bidrage til at hæve denne frem, og medens Søstrene selv maaske nærmest havde Øje for hendes større Begavelse og Karakterstyrke, hendes rigere Dannelse og Verdenserfaring, vil Nutiden næppe lægge mindre Mærke til, at hun ogsaa ubestrideligt indtog et højere Standpunkt i moralsk Henseende, og særlig gælder dette hendes Forhold i Ægteskabet, der danner et fuldstændigt Modstykke til de Billeder af Ryggesløshed og Raahed, som Søstrenes Ægteskaber for en stor Del frembyder.

Det var til Dels efter at Leonora Christina (i 1655) havde taget Ophold paa Barth Slot, at Spændingen mellem Familiens Medlemmer naaede sit højeste, og det sørgelige i disse Forhold kastede naturligvis sin

Skygge over hendes nye Opholdssted. Men der var andre Sider ved dette, som gjorde, at hun sikkert alligevel følte sig lykkeligere der end i Stokholm, navnlig det, at hun nu igen uforstyrret kunde nyde godt af sin Mands Selskab, og at hun havde sine Børn omkring sig. Af Adspredelser frembød Stedet næppe mange andre end dem, man kunde skabe sig selv, og Leonora Christina fortæller, at hun væsentlig tilbragte sin Tid med Studeringer og skriftlige Udarbejdelser. I øvrigt afbrødes Opholdet paa Barth, der i det hele kun varede noget over to Aar, af to Rejser, som Leonora Christina foretog, og som begge var af mindre behagelig Natur. Den ene af dem faldt i Sommeren 1656 og var fremkaldt ved en af hendes Døtres Sygdom. Rejsen gik til Holland, og Sperling, der nu levede som Læge i Hamborg men ofte gæstede Barth, ledsagede Moderen og Datteren. Den anden Rejse, som i flere Henseender var mærkelig, foretoges i Slutningen af samme Aar paa Foranledning af Ulfeldt og var et Udtryk for en ny Plan, han havde fattet til at hjælpe sig noget frem igen. Sagen var, at medens Karl Gustavs Felttog mod Polakkerne havde været meget heldigt i 1655, havde det modsatte været Tilfældet det følgende Aar, og Tanken om, hvorledes det kunde gaa, hvis Danmark i dette Øjeblik optraadte som Sverigs aabenbare Fjende, har ganske vist foruroliget Ulfeldt, ligesom den vedvarende Beslaglæggelse af hans Godser og Formue i Danmark sikkert i høj Grad har trykket ham. Under disse Omstændigheder besluttede da han, der næppe anede, hvor meget Frederik III. vidste om hans forræderiske Virksomhed i Sverig, at gøre et Forsøg paa ad fredelig Vej at opnaa i det mindste en delvis Udsoning med Kongen. Paa hvilket Grundlag han tænkte at bringe en saadan i Stand, vides ikke aldeles nøjagtigt, men

efter hvad der foreligger, har han sikkert haabet, at dels en nærmere Redegørelse for hans Forhold i Dinas Sag, med hvilken Kongen stadigt ikke var ganske paa det rene, dels en Fremlæggelse af Christian IV.s Kvittering for hans Embedsførelse og af Kvitteringerne for de til Prinsen af Wales laante Penge vilde bringe Kongen til at se Fortiden i et gunstigere Lys og derved maaske bevirke, at i hvert Fald Beslaglæggelsen blev hævet. Og for at være sikker paa, at hans Bevisligheder virkelig kom i Kongens Hænder og gjorde den rette Virkning, var det hans Tanke, at Leonora Christina skulde overbringe dem og samtidig personlig tale hans Sag for Kongen. Det var ikke noget behageligt Hverv, han saaledes havde tiltænkt sin Hustru, og det var end ikke uden Fare, da det ikke kunde vides, hvorledes Kongen vilde modtage hende, og om han f. Ex. ikke kunde falde paa at beholde hende som en Slags Gidsel for at faa hendes Ægtefælle i sin Magt. Dog var det næppe dette, der i Begyndelsen bragte Leonora Christina til at fraraade Ulfeldt hans Plan, thi hun kendte ikke til Frygt og var altid rede til at skyde ethvert Hensyn til sig selv til Side, naar hun kunde være sin Mand til nogen Tjeneste derved. Men hun mente — og Tiden viste, at hun havde Ret —, at Rejsen ikke vilde give Ulfeldt noget Udbytte. Da imidlertid denne trængte paa, og Sperling, som dengang opholdt sig paa Barth, gjorde fælles Sag med ham, gav hun endelig efter, og den 5. November 1656 tiltraadte hun Rejsen i en Karret, forspændt med 6 Heste, og med et Følge paa 5 Personer. Hun tog Vejen gennem Hertugdømmerne, men i Stedet for herfra at gaa til Sjælland, drog hun først til Moderen paa Boller og blev hos hende tre Dage. Dette Ophold blev skæbnesvangert for Rejsens Fortsættelse. Det blev nemlig meldt til København,

ikke blot at hun var paa Boller, men at hun her havde en Sammenkomst med en Del misfornøjede af Adelen — hvad der synes at være grebet ganske ud af Luften —, og Kongen befalede da Ulrik Christian Gyldenløve, Søn af Christian IV. og Vibeke Kruse, strax at begive sig til Boller og forkynde hende, at da Ulfeldt og hun hemmelig havde forladt Danmark og givet sig under Sverigs Beskyttelse, og hun desuden egenhændig havde „diffameret og utilbørlig angrebet" ham og hans Regering, vilde han ikke erkende hende for sin Undersaat, men have hende advaret om strax at forlade Landet, da hun i modsat Fald selv maatte tilskrive sig Følgerne. Imidlertid havde Leonora Christina, uden at kende denne Befaling, begivet sig paa Rejsen til Sjælland — rimeligvis gennem Fyn —, og da hun kom i Nærheden af Korsør, mødte hun en Jagt, hvorpaa Gyldenløve var om Bord. Jagten vendte dog strax og sejlede tilbage til Korsør, Gyldenløve gik i Land, og da ogsaa Leonora Christinas Skib lagde til Land, indfandt en Borgmester fra Byen sig og befalede hende at komme op paa Slottet til Gyldenløve. Herved vægrede hun sig i Begyndelsen, men efter lang Talen frem og tilbage førte hun dog endelig hen til Slottet, hvor Gyldenløve saa kom ned til hende og forkyndte hende Kongens Befaling til at rømme Landet. Leonora Christina indsaa strax, at der ikke var andet at gøre end at adlyde, og ledsaget af Gyldenløve, som skulde følge hende et Stykke paa Vej, gik hun derfor om Bord i hans Jagt og sejlede til Nyborg. Baade paa denne Tur og siden i Nyborg havde hun lange Samtaler med Gyldenløve om sin Rejses Formaal, og det synes at være lykkedes hende at overbevise ham om sine gode Hensigter, saa at han lovede at forebringe Kongen, hvad hun havde sagt, og forsøge paa at skaffe hende Foretræde. Indtil Kongens

Svar kom, mente han, at hun kunde opholde sig i Aabenraa, som laa under Hertugen af Holsten-Gottorp. Han selv skiltes fra Leonora Christina i Nyborg, og hun drog saa videre gennem Fyn til Assens og derfra over Haderslev til Aabenraa, hvor hun efter Aftalen blev i en halv Snes Dage. Dersom Gyldenløve virkelig efter Løfte talte hendes Sag hos Kongen, udrettede han i hvert Fald ikke noget til Fordel for hende. Men derimod gjorde hans Meddelelse om de Aktstykker, hun førte med sig, Kongen begærlig efter at faa fat i disse, og medens hun endnu laa i Aabenraa, udstedte han en hemmelig Befaling til Statholderen i Hertugdømmerne, Grev Christian Rantzau, samt til Amtmændene i Haderslev og Rensborg om at stanse Leonora Christina, hvor hun maatte træffes, og fratage hende hendes Papirer, men i øvrigt ikke hindre hendes Rejse. Udførelsen af denne Befaling forpurredes dog ved Leonora Christinas Mod og Snarraadighed. Efter nemlig forgæves at have ventet paa Efterretning fra Gyldenløve, brød hun op fra Aabenraa og rejste syd paa. Men da hun en halv Mil syd for Flensborg havde naaet en lille Kro, hvor hun vilde bede, kom nogle Folk, som stod i den flensborgske Amtmands Tjeneste, ridende og lukkede en Bom for den Vej, hun skulde passere, idet de samtidig bad hende fra Amtmanden vente en Times Tid efter ham, da han havde noget at sige hende. Derefter samlede de i Hast nogle Folk i Kroen og red saa hen til den næste Landsby, som Leonora Christina skulde igennem, og befalede ligeledes her Bønderne at samle sig og holde sig beredte. Imidlertid saa Leonora Christina, som mærkede, hvad der forestod, sig om efter en Udvej til at slippe bort, og da det var Frostvejr, saa at hun, om end kun med Vanskelighed, kunde køre over Graven, som laa ved Siden af Bommen, besluttede hun

at gøre det og at værge sig, saa godt hun kunde, hvis man vilde forhindre hende deri. Men endnu medens hun talte herom med sine Folk, kom Amtsskriveren fra Flensborg kørende „med to lange Bøsser i sin Vogn“ og bragte hende Bud fra Amtmanden, at han ikke kunde komme saa snart, hvorfor han bad hende enten blive Natten over i Kroen eller tage Natteleje i Flensborg. Leonora Christina svarede, at hun havde ventet længe nok, og at hun nu maatte videre, og skønt Amtsskriveren søgte at holde hende tilbage, lod hun spænde for. Han begyndte saa at true, men Leonora Christina sagde, at dersom man brugte Magt, vilde hun værge sig, og for at vise, at det var hendes Alvor, trak hun en Pistol frem og holdt ham den for Næsen, hvad der gjorde et stærkt Indtryk paa ham. Hun kom saa virkelig af Sted, men det var — som hun selv siger i en Beretning, hun kort efter nedskrev om den hele Rejse — „høj Tid, thi der jeg var kommen et lidet Stykke paa Vejen, kom Banken neder ad fra Flensborg to Vogne, enhver med tvende Karle og 4 lange Bøsser, de holdt lidet ved Kroet og talte med Amtsskriveren, den Tid vandt jeg. Og der jeg kom Landsbyen forbi, som før om er meldt, løb Bønderne og samlede sig, Præsten endog løb med, men det syntes, at de mig ikke saa snart ventede, og jeg gav dennem ikke heller Tid deres Befaling udi Værk at sætte, thi jeg forfulgte min Vej. Der jeg var Landsbyen forbi, kom de tvende Vogne med de 4 Karle og lange Bøsser efter mig i fuld Gallop, jeg lod og føre paa og vilde intet bie deres Komme. Saa rendte vi om Kap en halvanden Mil indtil Fyrstens [ɔ: Hertugen af Gottorps] Gebet, og der vi var en halv Fjerdingvejs nær ved Skellet, da havde de mærkeligen vundet, men Lykken var saaledes, at jeg naaede Fyrsten af Holsteins Gebet, førend de naaede

mig, dermed blev de holdendes og fulgte mig ikke videre". I en anden Beretning om samme Hændelse fortæller hun, at hun under Forfølgelsen lod en af sine Tjenere, som var til Hest, ride ved Siden af Karreten, for at hun i Nødsfald kunde kaste sig paa Hesten. Hun afførte sig i dette Øjemed sin Pelsværkskaabe. Da hun var kommen over den Bro, som førte ind paa Hertugens Omraade, tog hun Kaaben paa igen og sprang ud af Vognen, og hendes Forfølgere holdt nu stille paa den anden Side af Broen og betragtede hende. „Men", siger hun, „det var morsomt at se, hvor min Sekretær svedte, og hvor bange han var. Han spillede ikke siden den tapre og tilstod aabent, at han var halvdød af Skræk". — Endnu samme Dags Aften kom Leonora Christina til Byen Slesvig, og den 15. December var hun i god Behold paa Barth. Men skønt Rejsen selv saaledes tilendebragtes uden større Ulæmper for hende, blev den dog ikke ganske uden Følger for hende og hendes nærmeste, om end disse Følger ikke var af nogen meget alvorlig Natur. Det er tidligere berørt, at Kongen var meget utilfreds med, at Kirsten Munk og hendes Børn førte Titel af Grevinder (og Greve) til Slesvig og Holsten, og saa stadigt var hans Opmærksomhed henvendt paa denne Sag, at han, da Valdemar Christian i 1654 gjorde Skridt til en Udsoning med ham, stillede den bestemte Fordring til ham, at han skulde frasige sig baade Titelen og det tilsvarende Vaaben, ja Udsoningen synes for en Del at være strandet paa, at Valdemar Christian vægrede sig derved. Men idet nu Leonora Christinas Rejse opfordrede Kongen til at udfinde en Maade at straffe hende paa, greb han den Anledning, der frembød sig til at faa en Afgørelse paa hin Sag, og efter at han først ved en Afhøring af Fru Kirsten havde forvisset sig om, at hun ikke havde noget

formeligt „Brev“ paa sin Titel, udstedte han den 14. Januar 1657 en Forordning, hvorved han forbød hende og hendes Børn at føre Titelen og Vaabenet, ligesom det ogsaa forbødes andre at bruge Titelen til dem.

Hvis Leonora Christina efter Hjemkomsten til Barth havde haabet at skulle tilbringe længere Tid i Rolighed, blev dette Haab skuffet. Den Begivenhed, som Ulfeldt i flere Aar med en saa brændende Længsel havde imødeset, og som han selv efter Evne havde bestræbt sig for at fremskynde, Krigen mellem Danmark og Sverig, indtraf nemlig nu, og det var umuligt for Ulfeldt, der saa, at Afgørelsen af hans Skæbne forestod, at blive en rolig Tilskuer herved. Ogsaa Karl Gustav fik nu i høj Grad Brug for den Kundskab til Danmark og danske Forhold, som Ulfeldt var i Besiddelse af, og da han paa sin Marsch fra Polen til Holsten naaede Stettin, lod han Ulfeldt komme til sig for at knytte ham nærmere til sig og sit Foretagende. Dette sidste skete da ogsaa, og det gensidige Forhold bestemtes ved et Aktstykke (af 10. Juli 1657), hvori Kongen forpligtede sig til, hvis Krigen faldt heldigt ud for ham, at søge at skaffe Ulfeldt hans forrige Stilling i Danmark tilbage samt Raadigheden over hans Gods og Erstatning for det Tab, han havde lidt ved dets Beslaglæggelse; medens Ulfeldt paa sin Side siges formelig at være indtraadt i Karl Gustavs Tjeneste som en af hans „fornemste Ministre“, med Titel af hans Gehejmeraad, og at have forpligtet sig til altid at være ham, hans Hus og den svenske Krone tro og huld, staa ham bi med Raad og Daad og i alt se paa og befordre hans og den svenske Krones bedste. Leonora Christina fortæller, at da hendes Mand drog til Kongen i Stettin, sagde han, at han ikke vilde tage Del i Kongens Forehavende, men ikke blot gjorde han dette, men han kom overhovedet ikke

mere tilbage til Barth, idet han strax fulgte med Karl Gustav til Danmark. Da Leonora Christina erfarede dette, besluttede hun, som vidste, at han var rejst uden at tage det nødvendigste med, og som indsaa, hvilken Fare han udsatte sig for, at dele Skæbne med ham. Uden at Ulfeldt vidste noget deraf, rejste hun altsaa efter ham til Holsten, hvor hun traf ham i Ottensen. Han vilde overtale hende til at vende tilbage, men det lykkedes ham ikke. Han skrev saa, maaske til Dels af Hensyn til Leonora Christina, men ogsaa fordi hans Ben var daarligt, efter Sperling i Hamborg, og da denne kom, opfordrede han ogsaa ham til at gøre Felttoget med, hvad Sperling gik ind paa. De fulgte saa alle med det svenske Hovedkvarter gennem Hertugdømmerne og til Frederiksodde (Fredericia), og boede, medens Belejringen af Fæstningen stod paa, i et lille Bondehus udenfor, men umiddelbart efter Frederiksoddes Indtagelse flyttede de ind i Fæstningen med Undtagelse af Sperling, som mente, at der ikke blev taget tilstrækkeligt Hensyn til ham af de andre, og derfor nu rejste hjem. I Følge Leonora Christinas Udsagn var der dengang ingen Læger ved den svenske Hær, og da derfor kort efter Sperlings Bortrejse hendes ældste Søn, Christian, der i Frederiksodde havde sluttet sig til Forældrene, og otte af hendes Folk blev syge af en ondartet Feber, maatte hun selv forsøge sig som Læge og var ogsaa heldig nok til at helbrede sine Patienter. Da den svenske Hær gik over til Fyn, fulgte Ulfeldt med og ledsagede siden Karl Gustav paa hans Tog over Isen til Smaaøerne og Sjælland for endelig at optræde som den svenske Krones Repræsentant ved de Fredsforhandlinger, der beseglede hans Fædrelands Sønderlemmelse. Leonora Christina tog ogsaa over til Fyn, men noget senere end Ulfeldt, og hun blev her, til

Freden var sluttet. At hun i den Tid har levet i ikke ringe Uro for Manden, lader sig let formode, og det vel ikke blot paa Grund af Krigens almindelige Tilfældigheder, men fordi det maatte ligge nær at tænke, at der mellem de mange, hvem Ulfeldts nu for alle aabenbare Landsforræderi fyldte med Afsky og Forbitrelse, dog kunde findes én behjærtet Mand, som vilde søge en Lejlighed til at befri Fædrelandet for denne vanartede Søn.

Hvorledes i øvrigt Ulfeldt i det enkelte søgte at opfylde de Forpligtelser, han havde paataget sig overfor Karl Gustav, vil være de fleste bekendt. Han gav Kongen enhver Oplysning og Tilskyndelse, hvorved hans Fædrelands grundigst mulige Underkuelse kunde iværksættes; han rettede et Opraab til den jyske Adel om frivillig at underkaste sig det svenske Herredømme; han lokkede en af Landets faste Pladser, Nakskov, til at overgive sig uden Modstand; han optraadte endelig ved Fredsforhandlingerne som Underhandler fra svensk Side og svælgede ved Udførelsen af dette Hverv øjensynligt med djævelsk Skadefryd i Bevidstheden om at kunne sætte Foden paa sit dødeligt saarede Fædrelands Nakke. Hans Arbejde blev da heller ikke ubelønnet. Allerede under Krigen havde Karl Gustav i Betragtning af hans „meget gode og nyttige Tjenester" givet ham Langeland som Pant for 300000 Rdlr., men den egentlige Afregning med ham fandt dog først Sted ved Fredsslutningen. En Paragraf i den Roskildske Fredstraktat bestemte nemlig, at alt hans Gods i Danmark og Norge, rørligt og urørligt, skulde gives ham tilbage, og at han skulde have fuld Erstatning for lidt Skade; at det skulde staa ham, hans Hustru, Svigermoder og Børn frit for at bo og opholde sig uhindret i Danmark; at Ulfeldt og hans Søn Christian skulde beholde de Len, de havde haft i Danmark og Norge, nemlig Hørsholm og Munkeliv

Kloster, og at Leonora Christinas Titel skulde gives hende tilbage.

Hvor stor en Triumf end Ulfeldt fejrede ved disse Bestemmelsers Optagelse i Fredstraktaten, følte han sig ganske vist endnu ikke helt fyldestgjort. At han, som Forholdene var, skulde have sat Pris paa at blive genindsat i sin tidligere Stilling som dansk Rigshovmester, er ikke rimeligt, og Leonora Christina siger det ogsaa ligefrem ved given Lejlighed. Men derimod er dèr meget, der taler for, at han har gjort sig Haab om at komme til at beklæde en lignende eller endnu højere Stilling under helt forandrede Forhold. Det er vist, at da Karl Gustav kom til Sjælland, opfordrede Ulfeldt ham til snarest muligt at angribe København, og det at Kongen ikke gik ind paa denne Plan, hvis heldige Gennemførelse utvivlsomt vilde have medført Danmarks fuldstændige Underkastelse under Sverig, beredte sikkert Ulfeldt en betydelig Skuffelse netop med Hensyn til den Stilling, han havde gjort Regning paa at komme til at indtage i sit Fædreland, ja man tager næppe fejl, naar man i denne Skuffelse søger den første Spire til den Misstemning mod Karl Gustav, som ganske kort efter Fredsslutningen begyndte at vise sig hos ham.

V.

Kort efter, at Freden var sluttet, døde Fru Kirsten Munk paa Boller. Hun var bleven ramt af et Slagflod, og Leonora Christina, der, som før berørt, baade under Fredsforhandlingerne og en Tid efter Fredsslutningen opholdt sig i Fyn, havde besøgt hende to Gange under hendes Sygdom. Ved hendes Død (19. April 1658) kunde Leonora Christina dog ikke være til Stede, da

hun ved denne Tid havde maattet rejse over til sin Ægtefælle, som laa meget syg i Malmø. Saa snart det blev noget bedre med ham, drog hun dog til Jylland igen for at træffe Anstalter til Begravelsen, som foregik den 23. Juli i Odense, hvorhen Liget var ført fra Boller. Begravelseshøjtideligheden angik i øvrigt ikke Fru Kirsten alene, men ogsaa hendes ældste Datter, Sophie Elisabeth. Denne havde i nogen Tid opholdt sig hos Moderen paa Boller og var død her den 29. April 1657; men hendes Lig blev ligesom Moderens ført til Odense og nedsat i samme Gravkapel. Fru Kirstens Efterladenskab var meget betydeligt. Foruden hvad hun ejede af rede Penge, Løsøre og udestaaende Fordringer, havde hun en Mængde Jordegods. Hun nævnes ved sin Død som Ejer af ikke mindre end 9 Godser, og desuden havde hun en Del Strøgods baade i Danmark og Norge. Strax efter Begravelsen traf hendes Arvinger Forberedelser til at skifte hendes Efterladenskab imellem sig, men dels paa Grund af Arvens Størrelse, dels paa Grund af de urolige Tider trak Skiftet ud i flere Aar. Det skal her blot nævnes, at af Godserne tilfaldt Ellensborg i Fyn (det senere Holkenhavn), Lellinge paa Sjælland og Øen Thurø Leonora Christina.

Som allerede berørt, var Ulfeldt i Foraaret 1658 meget syg. Inden Anfaldet kom, havde han dog haft en Sammenkomst med Karl Gustav, som til yderligere Belønning for hans tro Tjeneste, særlig ved Afslutningen af Freden, og vist ogsaa som Erstatning for, at hans Pant i Langeland havde tabt sin Betydning, havde skænket ham Sølvitsborg Slot i Bleking med tilliggende By og Gods som et Grevskab og endvidere Godset Herredsvad Kloster i Skaane. Ikke nok hermed, lovede Karl Gustav i den nærmeste Fremtid at anbringe ham

i en anselig Post, som svarede til hans Rang og Fortjenester, og foreløbig viste han ham sin Tillid ved at udnævne ham til en af de tre Kommissærer, som skulde modtage Hyldingseden af de skaanske Stænder og gøre de første Skridt til Sammensmeltningen af de nyvundne Landsdele med Sverig. Trods alt dette var Ulfeldt endnu ikke tilfreds. Han mente, at hvad han havde opnaaet, ikke svarede til, hvad han havde udrettet — hvorved ogsaa kan bemærkes, at Hørsholm, som han efter Fredstraktaten atter skulde nyde som Len, af Karl Gustav var bleven overladt til den danske Dronning —, og ogsaa andre Grunde til Misfornøjelse forenede sig hermed. Blandt andet blev det ham snart indlysende, at de skaanske Landskabers Adel ikke længere kunde vente sig en saa begunstiget Stilling som hidtil. Forskellige Skridt, som Karl Gustav gjorde for at stille den lige med den svenske Adel, særlig med Hensyn til Told, Udskrivning af Soldater osv., var stridende mod dens gamle Privilegier, og baade paa Standens Vegne og fordi han som stor skaansk Godsejer i høj Grad berørtes personlig deraf, blev han meget opbragt over en saadan Beskæring af tidligere Rettigheder, som efter hans Mening oven i Købet stred mod Fredsbestemmelserne. Følgen blev da, at i Stedet for at støtte Karl Gustav i hans Planer traadte han paa flere Punkter i afgjort Opposition til Kongen, og højmælet og ubesindig, som han var, udtalte han sine afvigende Anskuelser baade overfor andre og overfor Kongen selv med en Hensynsløshed, som ikke kunde andet end saare Kongen og vække Mistanke mod ham selv. Hans Misfornøjelse forøgedes end mere ved, at det stadig trak ud med Opfyldelsen af det Løfte, Karl Gustav havde givet ham om en anselig Embedspost. At det virkelig fra først var Kongens Mening at holde dette Løfte, kan ikke være tvivlsomt, om han end ikke

just — som Ulfeldt vistnok haabede — tænkte paa at gøre denne til Generalguvernør i Skaane, og det var sikkert kun Ulfeldts' egen uforsigtige Optræden, som bevirkede, at Kongen efterhaanden slog Løftet i Glemmebogen. Dette vilde Ulfeldt dog naturligvis ikke selv se, og paa den anden Side var Sagen ham af største Vigtighed. I Virkeligheden var Forholdet jo det, at hvis han ikke fik en saadan høj Post, havde han Udsigt til at komme til at henleve Resten af sit Liv som en almindelig Adelsmand, oven i Købet som en Adelsmand med beskaarne Rettigheder og et tvivlsomt Ry, og Tanken herom maatte være den hovmodige og ærgerrige Mand saa meget mere utaalelig, da han nærmest var henvist til at leve blandt sine Landsmænd, hvis øverste Æmbedsmand han tidligere havde været. Hvor misfornøjet han var, sees af, at han allerede i Sommeren 1658 gjorde Skridt til at løse sit Forhold til Karl Gustav, idet han i en Skrivelse til denne (af 16. Juni), hvori han skarpt dadlede Regeringens Fremgangsmaade i Skaane, ytrede Ønske om at træde ud af den skaanske Kommission og tillige slog paa, at han heller ikke ønskede at beholde sin Stilling og Titel som Kongens Gehejmeraad. Det var strax efter Modtagelsen af denne Skrivelse, at Karl Gustav fik nærmere Oplysning om den Modvilje, Ulfeldt ogsaa i sit Samkvem med andre lagde for Dagen med Hensyn til hans Planer, og man kan derfor ikke undre sig over, at Kongen ikke blot beredvilligt lod ham udtræde af Kommissionen, men ogsaa udtalte, at det var godt, om man var vel af med ham. Han lod ham desuden advare om at holde sin Tunge i Tømme, og anbefalede Generalguvernøren i Skaane, Grev Stenbock, i Fremtiden at have et vaagent Øje med ham. Spændingen mellem Kongen og Ulfeldt skulde dog end yderligere forøges ved det kort efter indtraadte Fredsbrud med Danmark. Dette maatte nemlig

være Ulfeldt meget uvelkomment, da han efter de Erfaringer, han allerede havde gjort, ikke kunde ønske at faa Karl Gustav til Overherre for sine danske Ejendommes Vedkommende, medens han paa den anden Side, dersom Krigen gik de svenske imod, havde Udsigt til at tabe alt, hvad han havde vundet ved Roskildefreden. Og ligesom der er Grund til at antage, at de Bekymringer, Fredsbrudet voldte ham, indgav ham det Ønske at opnaa en Udsoning med Frederik III. — enten han nu herved haabede at sikre sig gunstigere Vilkaar i Tilfælde af de danskes Sejr, eller han, som det senere sagdes, agtede paa Grundlag af en saadan Udsoning at optræde som Mægler mellem de to Konger —, saaledes lagde han, til Trods for den Advarsel, han havde faaet, endnu mindre end før Skjul paa sin stærke Misfornøjelse med Karl Gustav og den svenske Styrelse.

Paa denne Maade stod Sagerne i Efteraaret 1658, da der indtraf Begivenheder, som stillede Forholdet mellem ham og Karl Gustav paa Spidsen. Som bekendt var den nye Krig med Danmark ikke som den forrige et uafbrudt Sejrstog for den svenske Hær. København gjorde kraftig Modstand mod Fjenden, og Hovedstadens Exempel blev en Spore for Provinserne til efter Lejlighed at prøve paa at frigøre sig for det svenske Aag. Ogsaa i de skaanske Landsdele var der en stærk Gæring, og i Malmø, hvor Ulfeldt boede, dannede der sig en Sammensværgelse med det Formaal at overmande den svenske Besætning og bringe Byen tilbage i de danskes Hænder. Hovedmanden for dette Foretagende eller dog den, der traadte virksomst frem, var en vis Bartholomæus Mikkelsen, som boede ved Limhavnen, en halv Mils Vej fra Malmø, og her drev et betydeligt Kalkværk. Hans medforbundne var væsentlig Borgere og Præster fra Malmø og Omegnen samt enkelte Adelsmænd. Frederik III.

kendte og bifaldt Planen til Malmøs Befrielse, og baade gennem Breve og Udsendinge tilskyndede han de sammensvorne til at holde fast ved deres Forsæt. Efter hvad der var bekendt om Ulfeldts Misstemning mod Karl Gustav, maatte det ligge nær for de sammensvorne at indvi ham, hvis Hjælp kunde blive dem af stor Betydning, i deres Planer, og man tænkte virkelig en Tid derpaa, men det skete dog ikke, som det sagdes af følgende Grund. En københavnsk Borgmester, som kendte baade Ulfeldt og Barth. Mikkelsen, anmodede den sidste om at forhøre hos Ulfeldt, om han ikke attraaede „Pardon" hos Frederik III., da han i saa Fald vilde søge at skaffe ham den. Ulfeldt skal beredvilligt have modtaget Forslaget, men efter nogle Forhandlinger strandede dog Sagen, da Kongen forlangte, at Ulfeldt selv skriftligt skulde henvende sig til ham, hvilket denne ikke vilde gøre, enten det nu var af Stolthed eller af Frygt for, at hans Skrivelse skulde blive misbrugt. Følgen blev da, at ikke blot Kongen paa ny blev heftigt opbragt paa Ulfeldt, men at der ogsaa hos flere af dem, der havde Kundskab om hine Forhandlinger, atter rejste sig den største Mistro mod ham, og under disse Omstændigheder undlod man da, som rimeligt var, at meddele ham noget om Planen til Malmøs Befrielse, saa at Ulfeldt næppe vidste mere herom, end hvad han erfarede ad Omveje. Imidlertid mislykkedes selve Udførelsen af Planen. To Gange i December Maaned blev det forsøgt at sende Skibe med Soldater over fra København til Malmø, men begge Gange indløb der Uheld, og Forsøgene gentoges ikke oftere. Mere Lykke fulgte som bekendt de danske Vaaben ved København selv. Efter lange Forberedelser foretog Svenskerne Natten mellem den 10. og 11. Februar 1659 en Storm paa Staden, men den sloges tilbage, og Karl Gustav tabte herved Haabet om

at føre sine højtflyvende Planer igennem. Som man vil faa at se, blev Ulfeldt siden beskyldt for at have bidraget sit til dette Resultat ved, før Stormen fandt Sted, at have meddelt Barth. Mikkelsen Planen til Stormen, og dersom Beskyldningen var sand, forstaar man let, at han efter Udfaldet af Stormen ikke kunde føle sig meget vel til Mode i Sverig. Men ogsaa uden dette maatte Opholdet her blive ham mere og mere trykkende. Mistroet, som han blev, baade af sine egne Landsmænd og af Svenskerne, var han efterhaanden kommen til at leve i en Tilstand, hvori han efter hans eget Udtryk „kun var som et Nul og borgerlig død", og hertil kom endnu højst sandsynligt, at han i Bevidstheden om de Skridt, der var gjorte i Retning af en Udsoning mellem ham og Frederik III., havde en stadig Kilde til indre Uro, især efter at Barth. Mikkelsen var begyndt at blive de svenske Myndigheder mistænkelig. Det er derfor ikke overraskende at høre, at han i Foraaret 1659 besluttede at forlade Sverig. I Begyndelsen af April eller sidst i Marts forespurgte Leonora Christina sig hos Barth. Mikkelsen om Muligheden af at faa et Pas hos Frederik III., „at rejse med til Lands og Vands", men Bartholomæus mente, at det næppe kunde lade sig gøre, efter hvad der var forefaldet mellem Ulfeldt og Kongen. I hvert Fald maatte Ulfeldt dog have et Pas af Karl Gustav, og han tilskrev en af Kongens Sekretærer herom. Men denne gjorde Vanskeligheder, og Ulfeldt henvendte sig saa (15. April) med sin Anmodning til en mod ham venligt sindet svensk Stormand, som imidlertid ogsaa undslog sig ved at efterkomme hans Ønske, idet han sagde, at han ikke vidste, om Ulfeldt var afskediget af Kongens Tjeneste. Mulig har dog vedkommende ogsaa haft andre Grunde til sin Vægring, thi da han skrev sit Svar, var Barth. Mikkelsen arresteret og havde vistnok allerede

begyndt at fremsætte nogle Angivelser af en meget nærgaaende Natur mod Ulfeldt. Under alle Omstændigheder varede det kun faa Dage, inden disse kom frem, idet Bartholomæus den 26. April til en i Anledning af Anslaget paa Malmø nedsat Undersøgelseskommission leverede en i Arresten efter Hukommelsen nedskrevet Plan til Stormen paa København, som Ulfeldt skulde have meddelt ham, og i de følgende Dage fremsatte en Række andre Beskyldninger mod Ulfeldt for at have udtalt sig imod og til Dels modarbejdet den svenske Stats Interesser samt søgt at bringe sig i Gunst hos Kongen af Danmark. Saaledes skulde han efter Stormen have talt om den ved Landskrone indespærrede svenske Flaade og sagt, at dersom de danske var besluttede og vilde angribe den, kunde den let ødelægges, da den var slet forsynet med Folk. En anden Gang, ligeledes efter Stormen, skulde han have sagt, at han havde mærket, at der var et Anslag paa Malmø i Gærde, og nu var det Tid at lade Folk komme over, om man vilde gøre noget; nu kunde man med et ringe Parti udrette store Ting, osv. Med Hensyn til det væsentligste Punkt i Beskyldningerne, Meddelelsen af Stormplanen, fortalte Bartholomæus, at Ulfeldt først i Februar (eller sidst i Januar) havde ladet ham kalde til sig i sit Hus i Malmø og, idet han da læste op af et Papir, dikteret ham, Bartholomæus, hele Planen med Tilføjelse af nogle Anvisninger til, hvorledes de danske skulde bære sig ad med at afslaa Stormen; da han var færdig med Dikteringen, kastede han det Papir, han havde læst op af, i Ilden. Bartholomæus havde siden givet sine medsammensvorne Underretning om, hvad han havde faaet af Ulfeldt, og en enkelt af dem, Præsten i Bunkeflod, havde han endog ladet læse Planen. Derefter, sagde han, havde han sendt denne til København. De andre sammensvorne,

som blev arresterede efter Bartholomæus's Angivelser, vidste i det hele ikke andet om Ulfeldt, end hvad hin havde fortalt dem, og kun en enkelt af dem, Rasmus Andersen, Forpagter paa Børringe, havde selv haft en Samtale med Ulfeldt, hvori denne havde udtrykt sin Misfornøjelse med den nye Krig og de store Paalæg i Sverig; havde ytret, at Kongen af Danmark og Kurfyrsten af Brandenburg var Venner, og at der snart vilde komme 3000 Ryttere over til Skaane; havde advaret mod en Mand i København, som antoges at skrive Breve til den svenske Lejr osv., saa at Rasmus Andersen i det hele havde faaet Indtryk af, at Ulfeldt „var god dansk". — Til disse mundlige Vidnesbyrd mod Ulfeldt sluttede der sig senere nogle skriftlige. Langt hen paa Aaret, og efter at Processen mod Ulfeldt allerede var begyndt, fandtes der nemlig ved Limhavnen, hvor Bartholomæus havde boet, en Æske, som havde været nedsat i Jorden, men nu sagdes at være udgravet af en Ræv, og i denne Æske indeholdtes forskellige Papirer, som stod i nær Forbindelse med Ulfeldts Sag og Bartholomæus's Angivelser, saasom et Exemplar af den af Bartholomæus omtalte Stormplan, originale Breve til Bartholomæus og andre fra Frederik III. og forskellige danske Adelsmænd, Udkast til Breve fra Bartholomæus til Ulfeldt angaaende hans Bestræbelser for at udsone denne med Frederik III. osv.

Ved de over Barth. Mikkelsen og hans Forbundsfæller afholdte Forhør mente man endelig at have faaet tilvejebragt et tilstrækkelig stort Bevisstof mod Ulfeldt til at kunne skride ind mod ham selv. Den 17. Maj mødte altsaa to svenske Herrer, Rigsraad G. Soop og Krigsraad Cl. Rålamb, hos ham og gjorde ham bekendt med de mod ham rettede Beskyldninger, som de opfordrede ham til at rense sig for, idet de sagde, at Kongen

var meget vred paa ham. Næste Dag skrev Ulfeldt til Kongen og bad om mundlig at maatte forklare sig for ham, men Kongen vilde ikke modtage ham. Imidlertid ventede Karl Gustav dog i nogle Dage paa, at han skriftligt skulde søge at modbevise Beskyldningerne, men da dette ikke skete, skrev han (23. Maj) selv til ham, at da han ikke havde gjort noget Forsøg paa at rense sig, kunde han (Kongen) ikke andet end lade Sagen føre videre og undersøge af den i Anledning af den malmøske Sammensværgelse nedsatte Kommission. Han bebrejdede desuden Ulfeldt, at denne i lang Tid kun havde vist sig lidet venskabelig sindet imod ham, at han havde talt nedsættende om hans Foretagender, søgt at betage hans Officerer og Embedsmænd Haabet om et heldigt Udfald af Krigen og ogsaa ellers vist sig misfornøjet og umedgørlig. Han udtalte sin Forundring over, at Ulfeldt havde søgt Rejsepas som en „neutral Person", da han dog ikke havde faaet sin Afsked af hans Tjeneste eller var bleven fritaget for de Forpligtelser, der paalaa ham som en, „der har taget Stand og Len i Riget"; og til sidst forlangte Kongen, at han skulde forklare sig om de mod ham fremsatte Beskyldninger, idet han tilføjede, at han nødtes til at sikre sig hans Person, til han havde faaet fornøden Fyldestgørelse. — Den sidste Trusel blev strax til Virkelighed. Umiddelbart efter at den nævnte Skrivelse (d. 24. Maj) var bleven oplæst af Soop og Rålamb, og disse var gaaede bort, kom der to svenske Officerer ind til Ulfeldt, og fra nu af var han i mere end et Aar under stadig militær Bevogtning i sit Hus. Næste Morgen rejste Leonora Christina over til Karl Gustav i Helsingør for at stemme Kongen mildere, men ikke blot fik hun ikke Lov til at komme for Kongen, men der blev forkyndt hende Arrest paa hendes egen Person. Efter hvad hun selv siger, henstilledes det dog

til hende, om hun vilde vedblive at være paa fri Fod eller arresteres med sin Ægtefælle, men hun valgte det sidste, „agtende det for en Lykke, at hun sin da sorgfulde og siden med Sygdom behæftede Husbonde maatte trøste og tjene". Ogsaa hendes Børn og Tjenestefolk blev paa samme Maade belagte med Arrest.

Ulfeldt mærkede nu, at det var Alvor, og at kun en skriftlig Imødegaaelse af Bartholomæus's Beskyldninger kunde redde ham. Han forsøgte en saadan i to til Kongen rettede Skrivelser af 30. Maj. Den ene af disse er dog nærmest en temmelig almindelig, om end højtidelig beediget, Protest mod Sandheden af Bartholomæus's Udsagn. I den anden søger han at vise, at selv uden nogen Gendrivelse maa Bartholomæus's Løgnagtighed kunne skønnes af hans egne Angivelser. Hvis saaledes Ulfeldt vilde have søgt Frederik III.s Gunst eller „som en fri Mand" have traadt i hans Tjeneste, hvorfor skulde han saa ikke frit have tilskrevet Kongen derom i Stedet for at benytte Bartholomæus's Hjælp? Hvad Stormplanen angaar, fremlyser Bartholomæus's Løgnagtighed af det usandsynlige i, at Ulfeldt, som kendte Karl Gustavs Krigserfarenhed, skulde tro, at Kongen ikke vidste bedre Besked om den By, han saa længe havde belejret, end det forudsattes i Planen; som ogsaa i, at Ulfeldt, der kendte hvert Hjørne paa Københavns Fæstning, skulde have forbigaaet de vigtigste Punkter, hvis han havde villet give nogen Advarsel. Han har aldrig troet, at det vilde komme til en Storm og har selv udtalt det til flere svenske Rigsraader. Om Anslaget paa Malmø har Bartholomæus jo selv sagt, at han ikke vilde aabenbare Ulfeldt det, da han ikke var til at tro, og Passet hos Frederik III. vilde han først forlange, naar han havde faaet Pas hos Karl Gustav. At han ikke kan have opfordret til et

Angreb paa den svenske Flaade ved Landskrone, fremgaar af, at Isen paa den Tid laa saa fast, at intet Skib kunde komme frem eller tilbage. — Medens de to nævnte Skrivelser virkelig kom Karl Gustav i Hænde, om end temmelig sent, haves der fra den første Tid af Ulfeldts Fangenskab en tredie Udarbejdelse, som ikke kom af Sted og overhovedet ikke blev fuldført, fordi Ulfeldt forinden blev syg, men som maa omtales, fordi den indeholder en Drøftelse af det for Ulfeldt vigtige Spørgsmaal, som ogsaa berørtes i Karl Gustavs Skrivelse til ham, om han virkelig stod i den svenske Konges Tjeneste eller var hans „Vasal". Ulfeldt nægter bestemt begge Dele. Under den første Krig med Danmark gjorde han efter sin Paastand Tjeneste som frivillig, og den Titel, han fik af Gehejmeraad, var ham „mere til Spot end Ære", da den snarere passede for tyske Doktorer, som tjener ved Hove, end for en Mand, som „næst Kongen havde ført Kommando udi tvende Kongeriger". Betingelsen for at staa i Tjenesteforhold til Kongen maatte være, at der enten var oprettet en Kontrakt med ham, eller at han havde faaet Bestalling paa et vist Embede eller havde faaet Pension, ligesom ogsaa at han havde aflagt Ed eller udstedt en skriftlig Forpligtelse. Men intet af dette er Tilfældet, og derfor betragter han sig som en fri Mand. De Hverv, Kongen har betroet ham, har han ved sin Skrivelse af 16. Juni (se foran S. 97) frasagt sig. Hvad angaar det Gods og Grevskab, Kongen har givet ham, er han vel meget taknemlig derfor, men Kongens Embedsmænd skalter og valter der efter eget Tykke, saa at han kun har Grevskabet af Navn. I øvrigt er Benaadningen heller ikke saa stor, som den synes, og Hørsholm, som Kongen gav til den danske Dronning, var ham meget mere værd, thi derover raadede han alene. At han

skulde være Kongens Vasal, fordi han har Gods i Sverig, har intet paa sig. Svenske Adelsmænd har Gods i Danmark uden derfor at være den danske Konges Vasaller, thi de har ikke aflagt Troskabsed og ikke givet nogen skriftlig Forpligtelse fra sig. Det samme er Tilfældet andre Steder.

De her omtalte Skrivelser betegner alt, hvad Ulfeldt selv kom til at gøre for sit Forsvar, og paa den anden Side danner de Udgangspunktet for det Forsvar, som førtes for ham under den egentlige Proces af — Leonora Christina. Aarsagen til, at Ulfeldt ikke selv kom til at deltage videre i Sagens Behandling, var det Sygdomsanfald — et Slagtilfælde —, hvoraf han, som før berørt, blev hjemsøgt (i Juni Maaned), og som, i Begyndelsen lettere, efterhaanden tiltog i Styrke og endte med at berøve ham Tungens Brug og overhovedet gøre ham lam og følesløs i den ene Side af Legemet. Der har været rejst Mistanke om, hvor vidt denne Sygdom, der i flere Henseender syntes at komme ret belejligt, ikke var forstilt. Men efter de Undersøgelser, der gentagne Gange anstilledes, kan der ikke være mindste Tvivl om, at den ikke var det, og at Ulfeldt særlig i den Tid, Leonora Christina førte Processen for ham, var saa haardt angrebet, at deu Hjælp, hun kan have faaet af ham ved Udførelsen af sit vanskelige Hverv, i det højeste har været saare ringe, men mest sandsynligt slet ingen.

Efter at Forundersøgelsen baade om den malmøske Sammensværgelse og om Ulfeldts Forhold var tilendebragt, nedsatte Kongen (30. Juli) en Kommissionsret til at ransage og dømme i disse Sager og gav samtidig Assessor i den svenske Hofret Magnus Larson Fuldmagt til at føre Sagen mod Ulfeldt. Der gik dog endnu henved tre Maaneder, inden Processen begyndte, og før dette skete, lod Kongen to Gange Ulfeldts Til-

stand undersøge, sidste Gang ved nogle af Rettens Medlemmer. Begge Gange viste den syge sig dog i en meget sørgelig Forfatning og var navnlig ganske maalløs. Som Følge heraf gik Kongen ind paa det Tilbud, som Leonora Christina allerede tidligere havde gjort om at ville føre Forsvaret for sin Mand, og Retten fik et Paalæg om nærmere at forhøre hos hende, hvilken Procesform hun tænkte at ville bruge. Paa dens Spørgsmaal herom svarede hun, at hun vilde optræde som Bartholomæus's Anklager og ved en Fuldmægtig føre Sagen mod ham efter dansk Ret. Det forestilledes hende imidlertid, at dette ikke kunde tilstedes, men at Sagen skulde føres for Kommissionsretten saaledes, at Magnus Larson var Anklager mod Ulfeldt, og Bartholomæus Vidne, og da Leonora Christina hørte dette, nægtede hun overhovedet at indlade sig i Proces og erklærede kun at ville afgive en skriftlig Forklaring om de enkelte Beskyldninger mod Ulfeldt, naar disse blev hende meddelte. Hun fastholdt i nogle Dage haardnakket dette Standpunkt, idet hun bl. a. gjorde gældende, at naar Bartholomæus skulde føres som Vidne, burde det i hvert Fald først prøves ved Herredsthinget, om han var vidnefør; samt at hun ikke havde noget Kendskab til de svenske Love, og at hendes Mand ikke var Karl Gustavs Undersaat eller Vasal og derfor heller ikke disse Love undergiven. Det var først efter at Retten den 21. Oktober havde sendt hende en Stævning til at møde for den tre Dage efter, personlig eller ved Fuldmægtig, at hun mente til en vis Grad at burde falde til Føje. Men denne Stævnings korte Varsel medførte en ikke ringe Ulæmpe for hende ved at gøre hende det umuligt at faa retskyndig Medhjælp. Hun havde tidligere tænkt sig, hvis det kom til virkelig Proces, at søge Bistand hos en Mand af sin Ægtefælles Slægt, men dertil var der nu ikke Tid, og

fremmedes Hjælp vilde hun ikke ty til. Imidlertid lod hun sig ikke afskrække. Hun skaffede sig en Mand, som kunde fremlægge hendes Indlæg i Retten — hun valgte hertil Ulfeldts Forpagter paa Herredsvad — og tog saa for Resten hele Sagens virkelige Byrde paa sig selv alene. En større Byrde kunde næppe lægges paa en Kvindes Skuldre. Allerede hvad den egentlig faglige Side af Sagen angaar, vil man indse, hvilken umaadelig vanskelig Opgave det maa have været for hende som Dame og ukendt med Loven og Formerne at træde i Skrankerne mod en dygtig og erfaren Jurist, og havde hun end nogen Vejledning ved sit Forsvar i det, Ulfeldt før sin Sygdom havde nedskrevet og kan forudsættes at have talt med hende, var der dog endnu bestandig overordentlig meget at gøre for hende selv, og ikke mindst fordi hendes Forsvar jo altid maatte afpasses efter Modpartens Angreb, og fordi der under Sagens Gang kunde komme og kom nye Enkeltheder til, som ikke var forudsete. Men hertil kom endnu det overordentlig store moralske Ansvar, hun paatog sig; thi for ikke at tale om, at hun personlig var indviklet i Sagen, afhang jo hendes højt elskede Husbondes hele Velfærd, Ære og maaske Liv af den Dygtighed, hvormed hun udførte sit Hverv. At hun trods alt dette og trods det stærke Tryk, der samtidig hvilede paa hende som Følge af Mandens haarde Sygdom, ikke veg tilbage for at tage Opgaven paa sig, vil altid blive en af hendes største Adkomster til Efterverdenens Beundring.

Processen aabnedes med et Anklageskrift af Magnus Larson, som fremlagdes i Retten den 24. Oktober. Leonora Christina svarede med et Indlæg af 29. Oktbr. Dette blev igen imødegaaet af Magnus Larson i en „Replik“ af 7. November, som besvaredes af Leonora Christina i en „Duplik“ af 16. November. Derefter

fulgte endelig en „Triplik" af Magnus Larson, fremlagt 24. Novbr., og et Svar derpaa af Leonora Christina af 4. Decbr. Anklagen gik ud paa tre Ting: 1) At Ulfeldt under den sidste Krig havde søgt at komme i Gunst hos Karl Gustavs Fjende, Frederik III.; 2) at han havde forraadt til denne Planen til Stormen paa København samt givet Anvisning til at ødelægge den svenske Flaade i Landskrones Havn; 3) at han havde været vidende om Bartholomæus's Brevvexling med Fjenden og selv hemmelig sendt Breve til København under Krigen. — Det er ikke Meningen her at gengive helt de lange og trættende Forhandlinger, som i Virkeligheden heller ikke bragte Sagen synderlig videre, end den var, da Processen begyndte. Imidlertid ønsker jeg dog gennem et Par Exempler at give en Forestilling om Maaden, hvorpaa Angrebet og Forsvaret førtes. Med Hensyn til det første Punkt i Anklagen bemærkede Magnus Larson, at hvad Bartholomæus herom havde udtalt for Retten, havde han længe før, da han ikke kunde tænke at gøre Ulfeldt nogen Skade dermed, sagt til nogle af sine fortrolige; samt at Beskyldningerne for, at Ulfeldt havde søgt at stemme Frederik III. gunstigt for sig, bestyrkedes ved hans senere Bestræbelser for at faa et dansk Pas, da han var altfor fornuftig til at søge et saadant hos en Konge, der var vred paa ham. Hertil bemærkede Leon. Chr., idet hun henviste til Ulfeldts ene Skrivelse af 30. Maj, at der aldrig mellem ham og Barth. havde været talt om hin Sag. Hun forstaar ikke, hvorledes den kgl. Advokat kan svare for Barth.s Tanker, og finder netop i de forskellige Angivelser om Tiden, da de paagældende Forhandlinger skulde have fundet Sted, Vidnesbyrd om Barth.s onde Hensigter mod Ulfeldt. Thi et af Vidnerne har sagt, at Barth. allerede ved Mikkelsdagstid 1658 havde talt til ham om, hvad man vilde opnaa

for Ulfeldt, samt at denne ikke vilde skrive til Frederik III.; men Barth. selv sagde i Forhørene, at man først opfordrede ham til at tale med Ulfeldt om Sagen ved Mortensdagstid. Hvis altsaa Barth. allerede ved Mikkelsdagstid har talt til sine fortrolige om Forhandlingerne, maa han jo selv have opdigtet, hvad han sagde. Der er heller ingen, der har søgt Pas gennem ham eller andre, men naar Advokaten mener, at Ulfeldt kun vilde have søgt Pas hos Frederik III. under Forudsætning af, at denne var ham gunstigt stemt, saa vidner Barth. jo selv herimod, idet han siges ved hin Lejlighed at have svaret, at det vilde falde vanskeligt at faa et Pas, „efterdi den forrige Begæring var afslagen". Thi hvis dette virkelig var saa, maatte Ulfeldt jo vide, at Kongen ikke var ham venlig stemt. I øvrigt vilde han kun have søgt dansk Pas efter at have erhvervet Karl Gustavs Tilladelse dertil. — Magnus Larson bemærkede, at det vilde falde vanskeligt at godtgøre, at Barth. med sine Udsagn havde tilsigtet at ødelægge Ulfeldt, thi der havde ikke været noget stærkt Fjendskab imellem dem, men tvært imod Omgang og god Forstaaelse. Den tilsyneladende Modsigelse mellem Barth. og det andet Vidne om Tiden beror paa en Misforstaaelse af Leon. Chr., og det forekommer ham mærkeligt, at hun vil afvende Mistanken om, at der er søgt dansk Pas, ved at paaberaabe sig Barth.s Ytring om, at det vilde falde vanskeligt at skaffe et saadant, eftersom den forrige Begæring om Pardon var afslaaet. Thi dette viser jo netop, at der var søgt om Pardon, selv om denne ikke blev opnaaet. Men i øvrigt behøver man nu ikke at ty til Gisninger for at vide, at Ulfeldt har søgt Frederik III.s Gunst, thi dette fremgaar tydeligt af de Breve, som nylig er fundne i en Sandgrav ved Limhavnen (se foran S. 102). Af disse nævnede han bl. a. et Udkast til et Brev fra

Barth. til Ulfeldt af 24. Novbr. 1658, hvori hin anmoder „om noget skriftligt, hvorefter det omtalte grundigt i Pennen kunde fattes og overskikkes“, samt et dertil hørende Svar, skrevet paa en Seddel med Leon. Chr.s Haand og saa lydende: „Salut. Det, som I begærer, kan for mange Aarsagers Skyld ikke ske. Sagen er Eder bekendt; de vide bedst den at føre, efter som Nødvendigheden det udkræver“. Ligeledes omtaltes et Udkast til et Brev fra Barth. til Ulfeldt af 5. Decbr., hvori hin opfordrer denne til at skrive Frederik III. et Brev til med „nogen Undskyldning i“, saa er han sikker paa „at føre det tilbage igen, Ed. Excellence og ganske Familie kunde være tjent med, og Hs. kgl. Maj. og det hele Riges Indbyggere meget gavnligt“; osv. — Leon. Chr. svarer hertil, at da Advokaten tager Barth. saa stærkt i Forsvar, vil hun gøre sig Umage for at tro, at han ikke fra først af har haft til Hensigt at ødelægge Ulfeldt, men kun har villet vise sin Troskab mod Kongen af Danmark og derfor opfundet Samtaler og givet Meddelelser, som syntes ham tjenlige til hans Forsæt. Ogsaa det, at han har talt til sine fortrolige om Ulfeldts Hensigt at søge Pardon, kan da være sket for engang at kunne bruge de paagældende som Vidner paa hans Iver i Frederik III.s Tjeneste. Hendes Bemærkninger om Passet har Advokaten opfattet ganske urigtigt; thi ved Ordene „efterdi den forrige Begæring var afslagen“ menes ikke, at nogen Begæring fra Ulfeldt om Pardon var afslaaet af Frederik III., men der menes, at Barth.s Begæring til Ulfeldt om skriftlig at henvende sig til Kongen var afslaaet af Ulfeldt. Om den i Sandgraven fundne Skrivelse fra Barth. af 24. Novbr. siger hun, at hverken hun eller Ulfeldt nogensinde har set den, og om den tilsyneladende med hendes Haand skrevne Seddel paastaar hun i de stærkeste Udtryk, at den ikke er skrevet af hende

men eftergjort, og henter mange Vidnesbyrd herpaa fra Stilen, Papiret og Blækket. — Magnus Larson fastholder derimod, at Haanden er Leon. Chr.s, og at hendes Bemærkninger om Stilen, Papiret osv. intet beviser. I øvrigt forklarer han med Hensyn til Fundet baade af Seddelen og de andre Papirer, at Barth., da han saa, at det ikke blev til noget med den danske Expedition til Malmø, brændte de fleste af sine Papirer, som stod i Forbindelse med denne Sag, og kun gemte nogle enkelte, som han „mulig tænkte i Fremtiden kunde tjene ham til Befordring". Disse sidste havde han dog overgivet til et Bud, som skulde bringe dem til København, men formodentlig var Budet blevet forhindret deri og havde gemt dem. Men selve Tilintetgørelsen af de fleste af Papirerne viser, at Barth. ikke fra først har haft til Hensigt at forraade sine medsammensvorne, altsaa heller ikke Ulfeldt. — Hertil bemærker Leon. Chr., at naar Opbrændingen af Papirerne skal bevise, at Barth. ikke har villet skade Ulfeldt, hvorfor brænder han da netop ikke de Papirer, som er mest farlige for denne? hvorfor gemte han Stormplanen (paa hvilken han endog havde skrevet: „dette er Ulvens [ɔ: Ulfeldts] Kundskab"), Udkastene til de Breve, han siger at have skrevet til Ulfeldt, Seddelen med hendes foregivne Haand, osv.? Med Hensyn til selve Ulfeldts Forhold til Frederik III. siger hun, at før den sidste Krig brød ud, gjorde Kongen Ulfeldt udmærkede Tilbud, men denne vilde ikke modtage dem. Hvorfor skulde han da paa en Tid, da det tegnede til Frederik III.s fuldstændige Ødelæggelse, have anstrængt sig for at vinde hans Gunst? osv. osv.

Om Meddelelsen af Stormplanen til Bartholomæus kom der intet nyt frem. Hvad Vidnerne udsagde herom beviste, efter Leon. Chr.s Paastand, intet, thi de gentog

jo kun, hvad Barth. havde sagt dem. Det eneste, det kunde bevise, var Barth.s onde Hensigter mod Ulfeldt. Thi hvis han ikke nærede saadanne, hvorfor havde han da skyndt sig saa meget med at tale til andre om en Sag, der, hvis det forholdt sig rigtigt med den, burde have været holdt hemmelig? Kunde de Mænd, han henvendte sig til, yde ham nogen som helst Hjælp i Sagen? — Ved Fundet af Papirerne i Sandgraven var der ogsaa kommet et Brev frem til Barth. fra Korfits Trolle, en dansk Adelsmand, der spillede en fremtrædende Rolle ved Forberedelserne til Anslaget paa Malmø. I tidligere Breve til Barth. havde han hentydet til Frederik III.s Vrede mod Ulfeldt, men i det nævnte Brev, som var dateret 20. Februar (1659; altsaa skrevet efter Stormen), siger han, at han gærne vil gøre Ulfeldt hvad Tjeneste han kan hos Kongen. Dette, paastod Magnus Larson, var et Vidnesbyrd om, at der i den sidste Tid var sket noget, som kunde afgive et godt Grundlag for en Udsoning med Frederik III., og hvad andet kunde dette være end Meddelelsen af Stormplanen? Leon. Chr. bemærkede hertil, at det var utænkeligt, at Ulfeldt skulde have givet en saadan Meddelelse, da han aldrig havde troet, at det vilde komme til Storm, og desuden al hans Velfærd afhang af, at Karl Gustav sejrede.

Om de andre Punkter i Anklagen skal endnu blot oplyses, at Magnus Larson med Hensyn til Beskyldningen mod Ulfeldt for at have opfordret til at angribe den svenske Flaade ved Landskrone ikke vilde lade Ulfeldts Indvending gælde (foran S. 105), at paa den Tid, hvorom Talen var, laa Isen saa fast, at der intet Angreb kunde finde Sted; thi, sagde han, Isen ved Landskrone plejede at bryde tidlig op om Foraaret. Naar det paa den anden Side hed, at Ulfeldt havde opfordret Rasmus An-

derſen til at advare Folk i København mod en derboende Mand, ſom mentes at ſtaa i Brevvexling med den ſvenſke Lejr (foran S. 102), benægtede Leon. Chr. Sandheden heraf, men bemærkede i øvrigt, at Beſkyldningen rimede ſig daarligt med Barth.s Angivelſe, at Ulfeldt ſelv brevvexlede paa København, thi hvis han gjorde dette, — ſom han dog ikke gjorde —, hvorfor ſkulde han ſaa ikke ſelv overſende Advarslerne, da man rimeligvis vilde vide ham Tak derfor.

Et Spørgsmaal, der ogſaa blev drøftet frem og tilbage under den ſkriftlige Forhandling, var det, om Ulfeldt var den ſvenſke Konges Tjener og Underſaat eller ikke. Spørgsmaalet var af den ſtørſte Betydning for den hele Sagsanlæggelſe mod Ulfeldt, og Leonora Chriſtina, der ikke vilde indrømme Tjeneſte- eller Underſaatsforholdet, nedlagde ſtadig Indſigelſe imod, at hun optraadte i en egentlig Proces, og vilde have ſine Indlæg betragtede ſom frivillige „Erklæringer". Hun faſtholdt, at Ulfeldt ikke, ſom Magnus Larſon paaſtod, havde faaet „Stand og Vilkaar" i Riget af Karl Guſtav. Kongen havde lovet ham det (nemlig ved det høje Embede, han havde ſtillet Ulfeldt i Udſigt), men det var ikke blevet til noget. Da Kongen i ſin Tid gjorde Ulfeldt til ſin Gehejmeraad, ſkete det gennem en Kontrakt[1]) med Forpligtelſer paa begge Sider, og Forpligtelſerne var bleven fuldbyrdede med Roskildefreden, ſaa at denne løſte Ulfeldt fra den nævnte Stilling. Han havde i øvrigt ikke dengang aflagt Troſkabsed til Kongen og gjorde det heller ikke ſenere, men Eden var en Betingelſe for at være „en Herre med Pligt forbunden". Hans Deltagelſe i den ſkaanſke Kommiſſion var frivillig, og Kongen havde ſelv

[1]) I ſaa Henſeende afveg altſaa Leonora Chriſtinas Opfattelſe fra Ulfeldts egen (ſe S. 105).

ved en Skrivelse afskediget ham fra denne Stilling. Magnus Larson modsatte sig bestemt denne Opfattelse. Ved at modtage Sølvitsborg Grevskab havde Ulfeldt faaet Stand i Riget og havde overtaget Forpligtelse til fremdeles at yde Kongen og Sverig god og tro Tjeneste. Fra sin Gehejmeraadsstilling var han ikke bevisligt bleven fritaget, og i alle Tilfælde maatte han som bosat i Sverig være Karl Gustavs Undersaat.

Da Processen var naaet til det Punkt, som betegnes ved Leonora Christinas Indlæg af 4. December, var Retten uden Tvivl kommen paa det rene, med, at en fortsat skriftlig Forhandling ikke vilde føre videre, men førend Sagen sluttedes, vilde den dog prøve, hvad Udbytte en personlig Sammenførelse af Leonora Christina med de vigtigste af Vidnerne vilde give. Ved en Befaling af 8. December paabød Karl Gustav da ogsaa, at en saadan Konfrontation skulde finde Sted i Leonora Christinas Hjem, og med det samme gav han Ordre til, at Ulfeldts Sygdom igen skulde undersøges, men denne Gang af sagkyndige Folk. Den sidste Befaling — der siges at være fremkaldt ved Leonora Christinas Forsvar, idet man mente, at det var for dygtigt til, at hun uden Hjælp af Manden kunde have udarbejdet det — kom til Udførelse, endnu inden Konfrontationen fandt Sted. Ulfeldt blev undersøgt af 4 Læger, som alle var enige om, at han havde lidt og endnu led under et meget stærkt Anfald af Apoplexi; hans Ansigt var magert og meget blegt, Trækkene slappe, Aandedrættet svagt, Pulsen i venstre Side næppe til at føle. Om hans Bevidsthed var forstyrret, og om ogsaa hans Tunge var lammet, kunde de dog ved denne ene Undersøgelse ikke afgøre. Heller ikke Leonora Christina, som hele Tiden selv havde plejet ham, kunde sige, om hans Bevidsthed var borte, da han efter hendes For-

klaring hverken talte eller rørte sig. Hun sagde, at han kun kunde fremstøde uforstaaelige Lyde, laa stille hen med lukkede Øjne, spiste og drak graadigt, naar man gav ham noget, men forlangte intet selv, og kunde ikke beherske de naturlige Udtømmelser.

Naar det allerede ved Lægernes Undersøgelse maa betragtes som afgjort, at Leonora Christina ved Udarbejdelsen af sit Forsvar i alt væsentligt har været henvist til sine egne Hjælpekilder, bekræftes dette yderligere ved Konfrontationen, hvor hun hævdede sit i de skriftlige Indlæg indtagne Standpunkt med den største Sikkerhed og Selvstændighed. Hun havde i øvrigt lige fra Sagens Begyndelse udtalt sig imod en Konfrontation, idet hun dels havde ytret, at det ikke anstod hende at konfronteres med en „Skælm", og dels udtalt som sin Overbevisning, at der ikke vilde komme noget ud deraf. Uden Tvivl har dog hendes Modstræben ogsaa haft sin Grund i, at hun ikke i alle Punkter havde nogen ganske ren Fod at staa paa, som det siden nærmere skal sees. Men den kongelige Befaling maatte adlydes, og Konfrontationen fandt altsaa Sted den 17. December i hendes Hus. Foruden Bartholomæus Mikkelsen og de andre Vidner var der 5 danske Adelsmænd til Stede, som sad arresterede i Malmø paa Grund af deres Forhold til den danske Sag; desuden to Borgmestre og to Raadmænd fra Malmø, samt naturligvis Magnus Larson og Rettens Medlemmer. Forhandlingen varede fra Kl. 8½ om Formiddagen til Kl. næsten var 1, men skønt alle de vigtigere Punkter i Anklagen toges for paa ny, gav den dog næsten intet Udbytte, hvorfor jeg heller ikke skal komme ind paa dens Enkeltheder. Det mest mærkelige ved den var uden Tvivl den overordentlige Sindsstyrke og Aandsnærværelse, Leonora Christina lagde for Dagen i den saa anstrængende og pinlige Situation, idet hun ikke blot altid havde sine

Svar paa rede Haand, men vidste at benytte enhver tilsyneladende eller virkelig Svaghed hos Modparten til sin Fordel. Vidnerne synes ikke at have kunnet glæde sig ved en lignende Selvbeherskelse, og navnlig var et af dem — Rasmus Andersen — saa forvirret, at han ikke kunde faa Ordene frem og maatte nøjes med at læse sin skriftlige Bekendelse op. Hvor rolig Leonora Christina var, sees ikke mindst deraf, at hun siden efter Hukommelsen nedskrev en meget udførlig Beretning om den hele Forhandling, som, om den ogsaa indeholder nogle Fejl, især med Hensyn til Spørgsmaalenes indbyrdes Følge, dog ved en Sammenligning med Rettens egen Protokol viser sig at maatte være rigtig i de væsentligere Punkter.

Fem Dage efter, at Konfrontationen havde fundet Sted, nemlig den 22. December, fuldbyrdedes paa Malmøs Torv, hvor ogsaa Ulfeldts Gaard laa, Dødsdommen over Bartholomæus Mikkelsen og to til af Deltagerne i den malmøske Sammensværgelse. Hvor sørgelig end den Lod var, som traf disse ulykkelige, forstaar man dog let, at Leonora Christina ikke kunde have synderlig Medfølelse med dem, og især ikke med Bartholomæus, som havde bragt saa megen Ulykke og Bekymring over hendes Mand og hende selv, og hendes bitre Stemning mod de dødsdømte bidrog uden Tvivl væsentligt til, at hun ved en personlig Sammenkomst med dem, som fandt Sted i sidste Øjeblik før Henrettelsen, kunde optræde med den samme Sikkerhed og Ro, som havde udmærket hendes Optræden under Konfrontationen. En Mand, som selv var til Stede, fortæller, hvorledes Fangerne en for en blev førte ind til Leonora Christina for at gentage deres Beskyldninger mod Ulfeldt, og hun vidste da „strax at refutere (ɔ: gendrive) alt det, som de havde bekendt, ja med saadanne vigtige Argumenter og hurtige Svar, at de svenske selv hendes Forstand og Veltalenhed haver berømt".

Om Bartholomæus siger Meddeleren — der i øvrigt var meget ugunstigt stemt mod Ulfeldt —, at Leonora Christina „gjorde hannem saa stum og dum, at han hverken turde, ej heller kunde [sige] et Ord mere“. Før Henrettelsen fandt Sted, blev han imidlertid spurgt, om han vilde tage Sakramentet paa, at det var sandt, hvad han havde sagt om Ulfeldts Meddelelse af Stormplanen, og han svarede „ja, at det var sandt, og derpaa vilde han dø“.

Der er ikke Tvivl om, at Retten vilde afvente denne Bartholomæus's Erklæring, før den sluttede Sagen mod Ulfeldt. Thi allerede den 19. December havde Kongen befalet at dømme i Ulfeldts Sag, men det skete først den 23de, Dagen efter Bartholomæus's Henrettelse, og i den afsagte Dom lægges der særlig Vægt paa, at Barth.s Vidnesbyrd bør holdes for „kraftigt“, efter at han nu med sit Blod har „bekræftet og beseglet“ det. I øvrigt gik Dommen ud paa, at Ulfeldt burde miste Liv og Gods, medens Leonora Christina — der synes personlig at være bleven inddragen i Anklagen efter Fundet ved Limhavnen — for sit Forhold med at søge Pas hos Frederik III. og sine Forbindelser med „Kongen af Danmarks Spion“, Barth. Mikkelsen, kendtes skyldig til Kongens Unaade, saa at hendes Straf henstilledes til dennes egen Afgørelse. I Præmisserne til Dommen fremdroges de fra det foregaaende kendte Anklageposter, saaledes Meddelelsen af Stormplanen, Anvisningen til at ødelægge den svenske Flaade, Forsøgene paa at vinde Frederik III.s Gunst, de Raad, Ulfeldt skulde have givet Fjenden til Rigets Skade, og de mod Sverigs Interesser stridende Samtaler, han skulde have ført med forskellige Folk — idet alle Beskyldningerne i saa Henseende betragtedes som beviste.

At dette sidste virkelig skulde være Tilfældet, vil dog

næppe nogen, som selv har gennemgaaet det Materiale, hvorpaa Retten byggede sin Dom, kunne indrømme, og selv med Fare for at trætte Læseren maa jeg, før jeg forlader denne Sag, endnu fremdrage de vigtigste Punkter i den til en mere selvstændig Betragtning for at prøve paa, om vi ikke kan vinde en noget sikrere Erkendelse af Ulfeldts Skyld eller Ikke-Skyld. Det maa da for det første fastholdes, at der med Hensyn til det, der var Hovedsagen i Anklagen mod Ulfeldt: Beskyldningerne for, at han med Raad og Daad havde modarbejdet den svenske Stats Interesser til Fordel for Danmark, kun forelaa to uafhængige Vidnesbyrd — der dog hvert især angik forskellige Kendsgerninger — imod ham, nemlig Barth. Mikkelsens og Rasmus Andersens, og af disse var igen Barth.s af saa overvejende Betydning, at det, dersom det skulde vise sig, at man ikke kunde stole paa dette Vidnesbyrd, overhovedet maa erkendes at være umuligt ad denne Vej alene at finde Sandheden. Var da virkelig Barth.s Udsagn saa overensstemmende med sig selv og med de ydre Omstændigheder, at de allerede herved gør sig værdige til den ubetingede Tiltro, Retten skænkede dem, og var Barth.s personlige Stemning mod Ulfeldt saaledes, at man uden videre kan bortse fra Muligheden af, at han har opfundet nogle af sine Beskyldninger for at styrte Ulfeldt i Ulykke? Jeg tror bestemt, at man maa besvare begge Spørgsmaal med Nej. At der i Barth.s Forklaringer forekommer Ting, som ikke ubetinget synes at tale for hans Sandhedskærlighed, skal jeg oplyse ved et Par Exempler. Om et Brev, som Frederik III. saaledes gennem ham havde tilskrevet nogle Malmøboere, sagde han i de første Forhør, at han havde brændt det, senere, at han havde sendt det til København, og endelig fandtes det originale Brev i den omtalte Æske ved Limhavnen. I Begyndelsen af sit Fangenskab udtalte han

stadigt, at Anvisningen til at ødelægge den svenske Flaade var givet ham af Ulfeldt, efter at Stormen paa København havde fundet Sted, men siden sagde han, at Ulfeldt havde givet ham den samtidig med, at han dikterede ham Stormplanen, altsaa før Stormen. Selve hans Paastand om, at de ved Limhavnen fundne Papirer var overgivne til et Bud for at føres til København, synes i høj Grad mistænkelig. I Følge Magnus Larsons Udsagn skulde det jo nemlig være hans Mening, at disse Papirer i Fremtiden skulde „tjene ham til Beforbring". Men i Virkeligheden kunde de jo intet lære Magthaverne i København, som disse ikke vidste i Forvejen. Kongen og hans andre Korrespondenter kunde ikke have glemt, hvad de havde skrevet til ham, og Udkastene til hans Breve til dem gav jo ikke andet, end hvad der stod i Originalerne, som var i deres Eje. Det samme var Tilfældet med de vigtigste af de Papirer, som angik Ulfeldt, saasom Stormplanen osv. Den angivne Forklaring bliver dobbelt usandsynlig ved den Kendsgerning, at medens Barth. bevarede de nævnte Papirer, brændte han saa godt som alle dem, der stod i Forbindelse med Anslaget paa Malmø. Thi at forberede dette Anslag var Barth.s Hovedopgave, og vilde han anbefale sig hos Magthaverne i København ved Fremlæggelsen af sin Brevveksling, maatte det først og fremmest være ham magtpaaliggende at gemme og oversende, hvad der stod i Forbindelse med denne Sag. I Virkeligheden kan man næppe komme til andet Resultat, end at Barth. ikke har haft til Hensigt at sende Papirerne til København, men har vidst god Besked om, at de var i Skaane, og maaske endog selv gemt dem, hvor de fandtes. Men naar saaledes allerede det anførte maa vække nogen Mistro til Barth.s Vidnesbyrd, forringes denne Mistro ikke derved, at man i hans Forhold til Ulfeldt virkelig sporer en fjendtlig Stemning og

et Ønske om — som Leonora Christina stadig paastod — at styrte ham i Ulykke. Allerede det, at han strax ved sin Anholdelse fremkom med en Række af de groveste Beskyldninger mod Ulfeldt, som dog slet ikke havde haft noget at gøre med den Sag, for hvilken han selv var sat fast, synes at tale for en saadan Opfattelse. Men denne bestyrkes end mere ved hans Forhold til de Ulfeldt vedrørende Papirer, idet han jo, som sagt, ved Tilintetgørelsen af sin Brevvexling særlig skaanede alt, hvad der angik hans Forbindelse med Ulfeldt. Thi dette synes vanskeligt at kunne forklares paa anden Maade, end at han har villet lægge et Vaaben til Side, som ved Lejlighed kunde bruges mod Ulfeldt, eller sikre sig et Middel til, naar det gik galt med ham selv, ogsaa at ødelægge denne. At en saa varm Fædrelandsven, som han var, i sit Hjærte maatte nære dyb Uvilje mod den Mand, hvem han for en stor Del maatte tillægge Skylden for den Ulykke, der havde ramt Danmark, synes i Virkeligheden den naturligste Ting i Verden, og ikke mindre naturligt maatte, da hans Sag viste sig at være tabt, Udsigten til, at han selv og flere af hans Venner vilde komme til at lide for deres Kærlighed til Fædrelandet, medens hin Landsforræder vedblivende bar sit Hoved højt, opflamme hans Følelser mod Ulfeldt til det yderste og gøre ham tilbøjelig til at bruge ethvert Middel, der stod til hans Raadighed, for at drage Ulfeldt med sig i Fordærvelsen. Jeg kan derfor heller ikke komme bort fra den Tanke, at Barth. selv ikke har været uden Indflydelse paa Fundet af den ofte omtalte Æske, hvis i og for sig mistænkelige Udgravning ved en „Ræv“ bliver endnu mistænkeligere derved, at den fandt Sted, netop da Processen mod Ulfeldt begyndte.

Men naar saaledes Barth.s Vidnesbyrd ikke kan tages for godt uden en nærmere Prøvelse, som i hvert

Fald ikke blev det til Del under Processen, kan man paa den anden Side heller ikke betragte alt, hvad Leonora Christina fremførte imod Barth., som Sandhed. Dette fremgaar bl. a. af den Kendsgerning, at hin Seddel, hvorom der under Sagen var saa megen Tale, og som sagdes at være skreven af Leon. Chr., medens hun selv paa det kraftigste nægtede det, virkelig var skrevet af hende. Jeg har selv set den og kan bevidne, at det forholder sig saaledes. Ogsaa paa andre Punkter er der Rimelighed for, at hun har udtalt sig imod bedre Vidende, og i hvert Fald er den først nævnte Kendsgerning tilstrækkelig til at vise, at hun betragtede sin Opgave i Sagen som en anden end den at bringe Sandheden for Lyset, og til at overtyde os om, at vi heller ikke kan vente at komme paa det rene med Ulfeldts Forhold gennem hendes Udsagn alene. Man vil forstaa, at dette ikke bidrager til at gøre den i sig selv dunkle Sag lettere at gennemskue, men efter min Mening afskærer det os dog heller ikke helt fra at danne os et nogenlunde sandsynligt Skøn om, i hvad Retning Sandheden, i det mindste for enkelte Punkters Vedkommende, ligger. Lad os først tage den Kendsgerning, at den omtalte Seddel er skrevet af Leonora Christina. Men Seddelen er igen aabenbart, som ogsaa fremhævet af Magnus Larson, et Svar paa det Brev fra Barth. til Ulfeldt, hvori hin beder denne om noget skriftligt (foran S. 111), og som tydeligt nok har Hensyn til de Forsøg, der i Slutningen af 1658 gjordes for at udsone Ulfeldt med Frederik III. Det kan altsaa betragtes som afgjort, at Ulfeldt baade var vidende om disse Forsøg og indvilligede i, at de fortsattes. Fra en saadan Indvilligelse i, hvad andre gjorde for ham, er der dog et ikke ringe Spring til en virksom Optræden af Ulfeldt selv for at opnaa en Udsoning, og i Virkeligheden er det en Kendsgerning,

at han i 1658 ikke personlig vilde gøre noget i denne Sag. Men enten han nu herved har ladet sig lede af Hovmod eller af Forsigtighed, maa man antage, at han paa et senere Tidspunkt, da Frederik III. igen var bleven ham meget unaadig, og da Svenskernes Mistro til ham var voxet, endnu mindre end før har været tilbøjelig til at gøre noget positivt Skridt til en Udsoning, og en Handling som Meddelelsen af Stormplanen synes derfor i hvert Tilfælde ikke at kunne føres tilbage til denne Bevæggrund. Det er dermed ikke sagt, at hin Handling ikke skulde kunne lade sig forklare paa en Maade, der stemte med Ulfeldts Karakter og Planer, og jeg skal forsøgsvis antyde en saadan Forklaring. Som tidligere omtalt, truedes Ulfeldts Interesser stærkt ved den sidste Krig mellem Danmark og Sverig, idet han, hvis de danske sejrede, kunde vente at miste alt, hvad han havde erhvervet ved Roskildefreden, og hvis Karl Gustav bragte hele Danmark under svensk Herredømme, vilde faa ham til Overherre ogsaa for sine danske Godsers Vedkommende, hvad han efter sine hidtil gjorte Erfaringer maatte betragte som en stor Ulykke. En Tid lang var Situationen dog temmelig svævende, da med ét Karl Gustavs Beslutning om at prøve en Storm paa København syntes at bringe Afgørelsen lige for Døren. Det ligger da ikke saa fjærnt at tænke sig, at Ulfeldt ved Bekymringen for, at de danske skulde blive aldeles overvældede, og at saaledes den ene af de to Muligheder, han frygtede, skulde indtræffe, kunde være bleven skræmmet op af sin tidligere Tilbageholdenhed og tilskyndet til at lægge sit Lod i Vægtskaalen for at bevare Ligevægten mellem de kæmpende Parter. Thi hvis København modstod Stormen, var der al Rimelighed for, at Karl Gustav maatte opgive sine vidtgaaende Planer, og at det tidligere Forhold mellem de to Stater vilde blive genoprettet paa

Grundlag af den roskildske Fred. Men om det ogsaa saaledes ret vel lod sig forklare, hvad der kunde have bevæget Ulfeldt til en Handling som Meddelelsen af Stormplanen til Barth., mener jeg dog, at der er overvejende Sandsynlighed for, at han ikke har givet en saadan Meddelelse, og jeg skal anføre nogle Grunde derfor. I et af sine første Forhør udtalte Barth., at Ulfeldt havde sagt til ham strax efter Stormen: „Dersom de danske havde haft Kundskab og gjort Udfald af Byen, da havde de slaaet deres Fjende helt ud af Lejren". Men denne Kundskab skulde det jo netop være, som de havde faaet gennem Stormplanen med dens Angivelser af Fjendens Styrke, Stilling osv., og havde Ulfeldt meddelt Barth. denne Plan, fatter man næppe, at han kan have brugt hin Ytring. Fremdeles: naar Ulfeldt var sig bevidst at have gjort Frederik III. en saa vigtig Tjeneste som at skaffe ham Planen, hvorledes skal man saa forstaa, at han, da han søgte om dansk Pas, lod sig nøje med Barth.s Ytring om, at det vilde falde vanskeligt at opnaa dette, der dog fra Kongens Side vilde være en saare ubetydelig Gentjeneste? og hvorledes er det tænkeligt, at han, da han siden faldt i Frederik III.s Hænder og havde Brug for enhver Ting, der kunde tale til hans Gunst hos Kongen, aldrig med et Ord berørte, at han havde gjort ham hin betydningsfulde Meddelelse? Ikke mindre talende synes selve Kongens vedblivende unaadige Stemning mod Ulfeldt og den Maade, hvorpaa han behandlede ham, da han fik ham i sin Magt, idet man vanskeligt kan forestille sig, at Kongen, dersom han virkelig vidste, at Stormplanen var kommen fra Ulfeldt, vilde have undladt at vise ham sin Paaskønnelse deraf. Jeg indrømmer dog med Hensyn til dette sidste Punkt, at det lod sig tænke, at Barth., medens han omtalte Ulfeldt som Meddeler af Planen for sine fortrolige i Skaane og

siden angav ham som saadan for Retten, kan have fortiet hans Navn i denne Forbindelse for Frederik III. Men en saadan Fortielse lod sig da kun forklare paa en af to Maader: enten saaledes, at Barth. har undset sig ved at lyve overfor Kongen, hvis Ulfeldt ikke havde givet ham Stormplanen, eller — hvis han havde givet ham dem — at han har villet tilegne sig selv Æren for Ulfeldts Handling; og i intet af disse Tilfælde vilde enten Barth.s Karakter eller Vidnesbyrd overhovedet komme til at staa i nogen heldig Belysning. Jeg tror imidlertid — som allerede sagt —, at Ulfeldt er bleven uretfærdig beskyldt i Henseende til det nævnte, allervæsentligste Punkt i Anklagen, og under alle Omstændigheder vil det sikkert af det foregaaende være bleven klart, at Retten havde Uret, naar den betragtede hint Punkt som tilstrækkelig bevist.

Med Opfordringen eller Anvisningen til at ødelægge den svenske Flaade forholder det sig paa lignende Maade som med Meddelelsen af Stormplanen, og saa længe der kan rejses Tvivl om den sidste, kan man endnu mindre afvise Muligheden af, at der kan være begaaet nogen Svig med Hensyn til hin Anvisning, der ikke røbede nogen større Kundskab eller Indsigt, end at Barth. kunde have faaet den af enhver anden end Ulfeldt. Og omtrent det samme gælder om de fleste af de andre Beskyldninger, som fremdroges i Dommen, angaaende de Raad, Ulfeldt skulde have givet de danske til Karl Gustavs og Rigets Skade, og de Samtaler, han skulde have ført for at gøre svenske Undersaatter „klejnmodige" og Kongens Handlinger forhadte osv. Skønt ganske vist ikke alt, hvad der i saa Henseende fortaltes, var opdigtet, har man dog ikke nogen afgjort Sikkerhed for, at Beretningerne ikke i enkelte Punkter forsætlig har afveget fra Sandheden, for ikke at tale om de uforsætlige Fejl, som Enkeltmands Gengivelse af mundtlige Ytringer saa

let kan medføre. At Ulfeldt ved forskellige Lejligheder har udtalt sig i høj Grad bittert og hensynsløst om Karl Gustav og den svenske Styrelse, kan ikke betvivles, og det er meget rimeligt, at disse Ytringer kan have bidraget til at styrke Skaaningerne i deres Modstand mod Kongen og holde deres Haab om en Genforening med Danmark i Live. Men at det just havde været Ulfeldts Hensigt at frembringe denne Virkning, blev ikke virkelig bevist ved noget af det, der kom frem under Processen, og den Omstændighed, at han med ganske samme Uforbeholdenhed udtalte sig overfor Svenskere, der stod Kongen meget nær eller var hans egne personlige Uvenner, synes snarest at tyde paa, at han i Almindelighed ikke har haft noget videre Formaal med de paaankede Ytringer end at lette sit misfornøjede Sind.

Jeg skal endnu kun tilføje et Par Ord om Leonora Christinas personlige Optræden under Sagen. Om den beundringsværdige Sjælsstyrke, det Mod og den Handlekraft, hun lagde for Dagen under de saa vanskelige og pinlige Forhold, kan der ikke være delte Meninger. Men ogsaa hvad Forsvarets faglige Del angaar, maa det vistnok indrømmes — især naar man betænker hendes Køn, hendes Mangel paa Kendskab til den Slags Sager og endelig hendes Uformuenhed til paa Grund af Mandens Sygdom at skaffe sig de nødvendige Oplysninger —, at hun løste sin Opgave med ikke ringe Dygtighed, og frem for alt udfoldede en Skarpsindighed og Behændighed, som man maa yde stor Anerkendelse, selv om man ikke kan være blind for, at hun af og til gik temmelig løst hen over det væsentlige i Beskyldningerne for at holde sig til mindre vigtige Udenomsspørgsmaal. Med alt det er der dog ét Punkt i hendes Forsvar, som ikke kan andet end vække en vis pinlig Overraskelse hos dem, der sætter Pris paa hende, nemlig Usandfærdigheden i

nogle af hendes Udsagn, saaledes som den især træder frem i Historien med den af hende skrevne „Seddel“. Og Forholdet hermed var endda det, at hun ikke nøjedes med at nægte, at hun havde skrevet den, men fralagde sig Forfatterskabet med de stærkeste Bevidnelser (skønt ikke ligefremme Eder), ja endog forsøgte at vælte Mistanken over paa andre, særlig paa Bartholomæus. Maaske vil man dog, naar alle Omstændigheder tages med i Betragtning, se Sagen i et noget mildere Lys, end man i første Øjeblik er tilbøjelig til. At antage, at Leonora Christina ikke væsentlig var sanddru af Natur, vilde efter min Overbevisning være ganske urigtigt; hun var altfor stolt og modig til under Livets almindelige Forhold at ville nedlade sig til at lyve. Men for ikke at tale om, at det at redde sig fra en overhængende Fare ved en Nødløgn af hendes Samtid i det hele næppe ansaaes for mindre tilladeligt end i Krigen at tage sin Tilflugt til List, hvor man ikke kunde komme frem med Magt, — maa man huske paa, at i det givne Tilfælde stod der over for Pligten til at sige Sandhed en anden bydende og med hin uforenelig Pligt: den at føre Kampen for sin anklagede Ægtefælle til den bedst mulige Udgang, og denne Pligt maatte Leonora Christina i Følge sin Opfattelse af Ægteskabet og den Kærlighed, hun nærede for sin Mand, nødvendigvis anse for den højeste af de to, og saa meget mere, da ikke blot Mandens timelige Velfærd, men hans Ære og maaske hans Liv stod paa Spil. Man tør vel, naar Sagen sees fra dette Synspunkt, ikke saa ganske ubetinget dadle hende, fordi hun traf sit Valg, som hun gjorde, men har man først gjort denne almindeligere Indrømmelse, taber man ogsaa en Del af sin Ret til at forarges over den Maade, hvorpaa hun gennemførte sin Beslutning, thi det ene var næsten en nødvendig Følge af det andet. I Virkeligheden vilde en blot og

var Benægtelse i et Forhold, hvor alt vidnede mod hende, have været det samme som strax at erklære sig og sin Mand for skyldige. Skulde Nægtelsen have nogen Virkning, maatte den støttes ved en stærkere Bevidnelse af hendes Uskyldighed og ved et Forsøg paa at godtgøre, at Beskyldningen ikke kunde være sand. Mulig var det ikke strængt nødvendigt, at hun stræbte at henlede Mistanken paa Bartholomæus som den, der havde skrevet Seddelen, men hendes Bestræbelse i saa Henseende kan maaske undskyldes noget derved, at hun tillagde ham den Hensigt for enhver Pris at ville styrte Ulfeldt i Ulykke og derfor heller ikke mente selv at behøve at vise ham nogen Skaansel.

Med hvor stor Sikkerhed end Kommissionsretten i sin Dom havde udtalt sig om Ulfeldts Skyld, var den dog aabenbart ikke selv saa overbevist, som den gav sig Mine af. Dette fremgaar dels deraf, at den i Slutningen af Dommen udtalte som sin Anskuelse, at Dommen foreløbig ikke burde forkyndes for Ulfeldt — i Virkeligheden fik hverken han eller Leonora Christina nogensinde bestemt at vide, at der var gaaet Dom i Sagen —, dels af, at den i en Skrivelse til Karl Gustav ytrede Betænkelighed ved at offentliggøre Dommen, før Kongen havde stadfæstet den, da Retten ikke havde fundet de af Magnus Larson fremførte Beviser saa „klare", som han selv fandt dem. Kongen svarede da ogsaa, at Dommen ikke skulde offentliggøres, og at han selv agtede at overveje og afgøre Sagen. Der er flere Tegn til, at en saadan personlig Afgørelse vilde have medført en betydelig Formildelse i Straffen eller endog en ligefrem Benaadning. Men før det kom hertil, døde Kongen (i Februar 1660), og hans Dronning overtog i Forening med Rigets højeste Embedsmænd

Regeringens Førelse i sin unge Søns Navn. Herved kom Ulfeldts Sag ind i et mindre heldigt Spor; thi medens hans Skyld næppe syntes mindre nu end før, havde Formynderregeringen hverken den Kundskab om hans tidligere Tjenester eller de personlige Bevæggrunde til at vise ham Skaansel, som Karl Gustav havde haft. Dens Stemning mod ham viste sig strax under de nu mod Enden stundende Fredsforhandlinger med Danmark. Thi da der under disse blev Tale om i Fredstraktaten at optage Roskildefredens Bestemmelser om en almindelig Amnesti, vilde Affendingene fra de fremmede Magter, der optraadte som Fredsmæglere, have Ulfeldt indbefattet i Amnestien, men Formynderregeringen satte sig bestemt derimod, idet den gjorde gældende, dels at Ulfeldt som svensk Undersaat ikke kunde komme ind under Bestemmelser om en Amnesti (der altsaa nærmest maa tænkes at have angaaet danske Undersaatters Forhold til Sverig og svenskes til Danmark), dels, at en Amnesti for hans Vedkommende vilde medføre, at han strax vilde blive delagtig i de ham ved Roskildefreden sikrede Fordele, og at det vilde være urimeligt for Regeringen at bidrage hertil, da han saa ilde havde lønnet Karl Gustavs Velgerninger imod ham. Alligevel lovede Regeringen, at den, af Hensyn til de mæglende Magter, senere af Naade vilde formilde den Straf, han havde fortjent. Som Følge heraf maa det betragtes som afgjort, at den i Fredstraktaten givne almindelige Amnesti virkelig ikke mentes at skulle omfatte Ulfeldt, men hvorledes i øvrigt Traktaten skulde forstaaes for hans Vedkommende, er ikke ganske let at sige, ligesom den ogsaa af Samtiden og af Ulfeldt og Leonora Christina selv fortolkedes paa helt forskellig Maade. Traktaten nævner ham nemlig slet ikke, og det eneste, hvorved den viser, at der er tænkt paa ham, er, at den — skønt den ellers

i alt væsentligt slutter sig til den roskildske Traktat — helt udelader den Paragraf i denne sidste, som angaar hans og Leonora Christinas Gengivelse af deres Stilling og Rettigheder i Danmark. De selv forstod dette saaledes, at da der intet udtrykkeligt Forbehold var taget imod dem, maatte de ved Traktaten betragtes som hævdede i disse Rettigheder. Den danske Regering paastod derimod, i det mindste i senere Tid, at Udeladelsen af den nævnte Paragraf betydede en Ophævelse af dens Indhold. Den svenske Regering endelig maa antages at have tilsigtet, at der ikke i Øjeblikket blev bestemt noget med Hensyn til Ulfeldts Stilling i Danmark, men i øvrigt at have villet forbeholde sig, naar den engang benaadede ham, at kunne lade ham indtræde i Nydelsen af sine ved Roskildefreden erhvervede Fordele. At der bagved den strevne Traktat har ligget mundlige Aftaler for Ulfeldts Vedkommende, kan der ikke være Tvivl om, men de kendes ikke, og i øvrigt blev ogsaa, hvad der i dem kan være besluttet, til Dels forplumret ved Ulfeldts egen Adfærd ikke længe efter.

Da Ulfeldt og Leonora Christina ikke vidste, at de var domfældte, og ikke i Fredstraktaten fandt nogen Bestemmelse, som ligefrem gik dem imod, antog de, at de begge var indbefattede i den almindelige Amnesti og tillige, som sagt, hævdede i Nydelsen af, hvad de havde vundet i Roskildefreden. Som Følge heraf sendte Leonora Christina efter Fredens Slutning sin Sekretær til Generalguvernøren i Skaane for at spørge, om ikke hun og Ulfeldt skulde sættes paa fri Fod. Han svarede imidlertid, at han ikke saa, at Ulfeldt var omtalt i Fredstraktaten, og da Sekretæren gjorde gældende, at han dog maatte være indbefattet i Amnestien, sagde han, at det vidste han ikke noget om, og at han ingen Underretning i saa Henseende havde faaet fra Hoffet. Man

kan let tænke sig, hvilket Tordenslag dette Svar maa have været for de fangne, thi fik de ikke deres Frihed nu, kunde de have Grund til at tvivle om, at de nogensinde fik den. Leonora Christina opgav dog ikke strax Haabet, men indsendte et Bønskrift til Dronningen om sin og Mandens Frigivelse, og samtidig syntes der at aabne sig en Udsigt for dem paa en anden Kant. Hannibal Sehested, som da var i København, men stod i Begreb med at rejse til Stockholm i et diplomatisk Ærinde — han skulde paa den danske Regerings Vegne „gratulere" i Anledning af Freden og desuden underhandle om Erstatning for Bornholm, som blev ved Danmark —, tilskrev nemlig Leonora Christina for at forespørge, om han kunde være hende til Tjeneste med noget ved det svenske Hof, og hun greb da Lejligheden til at anbefale ham, som stod i den største Gunst og Anseelse der, sin og Mandens Sag. Da Hann. Sehested herved kom til at gribe stærkt ind i Ulfeldts og Leonora Christinas Skæbne, vil jeg i al Korthed antyde, hvad der var hændet denne Mand, siden han sidst omtaltes. Han havde i nogle Aar tjent i de spanske Nederlande som Artillerigeneral, men var ved Udbruddet af Danmarks første Krig med Sverig rejst hjem og havde tilbudt Frederik III. sin Tjeneste, men først efter Fredsslutningen blev han modtaget af Kongen, som dog ikke gav ham nogen Ansættelse. Imidlertid udbrød den anden Krig med Sverig, og strax efter dens Udbrud blev Sehested fangen af Svenskerne og opholdt sig saa i næsten hele den Tid, Krigen stod paa, ved den svenske Hær, mest i Karl Gustavs nærmeste Omgivelser, og blev af Kongen behandlet med den største Udmærkelse. Saa stor var den Tillid, Karl Gustav viste ham, at han endog brugte Sehested ved Fredsforhandlingerne, men endnu mærkeligere var det, at skønt baade dette og det

hele fortrolige Forhold mellem ham og den svenske Konge naturligvis i høj Grad maatte vække og vakte det danske Hofs Mistanke, forstod Sehested dog at faa Frederik III. til at se sin — ganske vist temmelig tvetydige — Adfærd i et saadant Lys, at denne ikke blot udsonede sig med ham, men endog selv under Afslutningen af Fredsforhandlingerne anvendte ham som befuldmægtiget for den danske Krone. Ved den Virksomhed, han udfoldede i denne Egenskab, befæstede han sig yderligere i Frederik III.s Gunst uden derfor at forspilde den Anseelse, han nød hos den svenske Regering, og nu skulde han, som sagt, paa den danske Stats Vegne drage til Stockholm i et diplomatisk Ærinde.

Allerede medens han var i svensk Fangenskab, havde han to Gange besøgt Ulfeldt og Leonora Christina i Malmø, og det er sandsynligt, at dette i det mindste udvortes har medført en nærmere Forbindelse mellem de paagældende og bevirket nogen Forandring i det før saa spændte gensidige Forhold. Det var derfor ogsaa naturligt nok, at han før sin Afrejse til Stockholm forespurgte hos Leonora Christina, om han kunde være hende til nogen Tjeneste der, ligesom at hun med Tak modtog Tilbudet. Man vilde dog sikkert have Uret i at tro, at det var nogen virkelig Venskabs- eller Hengivenhedsfølelse, der ledede Sehested ved dette Skridt, og man tager næppe Fejl ved at regne mellem hans Bevæggrunde den trykkende Tanke, det maatte være for ham i hans nuværende høje Stilling og med store Udsigter for sig at vide sin Svoger hensiddende i Fangenskab som en Forbryder og oven i Købet med en Dom for Statsforræderi over sig. Imidlertid udførte han virkelig sit Ærinde for Leonora Christina, idet han baade mundligt og skriftligt henvendte sig til den svenske Regering om hendes og Ulfeldts Frigivelse, og efter at

Sagen gentagne Gange havde været forhandlet i det svenske Rigsraad, blev det ogsaa til sidst besluttet at benaade og løsgive de fangne, og en hertil sigtende Resolution udfærdigedes den 7. Juli. Som udtrykkelig Betingelse for baade Benaadningen og Løsgivelsen forlangtes det dog i det nævnte Aktstykke, at Ulfeldt først skulde give nøjagtig Forsikring og Kaution for, at han og hans Hus herefter ikke vilde stemple mod Kongen og Rigets Velfærd i Ord eller Gerninger, direkte eller indirekte. Angaaende Sikkerheden skulde der nærmere forhandles med ham, eller, hvis han var for syg dertil, med Leonora Christina, dog saaledes, at naar han blev rask igen, skulde han selv underskrive og stadfæste Kautionen. Først naar dette var sket, maatte han sættes paa fri Fod. Endelig bestemtes, at Hann. Sehested — uden Tvivl efter hans egen Begæring — skulde have Adgang til Ulfeldt for personlig at kunne overbringe ham Meddelelsen om hans Benaadning.

Hermed syntes altsaa den Sag, der saa længe havde hængt som en ulykkesvanger Sky over Ulfeldts og Leonora Christinas Hoveder, at være ført til en forholdsvis heldig Afslutning. Men Skæbnens Ugunst — og maaske Menneskenes Ondskab — gjorde, at Fangerne alligevel ikke kom til at nyde godt af, hvad der var dem tiltænkt. Hann. Sehested blev upasselig, saa at hans Rejse til Malmø maatte opsættes, og da Meddelelsen om Regeringens Resolution endelig naaede Bestemmelsesstedet, var det for sildigt: Ulfeldt og Leonora Christina havde da ved Flugt unddraget sig baade Fangenskabet og Benaadningen. Hermed var det gaaet saaledes til. Efter at Leonora Christina havde betroet sin og Ulfeldts Sag i Svogerens Hænder, levede hun selvfølgelig en Tid i den største Spænding for Udfaldet. I Begyndelsen gav Sehested hende dog godt Haab, men

senere udtalte han sig med mere Tvivl og i det hele paa en Maade, som højlig foruroligede hende. Ogsaa fra andre Sider og fra fuldkomment paalidelige Venner modtog hun Breve, som ytrede sig mistrøstigt, og det hedder endog, at en af de fremmede Fredsmæglere, den engelske Affending Sidney, som stærkt havde antaget sig Ulfeldts Sag, ligefrem raadede Ulfeldt til at flygte, da han ellers maatte være forberedt paa det værste. Ogsaa i den større Strænghed, hvormed hun og Ulfeldt behandledes efter Fredsslutningen af dem, der skulde vogte paa dem, saa Leonora Christina et truende Tegn, og kort sagt, hun kom virkelig efterhaanden til den Overbevisning, at hvis ikke hun og Ulfeldt flygtede, var der ingen Udsigt for dem til nogensinde at genvinde deres Frihed. Da indtraf der noget, som blev en sidste Tilskyndelse for hende til at udføre sit Forsæt. Hun modtog en Dag, som hun selv fortæller, en Advarsel fra en „fornem Ven" om, at der vilde komme et Skib til Malmø, som skulde føre hende og Ulfeldt til Finland i evigt Fængsel, og faa Dage efter kom der virkelig ikke blot et Skib paa Rheden, hvis Navn og Kaptejns Navn stemte med, hvad der var hende opgivet, men da hun, for at skaffe sig yderligere Vished, lod Kaptejnen udspørge om Skibets Bestemmelse, svarede han, at han afventede Ordre fra Generalguvernøren, men han mente, „at hans Ladning skulde bestaa i faa Personer." Leonora Christina tænkte nu, at der ikke var nogen Tid at spilde, og ansporede sin Mand, der, skønt ikke fuldt helbredet, dog var kommen nogenlunde til Kræfter igen, til at vove Flugten, hvad han ogsaa indvilgede i. Det var hendes Tanke, at han skulde se at komme over til Lybek; selv vilde hun da søge at komme til København for at jævne Vejen for ham der. Imidlertid havde det sin store Vanskelighed at slippe bort, da Gaarden, hvori de boede,

var bevogtet af 36 Soldater. Det lykkedes dog at skuffe disses Opmærksomhed. Man løsnede, som det synes, nogle Brædder i Leonora Christinas Sovekammer, og ad denne Vej kom saa Ulfeldt, der var forklædt i en Præstedragt, ned i en Kælder, der havde Udgang til en Baggade, og derfra ned til Havnen, hvor en Baad holdtes i Beredskab til ham. Ogsaa synes Leonora Christina i det afgørende Øjeblik at have bortledet de vagthavende Soldaters Opmærksomhed ved at lade nogle ustyrlige Heste, som stod i Stalden, slippe løs. Dette foregik den 15. eller 16. Juli. Som ovenfor antydet, var det Bestemmelsen, at Ulfeldt skulde søge at komme over til Lybek, men efter at være bleven fri forandrede han paa egen Haand denne Bestemmelse og gjorde det for ham skæbnesvangre Skridt at sætte Kursen til København. Han ankom da ogsaa hertil i god Behold og tog ind hos Major ved Livregimentet til Fods, Frants Speckhan, hvis Hustru, Birgitte, i flere Aar havde været i Leonora Christinas Tjeneste og var hende og Ulfeldt meget hengiven. Han holdt sig ganske stille, idet han ventede paa, at Leonora Christina, hvis Hensigt det jo hele Tiden havde været at gaa til København, skulde finde Lejlighed til at iværksætte sin Plan. Dette skete imidlertid ikke saa hurtigt, som han maaske havde troet, og den 19de skrev han saa til Kongen for at underrette ham om sin Ankomst. Han fortæller i Brevet, at han er bleven meget slet behandlet af Svenskerne, fordi han i den sidste Krig ikke har villet tjene mod Danmark, og at de har udelukket ham af Amnestien; han er derfor flygtet til København, men skønt han véd, at det er hans Pligt at fremstille sig for Kongen, beder han om at maatte opsætte det en kort Tid, da han venter paa sin Hustru og sine Børn; naar han kommer til Kongen, vil han selv bevidne, hvor ivrig han er for alt, hvad der

kan være til dennes bedste og Tjeneste. Som man ser, var Ulfeldt fuldstændig tryg for, at Kongen ikke vilde eller kunde tilføje ham noget ondt, og i Virkeligheden kan han jo kun være rejst til København i den Overbevisning, at han ved Freden i København var hævdet i den ham ved Roskildefreden tilstaaede Ukrænkelighed i Danmark. Han forregnede sig imidlertid stærkt. Thi hvilken Opfattelse end Kongen havde af Traktaterne, kunde han nu, da Ulfeldt ved sin Flugt maatte formodes at have forspildt de Krav, han mulig kunde have paa Sverigs Understøttelse, ikke nære synderlig Betænkelighed ved at benytte Lejligheden til at faa noget af sit lange Regnskab med ham opgjort, og det første Skridt hertil maatte være at sikre sig hans Person. En yderligere Tilskyndelse til et saadant Skridt maatte Kongen faa af den indre politiske Situation. Landet var i den stærkeste politiske Gæring. Tanken om Kongemagtens Udvidelse og de ufri Stænders selvstændigere Deltagelse i Statsstyrelsen syntes endelig at være moden til Virkeliggørelse. Der skulde imidlertid først kæmpes for den, og rimeligvis kæmpes haardt, og efter hvad der siges, havde Ulfeldt endog modtaget en ligefrem Opfordring fra nogle danske Rigsraader om at komme til København, sandsynligvis for at de kunde bruge ham i den forestaaende Kamp. Men det er let at forstaa, at den mulige Udsigt for Kongen til at se sin gamle Fjende træde sig hindrende i Vejen i det, der var Kongens Livssag, mere end noget andet maatte gøre ham tilbøjelig til at bruge ethvert Middel, der stod til hans Raadighed, for at gøre ham uskadelig. Han forhastede sig dog ikke. Af Ulfeldts Brev havde han set, at Leonora Christina ogsaa ventedes til København, og han opsatte da at skride ind mod Manden, til han kunde faa Hustruen med. Thi han, og vistnok endnu mere Dronningen, var

højlig forbitrede paa hende. Jeg har tidligere nævnet adskillige Aarsager til denne Vrede, men der var kommet nye til. Bl. a. havde Leonora Christina i 1657 skrevet et Brev til en af Ulfeldts Søstre, Birgitte, hvori hun beklagede sig over den slette Medfart, hun havde lidt baade af Kongen og Dronningen, paa en Maade, der selv efter Ulfeldts Mening var „lidt vel fri", og dette Brev havde Birgitte Ulfeldt, der var et højst nederdrægtigt Fruentimmer, vist til Rigshovmester Gersdorff, som igen havde vist Dronningen det. Naturligvis blev ogsaa det, at hun under Krigen fulgte sin Mand her ind i Landet, lagt hende stærkt til Last, og kort sagt, man mente, at hendes Optræden i det hele tilstrækkelig retfærdiggjorde, om man nu lod hende dele Skæbne med Manden. Man ventede altsaa paa hende, og man ventede ikke forgæves. Hvorledes hun egentlig har baaret sig ad med at slippe ud af Fangenskabet i Malmø, kan ikke sikkert oplyses. Vist er det dog, at hun ligesom Manden var forklædt ved denne Lejlighed — det hedder: i en Borger- eller Bondekones Dragt —, og da hun maatte kunne forudse, at Vagten i hendes Gaard efter Ulfeldts Flugt vilde blive mere paapassende, ligger det nær at gætte paa, at hun har forladt Gaarden kort efter Manden og saa maaske holdt sig skjult et Sted i Nærheden, indtil hun kunde faa en Lejlighed til København. Sikkert er det dog ikke, især da man ikke véd, om hun maaske havde Midler til at holde Mandens Flugt skjult i nogen Tid. Til København maa hun antages at være kommen den 23. eller 24. Juli, og hun fortæller selv, hvor bekymret hun blev, da hun her forefandt sin Ægtefælle, som hun troede var i Lybek; thi hun forudsaa, at det vilde tage en ulykkelig Ende. Og hendes Anelse bedrog hende ikke, thi allerede den 25de blev hun og Ulfeldt arresterede og under militær Be-

vogtning bragte om Bord paa et Skib, der førte dem til Bornholm til et nyt Fangenskab.

Jeg har, for ikke altfor meget at afbryde Fremstillingen, opsat til nu at komme nærmere ind paa et Spørgsmaal, som staar i den nøjeste Sammenhæng med denne Arrestation og dens vidt rækkende Følger, nemlig Spørgsmaalet om, hvorledes det egentlig forholder sig med de Advarsler og Tilskyndelser, der bragte Ulfeldt og Leonora Christina til at flygte fra Sverig paa en Tid, da deres Benaadning allerede for længst var sikret. Man kunde maaske mene, at det uheldige Resultat kun skyldtes en Række Misforstaaelser. Men ser man lidt nærmere paa de enkelte Omstændigheder — som f. Ex., at der næsten lige fra Forhandlingernes Begyndelse i Rigsraadet intet Øjeblik kunde tvivles om, at en Benaadning vilde finde Sted, og især, at Skibskaptejnens Udsagn (foran S. 134) ligefrem syntes beregnet paa at bestyrke Leonora Christina i en urigtig Opfattelse af Sagen —, gør den Tanke sig mere og mere gældende, at der ved den omhandlede Lejlighed er bleven øvet en svigefuld Handling mod de fangne. En saadan Mistanke kom da ogsaa til Udtryk allerede faa Aar efter, i en Skrivelse, som en af Ulfeldts fortrolige og tidligere undergivne, Christoffer Sleun, der da (1663) varetog hans Interesser ved det svenske Hof, indsendte til den svenske Regering. Men skønt Sleun, der væsentlig havde sine Oplysninger fra selve det Ulfeldtske Ægtepar, temmelig bittert bebrejdede forskellige Mænd — nemlig den franske og den engelske Fredsmægler, Terlon og Sidney, samt Hann. Sehested —, at de havde skræmmet de fangne med urigtige Efterretninger om deres Sags Stilling, anklagede han dog ikke ligefrem nogen af dem for at have handlet saaledes i forræderisk Øjemed, men antydede kun, at de muligvis selv var bleven

bedragede. Senere blev imidlertid Mistanken formet til en bestemt Anklage, og denne er i to Skrifter, som begge endnu tilhører det 17. Aarhundrede, rettet mod Hann. Sehested. Det ene af disse Skrifter er dog af tvivlsomt Værd. Det er en i sin Tid meget omtalt „historisk Novelle“ af La Valette: «Le comte d'Ulfeld» (1678), et Arbejde, hvori meget er unøjagtigt eller rent ud opfundet, men som dog paa den anden Side ogsaa indeholder en Del Efterretninger, som øjensynlig stammer fra gode Kilder, uden Tvivl Ulfeldts Børn. Det andet Skrift er langt betydeligere og alvorligere, det er nemlig den bekendte Historiker Pufendorf's store Værk om Karl Gustav. La Valette siger nu med Hensyn til den omtalte Sag, at Sehested — hvem han tillægger et dødeligt Had til Ulfeldt —, efter at have faaet Lov til selv at overbringe sin Svoger Benaadningen, skrev til Ulfeldt, at skønt han (Sehested) havde godtgjort hans Uskyldighed, var man dog endnu saa vred paa ham, at man havde besluttet at flytte ham til et fjærnt liggende Fængsel, og han besvor nu Ulfeldt at forsøge ethvert Middel til at unddrage sig Fangenskabet. Pufendorf, der ogsaa nævner Sehesteds Had til Ulfeldt, siger, at hans Forbøn for Svogeren var skrømtet, og at han, efter at have faaet Tilladelse til personlig at overbringe Ulfeldt Benaadningen, indbildte Terlon og Sidney, at Ulfeldt var bleven domfældt af Rigsraadet, og bad dem skyndsomt skrive ham det til, for at han kunde frelse sig ved Flugt. Som man ser, stemmer begge Beretninger i Hovedsagen, og vil man end kun lægge ringe Vægt paa den første, kan man dog ikke uden videre kaste Vrag paa en Forfatter som Pufendorf, som, om han end maa antages at have kendt La Valette's Skrift, dog aabenbart ogsaa i den foreliggende Sag har benyttet andre Kilder, og som i det hele ved Udarbejdelsen af sit Værk baade havde et

rigt og godt Stof til sin Raadighed og benyttede det med Dygtighed og Kritik. Har da Hann. Sehested virkelig forraadt Ulfeldt og Leonora Christina ved hin Lejlighed? Der har lige til den nyeste Tid været forskellige Meninger herom, og det vil næppe nogensinde lykkes at komme fuldstændig paa det rene med Sagen. Hvis der har været øvet Svig, har man naturligvis truffet sine Forholdsregler saaledes, at det allerede for Samtiden maatte blive vanskeligt at opdage, og endnu vanskeligere maa det da blive for os. Saa meget kan dog siges, at medens paa den ene Side Sehesteds Venskab for Ulfeldt ganske roligt kan lades udenfor Betragtningen, synes det paa den anden Side efter vort Kendskab til Sehested ikke uberettiget at tage et vist Hensyn til, i hvilken Retning hans personlige Interesse gik i denne Sag. Og der kan da næppe være Tvivl om, at en saadan fuldstændig Benaadning, som var tiltænkt Ulfeldt, og som — ogsaa efter Sehesteds egne Udtalelser — maatte antages at ville drage hans Restitution i Danmark efter sig og derved mulig berede ham Vejen til atter at komme til at spille en Rolle i dette Land, ikke kunde være Sehested velkommen, men snarere af ham maatte betragtes som en truende Fare, idet den aabnede ham Udsigt til paa ny at komme til at kæmpe med en Medbejler, hvis Styrke han i tidligere Tid havde lært at kende. Dette udelukker ikke, at hans Forbøn for Ulfeldt kan have været ærlig ment til et vist Punkt, og jeg har foran (S. 132) antydet en af de Grunde, som kunde tænkes at have bevæget ham til et saadant Skridt. Men jeg antager rigtignok ikke, at han, da han fremførte sin Forbøn, har haft nogen Forestilling om, at dens Resultat skulde blive saa gunstigt for Ulfeldt, som det blev, men har ment, at der vilde blive knyttet ganske anderledes strænge Betingelser til Løsgivelsen. Alt dette beviser jo

rigtignok paa ingen Maade, at Sehested har forraadt Svogeren, men det forklarer dog Muligheden af, at der bagved hans offentlige Virksomhed til Fordel for Ulfeldt kan have skjult sig en anden, som til Dels tilsigtede at ophæve Virkningerne af hin. Under alle Omstændigheder maa det være paafaldende, at netop det, at han udbad sig og fik Lov til selv at overbringe Ulfeldt Benaadningen, blev Anledningen til, at de fangne slet ingen Underretning fik om denne. Thi vistnok var han upasselig, da Benaadningen endelig vedtoges i Rigsraadets Møde den 5. Juli. Men dersom han havde erhvervet hin Tilladelse, før Upasseligheden indfandt sig, vilde intet have været naturligere, end om han, som maatte vide, med hvilken Spænding Ulfeldt og Leonora Christina ventede paa Meddelelser fra ham, havde opgivet sin Beslutning om at bringe dem disse personligt, og i det Sted havde sendt dem en skriftlig Underretning. Og søgte han først om Tilladelsen efter at være bleven syg, ser Sagen endnu mærkeligere ud. At han i hvert Fald, dersom han er skyldig, ikke umiddelbart har indvirket paa de fangne, maa betragtes som sikkert. Den „fornemme Ven", som gav Leonora Christina Meddelelse om Skibet, der skulde føre hende og Ulfeldt i evigt Fængsel, kan ikke have været ham, men maa have været en virkelig Ven, og den svenske Skibskaptejns Ytringer gav jo det sidste Stød til Flugten. Denne Hændelse med Skibskaptejnen viser overhovedet hen til, at ogsaa Svenskere har i det mindste haft Del i Forræderiet, og som dette i og for sig let lader sig forklare af det Had, Ulfeldt havde vakt imod sig hos mange af sine nye Landsmænd, saaledes er det ret mærkeligt at se, at der under selve Forhandlingerne i Rigsraadet faldt Ytringer, der ligesom synes at pege hen i Retning af de Begivenheder, som senere virkelig fandt Sted.

VI.

Naar Frederik III. lod Ulfeldt og Leonora Christina hensætte i Fangenskab paa Bornholm — hvad der i øvrigt kun maa betragtes som en foreløbig Sikkerhedsforanstaltning, indtil videre Beslutning blev taget —, har det ved Valget af dette Sted uden Tvivl været bestemmende, at Øen, som ved Roskildefreden var afstaaet til Sverig, under den sidste Krig selv havde befriet sig for det svenske Herredømme og derefter overgivet sig til Frederik III. som personlig Eje og Arv for ham og hans Efterkommere. Thi som Følge heraf raadede Kongen over Øen med en uindskrænket Myndighed, som tillod ham, uhindret af nogen fremmed Indflydelse, at træffe enhver Forholdsregel overfor Fangerne, som han fandt tjenlig. Hertil kom endnu, at han paa Bornholm havde et befæstet Slot, som egnede sig godt til Formaalet, og en Guvernør, paa hvis Troskab han mente at kunne stole.

Skibet, som førte Fangerne over, ankom til Rønne den 27. eller 28. Juli. Endnu i dette yderste Øjeblik gjorde de et Forsøg paa at afvende den truende Skæbne, idet Ulfeldt med en af de Officerer, som havde ført dem over, affendte et Brev til Kongen, hvori han anraabte ham om Naade, idet han bad ham betænke, at han saa længe havde været i Fangenskab for hans Skyld (hvad der maa forstaaes saaledes, at han havde været fangen, fordi han ikke vilde tjene imod ham; jfr. foran S. 135), og at han i god Tro havde søgt Tilflugt hos ham mod sine Forfølgere. Han forlangte ikke engang, at der toges Hensyn til Roskildefredens Bestemmelser om, at han uhindret maatte bo i Danmark, men forpligtede sig til, hvis Kongen ikke vilde bruge ham i sin Tjeneste, aldrig mere at sætte Foden paa dansk Grund, end sige tjene mod Kongen, og bad blot denne tillade ham, hvem Dø-

den næsten sad paa Læberne, at dø i Frihed. Denne Hentydning til en nær forestaaende Død var næppe grebet helt ud af Luften. Ulfeldt, som ved sin Flugt fra Malmø ikke helt havde genvundet sit Helbred, var, vistnok paa Grund af den uvante legemlige Anstrængelse og stærke aandelige Spænding, som Flugten og hvad derpaa fulgte medførte, igen bleven syg og kom i en temmelig lidende Tilstand til Bornholm. Det omtalte Brev er da ogsaa kun egenhændig underskrevet af ham, men i øvrigt nedskrevet og formodentlig ogsaa forfattet af Leonora Christina, der samtidig synes at have skrevet et lignende Brev paa Mandens Vegne til Dronningen.

Endnu i Rønne blev Fangerne overgivne til den Mand, der for Fremtiden skulde være deres egentlige Vogter: Guvernøren over Bornholm, Generalmajor Adolf Fuchs, som havde indfundet sig personlig for at modtage dem. Fuchs var en Udlænding (Tysker?) af ringe Herkomst, som for lidt over 3 Aar siden var bleven indkaldt til Danmark, havde gjort sig hæderlig bemærket under Københavns Belejring som Kommandant paa Christianshavn og i Sommeren 1659 var bleven udnævnt til Guvernør paa Bornholm. Han var vistnok en dygtig Soldat, men i øvrigt en Mand af et lidet tiltalende Væsen og et ufint Sind, en Blanding af brutal Hensynsløshed og beregnende Træskhed, kort sagt en Mand, som i det Forhold, hvori han traadte til Ulfeldt og Leonora Christina, havde mange Forudsætninger til at blive dem en haard Svøbe, og saa meget mere, da han aabenbart var stærkt forud indtaget imod dem eller dog meget opsat paa at vise sin Tjenesteiver i det ham overdragne Hverv. Hans Stemning mod de fangne viste sig strax i den Maade, hvorpaa han stillede sig til Ulfeldts Sygdom. I sin første Indberetning til Kongen om Fangerne (af 30. Juli) siger han, „at det ikke er til at beskrive, hvor syg og

svag denne Kumpan (Ulfeldt) anstillede sig af en utidig Kolik, som han kunde agere, ganske som om han havde den dobbelt", hvad der efter Fuchs's Mening kun skulde tjene til at vinde Tid, for at han kunde faa Lejlighed til at tale med nogen om Midler til Flugt. For nu at forhindre dette, lod Fuchs ham lægge paa en Vogn, og tillige med Leonora Christina og en Tjener, de havde med, føre til deres endelige Bestemmelsessted, Klippefæstningen Hammershus paa Nordvestspidsen af Øen, hvor Fuchs selv havde sin Bolig. Imidlertid led Ulfeldt endnu af Sygdommen et Par Dage efter sin Ankomst til Hammershus, og Fuchs foreslaar i den Anledning en Kur, som er meget betegnende for ham selv. Thi han siger til Kongen, at hvis denne vil tillade ham at lade Ulfeldt gennemfugtle to eller tre Gange om Dagen, tror han nok, at Koliken vil forgaa ham, foruden at han vil kunne banke saa mange Penge ud af hans Skælmskrop, at hele Bornholm kan betales dermed. Ulfeldt var dog ikke blot syg paa Legemet, men ogsaa paa Sjælen. Ved det tilsyneladende haabløse i hans Stilling, men ganske vist ogsaa som Følge af de forudgaaende stærke Rystelser af forskellig Art, var han bragt i en Tilstand af Fortvivlelse, hvori der endog viste sig Spor af en Svækkelse i hans aandelige Evner. Fuchs fremhæver selv dette i den nævnte Indberetning, og det er ikke uden Betydning for et og andet Punkt i Ulfeldts senere Historie at vide, at hin aandelige Svækkelse maa antages at have holdt sig i længere Tid, om den end ikke altid traadte lige stærkt frem; thi saa længe Fuchs var Guvernør paa Bornholm, slaar han stadig i sine Skrivelser paa denne Stræng. For Leonora Christina afgav denne hendes Mands Tilstand naturligvis en smertelig Tilvæxt til den Bekymring, som Sagernes Stilling i og for sig maatte indgyde hende, og hun, som ellers vanskelig gav tabt,

synes virkelig et Øjeblik at have ladet sig overmande af Sorgen. I en Sammenkomst, som Fuchs den 30. Juli havde med Fangerne, ytrede Ulfeldt, at han aldrig havde troet, at det skulde komme saa vidt med ham, som det var kommet, og kastede sig derefter i dyb Modløshed paa sin Seng, og Leonora Christina begyndte saa, som Fuchs fortæller, „heftigt at skrige og græde".

Det vil være passende her at give en Forestilling om det Sted, som fra nu af i henved 1½ Aar skulde tjene det Ulfeldtske Ægtepar til Ophold. Hammershus Slot, der endnu som Ruin frembyder et storartet Skue, var, i Følge en af de nyeste Beskrivelser af Bornholm[1]), „opført paa en 252 Fod høj, næsten ubestigelig Klippeknude med dybe Dale paa de tre Sider. Den fjerde, vestlige, Side vender ud mod Søen, hvor den stejle, skærfulde Kyst forhindrer enhver Landgang. Slotsklippens Sider hæver sig lodrette mod Syd og Nord; mod Øst er Skraaningen noget jævnere, og her findes Adgangen til Slottet". Klippens øverste Flade var omgivet af en indtil 30 Fod høj Mur, og indenfor denne laa en Gruppe Bygninger, som omsluttede en lille Gaardsplads. Skønt Fæstningsværkerne paa den Tid, her er Tale om, uden Tvivl var komne en Del i Forfald, var de dog endnu temmelig stærke og desuden vel forsynede med Vagter, saa at der for dem, som var indespærrede dèr, kun syntes at være ringe Mulighed til at slippe bort. Ikke desto mindre havde Fuchs truffet en Del særskilte Foranstaltninger til Bevogtningen af sine nye Fanger. Disse var indsatte i et Rustkammer i et af Taarnene — maaske det saa kaldte Manteltaarn —, og Fuchs havde ladet gøre et Hul i Værelsets Dør, saa at man kunde se ind til dem. Udenfor Døren havde han anbragt to

[1]) P. Hauberg: Bornholm i Billeder og Text. Kbh. 1879.

Skildvagter, og desuden var her en fast Vagt, bestaaende af to Underofficerer og nogle menige. Om Natten blev der ogsaa en Tid lang sat en Skildvagt ind i selve Fangernes Værelse; men senere fritog man dem dog herfor. Værelset synes i øvrigt at have været temmelig stort, og Tjeneren havde sin Seng staaende her lige saa vel som hans Herskab. Ved Siden af maa der have været et lille Rum, der dog ikke synes at have været brugt til Beboelse. Det kan tilføjes, at skønt Indespærringen naturligvis var Regel for Fangerne, var det dem i Begyndelsen ikke aldeles forment at forlade deres Værelse. De havde saaledes Lov til at trække frisk Luft paa Taarnets Loft, og ved en enkelt Lejlighed sees Guvernøren endog at have taget Leonora Christina med paa en lille Vandring udenfor Taarnet.

Til de i det foregaaende omtalte Forholdsregler mod Fangerne føjede Fuchs endnu en, hvorved han maaske mere end ved nogen af de andre mente at sikre sig dem, idet den satte ham i Stand til at trænge sig ind i deres Fortrolighed og blive bekendt med deres hemmelige Tanker og Planer. Han gjorde dem nemlig til Genstand for en regelmæssig Udspionering. Som sit fornemste Redskab herved betjente han sig af en Kone, som var gift med Vagtmesteren ved Besætningen paa Slottet, og som var et „forslagent Fruentimmer", men saa meget enfoldig ud. Denne Kone gav han Leonora Christina til Opvartning efter først at have paalagt hende, at hun skulde berette ham alt, hvad Fangerne sagde om deres Planer og Forhaabninger, ja efter al Rimelighed gjorde han sig endog skyldig i den dobbelte Lumpenhed at paalægge hende, at hun, under Medfølelsens Maske, skulde tilbyde at ville hjælpe dem med at flygte, for derved at lokke dem paa glat Is. Saaledes synes i det mindste Konen at have gjort, og Leonora Christina tog uden Mistanke mod Tilbudet.

Hun opfordrede imidlertid Konen til at erhverve sin Mands Medvirkning og lovede dem 2000 Rdr. foruden andre Herligheder, hvis de skaffede en Baad til Veje, som vilde føre hende og Ulfeldt til Lybek. Ogsaa de vagthavende Soldater lovede hun at belønne, hvis de vilde staa hende bi. Konen fortalte naturligvis strax alt til Fuchs, som allerede i sin første Indberetning til Kongen kunde gøre denne bekendt med Sagen. Han tilføjede, at han af Konen havde faaet at vide, at Leonora Christina havde nogle Penge og Juveler fastbundne paa sig — det viste sig siden, at de var nedlagte i et lille Skrin —, og dem agtede han at fratage hende for at berøve Fangerne alt Haab om at sætte deres Planer i Værk og afværge, at de bestak Soldaterne og Officererne, som havde Vagt hos dem. Som sagt, saa gjort. En Nat mellem 11 og 12 kom Fuchs op paa Fangernes Værelse tillige med en anden Officer, Major Krantz, Vagtmesteren og endnu en tredie Mand. Han anstillede sig som rasende, fordi man havde villet narre ham — han sigtede sagtens hermed til Leonora Christinas Forhandlinger med Vagtmesterens Kone —, han tordnede og lynede, og Enden paa Historien blev, at han tog Skrinet med Juvelerne og Pengene med sig, efter dog først at have forseglet det med Ulfeldts Signet og sagt, at han vilde opbevare det for dem.

Mærkeligt nok synes denne Begivenhed endnu ikke at have vakt Leonora Christinas Mistanke mod Vagtmesterens Hustru, idet hun endnu i nogen Tid vedblev at betro sig til hende om sine Planer. Men endnu langt mere paafaldende ser det dog ud, at hun saa lidet lod sig skræmme af Guvernørens Optræden imod hende, at hun besluttede at prøve paa at overtale ham selv til at lade hende og Ulfeldt undslippe. Rigtignok havde, efter hvad hun siger, Fuchs selv oftere slaaet paa, at han

var villig til at komme til en Forstaaelse med hende, og hun maatte vel have sine Grunde til at tro, at han mente det alvorligt, thi hun bragte virkelig sin Tanke til Udførelse. Hun henvendte sig først til Fuchs's Frue om Sagen og lovede hende, hvis hun kunde erhverve sin Mands Samtykke, at ville skænke hende de Juveler, som fandtes i det af Fuchs borttagne Skrin. Senere forhandlede hun med Fuchs selv, og det endog gentagne Gange. Om Enkelthederne i Forhandlingerne, særlig om Størrelsen af de Tilbud, Leonora Christina gjorde, er der nogen Uoverensstemmelse i de paagældendes Beretninger, hvad der dog er af uvæsentlig Betydning. Leonora Christina siger, at hun bød Fuchs først 10,000 og derefter 20,000 Rdl. for at lade hende og Ulfeldt undslippe, men at han forlangte 50,000 Rdl. Som Sikkerhed for Pengene tilbød hun et Bankbrev paa Amsterdam, lydende paa 40,000 Rdl., som skulde findes i det af Fuchs borttagne Skrin. Fuchs siger, at hun bød ham først 10,000, derefter 20,000 Rdl., og til sidst Bankbrevet paa 40,000 Rdl. foruden Erstatning til et Beløb af 50,000 Rdl., for det Tilfælde, at hans i Udlandet liggende Godser skulde blive konfiskerede. Med Hensyn til det væsentligste i Sagen: Fuchs's Forhold til de gjorte Tilbud, siger han selv, at han først udtalte sin Forundring over, at Leonora Christina turde byde ham noget saadant, men efter at hun havde ladet ham forstaa, at hun ved sine Venner i København let kunde tilvejebringe en kongelig Befaling til at slippe hende og Ulfeldt løs, lod han, som om han var til Sinds at give efter, idet han herved tilsigtede dels at faa at vide, hvilke Venner det var, Leonora Christina gjorde Regning paa, dels at faa Lejlighed til at bemægtige sig det omtalte Bankbrev, som han troede at hun selv bar hos sig, da han allerede dengang vidste, at det ikke fandtes i Skrinet.

Fuchs omtaler selv alt dette i en Indberetning til Kongen af 10. September, og han meddeler med det samme Kongen, hvilke Forholdsregler han har taget for at komme efter den nærmere Sammenhæng med hin kongelige Befaling, som Leonora Christina havde talt om. Han havde opdaget, at hun i nogen Tid havde brugt at kaste Levningerne af sin Mad ned til en Skildvagt, som havde Post nedenfor Taarnet, for saaledes at indlede en Forbindelse med ham, og til sidst havde hun kastet et Brev ned til ham. Dette Brev skulde have været afgivet til Vagtmesterens Kone — som altsaa ved den Tid har været forhindret fra at komme til Leonora Christina —, og hun skulde da igen have besørget Brevet til København. Men Soldaten havde ikke Mod til at aflevere Brevet, og først en Tid efter kom det i Hænderne paa Konen, som saa igen gav Fuchs det. Det viste sig da, at Brevet var stilet til den før nævnte Birgitte Speckhans, i hvis Hus i København Ulfeldt og Leonora Christina var bleven arresterede, og skønt dets Indhold i øvrigt var temmelig ubetydeligt, saa at Fuchs mente, at det nærmest var at betragte som et Forsøg paa, om en Brevvexling overhovedet kunde finde Sted, indeholdt det dog en Henthydning til den omtalte kongelige Befaling, og der nævnedes i denne Sammenhæng to Mænd, af hvilke dog Fuchs var sikker paa den enes Troskab, medens han intet vidste om den anden. For nu at komme paa det rene med Sagen, havde han ladet Brevet — hvis Segl han ikke havde brudt — sende til en Kone i København, som igen skulde aflevere det til Birgitte og modtage hendes Svar. Der er Tegn til, at Brevet virkelig blev besørget paa denne Maade, hvorimod det er ubekendt, om der kom noget ud af den Fælde, der ved det stilledes for de to nævnte Mænd og for Fangerne. Men ret mærkeligt er det at se, hvorledes Fuchs

midt under sin Beretning til Kongen om de Rænker, hvormed han omspinder Fangerne, ligesom faar en Fornemmelse af, at Kongen selv kan komme til at fatte nogen Mistro til en Mand, der viser sig saa fortrolig med Tvetydighed og Falskhed, og mange og kraftige er de Forsikringer, han giver om sin Troskab. Var han nu virkelig saa fast, som han vilde give sig Udseende af, eller forholder det sig, som Leonora Christina paastod, saaledes, at han kun af den Grund ikke gik ind paa hendes Tilbud, fordi disse ikke var store nok til at opveje den Risiko, han løb? Det er vanskeligt at sige noget afgørende herom, men at der i hvert Fald er flere Punkter i hans Adfærd, som ser temmelig mistænkelige ud, kan næppe være Tvivl underkastet. Dette gælder saaledes om den Kendsgerning, at han paa egen Haand tillod sig at aabne det Skrin med Kostbarheder, som han havde frataget Leonora Christina, da han dog selv havde forseglet det med Ulfeldts Signet. Det synes i Virkeligheden vanskeligt at forstaa, at han foretrak at gøre sig skyldig i en Handling, som nødvendig maatte sætte ham i et tvetydigt Lys, frem for at sende Skrinet uaabnet til København, — dersom man ikke netop søger Forklaringen i mindre rene og ganske selviske Bevæggrunde. Og man kommer da let til at tænke paa, at han personlig har villet overbevise sig om Fangernes Evne til at indfri de Tilbud, de havde gjort ham, samt maaske sikre sig de i Skrinet indeholdte Juvelsager, som Leonora Christina under visse Betingelser — der dog ikke var opfyldte — havde lovet hans Kone. Men heller ikke hans Forhold til det omtalte Bankbrev forekommer mig umistænkeligt. Da dette Papir kom paa Tale, havde nemlig Fuchs sendt en Mand af Sted til København med det aabnede Skrin — hvorved man dog ikke erfarer, om noget af dets Indhold allerede var ud-

taget —, og Manden var allerede kommen til Rønne og gaaet om Bord i et der liggende Skib. Men da Fuchs hørte, at Bankbrevet skulde være i Skrinet, skyndte han sig selv om Natten til Rønne, lod sig Skrinet udlevere og gennemgik paa ny dets Indhold. Er der ikke ogsaa heri noget, som snarest tyder paa en vis Tilbøjelighed til at tage de af Fangerne gjorte Tilbud under Overvejelse? Men der var i øvrigt endnu én mærkelig Omstændighed ved denne Rejse til Rønne. Efter at han nemlig igen havde faaet Skrinet i Hænde, forandrede han sin Beslutning om at sende det til København, og idet han kun affendte de Breve, det indeholdt, tog han selve Skrinet med Pengene og Juvelerne tilbage med sig til Hammershus, og han beholdt nu alle disse Ting uden, saa vidt skønnes, at aflægge Kongen mindste Regnskab for dem, indtil nogle Maaneder senere en Klage fra Fangernes Side kom Kongen for Øje, og Fuchs derved nødtes til at rede for sig i denne Sag. Selv da opgav han imidlertid, som vi siden nærmere skal se, ikke den tvetydige Holdning, han i det hele viste med Hensyn til dette Skrin, idet han dels ved en aabenbart alt for lav Vurdering af Skrinets Indhold søgte at gøre Sagen saa ubetydelig som mulig, dels ligefrem nægtede at udlevere Juvelerne, som han sagde at Leonora Christina havde givet hans Kone. At Betingelserne for Gaven ikke var opfyldte, lagde han saa lidt Vægt paa, at han endog spottede Leonora Christina, fordi hun havde ladet sig narre til at give noget bort uden at være vis paa Vederlag derfor, og hvad man ellers mener om hans Adfærd, staar det fast, at denne Betragtningsmaade og det derpaa grundede Ejendomskrav i og for sig er tilstrækkeligt til at stemple ham som en lidet ærekær og hæderlig Karakter.

Da Leonora Christina kort efter Fuchs's Hjemkomst

fra Rønne spurgte ham, hvad han saa havde besluttet med Hensyn til hendes Anmodning om Bistand, fortalte han hende, at han havde aabnet og gennemsøgt Skrinet, men ikke fundet Bankbrevet deri, og han bebrejdede hende, at hun havde villet narre ham, idet han tilføjede, at han aldrig havde tænkt at gøre noget, som kunde være hans ærlige Navn til Forklejnelse. Hun paa sin Side blev heftigt forbitret over, at han havde brudt Ulfeldts Segl, og de skiltes saaledes i Vrede fra hinanden. Hermed var da ogsaa Forsøgene paa at indvirke paa Fuchs forbi, og i det hele antog nu Forholdet mellem ham og de fangne en ny Skikkelse. Hans troløse Adfærd med Skrinet havde gjort et saa stærkt Indtryk paa dem, at de ikke kunde glemme det, og idet deres Harme uden Tvivl forøgedes ved Frygten for, at der skulde ske Misbrug af de i Skrinet indeholdte Papirer og Værdisager, greb de fra nu af enhver Lejlighed til at lægge deres Uvilje mod Fuchs for Dagen. Ulfeldt var dog i denne Henseende mindst fremtrædende. Leonora Christina havde taget det Løfte af ham, at han ikke vilde indlade sig i Ordstrid med Fuchs, idet hun uden Tvivl frygtede et Tilbagefald af hans Sygdom, og han viste ham derfor mest sin Ringeagt ved ikke at tale med ham eller ved at forlade Værelset, naar han kom ind. Leonora Christina holdt sig derimod ikke tilbage, men gav ofte sin Harme Luft i spottende Ord. Fuchs paa sin Side blev naturligvis højlig opirret ved denne Fangernes Optræden, og undertiden brød han løs mod dem paa den voldsomste og plumpeste Maade. Alligevel synes han at have trukket det korteste Straa i den mundlige Ordvexel, men til syvende og sidst var det ham, der havde Magten, og han brugte den. Endnu før Julen 1660 fratog han Fangerne den begrænsede Frihed, de hidtil havde haft til at trække frisk Luft udenfor deres Arrest, og siden

tilspærrede han Vinduerne i denne, idet han for nogle satte Jærnstænger, for andre Skaader. Ogsaa blev Forsyningen med Levnedsmidler efterhaanden meget daarlig og knap, saa at Fangerne endog mente, at han vilde prøve paa at sulte dem ihjel.

Trods al den Flid, Fuchs anvendte paa at hindre alt Samkvem mellem Fangerne og Omverdenen, saa de dog af og til Lejlighed til at skuffe hans Aarvaagenhed, og man erfarer saaledes, at de, vistnok ved Hjælp af nogle af de vagthavende Soldater, havde faaet flere Breve besørgede til Udlandet, saaledes baade til Hamborg og til England. Til Uheld for Fuchs var der kommen Kongen noget for Øre herom, og han synes at have tilkendegivet Fuchs sit Misnøje med, at man saaledes havde kunnet narre ham. Dette stemte naturligvis ikke Fuchs mildere mod Fangerne, og da disse kort efter gav ham ny Anledning til Ærgrelse, kom det til et yderst heftigt Sammenstød imellem dem, som jeg i Korthed skal omtale. Først maa bemærkes, at Fuchs af Kongen havde faaet Befaling til at meddele Ulfeldt, at han i Anledning af Skiftet efter Kirsten Munk skulde anmelde de Fordringer, han mente at have i Boet udenfor sin lovlige Arvepart. Dette Hverv udførte Fuchs gennem Landsdommeren paa Bornholm, Peder Olufsen, og Major af Garnisonen Krantz, og den Omstændighed, at Ulfeldt ved denne Lejlighed havde Brug for nogle Papirer, som laa i det ham fratagne Skrin, synes at have foranlediget, at han overfor Krantz brugte bitre Ord om Fuchs, fordi han havde aabnet Skrinet og bemægtiget sig dets Indhold. Da Krantz kom ned til Guvernøren, gjorde han denne bekendt med Ulfeldts Ytringer, og Fuchs sendte da atter ham og Landsdommeren samt Vagtmesteren op til Ulfeldt med den Besked, at naar han

(Ulfeldt) efter Christian IV.s Død havde kunnet aabne Kongens Værelser med en Hovednøgle samt opbryde hans Juvelskrin og udtage Juvelerne, saa kunde Fuchs ogsaa forsvare, at han havde aabnet Ulfeldts Skrin. Da Ulfeldt maatte betragte dette som en ligefrem Sigtelse for Tyveri, blev han naturligvis yderst forbitret over Guvernørens Budskab, og ikke mindst vel fordi det fremførtes i saa manges Nærværelse, og da Fuchs siden kom op og fastholdt sine Ytringer, udspandt der sig en heftig Ordvexel imellem dem. Under denne kom man ogsaa til at tale om Ulfeldts Brevvexling, ved hvilken Lejlighed „den gamle Djævel", som Fuchs smagfuldt kalder Ulfeldt, lo ad Guvernøren, fordi han havde ladet sig narre, medens Fuchs, der ærgrede sig meget herover, siden gjorde en Slags Gengæld ved at fortælle Leonora Christina, at hun ingen Raadighed længere havde over de i Skrinet indeholdte Juveler, da hun havde foræret hans Kone dem. Herover blev nu Leonora Christina meget opbragt og brugte efter Fuchs's Udsagn mange grove Ord imod ham. Hun kom saa ogsaa ind paa de Pengetilbud, hun havde gjort ham, og da Fuchs hoverede, fordi han ikke havde ladet sig bestikke med de 20,000 Rdr., sagde hun, at hvis hun havde haft 50,000 til sin Raadighed, vilde han ikke have staaet imod. Nu var det Fuchs's Tur til at komme i Kog. Han „sprang i Vejret som en gal Mand" og sagde til Leonora Christina, at hun løj som en Hore (!). Hun svarede ham, at han var en Æsel, hvorefter han igen kaldte hende en „Carogne" [gement Fruentimmer] og brugte en hel Del andre plumpe og voldsomme Talemaader. Om den Form, hvorunder hans Lidenskabelighed i det hele ytrede sig ved saadanne Lejligheder, giver Leonora Christina en anskuelig Forestilling, idet hun siger, at naar han blev

rasende, skreg og raabte han af al sin Magt, medens Talen flød som en brusende Strøm, og Fraaden stod ham ud af Munden, indtil han paa én Gang midt i Raseriet — og sagtens naar han, som han jævnlig gjorde, gik over til at blive spydig — sænkede Stemmen og gav sig til at tale som et andet Menneske. Da han ved den her omtalte Lejlighed saa nogenlunde havde raset ud, sagde Leonora Christina, med Hensyn til de grove Skældsord, han havde brugt, at hun ikke vilde kalde de tilstedeværende Herrer til Vidne paa hans Ord, da hun vel vidste, at Sagen aldrig kom for Retten, og da desuden den Fornærmelse, han havde tilføjet hende, kun kunde afvaskes med Blod. Fuchs skal da have lagt Haanden paa Kaarden og sagt, at den stod til hendes Tjeneste, men Leonora Christina besvarede dette spottende ved at tage en Haarnaal ud af sit Haar og sige, at det var hendes Vaaben, og at hun var rede til at møde ham. Fuchs blev nu noget flov og sagde, at han ved hin Ytring kun havde tænkt paa hendes Sønner, og i det hele synes han derefter at være bleven noget roligere. Han vedblev dog at drille hende med hendes mislykkede Bestikkelsesforsøg, indtil Leonora Christina til sidst ytrede, at hvis han ikke holdt sin Mund, vilde hun lade Kongen vide, at han havde indladt sig i Underhandlinger med hende. Hertil svarede Fuchs imidlertid, at han selv havde meddelt Kongen alt, hvad der vedrørte deres Underhandling, og dette synes at have gjort et stærkt Indtryk paa Leonora Christina. Hun blev, efter Fuchs Udsagn, ganske rød, sagde, at han skulde faa det betalt, og bebrejdede ham hans Adfærd i heftige Udtryk. Ogsaa Ulfeldt, som en Tid havde holdt sig stille, gav nu sit Besyv med i Laget, og det med en saadan Voldsomhed, at Leonora Christina ytrede, at man maatte holde ham det til gode, da han ikke var ved sin fulde Forstand, —

„hvorom der," siger Fuchs, „heller ikke er nogen Tvivl, thi hans Miner og Diskurser viser hen derpaa."

Et Par Dage efter det her omtalte stormfulde Optrin sendte Fuchs Kongen nogle Skrivelser fra Ulfeldt, som vistnok til Dels angik Skiftet efter Kirsten Munk, men som tillige maa antages at have indeholdt en Klage over Fuchs's Forhold, særlig med Hensyn til det opbrudte Skrin, idet Fuchs selv i det Skrivelserne ledsagende Brev gør et Forsøg paa at svække Klagens Betydning ved at betegne Ulfeldts Vurdering af de i Skrinet indeholdte Sager som altfor overdreven høj. Hvor stor en Sum Ulfeldt ved denne Lejlighed har opgivet, vides ikke bestemt, men fra en lidt senere Tid haves en meget i det enkelte gaaende Fortegnelse af Leonora Christina over Skrinets Indhold, hvorefter der skal have været for over 22,000 Rdlr. i Juveler og rede Penge (af de sidste over 4000 Rdlr.) i Skrinet foruden en hel Del Obligationer. Da Fortegnelsen imidlertid er udarbejdet efter Hukommelsen, og da der vel kunde være nogen Fristelse for Leonora Christina til at ansætte Værdien saa højt som muligt, kan man maaske nok trække noget fra i hendes Opgivelser; men saa megen Betydning kan man dog vistnok paa den anden Side tillægge den nævnte Fortegnelse, at man paa Grundlag af den (og nogle andre Angivelser af det Ulfeldtske Ægtepar) er berettiget til at betegne den Vurdering, som Fuchs gav af de samme Sager, som aldeles urimelig lav og ikke givende nogen som helst Forestilling om den virkelige Værdi. Han ytrer nemlig i det nævnte Brev til Kongen med særligt Hensyn til Juvelerne, at de ikke er over 600 eller dog i det allerhøjeste 1000 Rdr. værd, og paa omtrent lignende Maade udtrykker han sig i et samtidigt Brev til Rentemester Gabel. At man herved ikke kan undlade at tænke paa, hvor meget det

laa i hans Interesse at give den hele Sag et saa ubetydeligt Udseende som muligt, er allerede ovenfor antydet, og det personlige Hensyn bliver endnu mere iøjnefaldende, naar man hører, at han baade overfor Kongen og overfor Gabel gjorde gældende, at han ikke var til Sinds at udlevere Juvelerne. Det var en Historie, sagde han, som kun vedkom Fruentimmerne, og dem vilde han lade udkæmpe det hele mellem sig. Hvorledes det i øvrigt videre gik med denne Sag, som først helt afsluttedes i 1662, kan ikke i alle Enkeltheder afgøres. Saa meget er dog vist, at Fangerne af Skrinets Indhold kun fik Obligationerne tilbage, medens baade Juvelsagerne og de rede Penge blev skænkede af Kongen dels til Fuchs, dels til andre.

Naar det allerede var kommet Fuchs meget uventet, at hans Fanger havde været i Stand til at træde i skriftlig Forbindelse med Omverdenen, skulde de dog snart berede ham en meget større Overraskelse ved et Forsøg, som de gjorde paa helt at unddrage sig hans Magt, og som var lige nær ved at løbe lykkeligt af. Hvor uheldigt end Bestikkelsesforsøgene baade overfor Vagtmesterens Kone og overfor Fuchs selv var løbne af, og hvor uhyre store Vanskeligheder der end var forbundne med en Undvigelse, naar Fangerne ikke kunde vente nogen Hjælp udenfra, vedblev dog Tanken om Flugt at gære i Leonora Christinas energiske og dristige Aand, og Fuchs's hensynsløse Optræden samt hans stadige Paastand om, at hun og Ulfeldt aldrig kunde vente at blive benaadede, drev hende til at gøre sit yderste for at sætte Tanken i Værk. Allerede i Vinteren 1660—61 blev der truffet forskellige Forberedelser. Hun havde fra København bl. a. faaet tilsendt tre Par Lagener til sin Seng; dem skar hun i Stykker og lavede dels Touge af dem, dels et Sejl til en Baad, medens Tjeneren af nogle Træstykker,

som fandtes i Arresten, forfærdigede Aarer. Det var nemlig Fangernes Hensigt, naar de var vel ude af Slottet, at se at faa fat i en af de mange Baade, der laa ved Kysten, og med den sejle til et neutralt Land. Foreløbig maatte de dog afvente, at Vandet blev isfrit, men da dette skete, i Begyndelsen af Marts, blev ogsaa de sidste Tilberedelser gjorte, idet Ulfeldt med en Egepind udborede Muren under Jærnstængerne i et af Vinduerne, saa at de med Lethed kunde brydes ud, naar det afgørende Øjeblik kom. Hullerne tildækkedes indtil videre med Kalk og Aske. Endelig, den 13. Marts, da Vejrfløjen viste, at Vinden var gunstig (nordost), besluttede man at vove Forsøget. De forskellige Beretninger, man har om Udførelsen, stemmer saa godt overens, at man er i Stand til at danne sig en meget tydelig Forestilling om, hvorledes det hele gik til.

Tappenstregen gik Kl. 8 om Aftenen. Den Støj, Instrumenterne gjorde, benyttede Fangerne til at bøje og bryde Jærnstængerne fra Vinduet, hvad der ikke skal have været meget vanskeligt. Mod Overrumpling af Vagten sikrede de sig ved at barrikadere Døren med et stort Stykke Træ, til hvilket der desuden var fastgjort et Tværtræ, som dækkede Hullet for Døren. Endelig omtrent Kl. 10 skred man til Iværksættelsen af Flugten. Der var lavet et Nedhejsningsapparat med et Brædt til at sidde paa og med Snore løbende i Skurer i Vindueskarmen, som var indsmurte med Lysetælle. Leonora Christina var den, som først vovede Farten, og hun kom lykkeligt og vel ned fra den betydelige Højde, som hun selv angiver til 21 Alen. Med Ulfeldt, som baade paa Grund af sin Førhed og sin legemlige Svaghed var temmelig ubehjælpsom, gik Sagen ikke saa let. Han blev længe siddende fast i Vinduet uden at kunne komme enten frem eller tilbage, og først efter mange Anstræn-

gelser lykkedes det at faa ham igennem og ned paa Jorden. Allersidst firede Tjeneren sig selv ned. Den Skildvagt, som tidligere havde haft Post ved Foden af Taarnet, var inddraget, men der var udstillet andre Vagter paa Fæstningens Grund, og for at undgaa dem maatte Flygtningene vandre noget omkring indenfor Fæstningsmuren for at finde et Overgangssted, ved hvilken Lejlighed Ulfeldt kom i en Møddingpøl til midt paa Livet og mistede en af sine Sko. Endelig kom de dog op paa Muren og firede sig med de medbragte Snore ned i Graven, som var tør, ogsaa her fra en meget betydelig Højde. Men nu var gode Raad dyre. Natten var mørk, det gav sig til at regne, paa alle Sider var der gabende Afgrunde, og Flygtningene vidste ikke, hvor Vejen gik. Ulfeldt, hvis Kræfter allerede næsten var udtømte, tabte Modet og foreslog, at man skulde holde sig rolig, til Dagen brød frem. Men Leonora Christina vilde ikke give tabt. Hun og Tjeneren krøb omkring paa Hænder og Fødder for at finde en Nedgang, idet de prøvede sig frem ved at lade Stene rulle ned ad Klipperne. De mente nemlig, at hvis en af Stenene standsede nogenlunde tidligt i sin Fart, maatte det være, fordi den var kommen ned paa Vejen. Endelig traf det sig da ogsaa, at en nedkastet Sten standsede temmelig hurtigt, dog ikke fordi den havde naaet Vejen, men fordi den var bleven opfanget af en lille Busk, som voxede paa den bratte Skrænt. Flygtningene antog imidlertid, at de nu var paa det rette Spor, og Tjeneren tilbød at ville gaa i Forvejen for at finde den formodede Vej. Han lod sig altsaa glide ned ad Skrænten, og efter ham fulgte paa samme Maade Leonora Christina, og til sidst Ulfeldt. Men næppe var Tjeneren naaet til det Sted, hvor Stenen var standset, før han tabte Fodfæstet, styrtede ned ad Skrænten og blev liggende bevidstløs ved

Foden af den. De andre troede, at han havde brækket Halsen, men heldigvis havde den Oppakning, han førte med sig, taget en Del af Stødet af, saa at han efterhaanden kom til Samlingen igen og kunde svare paa Leonora Christinas Tilraab og hendes Tilbud om at ville prøve paa at trække ham op af Dybet. Han mente, at hendes Kræfter ikke vilde forslaa dertil, men hun veg ikke tilbage for Forsøget. Hun lod sig glide ned til det Sted, hvorfra han selv var styrtet ned, og efter at have kastet et af de Touge, som hun førte med sig bundne om Livet, ned til ham, fik hun ham virkelig med den yderste Anstrængelse trukket op. Hun ytrede selv i senere Tid, at kun Gud kunde have ladet dette Foretagende lykkes, saa vidunderligt var det. Thi foruden at der paa hver Side af hende var en Afgrund, som var endnu dybere end den, hvori Tjeneren var styrtet, havde hun der, hvor hun stod, kun Støtte for sin venstre Fod, men ikke for sin højre. Fuchs, som Dagen efter saa Sporene af hendes Fodtrin paa det omtalte Sted, var ogsaa fuld af Forbavselse over hendes Dristighed, men han forklarede Sagen paa sin Maade, idet han sagde, at det kun ved Djævelens Bistand havde været muligt at holde sig fast paa et saadant Sted og oven i Købet komme en anden til Hjælp.

Da denne Fare var overstaaet, klatrede Flygtningene igen op til Fæstningsgraven og forholdt sig nu en Stund rolige. Imidlertid kom Maanen lidt frem, og ved dens Lys fik Leonora Christina Øje paa en Nedgang. Det varede dog noget, inden hun kunde bevæge Ulfeldt til atter at begynde paa Nedstigningen, men endelig lykkedes det, og efter megen Anstrængelse, og idet hun og Tjeneren understøttede Ulfeldt, kom Flygtningene endelig ned ad Slotsklippen og tog saa Vejen hen imod et Gærde eller Brystværn, som hørte til de ydre Forsvarsværker.

Trætte og forslaaede, som de var, havde de ikke Kræfter til at stige over Gærdet, men begyndte at bryde Hul paa det for at krybe igennem det. Ved den Støj, dette gjorde, vækkedes imidlertid Ejeren af en nærliggende Kro, som troede, at det var Tyve, som vilde bryde ind i hans Svinehus; han kom ud i sin Dør og raabte til dem, og da de ikke svarede, løb han ind igen for at hente sin Bøsse. Imidlertid var det allerede begyndt at gry, der faldt en stærk Taage, som udviskede Genstandenes Omrids, og da Kromanden kom tilbage, fulgt af sin Kone, blev de begge helt betænkelige ved at se „de ubekendte, underlige Posthyrer", som nærmede sig Huset. „Thi — som Fuchs siger i en Indberetning til Kongen — Grevinden var behængt med al Slags Dingeldangel af Snore, Lagener og Sejl, og de Pløkke og Træstykker, som var bundne dertil, og som de vilde bruge til deres Sejlads, raslede mod hverandre; dertil havde hun den forpinte Greve, som ikke kunde gaa alene, paa Halsen. Tjeneren krøb ogsaa af Sted noget hinkende og krumbøjet paa Grund af hans Fald og med en stor Bylt paa Ryggen, og ovenpaa Bylten var der bundet to krumme Træstykker, hvoraf de vilde betjene sig ved deres Sejlads. Disse Træstykker var ikke ulig et Par Horn, saa at disse Posthyrer paa Grund af Taagen slet ikke syntes at ligne menneskelige Væsener". Kort sagt, Krokonen og hendes Mand kom snart paa det rene med, at det var Spøgelser, som her var paa Færde, og fulde af Forskrækkelse løb de ind i Huset igen og slog Døren i efter sig.

Flygtningene benyttede nu Lejligheden til at gaa igennem Gærdet, men efter at de var komne et lille Stykke frem, svigtede Kræfterne ganske Ulfeldt. Han kastede sig paa Jorden og bad de andre lade ham blive liggende: han var nærved at dø. Leonora Christina

søgte at berolige og oplive ham, men han blev en Tid ved sit forrige: at hun skulde se at frelse sig alene med Tjeneren, saa kunde de maaske siden finde Midler til at skaffe ham ud af Fængslet. Hun lod sig dog ikke overtale og mindede ham om, at hun allerede tidligere havde kunnet flygte, hvis hun vilde have forladt ham, men hun vilde ikke lade ham blive ene tilbage i deres Tyrans Hænder. Endelig kom Ulfeldt da saa vidt til Kræfter, at han kunde prøve paa at gaa videre, men rigtignok ikke anderledes, end at Leonora Christina og Tjeneren næsten maatte bære ham, og paa denne Maade slæbte de sig da endelig ned til Stranden. Men her fandt de ingen Baade, da disse, efter hvad Fuchs siger, alle om Natten blev samlede paa bestemte Steder og bevogtede. Denne Skuffelse har uden Tvivl ganske betaget dem Haabet om et lykkeligt Udfald af deres Foretagende, og saa meget mere, som det nu efterhaanden blev helt lyst. Imidlertid vilde de endnu gøre et sidste Forsøg. De tog Vejen hen imod den nærliggende Fiskerflække Sandvig, og her gik Leonora Christina ind i et lille Hus og bad en Kone, som hun traf, overlade sig en Baad. Men Konen, hvis Mand ikke var hjemme, vilde ikke indlade sig med hende. Ikke bedre gik det Leonora Christina med to Fiskere, som kom gaaende, og til hvem hun rettede den samme Anmodning med Løfte om en stor Belønning. Ligesom de vendte sig fra hende, kom en af Førerne for Strandvagten til. Han spurgte Leonora Christina, om hun havde Pas fra Guvernøren, hvortil hun svarede ja, og da han fremdeles spurgte, hvor hun kom fra, sagde hun, at hun kom fra Rønne, hvor hun havde været en 14 Dages Tid. Han forlangte imidlertid, at hun og hendes Ledsagere skulde følge med ham til Major Krantz, der laa med en Afdeling Soldater i Sandvig. Efter nogen Vægring indvilligede hun deri,

men kort efter kom Major Krantz, der var bleven underrettet om Flygtningenes Nærværelse, selv til Stede med en Vagt. Det var ogsaa paa høje Tid. Thi det var allerede rygtedes, hvem Flygtningene var; der var stimlet en Del Mennesker sammen, og Stemningen mod Ulfeldt, hvem Bornholmerne ansaa for Ophavsmanden til, at deres Ø i sin Tid var bleven skilt fra Danmark, var saa ophidset, at der virkelig synes at have været Fare for, at de tilstedeværende skulde have overfaldt og dræbt ham, hvis Soldaterne ikke var komne til. Major Krantz, der altid var optraadt høfligt overfor Ulfeldt og Leonora Christina, tiltalte dem ogsaa nu med Venlighed, idet han ytrede sin Forundring over at skulle finde dem paa dette Sted. Leonora Christina svarede, at hun havde gjort sit bedste, men at Skæbnen ikke havde villet det anderledes. Majoren lod dem saa følge med til hans Bolig, og efter at have sat en stærk Vagt hos dem lod han dem vide, at han maatte melde Guvernøren, hvad der var hændet. Leonora Christina bad ham da sige Fuchs, at det kun var hans slette Behandling, som var Skyld i den fortvivlede Beslutning, de havde taget, og hun lod ham bede ikke at mishandle dem: de var syge paa Sjælen og ikke i Stemning til at taale det.

Da Majoren kom op paa Slottet og aflagde sin Melding til Fuchs, som endnu ikke var staaet op, blev denne som rasende og sprang ud af Sengen, idet han bandte og truede. Siden blev han dog roligere, og efter at have sendt Krantz tilbage til Sandvig, begav han sig selv op til Fangernes Værelse, lod Døren bryde op og foretog en nærmere Undersøgelse af Lokaliteterne. Han forefandt alt i den største Uorden. Sengeklæderne var næsten alle kastede ud paa Gulvet, og en hel Del Halm og Hø (fra Sengene) laa spredt omkring i Værelset. Paa Gulvet, ikke langt fra Tjenerens Seng og

midt i Halmen, stod et brændende Lys, som næsten var helt nedbrændt i Stagen; og nogle utændte Lys og Lysestumper opdagedes i selve Sengen, ligesom der baade her og andre Steder fandtes en Del Træstykker besmurte med Tælle. Foran Vinduet laa et Lommetørklæde med en Seddel i, som tilsyneladende var skrevet af en Mand i Egnen af Rønne og indeholdt et Tilbud om at ville skaffe Fangerne en Baad. Den var dog virkelig skreven af Ulfeldts Tjener, og Hensigten med den var at lokke Fuchs paa Vildspor med Hensyn til den Retning, Flygtningene havde taget. Blandt de andre Ting, der fandtes ved Undersøgelsen, kan endnu nævnes en levende Kat, som Fangerne havde haft inde hos sig før Flugten. Den fremtraadte imidlertid nu i et mærkeligt Udstyr, nemlig med en rød Narrehætte paa Hovedet, medens Munden var bundet til paa den, for at den ikke ved sin Mjaven skulde gøre Folk opmærksomme. Da Døren til Værelset blev brudt op, fór den omkring i Forskrækkelse, og først da den smuttede ud ad Døren, kunde man, som Fuchs selv siger, kende den, „efterdi ingen havde set Katten saaledes klædt tilforn". Meningen med denne til Nar omskabte Kat var naturligvis at sende Fuchs en spottende Afskedshilsen, og om man end nu vanskeligt forstaar, at Fangerne under Forberedelserne til deres farlige Foretagende havde Tanke for den Slags Løjer, kan det paa den anden Side ikke nægtes, at en saadan billedlig Maade at give sine Følelser Luft paa ganske var i Tidens Smag. Uheldigt var det jo rigtignok, at Spotten maatte forfejle sin Virkning, eftersom Flugten var mislykket.

Efter Undersøgelsen af Værelset førte Fuchs til Sandvig for at afhente Flygtningene. Mærkeligt nok skal han ved Gensynet med dem have været meget rolig og navnlig ikke gjort dem nogen Bebrejdelse, fordi de

havde forsøgt at undvige. Der var dog nogle Enkeltheder ved Flugten, som sysselsatte ham stærkt, og om hvilke han strax udspurgte Ulfeldt og Leonora Christina. Dette var saaledes Tilfældet med det brændende Lys, som han havde fundet staaende midt i Halmen. Leonora Christina sagde, at hun selv havde sat Lyset paa Bordet; Tjeneren havde været den sidste i Værelset, og maaske havde han sat Lyset paa Gulvet, eller mulig havde Katten baaret det derned. Det sidste vilde Fuchs dog ikke lade gælde; at Katten kunde slæbe af Sted med et Lys, vilde han nok tro, men at den tillige kunde bære en tung Lysestage, „maatte han billig betvivle". Han spurgte ogsaa Flygtningene om, hvad Hensigten havde været med tre Knipler, som de ved Anholdelsen fandtes i Besiddelse af: „om det skulde være hans Nytaar"? Ulfeldt svarede, at man med disse Knipler ikke havde tænkt paa ham, men paa Vagten, hvormed han mente, at hvis Soldaterne under Flugtforsøget havde tilføjet ham og de andre Overlast, vilde de have sat sig til Modværge. Heller ikke dette Svar tilfredsstillede Fuchs, og han kom senere ofte tilbage til de to nævnte Kendsgerninger. Særlig ytrede han Tvivl om, at Flygtningene virkelig vilde have vovet at gøre Modstand mod Vagten, men Leonora Christina svarede da ved en saadan Lejlighed, at vel var hun kun et Fruentimmer, men om Fuchs selv vilde tilføje hende noget ondt, vilde hun — i det samme greb hun en Stol — værge sig med denne, naar hun ikke havde noget nærmere ved Haanden.

Det var ganske vist ikke nogen behagelig Forretning for Fuchs, som oftere overfor Kongen med stor Selvtilfredshed havde omtalt de Sikkerhedsforanstaltninger, hvormed han havde omgærdet sine Fanger, nu at skulle meddele ham, hvor overordentlig nær de havde været ved

at undslippe. Han maatte dog dertil, og den 22. Marts indsendte han en Beretning om hele Flugtforsøget. Skønt de Kendsgerninger, han havde at meddele, i det hele talte for sig selv, var der dog enkelte, som syntes ham at trænge til en nærmere Forklaring, saaledes Fundet af det brændende Lys m. m., og han gav da ogsaa en saadan Forklaring, men som rigtignok var i højeste Grad ufordelagtig for Fangerne. Han paastod nemlig ligefrem, at det havde været deres Hensigt med dette Lys at stikke Ild paa Slottet for under den Forvirring, dette vilde give, at slippe saa meget lettere bort, og han begrundede sin Paastand ved at skildre, hvorledes Stagen med Lyset i var sat i en Bunke Sengehalm, „saa at Lyset var helt bedækket med Sengehalm, og samme Halm var lagt saa tæt som muligt til Rette neden om Lyset". Ogsaa de andre i Værelset fundne Lys og Lysestumper samt de med Tælle tilsmurte Træstykker satte han i Forbindelse med denne Sag, og Tilstængningen af Døren forklarede han saaledes, at Fangerne paa denne Maade havde villet hindre, at man kom ind for at slukke Branden. Det var, som man ser, Beskyldninger af den alvorligste Art, der fremsattes mod Fangerne, men det tør vistnok med største Bestemthed paastaaes, at de var ugrundede. De Kendsgerninger, Fuchs anførte, var dels overdrevne, dels tillod de en meget gunstigere Forklaring end den, han gav, og hvad der var det vigtigste, flere Kendsgerninger, som bestemt talte imod Rigtigheden af Beskyldningerne, blev ganske forbigaaede af ham, hvad der, sammen med det andet, maa vække grundet Tvivl om, hvor vidt han virkelig har talt ud af sin Overbevisning, eller om han ikke snarest har haft til Hensigt med sin Beretning at give den Vrede, som kunde ventes at ville opstaa hos Kongen imod ham i Anledning af Flugtforsøget, en anden Ret-

ning. For at gaa lidt nærmere ind paa Enkeltheder skal jeg først anføre, med Hensyn til det brændende Lys, at intet af de Vidner, som senere afhørtes om Sagen, bekræftede Fuchs's stærke Udtryk, at „Lyset var helt bedækket med Halm", end sige Paastanden om, at Halmen med Flid var lagt til Rette om Lyset. Nogle af dem mente vel, at Halmen laa saaledes, at Flammen inden lang Tid (efter Opbrydningen af Døren) maatte være kommen i Berøring med den, men selve det, at Lyset, som Flygtningene havde forladt omtrent Kl. 10 den foregaaende Aften, endnu brændte langt ud paa Morgenen uden at have gjort nogen Skade, skulde jo synes at være et fuldt gyldigt Vidnesbyrd om, at det ikke havde været Flygtningenes Hensigt at stikke Ild paa Slottet. At Halmen — ligesom ogsaa Sengeklæderne — var spredt om paa Gulvet, lader sig i øvrigt let forklare deraf, at begge Dele sandsynligvis har skullet bruges til et Nedhejsningsapparat af særlig Art, en Slags udstoppet Kasse, som det var paatænkt at lade Ulfeldt benytte til Flugten, men som for Resten ikke vides at være kommen til Anvendelse; og at det tændte Lys var sat midt i Halmen — Leonora Christina oplyste selv senere, at det dog var hende, som havde sat det der —, var ganske vist uforsigtigt, men synes ogsaa snarest at maatte opfattes som en Tankeløshed, naar man hører, at det i længere Tid stadig havde været Skik om Natten at sætte et brændende Lys netop paa det Sted paa Gulvet, hvor det blev fundet efter Flugten. Hvad angaar de andre Lys og Lysestumper og de med Tælle besmurte Træstykker, vides det, at Ulfeldt og Tjeneren havde brugt Lysetælle til at indgnide dels det Sted i Vindueskarmen, hvor de agtede at fire sig ned, dels nogle Brædder under Loftet i det mindre Rum, hvor de havde gjort Prøve med Nedhejsningsapparatet. Men herved lader det sig

let tænke, at der kan være dryppet Tælle baade paa andre Steder og paa et og andet Stykke Træ, som var bleven benyttet ved de nævnte Lejligheder, og ligeledes, at saadanne Træstykker tillige med de ikke brugte Lys var bleven gemte paa Steder, hvor man først ved en nærmere Undersøgelse kunde opdage dem. At endelig Døren var tilspærret, forklares allersimplest saaledes, at Fangerne dels har villet forhindre Overrumpling under Forberedelserne til Flugten, dels har villet vinde Tid til at komme saa langt bort som muligt, inden man forfulgte dem. — Men medens saaledes alt det, som snarest kunde synes at tale mod Fangerne, ogsaa tillader en for dem meget gunstigere Udtydning, er der, som foran berørt, visse andre Kendsgerninger, som bestemt synes at godtgøre, at Fangerne ikke kan have tænkt paa Brandstiftelse, men har forladt deres Værelse under den Forudsætning, at det, naar det aabnedes igen, vilde blive forefundet i samme Tilstand som før. Jeg skal i saa Henseende nævne, at der var efterladt en Kiste i Værelset med en Del af Flygtningenes Tøj, hvilken Kiste de før Undvigelsen havde forseglet. Dette tyder dog bestemt paa, at det ikke havde været deres Tanke at stikke Ild paa Værelset, thi hvad Mening var der ellers i Forseglingen? I samme Retning vidner det i et Lommetørklæde efterladte foregivne Brev fra en Mand ved Rønne. Hensigten med dette var jo, at det skulde blive fundet og læst af Fuchs, og hvilken Mulighed vilde der have været herfor, hvis hans Beskyldninger havde været grundede? Noget ganske lignende gælder om den udklædte Kat, der jo skulde bringe Fuchs Flygtningenes Hilsen. Men til syvende og sidst maatte man jo ogsaa uden noget som helst ydre Vidnesbyrd kunne sige sig selv, at Fuchs's Beskyldninger var falske, eftersom Flygtningene nødvendigvis maatte indse, at en saadan Udaad

som en Brandstiftelse, hvad enten Flugten lykkedes eller ikke, for bestandig redningsløst vilde ødelægge deres Sag i Danmark, hvor de — ogsaa bortset fra deres Frihed — gennem deres Godser og andre efterladte Ejendomme stadig havde store Interesser staaende paa Spil.

Dersom det virkelig har været Fuchs's Hensigt med hans Beskyldninger at skærpe Kongens Vrede mod Fangerne for at aflede Opmærksomheden fra hans egen Pligtforsømmelse, viste hans Beregning sig at være fuldkommen rigtig. Thi medens han selv slap fra Sagen med en læmpelig Bebrejdelse, fik Fangerne paa en meget haandgribelig Maade at føle, hvor stærkt Indtryk hans Meddelelser havde gjort paa Kongen. Under 4. April udfærdigedes nemlig en kongelig Skrivelse, hvori Fuchs fik Befaling til strax at skille Ulfeldt og Leonora Christina fra hinanden og hensætte dem i særskilte Rum samt til at sende Tjeneren — der i øvrigt allerede i Forvejen var taget fra dem — til København, hvis der ikke paa Slottet var noget sikkert Sted til ham. Ulfeldt skulde have en Karl og Leonora Christina et Fruentimmer til Opvartning om Dagen, men ellers maatte ingen faa Adgang til dem. Fuldbyrdelsen af denne Befaling maatte dog udsættes noget, fordi Fuchs ikke i Øjeblikket havde de fornødne Rum til sin Raadighed, men man tog strax fat paa at indrette saadanne og tillige paa at gøre dem saa stærke og ubrydelige som muligt. Idet Fuchs besluttede sig til ogsaa at beholde Tjeneren under sit eget Tilsyn, valgte han til fremtidigt Opholdssted for ham og hans Herskab tre Rum, som laa i et af Slottets Taarne, det ene ovenover det andet, og disse Rum lod han udstyre paa en Maade, som om de var bestemte for Misdædere af den groveste og farligste Art. Murene blev beslaaede med Jærnplader, der blev sat doppelte Jærngitre for Vinduerne, og der blev anbragt Trækasser

udenfor Vinduerne for at hindre Fangerne i at se ud og tale med hinanden. Fuchs ytrede selv i en Skrivelse til Kongen, at han troede, der var brugt over 20 Skippund Jærn til Udstyrelsen af disse Fængsler, af hvilke det øverste var bestemt for Leonora Christina, det mellemste for Ulfeldt, og det underste for Tjeneren. Da endelig alt var færdigt, kom Skilsmissens Dag for Fangerne (15. Juni). Fuchs — der i Mellemtiden ikke havde aflagt sin Brutalitet overfor Fangerne og flere Gange havde opført lignende Scener som den, der før er skildret — kom selv op for at sige dem, hvad der forestod, og med sin sædvanlige Raahed opfordrede han dem til at sige hinanden Farvel for bestandigt, da de aldrig mere vilde faa hinanden at se. Skønt Fangerne ikke var ganske uforberedte paa Skilsmissen, kan man let tænke sig, hvilken uhyre Smærte der maatte gribe dem, da Øjeblikket kom. Under al den Sorg og Modgang, der i en Række Aar var overgaaet dem, havde de altid staaet ved hinandens Side og derved været i Stand til at lette hinanden Byrden, og nu, da deres Skæbne syntes at tage en sørgeligere Vending end nogensinde før, skulde de endog undvære denne Trøst. Om Fuchs's Ord, at Adskillelsen vilde vare evig, havde de saa meget mindre Grund til at tvivle, da Ulfeldts meget nedbrudte Helbred ikke lod antage, at han ret længe vilde kunne bære det nye Fængsels strængere Vilkaar. Saaledes maatte da Afskeden i Virkeligheden blive som en Afsked for hele Livet, og man faar maaske det tydeligste Indtryk af dens Bitterhed, naar man hører, at Fuchs selv aabenbart er bleven noget bevæget derved. „Deres Skilsmisse var noget pitoyabel [ɔ: ynkelig] at se paa", skriver han til Kongen, „thi de græd heftigt paa begge Sider". En Følge af Adskillelsen var ogsaa den dybe Ensomhed, hvori de fra nu af var fordømte til at leve,

idet de nemlig, belærte af tidligere Erfaring, havde afvist Fuchs's Tilbud om at lade et Par af sine Folk opvarte dem om Dagen. Den Befaling, han havde faaet til ikke at lade uvedkommende faa Adgang til dem, overholdt han med en saa unødig Strænghed, at han endog, da Leonora Christina nogle Uger efter Indespærringen blev heftigt syg og bad om at faa sendt en Præst, som kunde berette hende, afslog hendes Bøn med de Ord, at selv om Døden sad hende paa Læberne, fik hun ingen Præst — et Afslag, der synes at have brændt sig dybere ind i hendes Sjæl end alt, hvad hun ellers havde maatte taale af Fuchs. Hvad der gjorde Ensomheden endnu kvalfuldere for Fangerne, var, at de var berøvede næsten ethvert Middel til Sysselsættelse. Bøger havde de ikke, Brugen af Blæk og Pen var dem forment. I Begyndelsen sees de at have underholdt sig med at klippe eller skære Billeder ud, sagtens af Papir. Naar saa Ulfeldt havde et Billede færdigt, sendte han det til Leonora Christina, for at hun skulde se det, og omvendt. Men ret længe har de næppe fundet Tilfredsstillelse ved denne tarvelige Adspredelse. Ogsaa i andre Henseender gjordes Tilværelsen dem saa tung som mulig. Kosten var vedblivende knap og daarlig, og de fortæredes, som Ulfeldt sagde, af Utøj, fordi Fuchs ikke lod dem faa Klæder og Linned nok til at skifte med. Kort sagt, skønt der ingen Dom var afsagt over dem, havde de i de fleste Henseender ikke bedre Vilkaar end simple Forbrydere, og i nogle ikke engang saa gode.

Med alt det var det, som tidligere berørt, ikke egentlig Meningen, at dette haarde Fangenskab skulde betragtes som Straffen for de Misgerninger, der tillagdes dem. Det betegnede kun selve Sikringen af deres Personer, indtil der ved Dom eller paa anden Maade blev truffet en endelig Afgørelse af deres Skæbne, og hvor

længe det end trak ud med en saadan Afgørelse, havde Kongen dog ingensinde sluppet den af Tankerne. Men Sagen var, at han paa Grund af Ulfeldts dobbelte Forhold til Danmark og Sverig længe var i stor Forlegenhed med, hvad han skulde gøre. Vistnok var der noget, som talte for, at Sverig vilde lade ham have temmelig fri Hænder overfor Ulfeldt, og især det, at Ulfeldt ved sin overilede Flugt fra Malmø maatte antages at have gjort den ham tiltænkte Benaadning ugyldig, da den havde hindret ham i at stille den Sikkerhed, som var en Betingelse for Benaadningen. Der var da virkelig ogsaa Tegn til, at den svenske Regering igen var bleven Ulfeldt meget ugunstig stemt, idet den næppe havde erfaret, at han var ført som Fange til Bornholm, før den beslaglagde hans Godser og øvrige Ejendele i Sverig og befalede hans i Malmø efterladte Børn at forlade Landet. Paa den anden Side var dette dog maaske ikke afgørende for, hvorledes Sverig vilde stille sig til de Krav, Ulfeldt mente at have paa at hævdes i sine ved Roskildefreden erhvervede Rettigheder. Det var jo tænkeligt, at den svenske Regering vilde have Stillingen af den omtalte Sikkerhed betragtet som et indre svensk Anliggende, der ikke vedkom den anden Sag, og i hvert Fald kunde den jo, hvad Øjeblik det skulde være, benaade Ulfeldt uden Betingelser og derved aabne ham Adgang til de deraf flydende Konsekventser fra dansk Side, ligesom det ogsaa maatte betragtes som sikkert, at den vedblivende vilde hævde Ulfeldts undersaatlige Forhold til Sverig og derved, uafhængig af alt andet, faa en stadig Anledning til at give sin Stemme med i Laget ved Afgørelsen af hans Skæbne. Man vil indse, at det under disse Omstændigheder maatte være vanskeligt nok for Frederik III. at tage en Beslutning, men saa meget syntes at staa fast, at det for Sverigs Skyld vilde være

heldigst, om hans Afgørelse saa lidt som muligt smagte af personlig Egenmægtighed. Det var da ogsaa en Tid Kongens Hensigt at anlægge en formelig Proces mod Ulfeldt, men da han var i Uvished om, hvorledes dette rettest skulde gøres, afkrævede han efterhaanden en Række retskyndige Mænd i Danmark og Hertugdømmerne deres Betænkning herom. Saa vidt vi kender disse Betænkninger, var de paagældende ikke i Tvivl om, at Ulfeldt i og for sig fortjente den haardeste Straf, men de ytrede Frygt for ikke at have forstaaet Københavnerfredens Bestemmelser rigtigt, og de tilraadede Kongen mere eller mindre bestemt, før han foretog noget mod Ulfeldt, at komme paa det rene med, hvorledes Sverig stillede sig til hans Sag. At under alle Omstændigheder Leonora Christina ikke kunde straffes, fordi hun havde fulgt sin Mand, og saa længe det ikke var bevist, at hun paa egen Haand og uden Mandens Befaling havde foretaget noget mod Kongen og Riget, syntes at være den fremherskende Anskuelse. I Virkeligheden egnede de Raad, Kongen saaledes fik, sig ikke til at dæmpe de Betænkeligheder, han i Forvejen nærede, og han besluttede sig da til at forsøge en Løsning af Knuden, som, om den end blev noget læmpeligere for Fangerne, dog ikke blev uden Fyldestgørelse for ham selv, og som frembød den Fordel, at den i høj Grad formindskede Faren for en Indblanding fra svensk Side. Med andre Ord: han besluttede at løslade Ulfeldt og Leonora Christina, naar de frivilligt, eller dog under Skin af Frivillighed, vilde tilstaa sig skyldige og i et og alt underkaste sig de Betingelser, han agtede at stille dem, deriblandt først og fremmest, at de skulde afstaa saa stor en Del af deres Ejendomme, at det kunde betragtes som en passende Bod for Fortiden og tillige afgive en vis Sikkerhed for deres Uskadelighed i Fremtiden. Det var jo vel ikke ganske

afgjort, at Fangerne vilde gaa ind paa disse Vilkaar, men det turde dog antages, at de vilde ofre meget for at komme ud af deres nuværende ulykkelige Forfatning, og Kongen vilde i hvert Fald gøre Forsøget. Til at føre Forhandlingerne bestemte han Førsteministeren, Grev Christian Rantzau, en Mand, som paa Grund af sin høje Stilling, sit smidige Væsen og sit tidligere venskabelige Forhold til Ulfeldt og hans Hustru maatte ansees for vel skikket til at vinde Indflydelse paa dem og paavirke deres Beslutninger. Grev Rantzau havde eller fik i øvrigt ogsaa andre Ærinder til Bornholm end dette. Han skulde paa Kongens Vegne modtage Arvehyldingseden af Bornholmerne, og han skulde undersøge en Klage, som en Ridefoged paa Bornholm havde indsendt over Fuchs, og hvori han med de stærkeste Farver skildrede den utaalelige Raahed og Brutalitet, hvormed denne behandlede Øens Indbyggere. Endelig overdroges det Rantzau at optage en Undersøgelse om det Ulfeldtske Ægtepars Flugtforsøg, som Fuchs for længe siden havde faaet Befaling til at anstille, men som han ikke synes at have gjort noget ved.

Grev Rantzau kom til Bornholm den 15. September. Han modtog saa Hyldingseden i Byerne og maa henimod den 25de være naaet til Hammershus, hvor han snart lod Fangerne fremstille for sig. Mødet med Ulfeldt synes at have været meget gribende paa Grund af den ynkelige Tilstand, hvori han forefandt den fordum saa kraftige Mand; thi denne var nu ikke stort andet end Skind og Ben. Endnu da Ulfeldt stod for ham, spurgte Rantzau efter ham, og da saa Ulfeldt nævnede sit Navn, fik Rantzau Taarer i Øjnene og sagde, at han aldrig af sig selv vilde have kunnet genkende ham. Med Leonora Christina synes Forholdet at have været noget anderledes. Hendes kraftige Natur havde bevaret hende

fra at medtages saa stærkt, og dertil kom uden Tvivl ogsaa, at hendes kvindelige Sans har afholdt hende fra en saa fuldstændig Forsømmelse af sit Ydre, som Ulfeldt ogsaa synes at have udvist, særlig hvad hans Klædedragt angik. I sit Samkvem med Fangerne optraadte Rantzau paa den hensynsfuldeste Maade, og bl. a. indrettede han det strax saaledes, at Ulfeldt spiste sammen med ham om Middagen, og Leonora Christina om Aftenen. Virkningerne af denne Venlighed viste sig meget snart paa Ulfeldt, og allerede en 8 Dages Tid efter sin Ankomst kunde Rantzau meddele Kongen, at han nu ikke blot var godt klædt, men talte frit og havde et meget bedre Udseende. Et Hovedæmne for Rantzaus Samtaler med Fangerne var naturligvis deres mulige Løsladelse. Rantzau medbragte fra København en formelig Instrux for sine Forhandlinger herom, men i Begyndelsen holdt han dette skjult for Fangerne. Det skulde se ud, som om han slet ikke havde noget Hverv til dem, men kun paa sit gamle Venskabs Vegne havde søgt Tilladelse til at besøge dem, og hvad han sagde om deres Udsoning med Kongen, skulde kun betragtes som rent private Raad. Han fandt i øvrigt Ulfeldt villig til at komme ham i Møde. Ikke længe efter Forhandlingernes Begyndelse tilbød Ulfeldt at ville indgive et Bønskrift til Kongen om sin og sin Hustrus Frigivelse og erklærede sig villig til, som Gengæld for den attraaede Naade, at gøre flere Indrømmelser. Han vilde saaledes love, at Leonora Christina ikke mere skulde kalde sig Kongens Søster eller føre Titel og Vaaben som Grevinde af Slesvig og Holsten; han vilde give Afkald paa en Obligation paa 63,000 Rdlr. — nu med paaløbne Renter 75,000 Rdlr. —, som Kongen efter Roskildefreden havde udstedt til ham som Erstatning for Beslaglæggelsen af hans Godser; han vilde forpligte sig til for Fremtiden altid at bo i

Fyn og aldrig at komme til Sælland, samt til ikke at gaa i nogen fremmed Fyrstes Tjeneste uden Kongens Tilladelse. Ogsaa Leonora Christina gav sit Samtykke til disse Indrømmelser, om end kun modstræbende for hendes Titels og Vaabens Vedkommende. I Henhold til sit Løfte viste da Ulfeldt kort efter Rantzau et af ham forfattet Udkast til et Bønskrift til Kongen. Men da Rantzau saa det, sagde han, at det ikke var ydmygt nok, og overgav ham med det samme et Udkast til et andet Bønskrift, som han sagde, at han selv havde ladet udarbejde, men som i Virkeligheden maa antages at være opsat i København. Dette Udkast, som lod Ulfeldt i de ydmygste og angerfuldeste Udtryk bede Kongen om Tilgivelse for de Forseelser, han havde begaaet imod ham, vakte Ulfeldts heftige Modstand. Idet han antog, at Roskildefredens Bestemmelser vedrørende ham endnu stod ved Magt, maatte han ogsaa mene, at Kongen ikke var berettiget til at gøre Ansvar gældende mod ham for nogen Handling, som laa forud for denne Fred, og det var derfor naturligt nok, at han med Hensyn til Rantzaus Udkast bemærkede, at han ikke havde forbrudt sig med noget og derfor heller ingen Grund havde til at bede om Forladelse. Rantzau tog i Begyndelsen Sagen læmpeligt og sagde, at man aldrig kunde vise sig underdanig nok, naar man skrev til Kongen, men da Ulfeldt vedblivende vægrede sig ved at affatte Skrivelsen i den opgivne Form, talte Rantzau ham haardere til. Der er i øvrigt Grund til at antage, at Ulfeldts Modstand ikke blot hidrørte fra Afbigtens Form. Ogsaa i Henseende til Indholdet synes den at være gaaet ikke lidt ud over de mundlig aftalte Indrømmelser, i det mindste saa vidt vi kender dem. Særlig indeholdt den Tilbud om Afstaaelsen dels af tre store Godser: Saltø, Vavelse og Lellinge, dels af alle Ulfeldt tilhørende

„Mobilia" [d. e. nærmest: Møbler], som allerede var i Kongens Hænder. Ogsaa om disse Ting har der sikkert staaet en Kamp mellem Rantzau og Ulfeldt, og det varede flere Uger, inden det kom til en Afgørelse. Til sidst tabte Rantzau Taalmodigheden og sagde uden Omsvøb, at Kongen vilde adlydes baade med Hensyn til Afbigten og med Hensyn til alle Befalinger, som kom efter, og hvis Ulfeldt ikke udfærdigede Skrivelsen, som det forlangtes, vilde man gøre kort Proces med ham og Leonora Christina og hugge begges Hoveder af. Overfor en saadan Trusel følte Ulfeldt Modet svigte sig. Han gav efter og afskrev samt underskrev det ham forelagte Udkast (27. Oktober), og saaledes fremkom det Aktstykke, som i Almindelighed kaldes hans „Deprekation" [ↄ: Afbigt], og som er det første i Rækken af de skriftlige Udfærdigelser, hvormed han købte sin og sin Hustrus Frihed. Til „Deprekationen" sluttede sig et Dokument, hvorved han ophævede og kasserede den før omtalte Obligation paa 63,000 Rdlr., som for Tiden ikke var i hans Hænder. Da Sagen var afgjort med ham, henvendte Rantzau sig til Leonora Christina for ogsaa at faa hendes Samtykke. Hun vægrede sig i Begyndelsen ved at give dette, idet hun bl. a. sagde, at det var bedre, at hun og Ulfeldt døde i Fængslet, end at de efterlod Børnene i Fattigdom, og først da Rantzau gjorde hende opmærksom paa, at hvis de døde i Fængslet, vilde al deres Ejendom blive konfiskeret, og Børnene saaledes slet intet faa, gav hun efter.

Kort efter at dette var udrettet, afsluttede Rantzau ogsaa sit andet Hverv vedrørende Fangerne, nemlig Undersøgelsen om Flugtforsøget. Den var allerede begyndt den 4. og 5. Oktober med en mundlig Afhøring af en Del Vidner og fortsat med en skriftlig Afhøring af Ulfeldt og Leonora Christina. Da For-

handlingerne om Deprekationen var til Ende, blev flere af Vidnerne afhørte paa ny, ligesom ogsaa Fuchs indgav et skriftligt Gensvar paa det Ulfeldtske Ægtepars Forklaringer. Hvad der kom frem af Kendsgerninger ved denne Undersøgelse, er allerede tidligere benyttet i Fremstillingen, og der er intet væsentligt at føje til. Heller ikke synes Undersøgelsen at have medført noget egentligt Resultat enten for Fangerne eller for Fuchs. Thi rigtignok fjærnedes denne kort efter fra sin Post som Guvernør paa Bornholm, men denne Fjærnelse sees allerede at have været besluttet, før Undersøgelsen begyndte.

Der er al Grund til at antage, at de i Deprekationen gjorte Tilbud i det væsentlige stemte med den Instrux, som Rantzau havde faaet med til Bornholm, og det er derfor saa meget mere overraskende at se, at Kongen, efter at have faaet Deprekationen i Hænde, ikke viste sig tilbøjelig til at nøjes med Ulfeldts Indrømmelser, men paa flere Punkter stillede større Fordringer. Det blev dog ikke Rantzau, der kom til at gøre Fangerne bekendt med disse Fordringer, men den Mand, som — for sit eget Vedkommende dog kun midlertidigt — afløste Fuchs i hans Post som Guvernør, og som maa antages at være kommen til Bornholm henimod Slutningen af November. Ved at faa denne Mand, Oberstløjtnant Detlev Lütkens, til foresat i Stedet for den brutale Fuchs gjorde Fangerne et heldigt Bytte, thi Lütkens viste sig i sit Samkvem med dem altid venlig og hensynsfuld, og Fangerne selv omtaler ham kun med den største Anerkendelse. Ikke desto mindre faldt det, som før antydet, i hans Lod at blive det Redskab, ved hvilket den store Ydmygelse og delvise verdslige Ødelæggelse, som længe havde truet Fangerne, endelig fuldbyrdedes. De nærmere Omstændigheder herved er følgende. I den

anden Uge af December Maaned modtog Lütkens en Skrivelse fra Kongen, hvormed oversendtes et Udkast til et Underkastelsesdokument, som Ulfeldt skulde afskrive og undertegne, og som indeholdt de endelige Betingelser for Løsgivelsen. Disse var, som allerede antydet, ikke lidt haardere end dem, der tidligere havde været Tale om. Blandt de nye Fordringer, der stilledes, kan nævnes, at Fangerne for sig og deres Arvinger skulde give Afkald paa alle ved Roskildefreden erhvervede Rettigheder; at de og Børnene skulde opgive al Tanke om at drage Fuchs til Ansvar eller hævne sig paa nogen, som havde haft at gøre med deres Fangenskab; at de foruden det i Deprekationen nævnte Gods skulde afstaa alt deres Strøgods paa Sælland, alt deres Gods i Norge, Strøgods i Jylland til en Værdi af 20,000 Rdr. og endelig deres Gaard i København; at de foruden deres „Mobilia" skulde afstaa alle Klenodier, alt Sølv og Guld samt Penge, som Kongen maatte have i Hænde af deres, og ligeledes lade Kongen beholde Indholdet af det Skrin, Fuchs havde frataget dem, dog fraregnet Brevene og Obligationerne, osv. Det paagældende Underkastelsesdokument skulde Ulfeldt afskrive i tre Exemplarer, hvorefter han skulde underskrive det sammen med Leonora Christina og sætte sit Segl paa. — Lütkens overgav strax Udkastet til Ulfeldt, der ligefrem forfærdedes, da han gjorde sig bekendt med dets Indhold. De stillede Betingelser, og ikke mindst den, at han ikke maatte drage Fuchs til Ansvar, forekom ham saa ulidelige, at han syntes, Døden var at foretrække. Imidlertid bad han Lütkens om, at Leonora Christina maatte faa Lejlighed til at sige sin Mening. Dette tillodes strax, men hun lod svare, at hvad Ulfeldt besluttede sig til, vilde hun ogsaa gaa ind paa. Han kunde dog endnu ikke overtale sig til at give efter, skønt Lütkens sagde, at han hurtigt maatte bestemme sig, og

efter at der endnu engang var bragt ham en Udtalelse af Leonora Christina i samme Retning som den forrige, ytrede han Ønske om at faa et Svar af sin Hustrus egen Mund. Dette kunde ske som Følge af Fængslernes Beliggenhed, idet han og Leonora Christina, naar de raabte højt, og alt var stille udenfor, kunde gøre sig forstaaelige for hinanden med ganske korte Sætninger. Medens Fuchs var Guvernør, havde han opdaget dette, og for at forhindre det havde han forsynet Skildvagten, som havde Post ved Taarnet, med en Skralde, hvormed han skulde gøre Støj, naar han troede, at Fangerne vilde tale sammen. Denne Gang lettedes Sagen imidlertid ved, at Lütkens tillod Samtalen og i den Anledning paabød Stilhed overalt. Ulfeldt kaldte da først paa sin Hustru og raabte saa til hende, om de burde foretrække at leve i Elendighed eller at lide den Død, hvormed man truede dem. Hun svarede kun med nogle bekendte latinske Vers, hvis Indhold er, at der hører mere Mod til at leve i Elendighed end til at dø, men at i øvrigt Lykken kan omskiftes i et Øjeblik. Ulfeldt forstod det saaledes, som det ogsaa skulde forstaaes, at hun raadede ham til at give efter; han lod Lütkens kalde og sagde, at de vilde udfærdige Aktstykket, dog, tilføjede han, kun paa det Vilkaar, at de maatte læmpe det i enkelte Punkter, som alene angik deres egen Ære. Men Lütkens kunde ikke tillade nogen som helst Afvigelse fra Udkastet, og da Ulfeldt bad om i det mindste først at maatte ansøge Hoffet om Tilladelse til at sagsøge Fuchs, afslog Lütken ligeledes dette. Han maatte da bekvemme sig til at tømme den bitre Skaal. Han afskrev Aktstykket („Reversen") de befalede tre Gange og satte sit Navn og Segl under, hvorefter ogsaa Leonora Christina underskrev. Dette foregik den 14. December, og den umiddelbare Følge for Fangerne var, at de atter

fik hinanden at se, og at det tillodes dem at være sammen efter et halvt Aars Adskillelse. Det skulde dog vare noget endnu, inden de var helt fri, idet Kongen, hvis Hensigter med dem endnu ikke var ganske fuldbyrdede, havde befalet Lütkens, naar Reversen var udfærdiget, at lade dem føre til København under militær Bevogtning. Saaledes skete det ogsaa. Efter at Fangerne endnu havde tilbragt et Døgn eller to paa Hammershus, blev de af Lütkens og en Afdeling Ryttere førte til Rønne og blev her satte om Bord i et Skib, fyldt med Soldater, som skulde bringe dem til København. Her ankom de, saa vidt skønnes, den 20. December og modtoges paa Toldboden af Grev Rantzau og Overrentemester Gabel, som førte dem i en Karret til den førstes Gaard i Kannikestræde, ved Siden af Regentsen. I Begyndelsen fik ingen uden Rantzau og Gabel Lov til at komme til dem, og de Soldater, der havde fulgt dem fra Bornholm, holdt skarp Vagt i Gaarden. Imidlertid viste det sig snart, hvad man endnu forlangte af dem. Aftenen efter Ankomstdagen indfandt Rantzau sig hos dem og sagde, at Kongen endnu ikke var ganske tilfreds med den Form, Reversen havde faaet, og at de maatte udfærdige en ny, i Overensstemmelse med et Udkast, han havde med sig. Da Ulfeldt havde gennemlæst Udkastet og set, at det ikke stillede hans Sager værre end den forrige Revers, lovede han at gøre, som der forlangtes. I Virkeligheden var Afvigelserne mellem den nye Revers og den tidligere ikke store. De væsentligste var, at Ulfeldt og Leonora Christina i den nye forpligtede sig til ikke at foretage noget mod Kongen og Regeringen, samt at det, der i den ældre Revers var betegnet som noget, der skulde ske, naar Fangerne kom til København, i den nye betegnedes som noget, der skulde ske *strax* eller endog allerede var sket. Dette sidste i Forening

med den Befaling, Fangerne fik til at datere den nye Revers fra København, viser, at Hovedgrunden til den hele Omskrivning var, at Kongen ønskede at give det Udseende af, at Reversen var udfærdiget, efter at Udstederne var satte paa fri Fod, for saaledes at fjærne den nær liggende Mistanke om, at den med Magt var aftvunget dem i Fangenskabet. Den nye Revers lader dem da ogsaa ligefrem sige, at de er „arriveret udi København udi deres Frihed", men Sandheden er, at de ikke var meget mere fri end før. Imidlertid udfærdigede Ulfeldt Reversen — i to Exemplarer — overensstemmende med Rantzaus Befaling, og der stod nu kun én Ting tilbage, inden Regeringen ansaa ham for bundet saa tilstrækkeligt, at den turde slippe ham løs, nemlig at han skulde aflægge Troskabseden til Kongen. Det ser lidt underligt ud, at han gjorde Vanskeligheder herved, efter at han i Forvejen havde gjort saa mange andre Indrømmelser. Uden Tvivl har han dog ved disse taget sine hemmelige Forbehold, som det har forekommet ham vanskeligt at forene med Troskabseden. Overfor Rantzau gjorde han gældende, at da han for Fremtiden var forvist til en Krog af Landet og ikke havde noget Æmbede eller nogen Stilling i Riget, men var som borgerlig død, saa han ikke, med hvad Grund man afkrævede ham Eden. Rantzau blev imidlertid vred og sagde, at hvis han ikke aflagde den, vilde han og Leonora Christina uopholdelig blive ført tilbage til Bornholm, hvor de saa kunde blive til deres Død. Til sidst gav Ulfeldt da efter ogsaa paa dette Punkt, og fra nu af var han og hans Hustru virkelig at betragte som fri, om det end ikke tillodes dem at forlade Rantzaus Hus, før de med det samme forlod Byen og Sælland. Under sit Ophold i København søgte Ulfeldt at opnaa en personlig Sammenkomst med Kongen, hvem han, efter eget

Sigende, havde meget vigtige Raad at give baade med Hensyn til den ydre og den indre Politik. De Mænd, til hvem han i den Anledning henvendte sig, tog dog ingen Notits af hans Ønske, og han prøvede derfor paa anden Maade at indlede en Forbindelse med Kongen, idet han til denne indsendte — som en stor Hemmelighed — en Plan, han havde fundet paa, til at ødelægge en fjendtlig Flaade ved Hjælp af Tran og Tjære, som man kastede i Vandet og siden stak Ild paa. Planen var saa tarvelig, at den kun kunde give Kongen en ringe Forestilling om Ulfeldts aandelige Hjælpekilder, men den er — i Forening med hans Bestræbelser for at opnaa en Sammenkomst med den Mand, der havde tugtet ham saa grusomt — et betegnende Udtryk for, hvorledes hans i og for sig naturlige Ønske om at rejse sig igen efter sit dybe Fald under Indflydelse af hans legemlige og aandelige Svækkelse var blevet til en feberagtig Higen, som, idet den strax vilde tilvejebringe et Resultat, ganske lod ham tabe Maalestokken for Brugbarheden, end sige Værdigheden, af de Midler, han anvendte. Og dette var ikke en forbigaaende Tilstand hos den engang saa begavede Mand. Thi ligesom hans Liv fra nu af stadig beherskes af den samme brændende Attraa efter at svinge sig op igen, saaledes vedbliver denne Attraa for en Del at ytre sig under Former, der er nær beslægtede med den her omtalte, det vil sige i allehaande mere eller mindre hemmelighedsfulde Planer og Projekter, som for største Delen dog var lidet udførlige, og af hvilke enkelte var helt fantastiske. Han frembyder i denne rastløse Higen ganske Billedet af en skibbrudden Mand, der i krampagtig Anspændelse for at holde sig oppe griber efter enhver nok saa lille Splint af Vraget, som Bølgerne fører indenfor hans Rækkeævne.

I den Skrivelse, hvormed Ulfeldt ledsagede Ind-

sendelsen af den omtalte Plan til Kongen, beder han denne endelig ikke tro, at han med sin Meddelelse tænker paa at indynde sig eller bringe sig i Erindring hos ham. Saa utrolig naiv end denne Bemærkning er, synes Ulfeldt dog i hvert Fald ikke at have afventet Svar paa sin Meddelelse, thi allerede Dagen efter (27. Decb.) afrejste han og Leonora Christina til hvad der godt kan kaldes deres Forvisningssted: Gaarden Ellensborg (det nuværende Holkenhavn) i Fyn, der var tilfaldet Leonora Christina i Arv efter hendes Moder. De ankom dertil endnu inden Udgangen af Aaret 1661.

VII.

Man kan let forestille sig, hvilke Følelser der besjælede Ulfeldt og Leonora Christina, da de under de nævnte Omstændigheder atter fæstede Bo i Fædrelandet, som de for noget over 10 Aar siden havde forladt. Skønt det skulde se ud, som om deres Underkastelse var frivillig, var den dog, som man har kunnet skønne af det foregaaende, alt andet: Kongen havde truet dem til at modtage de Betingelser, han selv havde stillet. Og da de mente, at de traktatmæssig var fritagne for ethvert Ansvar for Fortiden, kunde de i dette som overhovedet i Regeringens Adfærd imod dem vanskeligt se andet end et Overmaal af Uretfærdighed og Tyranni. Det er derfor ikke til at undres over, om de efter alle de Krænkelser og al den Kval, de havde døjet, efter at være berøvede største Delen af deres Formue — de anslog selv, hvad de havde mistet ved denne Lejlighed, til en Værdi af henved 600,000 Rdr. — og efter i deres ydmygede Tilstand at være forviste til en Plet af Landet, som de ikke maatte forlade uden Tilladelse, var opfyldte af det

bitreste Nag til og en brændende Tørst efter Hævn over dem, der havde paaført dem al denne Genvordighed. Der foreligger da ogsaa bestemte Vidnesbyrd herom, men foreløbig gjaldt det naturligvis at lægge Skjul paa disse Følelser, og saa meget mere, da Ulfeldt endnu ikke ganske synes at have opgivet Haabet om at kunne bane sig Vej til Kongehusets Tillid og Gunst og derved til sin egen Oprejsning. Noget af det første, han saaledes foretog sig efter at være kommen til Ellensborg, var gennem middelbare og umiddelbare skriftlige Henvendelser at forsikre Kongen og Dronningen om sin ydmyge Underdanighed og sine gode Hensigter. Hans Bestræbelser bar dog ingen Frugt, og ogsaa i andre Henseender var han lidet heldig med at forme de nye Vilkaar, hvorunder han var kommen til at leve, efter sine Ønsker og sit Behov. Hans Standsfæller indtog, saa vidt man kan skønne, en meget kølig Holdning over for ham, og hans pekuniære Forfatning beredte ham ikke ringe Vanskelighed. Ikke fordi han paa nogen Maade kunde siges at være fattig, men en stor Del af, hvad han endnu havde tilbage, bestod i udestaaende Fordringer, som han ikke kunde faa inddrevet, og han følte derfor ofte trykkende Savnet af rede Penge. Naar man fraregner den Glæde, det var for ham og Leonora Christina atter at se deres Børn om sig, som de saa længe havde været skilte fra, var der i Virkeligheden ikke meget, som kunde gøre dem Livet i Fædrelandet tiltrækkende, især da de ingenlunde kunde være sikre paa, at der ikke her ventede dem nye Ydmygelser. Thi det var vel bekendt, med hvilken Mistro Regeringen under den nye Statsform betragtede den gamle danske Adel, og Ulfeldt kunde ikke være i Tvivl om, at han selv, en af Standens tidligere Førere, og som visselig var fuld af Bitterhed og Misfornøjelse over dens nuværende tryk-

kede Stilling, var Genstand for et særlig aarvaagent Tilsyn, saa at blot en Uforsigtighed kunde styrte ham i fuldstændig Fordærvelse. I Modsætning til alt dette, hvor langt gunstigere maatte ikke Forholdene synes at stille sig for ham i Udlandet! Han vilde her ikke blot atter være en fri Mand, men han vilde genfinde meget af den Anseelse, som havde omgivet ham i hans Velmagtsdage; han vilde kunne søge de bedste Midler til den Styrkelse, som hans af Sygdom og Anspændelse stærkt medtagne Legeme trængte til; og frem for alt vilde han her finde et stort Marked for de Planer og Projekter til at genopresse sin sunkne Lykke, som hans urolige Aand gik svanger med, og som der ingen Udsigt var til at virkeliggøre i Hjemmet. Følgerne af baade hint og dette, Kendsgerninger og Betragtninger, blev, at Opholdet paa Ellensborg meget snart forekom Ulfeldt utaaleligt, og at han begyndte at søge om Tilladelse til at drage derfra. Hans Svagelighed og Ønskeligheden af at bruge varme Bade i Udlandet blev herved stillet frem som eneste Bevæggrund. Allerede i Begyndelsen af Februar skrev han til Grev Rantzau og andre om Sagen, men da han ikke fik noget Svar, henvendte han sig i Marts til sin Ven, Viceadmiral Henrik Bjelke, og ganske kort efter fik han virkelig den ønskede Rejsetilladelse. Skønt man ikke kender dennes Ordlyd, maa den antages at have lydt paa de varme Bade i Udlandet og gældt for et Tidsrum af 18 Maaneder.

Forberedelserne til Rejsen tog temmelig lang Tid, og først i de sidste Dage af Juni fandt Afrejsen Sted. Ulfeldt ledsagedes ikke blot af Leonora Christina, men af alle Børnene med Undtagelse af den ældste Søn Christian, som allerede i Forvejen var rejst til Udlandet, og den yngste Søn, Leo, som var fulgt med Broderen til Hamborg, hvor han skulde bo hos Dr. Sperling for at

opdrages af denne. Rejsens Maal var foreløbig Amsterdam, hvor man vistnok ankom i Begyndelsen af Juli, men det var ikke Meningen at blive her. Og da den berømte Læge og Guldmager Borri, som Ulfeldt traf i Amsterdam, ogsaa fraraadede ham at bruge varme Bade, besluttede man at tage Ophold for længere Tid i Brygge, hvor Ulfeldt havde Venner og bekendte, bl. a. i den ansete Familie d'Aranda, af hvis Medlemmer et i sin Tid havde været Sekretær hos ham. Leonora Christina rejste selv til Brygge for at leje et Hus, men tog saa tilbage til Amsterdam, hvor hun ufrivilligt kom til at dvæle længere, end hun havde beregnet; thi en af Døtrene blev syg af Smaakopper, og hun blev hos hende, til hun var rask, medens Ulfeldt og de andre Børn drog til Brygge. Saa kort Ulfeldts Ophold var i Amsterdam, blev det dog ikke uden stor Betydning for ham. I det Gæstgiversted, hvor han boede, logerede ogsaa en vis Stephani, som var Lærer for Kurfyrsten af Brandenburgs ældste Søn. Ulfeldt lod en Dag denne Mand forestille for sig, og efter at have talt med ham om andre Ting sagde han til ham, at han havde meget vigtige Sager at forhandle med Kurfyrsten, men da denne nok stod i Begreb med at rejse bort, og Ulfeldt ikke vilde betro sig til nogen af hans Ministre, som var altfor aabenmundede, vilde han vente, til Kurfyrsten kom tilbage, og da personlig gøre ham sin Opvartning. I en senere Samtale med Stephani sagde han omtrent det samme, kun at han lagde stærkt Eftertryk paa, at de Sager, han vilde tale med Kurfyrsten om, var saa vigtige, at denne ikke vilde kunne tro eller fatte det. Om Følgerne af disse Samtaler, der danner Indledningen til den Sag, som et Aars Tid senere fældede Ulfeldt, skal siden berettes. Foreløbig skal blot bemærkes, at selv om de Meddelelser, Ulfeldt dengang tænkte at gøre Kur-

fyrsten, virkelig var af samme Art som dem, han gjorde ham i en senere Tid, synes han egentlig ikke at have lagt stor Vægt paa Sagen, eftersom han — i det mindste saa vidt vides — ikke selv gav Anledning til, at den blev optaget paa ny, og ogsaa kort efter viste sig optaget af ganske andre Planer. Saaledes var han i September sysselsat med igen at knytte et Forhold til Sverig. Tanken om, hvad han, til Dels ved egen Overilelse, havde forspildt i dette Land, maatte nage ham dobbelt stærkt, efter hvad der var hændet ham i Danmark, og under hans stadige Søgen efter Midler til atter at skabe sig en Stilling maatte intet ligge ham nærmere end at prøve paa at opnaa en Udsoning med den svenske Regering. Han skrev altsaa baade til den unge Konge og til Enkedronningen og bad den første tage ham til Naade igen og „som et Naadens Tegn“ give ham hans Godser tilbage. Men rastløs som han var i sin Higen efter at naa et eller andet Resultat, havde han næppe indledet denne Sag, før man ser ham bringe sine Projekter frem paa et større Marked end nogensinde tidligere. Vistnok endnu i September rejste nemlig han og Leonora Christina — som nu igen havde sluttet sig til Manden i Brygge — til Paris. Det hed siden, og er maaske ogsaa til Dels sandt, at Rejsens Formaal var at raadspørge de franske Læger om, hvor vidt Borri havde haft Ret i at fraraade Ulfeldt Brugen af de varme Bade. Men det er sikkert, at denne ogsaa havde andre Hensigter med sin Udflugt, som han da ogsaa vides under sit 21 Dages Ophold i Paris at have ikke blot omgaaedes med flere af de franske Ministre, men ogsaa to Gange at have haft Foretræde hos Ludvig XIV. selv. Hvad der forhandledes ved disse Audientser, er ikke fuldkommen bekendt, men det maa dog betragtes som temmelig afgjort, at Ulfeldt bl. a. har

talt med Kongen om et eller flere Projekter, som han i Forvejen havde indsendt til ham. Saa vidt vi kender disse Projekter, var de saare lidet værd. Et af dem gik ud paa, at Kongen skulde udstede et Forbud imod, at fremmede Skibe udførte Vin fra Frankrig, hvad der efter Ulfeldts Mening vilde have til Følge, at Frankrig vilde blive rigt, og de andre Stater svækkede. Et andet Projekt, som dog ikke aldeles bestemt vides at være bragt frem ved denne Lejlighed, gik ud paa at hæve Byen Dünkercken til en Handelsstad af første Rang, hvad der bl. a. skulde ske ved at skaffe den Monopol paa hele Handelen paa Norge, med Udelukkelse af de andre søfarende Nationer, særlig Holland og England. I Sammenhæng hermed kan endnu meddeles, at Ulfeldt det følgende Foraar indsendte et tredie Projekt til Ludvig XIV. angaaende Brugen af stemplet Papir i Frankrig. Hvad der laa bagved disse Forslag, er klart nok. Ulfeldt vilde give den franske Konge en Forestilling om sin overlegne Dygtighed og ved den Iver, han viste for Frankrigs Interesser, sikre sig hans Gunst og Understøttelse. At hans Forslag til Dels var lidet fordelagtige for hans Fædreland, ja at det maatte forudsees, at Danmark bestemt vilde modsætte sig Planen til Handelsmonopolet paa Norge, brød han sig naturligvis ikke om, ja det vilde utvivlsomt endog have været ham kært, om der paa dette Grundlag kunde rejse sig en Splid mellem de to Stater, idet der herved maaske kunde aabne sig en Udvej for ham til at faa sin Hævntørst mod Magthaverne i hans Fædreland stillet. Det vides i øvrigt, at Ludvig XIV. afviste særlig dette Projekt om Handelsmonopolet med den meget fornuftige Indvending, at Danmark jo ved sine Traktater med Holland og England var forhindret i at indrømme Frankrig saa store Begunstigelser, som der var Tale om.

Kort efter, at Ulfeldt var kommen hjem til Brygge fra Paris, indtraf der en Begivenhed, hvorved den Hævnfølelse, som besjælede ham, og da ikke mindre Leonora Christina, blev tilfredsstillet overfor den af deres Uvenner, som de maaske hadede mest af dem alle, nemlig deres gamle Plageaand og Fangevogter, Generalmajor Fuchs. Denne Mand, som uagtet sin Fjærnelse fra Bornholm ingenlunde havde mistet Kongens Tillid — han var nu Guvernør i Nyborg —, gjorde i Efteraaret 1662 en Rejse til Flandern med sin Hustru, som var barnefødt der. Den 4. November kom han til Brygge, og den 6te, om Eftermiddagen, kørte han ud med sin Kone for at aflægge et Besøg hos en af Byens Borgmestre. Medens Vognen holder udenfor dennes Dør, og Tjeneren ringer paa, springer Ulfeldts ældste Søn, Christian, der var fulgt et Stykke efter Vognen, hen til denne og støder en Dolk i Brystet paa Fuchs, der synker død tilbage uden at mæle et Ord. Derefter kommer to Mænd, som han havde med, og af hvilke den ene var den Tjener, der havde været hos hans Forældre paa Bornholm, ligeledes hen til Vognen og kaster nogle smaa Haandgranater ind i den, om fordi de ikke var sikre paa Fuchs's Død, eller fordi de tillige vilde dræbe Konen, er ikke oplyst. Under den Forvirring, der opstod, lykkedes det nogle af Christian Ulfeldts Venner at hjælpe ham ind i et nærliggende Abbedi, og derfra førtes han ud til en af Byens Porte, hvor han fik en Hest og flygtede. — I en Rundskrivelse, som han nogen Tid efter udsendte, og hvori han udviklede sine Bevæggrunde til Mordet, udtalte han bestemt, at han kun havde handlet efter egen Indskydelse og uden i Forvejen at aabenbare Forældrene sit Forsæt. At dette virkelig var saa, fremgaar ikke blot af, at han selv først ganske kort før Mordet, ved et rent Tilfælde og paa et offent-

ligt Sted, var bleven underrettet om Fuchs's Nærværelse i Brygge, men ogsaa og især af et endnu bevaret Brev fra ham til hans Moder, hvoraf det sees, at han ikke har været ganske sikker paa, hvorledes hun vilde optage Efterretningen om hans Gerning. Rigtignok faar man tillige af Brevet det bestemte Indtryk, at hans Tvivl i det højeste har angaaet Maaden, hvorpaa Gerningen var udført, og at han ikke i og for sig har tvivlet om — eller ikke længere tvivler om (Brevets Udtryk er lidt uklare) —, at en blodig Hævn over Fuchs stemte med Leonora Christinas egne Ønsker. Saaledes forholdt det sig sikkert ogsaa. De brutale personlige Krænkelser, som Fuchs havde tilføjet hende og Ulfeldt, havde efterladt et saa brændende Had til ham i deres Sjæl, at intet uden hans Død kunde udslette det, og at de kun kan have modtaget Efterretningen om, at han var faldet for en af deres egnes Haand, med levende Tilfredsstillelse. Det kan være rimeligt nok, at de misbilligede Maaden, hvorpaa Fuchs var bleven dræbt; men selv om saa var, er jeg ikke sikker paa, om deres Misbilligelse mest var fremkaldt ved selve det afskyelige i at dræbe en værgeløs Mand eller ved Hensynet til de Farer, som Mordet maatte antages at ville berede baade Sønnen og dem selv. Disse Farer truede ikke mindst fra den danske Regerings Side. Som før omtalt, havde Ulfeldt og Leonora Christina forpligtet sig paa egne og Børns Vegne til aldrig at lade Fuchs eller nogen anden undgælde for, hvad der var hændet dem i Fangenskabet, og naar nu dette alligevel var sket, og oven i Købet paa en saa brutal og blodig Maade, var det umuligt andet, end at Kongen maatte fatte den stærkeste Mistro til deres Sindelag og Hensigter overhovedet og tage sine Forholdsregler derefter. De indsaa selv meget vel dette og bestræbte sig for i Breve til Hjemmet at berolige

Sindene og fralægge sig al Deltagelse i Mordet, men deres Bestræbelser var ikke heldige. Kongen lod sig hverken sin Forbitrelse eller sin paa ny vakte Mistro betage, og gjorde han end ikke strax noget umiddelbart Skridt mod Ulfeldt — uden at han maaske satte Spejdere ud paa ham —, traf han dog forskellige Foranstaltninger til at faa Sønnen grebet og afstraffet. Dette lykkedes ham dog ikke, idet Christian Ulfeldt havde begivet sig til Rom, hvor hans Familie havde formaaende Velyndere, bl. a. i Kardinal Fr. Barberini og i Dronning Christina. Hos den sidste var en af hans Brødre endog ansat som Kavaller.

Idet hele denne Historie maa have givet Ulfeldt en levende Fornemmelse af, at hans Stilling i Hjemmet igen blev usikker, og at det ikke vilde være uden Fare for ham at vende tilbage, finder jeg det rimeligt, at den baade har gjort ham mere opsat end nogensinde tidligere paa at forsøge at bygge sin Lykke op ved Udlandets Hjælp, og har betaget ham nogle af de Betænkeligheder, han mulig endnu kunde nære ved at give sin Hævnfølelse mod de styrende i Hjemmet, særlig mod selve Kongeparret, et mere virksomt Udtryk. Til det sidste frembød der sig netop ved denne Tid, desværre for ham, en bestemt Anledning. Skønt nemlig den foran omtalte Stephani ikke havde faaet noget Paalæg af Ulfeldt om at bringe de Antydninger videre, som denne i sine Samtaler med ham havde fremsat om sine Planer, havde han dog ikke ment at burde tie, men havde efter sin Hjemkomst til Brandenburg meddelt Indholdet af Samtalerne til Førsteministeren O. v. Schwerin, som igen havde foredraget Sagen for Kurfyrsten selv. Denne lagde i Begyndelsen ikke megen Vægt derpaa, men skiftede siden Mening og gav saa Generalmajor A. v. Spaen, Kommandant i Kalkar ved Rhinen, Befaling til at opsøge

Ulfeldt for at faa nærmere Rede paa, hvad det var, han havde at sige Kurfyrsten. Spaen ankom til Brygge hen imod Julen 1662 og havde strax en Samtale med Ulfeldt, i hvilken denne fremkom med forskellige Meddelelser og Forslag, som uden Tvivl i allerhøjeste Grad har overrasket hans Tilhører. Han fortalte saaledes, at hele Gejstligheden og Adelen samt største Parten af Menigmand i Danmark var utilfreds med Frederik III.s Styrelse, og at flere gejstlige og adelige havde været hos ham og anmodet ham om at være dem behjælpelig med at gøre Opstand og skaffe Landet en anden Konge. Han havde raadet dem til Taalmodighed, men paa Grund af hans Hengivenhed for Kurfyrsten vilde han dog aabenbare denne Sagen, og hvis han havde Lyst til Danmarks Krone, haabede han, Ulfeldt, at skulle kunne udvirke det. Hvorledes han vilde bære sig ad hermed, samt hvilke Betingelser han selv stillede, skulde han siden sige, men han bad for Guds Skyld, at alt dette maatte blive holdt fuldstændig hemmeligt. — Kort efter at Spaen havde indsendt en Beretning om denne sin Samtale med Ulfeldt, rejste han selv til Kønigsberg og i en personlig Sammenkomst med Kurfyrsten meddelte han end videre, at Ulfeldt havde fremstillet Sammensværgelsen i Danmark som fuldstændig moden, saa at Kurfyrsten kun havde at sidde ganske stille og tage imod Kronen, samt sagt, at hvis han ikke modtog Tilbudet, vilde man henvende sig til andre. Kurfyrsten havde imidlertid slet ingen Lyst til at overtage den Rolle, Ulfeldt havde tiltænkt ham, men paa den anden Side mente han heller ikke at burde forholde sig ganske uvirksom, da der jo, i Følge Spaens Udtalelser, kunde være en Mulighed for, at Ulfeldt henvendte sig andet Steds med sit Tilbud, f. Ex. til Brandenburgs Fjende Sverig. Da han nu desuden var traktatmæssig forbundet med Danmark og

havde god Brug for denne Stats Venskab og Understøttelse, maatte det ligge nær for ham at tænke paa at gøre den danske Regering bekendt med Ulfeldts Anslag, og skønt han herved ganske vist gjorde sig skyldig i en Troløshed mod Ulfeldt, besluttede han sig dog dertil. Han lod altsaa — gennem Amtmanden i Flensborg, Detlev v. Ahlefeldt, hvem han kendte — den danske Regering underrette om, at han ønskede at tale med en af Frederik III.s troeste Ministre om en Sag, som var af megen Vigtighed for den danske Stat, idet den truede med intet mindre end „Ulykke, Fare, Forstyrrelse og fuldstændig Ruin". I Henhold til denne Meddelelse blev Ahlefeldt selv affendt til Kurfyrsten og blev nu ikke blot gjort bekendt med Indholdet af Stephanis og Spaens Samtaler med Ulfeldt, men fik ogsaa af Kurfyrsten et Tilsagn om, at han igen vilde sende Spaen til denne for, under Skin af, at Kurfyrsten vilde gaa ind paa hans Tilbud, at lokke ham til at aabenbare, hvilke Midler han tænkte at bruge ved Iværksættelsen af sine Planer.

Man kan vanskelig forestille sig det Indtryk stærkt nok, som Ahlefeldts Meddelelser gjorde, efter at han var kommen tilbage til København. Det er næppe for meget sagt, at Kongeparret og dets nærmeste Venner blev slagne med Forfærdelse. At Ulfeldt kunde undfange Planer til et statsforbryderisk Anslag, var i og for sig ikke forunderligt: det rystende laa i, at der var Tale om en Sammensværgelse, som strakte sig gennem alle Samfundets Lag, og som allerede syntes saa moden, at Deltagerne kun ventede paa et Signal for at bryde løs. Og dertil kom endnu, at Sverig ikke syntes at være ukendt med Sagen. Kurfyrsten og hans Kantsler havde henledet Ahlefeldts Opmærksomhed paa mistænkelige Rustninger i dette Land og paa, at Ulfeldt førte en ivrig Brevveksling med en af de svenske Generaler. Hvis man

paa én Gang skulde kæmpe mod en Opstand i Landet selv og et Angreb af Sverig, var der vissselig Grund til at blive bange. Og at man blev det, kendtes paa de Foranstaltninger, der blev trufne. Der blev draget flere Tropper til Hovedstaden, Vagtholdet blev skærpet, Arbejdet paa Citadellet paaskyndet. Enkelte Gange synes Frygten under Indflydelsen af falske Efterretninger at være bleven til en formelig Panik, den hele væbnede Styrke holdtes da paa Benene om Natten, og Kongen selv vaagede med de andre. Noget af det for Regeringen mest pinlige var uden Tvivl, at den aldeles intet vidste om Enkelthederne ved den formodede Sammensværgelse, men var henvist til de løseste Gisninger, og det var naturligt, at Kongen gjorde, hvad han kunde, for at faa nærmere Rede paa Sagen. Han lod altsaa ikke blot Kurfyrsten af Brandenburg minde om hans Løfte om atter at sende Spaen til Ulfeldt, men han gjorde Skridt til at faa fat baade i denne selv og i Leonora Christina — som han ansaa for Mandens medskyldige — ved at anmode først den spanske og derefter den engelske Regering om at anholde og udlevere dem. At han henvendte sig med en saadan Anmodning til England, kunde maaske se underligt ud, men havde sin meget gode Grund, idet Leonora Christina virkelig ved denne Tid var i England, og der altsaa i det mindste var en Mulighed for, at Ulfeldt ogsaa kunde være der.

Anledningen til denne Englandsrejse var Ulfeldts noget trykkede pekuniære Forfatning, som naturligvis ikke var bleven forbedret ved det kostbare Ophold i Udlandet. Han havde, som tidligere nævnt, undertiden vanskeligt ved at skaffe sig rede Penge, og han var da kommen paa den Tanke at prøve paa at inddrive en gammel Gældsfordring, som han havde paa Kong Karl II. af England. Medens nemlig denne som landsflygtig opholdt

sig i Nederlandene, havde Ulfeldt ikke blot paa Frederik III.s Vegne forstrakt ham med Krigsfornødenheder til et Beløb af 24,000 Rdr. (jvfr. foran S. 74), men han havde, af Medynk over Prinsens fortrykte Tilstand, af sine egne Midler dels laant ham dels udlagt for ham en Sum af 13,700 Rdr., og desuden havde Leonora Christina laant ham 11 Diamantringe, som hun „tog af sine egne Fingre", til en Værdi af 5000 Rdr. Det var disse Penge, som Ulfeldt nu, da den fattige Prins var bleven en mægtig Konge, vilde søge at faa tilbagebetalte. Allerede i Efteraaret 1662 havde han anmodet Leonora Christina om at gøre en Rejse til England i den Anledning, men hun havde gjort Indvendinger, da hun vidste, at Karl II. var en daarlig Betaler, og at Taknemlighed var en Følelse, han ikke besværedes af. Da saa desuden Historien med Fuchs kom imellem, blev Sagen opsat, men i Foraaret 1663 optog Ulfeldt den paa ny, og skønt Leonora Christina endnu raadede fra, gav hun dog til sidst efter for Mandens Ønsker og bestemte sig til Rejsen. Engang i Maj Maaned tog hun med et tungt Hjærte Afsked fra sin Ægtefælle, hvem hun aldrig mere skulde gense, og drog saa af Sted, kun ledsaget af en Adelsmand fra Brygge ved Navn Cassetta, en Tjener og en Pige.

I Begyndelsen stillede der sig forskellige Vanskeligheder i Vejen for Udførelsen af hendes Hverv. Men endelig fik hun Foretræde hos Karl II., som modtog hende meget venligt, kaldte hende sin Frænke og kyssede hende, forsikrede hende om sin Naade og Taknemlighed og lovede hende al mulig Fyldestgørelse. Den nærmere Undersøgelse af hendes Fordring overdrog han til Statssekretæren Sir Henry Bennet, og denne satte sig igen i Forbindelse med den danske Affending i England, Simon v. Petkum. Petkum, som ikke var Ulfeldt god,

søgte i Begyndelsen at mistænkeliggøre Leonora Christinas Fordring, men efter at hun havde vist ham sine Papirer, erklærede han sig overbevist om deres Rigtighed og lovede at bidrage sit til, at hun blev betalt. Om han mente dette oprigtigt, kan maaske være tvivlsomt, men i hvert Fald indtraf der strax efter noget, som stillede ham i det mest afgjort fjendtlige Forhold til Leonora Christina. Han fik nemlig nu fra Frederik III. Underretning om Ulfeldts majestætsforbryderiske Anslag samt Befaling til at drage Omsorg for, at Leonora Christina — og om mulig ogsaa Ulfeldt — blev arresteret og udleveret. Petkum satte sig strax i Bevægelse for at udføre denne Befaling, og han fandt hos Karl II., hvem han overbragte en Skrivelse fra sin Konge om samme Sag, en Beredvillighed til at komme ham i Møde, som uden Tvivl ikke mindst skyldtes denne samvittighedsløse Fyrstes Begærlighed efter paa en nem Maade at slippe for at betale sin Gæld. Saa længe Leonora Christina opholdt sig i London, nærede man dog, utvivlsomt af Hensyn til Publikums Dom, Betænkelighed ved at foretage noget mod hende, men paa den anden Side gjorde man heller intet for at betale hende, og da hun af Ulfeldt opfordredes til at vende tilbage og selv var ked af Bennets Løfter, som ikke førte til noget, overgav hun endelig sine Fordringer til en engelsk Advokat og tiltraadte Hjemrejsen over Gravesend og Dover. Hun var imidlertid næppe ankommen til Dover (9. eller 10. Juli), før en Løjtnant Braten (eller Broughton) fremstillede sig for hende og foreviste hende en kongelig Ordre, i Følge hvilken Kommandanten paa Dover Castle, som selv for Tiden var fraværende, skulde anholde hende og hendes Følge. Paa hendes Forespørgsel om Grunden svarede Braten, at det var fordi hun var rejst fra London uden Pas, hvad der naturligvis var en Usandhed,

men i øvrigt ogsaa af Regeringen gjordes gældende overfor det store Publikum. Hun blev altsaa anholdt og med sine Ledsagere indsat paa Slottet i Dover, hvor kort efter Petkums Sekretær, en dansk Mand ved Navn Peter Drejer, indfandt sig og lod hendes og Cassettas Kufferter gennemsøge og alt udtage, hvad de indeholdt af Breve og andre Papirer. Hun fik nu at vide, at det var Frederik III., som havde foranlediget hendes Anholdelse, men om Aarsagen dertil foregav Drejer ikke at vide noget; dog formodede han, efter hvad han sagde, at man mistænkte hende for at have været Skyld i Fuchs's Mord.

Det følger af sig selv, at Leonora Christina gjorde, hvad hun kunde, for at unddrage sig den mislige Stilling, hvori hun var kommen, og bl. a. skrev hun baade til Karl II., til Bennet og til andre, men uden naturligvis at udrette noget derved. Hvad hun især frygtede for, var at blive udleveret til Danmark, og selv uden Hensyn til Spørgsmaalet om hendes eget Forhold til Ulfeldts Anslag forstaar man let, at hendes Erfaringer fra Bornholm maatte gøre hende bange for igen at falde i den danske Regerings Hænder som Fange. Naturligvis var det ogsaa den engelske Regerings Mening at udlevere hende, men den trykkede sig dog ved at gøre dette ganske aabenlyst. Hvor lidt Skamfølelse Karl II. end havde, nærede han dog Betænkelighed ved ligefrem at udæske den almindelige Foragt, som maatte blive Følgen af offentlig at prisgive til sine Fjenders Hævn en Kvinde — oven i Købet hans Slægtning —, der havde hjulpet ham i hans Nød, der i Tillid til Fortiden havde betroet sig til ham, og hvem han for ganske nylig havde forsikret om sin Taknemlighed. Men paa den anden Side var det ogsaa kun Skinnet, det gjaldt Kongen om at bevare, og i Virkeligheden blev den Udvej, han og hans

Regering fandt paa for at rede sig ud af Forlegenheden, endnu skammeligere, end en ligefrem Udlevering vilde have været. Der blev nemlig med Karl II.s Samtykke truffet en formelig Aftale mellem Bennet, Petkum og Befalingsmændene paa Dover Castle om at stille en forræderisk Fælde for Leonora Christina, saaledes at de nævnte Befalingsmænd skulde tilskynde hende til og hjælpe hende med at flygte fra Slottet, og naar hun da var kommen udenfor Grænserne for deres Myndighed, skulde Petkum ligesom tilfældigt komme til Stede og paagribe hende. Saaledes som denne oprørende Plan var lagt, saaledes blev den virkelig udført, og Løjtnant Braten spillede Hovedrollen ved Udførelsen. Han søgte paa enhver Maade at indynde sig hos Leonora Christina, var galant og opmærksom mod hende, fik hende til at tale engelsk med sig og endte kort sagt med at vinde hendes Tillid. En Dag fortalte han hende, at man havde til Hensigt at føre hende til Danmark, men tilbød med det samme at ville sætte hende i Stand til at komme til Flandern. Da hun havde nogen Betænkelighed herved, lod han hende forstaa, at Karl II. selv ønskede, at hun skulde slippe hemmelig bort, eftersom han nødig vilde udlevere hende, og denne Forklaring forekom Leonora Christina saa rimelig, at hun til sidst gik ind paa Bratens Forslag. Det blev besluttet, at hun og hendes Ledsagere skulde flygte ved Nattetid, og Planen blev virkelig sat i Værk, vistnok Natten mellem den 27. og 28. Juli. Hun forlod Slottet, som det hed: gennem et af Vinduerne, og ledsaget af Braten kom hun gennem Fæstningsværkerne og over Graven. Paa den anden Side af denne holdtes en Hest i Beredskab til hende, hvilken hun besteg, medens Cassetta og de to Tjenestefolk, der alle var satte paa fri Fod for ikke at vække hendes Mistanke, fulgte hende til Fods. Da de er

komne et Stykke hen ad Vejen, giver Braten et Signal, der springer nogle bevæbnede Folk frem, og to af dem holder Leonora Christina Kaarde og Pistol for Brystet og erklærer hende for Fange. To andre tager hende imellem sig og fører hende ned til Strandbredden, og medens Cassetta og Tjeneren lades tilbage, bliver hun og hendes Pige sat ned i en Baad og med den førte ud til et engelsk Skib, som Petkum havde lejet udtrykkelig til dette Øjemed. Drejer — som tillige med Petkum havde været til Stede, men holdt sig noget afsides — gik med om Bord for at ledsage hende til København, som var Skibets Bestemmelsessted, og han ankom her med sin Fange 12 Dage efter Afsejlingen fra Dover, nemlig den 8. August 1663.

Medens dette foregik, havde Ulfeldts Skæbne taget den sidste afgørende Vending. Han var ikke ladet ganske uadvaret om, at der i Hjemmet var noget i Gærde mod ham, men i hvilken Grad han undervurderede Faren derved, vil skønnes af, at han samtidig med at Frederik III. skrev til Spanien og England for at faa ham udleveret, indsendte en Skrivelse til Kongen, hvori han udtalte Ønsket om altid at kunne være ham til Tjeneste, og som Vidnesbyrd om sine Følelsers Oprigtighed lod medfølge et Forslag om, hvorledes Kongen skulde bære sig ad med at gøre sig det stemplede Papir mere indbringende end hidtil! At den næsten utrolige Sorgløshed og Kortsynethed, der viser sig heri, for en Del maa skrives paa hans aandelige Svækkelses Regning, forekommer mig utvivlsomt, men desuden hænger den ganske sikkert sammen med selve det løse og lidet overvejede i hans majestætsforbryderiske Planer — hvorom strax mere —, idet det har været ham vanskeligt at tænke sig, at hvad der for ham selv endnu kun stod i uklare Omrids som et usikkert Fremtidsmaal, allerede

ude i Verden skulde være bleven et Noget, som kunde virke tilbage paa ham selv. At dette dog var Tilfældet, skulde han snart paa den sørgeligste Maade faa at føle. Efter at nemlig Frederik III. en Tid lang forgæves havde ventet paa Oplysninger om Spaens anden Sammenkomst med Ulfeldt, og efter at det havde vist sig at være en Fejltagelse, at Ulfeldt var i England, besluttede Kongen ikke at tøve længere med at bringe den som han troede yderst farlige Sag til en Slags Afslutning og lod derfor den 23. Juli Højesteret træde sammen for paa Grundlag af de meget ufuldstændige Vidnesbyrd, der hidtil forelaa mod Ulfeldt, at fælde Dom over ham. Allerede Dagen efter afsagdes Dommen, som gik ud paa, at Ulfeldt ved de fremlagte Aktstykker var bleven overbevist som at have begaaet Majestætsforbrydelse i højeste Grad og derfor burde lide følgende Straf: Han skulde berøves sin Stand og Værdighed, og hans Vaaben skulde brydes af Bøddelen; hans Haand og Hoved skulde afhugges, og det sidste sættes paa en Stage; hans Krop skulde parteres i 4 Dele og opsættes paa 4 af Bastionerne ved København; hans Gods skulde konfiskeres; hans Børn skulde det under Livsstraf være forbudt at komme i Kongens Riger og Lande; en af hans Gaarde skulde jævnes med Jorden, og paa Stedet skulde en Støtte opreisses med Angivelse af Aarsagen. Hvis man endelig ikke kunde faa fat i ham selv, skulde Henrettelsen foretages paa et Billede af ham, og der skulde sættes en Pris paa hans Hoved.

Selv den, der stærkest fordømmer Ulfeldts Handlemaade, kan ikke lukke Øjnene for, at der lader sig gøre meget væsentlige Indvendinger mod den her anførte Doms formelle Berettigelse. Thi om det ogsaa i en Sag af paatrængende farlig Natur til en vis Grad kunde undskyldes at sætte de sædvanlige Rettergangs-

former saa vidt til Side, at man undlod at høre den anklagede selv, vilde en saadan Fremgangsmaade dog kun kunne forsvares, naar Beviserne mod vedkommende var af en aldeles uomtvistelig og afgørende Art, og dette kunde ingenlunde siges om de mod Ulfeldt foreliggende Vidnesbyrd, eller rettere: det var ved den mangelfulde Prøvelse, Regeringen havde underkastet disse Vidnesbyrd, umuligt for den at vide, om de havde nogen virkelig Værdi eller ikke. Men selv om man saaledes maa dadle det Hastværk, der udvistes ved Ulfeldts Domfældelse, kan der dog ikke være Tvivl om, at Dommen — om ogsaa nærmest ved et Tilfælde — for saa vidt traf det rette, som Ulfeldt virkelig var skyldig. Vi tør paastaa dette, fordi vi i flere Punkter er bedre underrettede, end Ulfeldts Dommere var. Vi kender ikke blot Ulfeldts hele Sindsstemning i det paagældende Tidsrum, hans Had til Regeringen, hans feberagtige Higen efter at svinge sig op efter sit Fald osv., men vi kender et vigtigt Aktstykke, som Dommerne ikke fik at se: Spaens Indberetning (af 31. Juli) om sin anden Sammenkomst med Ulfeldt. Dette Aktstykkes Betydning ligger maaske mindre i selve de nye Oplysninger, det giver om Ulfeldts Planer, end i den Omstændighed, at det indeholder forskellige Enkeltheder, som, idet de dels stemmer med, hvad vi ad anden Vej véd, dels er af en saadan Art, at Spaen umulig kan have opfundet dem selv, stempler den hele Indberetning som en i det mindste væsentlig tro Gengivelse af Ulfeldts Udtalelser og dermed tillige bekræfter Rigtigheden af den første Indberetning, hvis Indhold den anden paa naturlig Maade kun udvikler videre. Med andre Ord: det nævnte Aktstykke gør det uomtvisteligt, at Ulfeldt virkelig havde gjort Spaen majestætsforbryderiske Forslag og Meddelelser. Naar imidlertid dette én Gang for alle staar fast, finder man let An-

ledning til at se paa hele Sagen med noget mildere Øjne, end Dommerne gjorde. Frem for alt maa det udhæves, at ligesom Ulfeldt selv ikke havde gjort noget som helst andet til Fremme af sit Anslag end at snakke om det, saaledes var det overhovedet af en temmelig ufarlig Natur, eftersom det væsentligste af, hvad han i sine Samtaler med Spaen anførte om Forholdene i Danmark, var yderst upaalideligt. Det maa saaledes anses for godtgjort, at hvor megen Misfornøjelse der end herskede mod den nye Regeringsform, var Ulfeldts Skildring af den ikke blot i det hele højlig overdreven, men der var særlig ikke Tale om et organiseret Parti, som stod rede til at kuldkaste Forfatningen og afsætte Kongen, ja der fandtes end ikke Spor af noget, der lignede en Forberedelse til at virkeliggøre de Formaal, Ulfeldt nævnede. Selv naar han — i sin anden Samtale med Spaen — navngav nogle Mænd, som han mente at have særlig Grund til at stole paa ved Iværksættelsen af sin Plan, maa disse Navne antages at være grebne helt ud af Luften. Intet viser dette bedre, end at de paagældende Mænd, Rigsadmiral Henrik Bjelke og hans to Brødre, trods de anstillede Efterforskninger beholdt deres høje Stillinger og ikke, saa vidt vides, i nogen Henseende forulæmpedes. Men hvorledes skal man da overhovedet forklare Ulfeldts Forhold i dette Punkt? Ja, allerførst tror jeg, at man maa tage et vist Hensyn til, at Spaens Opfordringer til ham om at udtale sig om sine Hensigter vistnok begge Gange kom temmelig hovedkulds paa ham. Selv under Forudsætning af, at han allerede under sine Samtaler med Stephani har haft det samme Anslag i Tanker, som siden fældede ham — og det er næppe ganske afgjort, at hans Hensigter da var saa vidtgaaende — er han sikkert ikke dengang naaet ud over den løseste Almindelighed i Undfangelsen

af Planen, og i den følgende Tid var han saa optaget af andre Planer, at det ikke er urimeligt at antage, at Spaens første Henvendelse til ham traf ham temmelig uforberedt. Hans bitre Nag til Kongehuset og hans Tørst efter Oprejsning gjorde imidlertid, at han ikke vilde lade Lejligheden gaa ubenyttet hen til at søge at vinde en Forbundsfælle i Kurfyrsten af Brandenburg, og for at hans Ideer ikke fra Begyndelsen af skulde synes denne altfor uudførlige, har han — saaledes tænker jeg mig det — fremstillet Forholdene i Hjemmet i et for hans Forslag gunstigere Lys end han vidste, at han var berettiget til. Men der er næppe Grund til at antage, at Forholdet var væsentlig anderledes ved hans anden Sammenkomst med Spaen. At Ulfeldt endnu efter sit første Møde med denne ikke har lagt videre Vægt paa Sagen, fremgaar dels af, at han ikke længe efter forsøgte en Tilnærmelse til Ludvig XIV., der aabenbart ogsaa havde et politisk Øjemed, dels deraf, at da Spaen anden Gang kom til ham, søgte Ulfeldt — efter Spaens egen Beretning — i Begyndelsen at afvise ham ved at sige, at Sagen nu havde hvilet saa længe, at Tiderne forandrede sig osv. Da saa Spaen alligevel trængte paa, dreves han igen til at tage sin Fantasi til Hjælp for nogenlunde at fyldestgøre ham. At der imidlertid ogsaa i Ulfeldts urigtige Angivelser var en stor Del Selvskuffelse, nærer jeg ingen Tvivl om. Hans Lidenskab har bragt ham til i løse Ytringer af Misfornøjelse at lægge en større Betydning, end de fortjente, og har han end ikke kunnet antage Sagen for saa moden, som han fremstillede den for Spaen, har dog hans altfor overdrevne Selvtillid bragt ham til at tro, at naar Øjeblikket kom til at begynde, vilde han med Lethed kunne puste den ulmende Gløb op i Flammer. Endelig anser jeg det for berettiget ved Bedømmelsen af den hele

Sag at tage et vist Hensyn til den ved megen Modgang og Sygdom hidførte Svækkelse i Ulfeldts aandelige Evner, som oftere er nævnet i det foregaaende, og som ganske vist endnu var til Stede. Der er enkelte Sider ved Anslaget, som virkelig kun paa denne Maade synes at finde en nogenlunde fyldestgørende Forklaring. Jeg skal saaledes nævne den uhyre Letsindighed, Ulfeldt viste ved, efter alt, hvad han havde gennemgaaet, at sætte en saa lidet forberedt og for ham selv og hans Familie saa yderst farlig Sag i Bevægelse; den Sorgløshed med Hensyn til Udfaldet, hvori han synes at have levet, medens Sagen udviklede sig; og endelig den overordentlige Uforstandighed, der røber sig i, at han netop henvendte sig til Kurfyrsten af Brandenburg med sine Tilbud og Tilskyndelser. Thi det maatte staa klart for enhver nogenlunde sund Dømmekraft, at Kurfyrsten ikke kunde gaa ind paa Sagen, og at i saa Fald baade hans venskabelige Forhold til Danmark og hans politiske Interesse maatte næsten tvinge ham til at aabenbare den for den danske Konge. — Hvis jeg, som jeg tror, har Ret i min Antagelse af, at Ulfeldts Anslag er undfanget under Indflydelse af en ikke ganske normal Sindstilstand, maa dette nødvendig regnes ham til gode som en formildende Omstændighed, og jo mere Strænghed der vistes ham af hans Dommere, desto mere vil Efterverdenen føle sig forpligtet til ikke at overse noget, som kan bidrage til en skaansommere Bedømmelse af hans saa lidet overvejede Plan.

Da Leonora Christina paa den Tid, Dommen blev afsagt over Ulfeldt, allerede havde begyndt at lide for den samme Sag, vil det være passende nu strax at gøre et Par Bemærkninger ogsaa om hendes Forhold til Sagen. Var hun medvidende om eller endog medskyldig i sin Ægtefælles Anslag? At Regeringen troede det, er

allerede foran antydet, ja mulig mente den endog, at det hele var udgaaet fra hende. Dette sidste maa dog alene af den Grund blive i højeste Grad usandsynligt, fordi Anslaget var saa overordentlig slet forberedt. Thi hun var visselig altfor klog og holdt altfor meget af sin Mand til af sig selv at føre ham ind paa en saa farlig Sag, naar hun vidste, paa hvor løs en Grund den hvilede. Derimod kunde det ganske vist tænkes, at Ulfeldt havde gjort hende bekendt med sin Plan og maaske endog — ved at fremstille den i et gunstigere Lys, end Virkeligheden berettigede ham til — faaet hende til at billige den; ja jeg indrømmer, at en saadan Antagelse maatte ligge nærmere end nogen anden paa Grund af den store gensidige Tillid og Fortrolighed, der fandt Sted mellem Ægtefællerne. Ikke desto mindre er jeg overordentlig utilbøjelig til at tro, at hun har vidst noget om Sagen, men naar jeg skal begrunde dette nærmere, har jeg ganske vist ikke andet at støtte mig til end hendes egne gentagne og bestemte Benægtelser, og maaske vil andre forholde sig noget tvivlende til dette Vidnesbyrd, efter at man har set, hvorledes hun under den malmøske Proces i enkelte Punkter fjærnede sig ikke saa lidt fra Sandheden. Der er dog det at mærke ved hendes Benægtelser i denne Sag, at de faar en særegen Betydning ved de Omstændigheder, hvorunder de fremtræder. Det Sted, hvorfra vi nærmest kender dem, er hendes egenhændige Skildring af hendes Fangenskab i Blaataarn, en Skildring, der alene var bestemt til at læses af hendes Børn, og Benægtelserne forekommer her meget hyppigt støttede ved de højtideligste Paakaldelser af Gud. Skulde da disse højtidelige Forsikringer, afgivne mere eller mindre umiddelbart af en Moder til hendes Børn, virkelig ikke være til at stole paa? Ja, man kunde maaske sige, at jo højere hun elskede Børnene,

og jo mere hun ønskede at se dem lykkelige, desto mere magtpaaliggende maatte det være hende at fjærne enhver Plet paa Faderens Minde, og at hun saaledes næsten intet andet Valg havde end ogsaa overfor dem at nægte at vide noget om Faderens Forbrydelse. Jeg kan dog ikke lade en saadan Betragtning gælde. Børnene saa naturligvis paa deres Forældres Anliggender med Forældrenes Øjne. Hvad Ulfeldt og Leonora Christina ansaa for Uret mod sig, ansaa Børnene ogsaa for Uret, og mente Forældrene, at Uretten var saa stor, at de var berettigede til at hævne den, er der ingen Grund til at tvivle om, at Børnene jo var af samme Anskuelse. Forudsat altsaa, at Leonora Christina havde vidst noget om, end sige billiget det brandenburgske Anslag, vilde hun utvivlsomt ogsaa med Lethed have kunnet fremstille dette saaledes for Børnene, at der ikke i deres Øjne kom til at falde nogen Skygge paa deres Fader. Og det synes mig da aldeles urimeligt at antage, at hun i Stedet for at gaa denne Vej skulde have foretrukket at lyve, og det endog gentagne Gange og med saa højtidelige Belæggelser af sine Løgne, at det, hvis Løgnen opdagedes, maatte sætte en langt større Plet paa hende i Børnenes Øjne, end Tilstaaelsen af Sandheden vilde have sat baade paa hende og hendes Ægtefælle. Hertil kommer endnu, at hvilken Opfattelse man end ellers har af Leonora Christina, er der ingen, som vil kunne drage hendes oprigtige Gudsfrygt og Gudhengivenhed i Tvivl; men med disse Følelser synes nødvendig at maatte følge en saadan Respekt for Edens Betydning, at man alene af den Grund umulig kan antage hine gentagne edelige Forsikringer for falske. Det er i denne Sammenhæng værd at fremhæve, at hvor stærke hendes bevidste Fornægtelser af Kendsgerninger end undertiden var under den malmøske Proces, undlod hun altid omhyggeligt at

bekræfte dem med Ed. Men til syvende og sidst forekommer det mig da heller ikke synderlig vanskeligt at forklare sig hendes Uvidenhed om Mandens Planer, naar man betænker, hvor lidet forberedte disse var. Thi netop dette maa gøre det sandsynligt, at Ulfeldt kan have haft Betænkelighed ved at indvi sin Hustru i dem, før de var mere modnede, dels for ikke at holde hende længere end nødvendigt i Uro og Spænding, dels for ikke at gøre hende delagtig i Ansvaret, før der var virkelig Udsigt til at føre Planerne igennem, men allersnarest dog maaske, fordi han kunde have Grund til at antage, at hun vilde have et skarpt Øje for det ubesindige og umodne i dem og mulig — misbillige dem.

Forinden jeg igen optager Beretningen om Leonora Christinas personlige Hændelser, vil jeg i største Korthed skildre, hvorledes det gik Ulfeldt efter Højesteretsdommens Affigelse. I Overensstemmelse med Dommen blev der sat en Pris paa hans Hoved, og der blev affendt Breve til forskellige Regeringer, hvori man kundgjorde Dommen og anmodede om, at Ulfeldt, hvis han fandtes paa deres Omraade, maatte blive anholdt og udleveret. Særlig havde man naturligvis Opmærksomheden henvendt paa de spanske Nederlande, hvor man vidste, at han havde boet, og Frederik III. skrev ikke blot til Generalguvernøren her og til Magistraten i Brygge, men sendte ogsaa sin Generaladjudant, Mikkel Skov, til Flandern for at føre Ulfeldt til Danmark, dersom han blev udleveret. Skov blev forsinket paa Rejsen, hvorimod Brevene kom i nogenlunde god Tid til deres Bestemmelsessted. Men Indholdet af Brevet til Magistraten i Brygge blev bekendt i Byen, før Guvernøren kunde tage sine Forholdsregler, og da Øvrigheden kom for at søge Ulfeldt i hans Hus, var han — som ogsaa havde faaet Underretning om Leonora Christinas Anholdelse i Dover og Over-

førelse til København — allerede flygtet fra Byen. Paa hvilke Steder han i den nærmest følgende Tid flakkede om, er ikke tilstrækkelig oplyst. En Tid antoges han at være i Frankrig, og Hannibal Sehested, som da var dansk Affending dèr, satte alt i Bevægelse for at faa fat i Svogeren, men til ingen Nytte. Vist er det i hvert Fald, at Ulfeldt endnu en Stund før Aarets Udgang kom til Basel, og i denne By og dens Omegn opholdt han sig saa lige til sin Død. Man kan let forestille sig, hvilken forfærdelig Tilværelse den fredløse Flygtning, som oven i Købet trykkedes af Sygdom, maa have ført i denne Tid, da han jagedes fra alle Kanter som et Dyr og paa Grund af den paa hans Hoved udsatte Pris maatte ane en Fjende i næsten ethvert Menneske, han saa. Man har da ogsaa flere Vidnesbyrd om, at han følte Livet som en Byrde og længtes efter Døden. Men rørende er det at se, at ingen Del af hans Ulykke hvilede tungere paa ham end Adskillelsen fra hans Hustru og Tanken om, hvad hun maatte friste. Saaledes skriver han i et Brev til sin gamle Ven, Dr. Sperling: „Der er intet, som gaar mig mere til Hjærte end denne ædle Dames Fangenskab. Jeg tror, at dette vil bringe mit Hjærte til at briste inden føje Tid, thi uden hendes Selskab ønsker jeg ikke at leve". Og i et andet Brev til samme: „Jeg bevarer mig selv, saa vidt min skrøbelige Helbred tillader det, for det Tilfælde, at jeg i noget kunde bidrage til at befri den ædle Sjæl, som nu er stædt i saa megen Kvide. Dette er det eneste Haab, som endnu holder mig i Live". — Midt i al sin Sorg og Elendighed glemte han i øvrigt ikke gennem skriftlige Fremstillinger at prøve paa at paavirke den offentlige Mening, særlig i Lande, hvor han tænkte sig Muligheden af at finde et Fristed for sig og sin Familie. Bl. a. tilsendte han en betroet Agent, som han holdt i

Stockholm, forskellige Skrivelser, som var bestemte for det svenske Rigsraad, og desuden udarbejdede han et stort Skrift, bekendt under Navn af hans „Apologi", hvori han søgte at godtgøre Uretfærdigheden af den Dom, der var overgaaet ham. Efterhaanden som Udarbejdelsen af Skriftet skred frem, sendtes de færdige Stykker til Sperling, som dels skulde afskrive dem, dels oversætte dem paa tysk og latin, hvorefter Originalen skulde sendes til Stockholm, for at den kunde forelægges det svenske Rigsraad. Der er i øvrigt ikke Anledning til her at dvæle ved dette Skrift, som næsten intet indeholder til Belysning af det, der skulde være Hovedsagen, og jeg skal kun fremhæve den Mærkelighed ved det, at medens dets Forfatter under den malmøske Sag paa det bestemteste fastholdt, at han ikke fra noget som helst Synspunkt kunde betragtes som svensk Undersaat, er det et Hovedformaal for Apologien at bevise, at han nu lige saa vel som før var svensk Undersaat og stod under den svenske Krones Beskyttelse.

Ulfeldt var i øvrigt ikke ene i Basel. Han havde ikke været her ret længe, før hans tre ældste Sønner sluttede sig til ham, men skønt alle fire nu væsentlig levede sammen — under falske Navne — lod de, som om de ikke var i Slægt med hverandre. De siges at have givet sig ud for Englændere, og Faderen synes at være optraadt som Hovmester for den yngste af Sønnerne og med ham og de andre at have hørt Forelæsninger ved Universitetet i Basel. I Begyndelsen af 1664 sluttede ogsaa Ulfeldts ældste Datter, Anne Kathrine, sig til Faderen. Hun var, da den tidligere nævnte Mikkel Skov kom til Brygge, paa hans Anmodning bleven sat under skarp Bevogtning i Faderens Hus tillige med to Søstre, som ligeledes var efterladte dèr. Ikke længe efter saa hun dog Lejlighed til at flygte og

efter i længere Tid at være flakket om uden at kunne finde Faderen, kom hun endelig, som sagt, til Basel. Hendes Ankomst synes dog ikke at have været heldbringende for Familien. Det hedder nemlig, at Ulfeldt — der af Helbredshensyn var flyttet ud til en lille Flække i Nærheden af Basel — gav hende ud for sin Hustru, men da to schweiziske Officerer flere Gange traf hende hos hendes to ældste Brødre (vistnok i Basel), ansaa de hende for et løsagtigt Fruentimmer, og det vilde være kommet til en Duel mellem dem og Brødrene, hvis ikke Øvrigheden i Basel havde lagt sig imellem. Imidlertid gav denne Historie Anledning til, at der blev anstillet Undersøgelser om de fremmede, og Ulfeldt, der frygtede for, at han skulde blive genkendt paa Sønnerne, befalede disse at rejse bort, hvad de ogsaa gjorde. Ved deres Afrejse skal Faderen endnu have haft det ret godt, men fire Dage efter blev han saa heftigt syg (der siges af Lungebetændelse), at hans Læge mente, at han kun havde faa Dage at leve i, og midt under dette kom der nu et, som det siden viste sig, falsk Rygte for hans Øre om, at nogle af hans Landsmænd søgte efter ham. Dødssyg, som han var, besluttede han dog strax at flygte. Midt om Natten — maaske snarest den 20. Februar — lod han sig af en Borger fra Basel føre ned til Rhinen og gik med ham om Bord i en Baad, som skulde føre ham til Neuburg, en lille By nordpaa, som hørte under den tyske Kejser. Men næppe havde han været et Par Timer paa Vandet, før han, hvis Sygdom siges at være tiltaget ved den kolde Natteluft, opgav Aanden, og saa lydløst, at Baadsfolkene og den omtalte Borger ikke vidste, at han var død, før de kom til Neuburg. Liget blev nu bragt i Land og begravet i et Kloster i Neuburg under et falsk Navn, men først efter at alt, hvad der fandtes paa det af Penge, Juveler og Papirer —

og det var nok ikke ubetydeligt — var det frataget. Saa snart Dødsfaldet var meldt Sønnerne, kom de naturligvis alle tilbage til Basel, og de anstrængte sig nu i længere Tid for at faa Liget udleveret. Endelig lykkedes det dem, og da de frygtede for, at det skulde blive sendt til Danmark og derved udsættes for Forhaanelse og Mishandling, begravede de det i største Hemmelighed paa et Sted, som ingen uden de selv kendte. At det siden er bleven flyttet, kan være rimeligt nok, men noget bestemt foreligger ikke derom, og endnu den Dag i Dag ved man ikke sikkert, hvilket Land der gemmer Støvet af den Mand, som engang spillede en saa fremtrædende Rolle i vor Historie.

Den danske Regering havde, allerede en Tid lang før Dødsfaldet fandt Sted, taget ligesom et Forskud paa det. Da den nemlig mærkede, at der ikke for det første var Udsigt til at faa fat paa Ulfeldt, foranstaltede den — i Overensstemmelse med Højesteretsdommen — en offentlig Henrettelse af et Billede, der forestillede ham, paa den indre Slotsplads i København med de ved saadan Lejlighed sædvanlige barbariske Ceremonier (13. November 1663). Skjoldet blev sønderbrudt og vanæret af Bøddelen, Hovedet og den højre Haand hugget af, Hjærtet og Indvoldene udrevne (for at gøre Handlingen saa naturtro som muligt havde man fyldt Billedet med Indvolde af Dyr), Legemet firdelt og lagt paa Hjul, og Hovedet og Haanden endelig naglet fast paa Raadhuset. Hertil sluttede sig saa Aaret efter Nedrivningen af Ulfeldts Gaard i København og Oprejsningen paa dens Grund af den bekendte Skamstøtte. Imidlertid havde hin billedlige Henrettelse ikke bragt Regeringen til at opgive Haabet om endnu at komme til at fuldbyrde Straffen paa Manden selv, og da Efterretningen om Ulfeldts Død kom til København, vilde man længe ikke

tro paa den, men antog, at det var et Krigspuds, opfundet for at forebygge videre Efterstræbelser. Som der er et let kendeligt Aarsagsforhold mellem Ulfeldts Brøde og hans Død eller i det mindste de Omstændigheder, der ledsagede denne, saaledes var ogsaa den Mistro, som fulgte ham i Graven, en naturlig Følge af den Mistillid, han i levende Live havde vakt ved sine mange lyssky Planer og lønlige Anslag.

VIII.

Idet jeg, gaaende noget tilbage i Tiden, atter optager Fremstillingen af Leonora Christinas personlige Historie fra det Tidspunkt af, da hun førtes som Fange fra Dover til København, vil jeg allerførst bemærke, at skønt det er et langt Afsnit af hendes Liv, som skal behandles paa de nærmest følgende Blade, vil Behandlingen selv kun blive meget kortfattet. Grunden hertil er, at vi for dette Afsnits Vedkommende — jeg mener hendes næsten 22-aarige Fangeliv paa Københavns Slot — ejer en af Leonora Christina selv forfattet og i de mindste Enkeltheder gaaende Skildring, som allerede længe har været tilgængelig for alle[1]). Enhver, som interesserer sig for Leonora Christinas Historie, bør gøre sig bekendt med dette Arbejde, som ikke blot stiller Forfatterindens hele Personlighed i det klareste Lys, men fængsler ved sin overordentlig levende og anskuelige Fremstilling. Idet jeg altsaa i det hele henviser til dette Skrift, nøjes jeg her med at give, hvad der lige er nødvendigt, for

---

[1]) En Folkeudgave af dette Skrift: Leonora Christinas „Jammers-Minde", er udgivet af mig i 1887 med vor Tids Retskrivning.

at man kan faa en Forestilling om Leonora Christinas ydre og indre Tilskikkelser i det nævnte Tidsrum.

Skibet, som førte Leonora Christina fra England, ankom til København den 8. August Kl. 9 om Formiddagen og kastede Anker lidt udenfor St. Anna Bro (omtrent midt for den nuværende St. Anna Plads.) Ankomsten blev strax meldt i Land, og ved Middagstid kom flere højere Officerer med en Del Soldater om Bord. Leonora Christina, som en Tid havde opholdt sig paa Dækket, og som var ved godt Mod, fordi hun, som hun selv siger, ikke var sig noget ondt bevidst, blev nu anmodet om at gaa ned i Kahytten, og her afkrævedes hende alt, hvad hun havde paa sig af Papirer, Penge og Smykker. Hun fik dog snart efter disse Ting igen med Undtagelse af de Breve, der var imellem; thi dem havde man udtaget og beholdt. Først langt ud paa Eftermiddagen kom der Befaling til at bringe hende i Land, og hun førtes nu ned i en Baad af Kommandanten i København, Generalmajor Fr. v. Ahlefeldt, som en Tid lang havde underholdt hende med løs Snak og plumpe Galanterier. Ogsaa flere af de andre tilstedeværende Officerer gik med i Baaden, og desuden den før omtalte Peter Drejer, som havde ledsaget Leonora Christina fra England, samt hendes Pige. Langs med Stranden havde der samlet sig en stor Masse Mennesker for at se hende, og blandt dem ogsaa en yngre Søster til Ulfeldt, Birgitte, et i alle Henseender nederdrægtigt Fruentimmer. Hun kørte langs Stranden, og da Leonora Christina vendte Blikket mod hende, rejste hun sig op i Vognen og lo ad Svigerinden, saa det skingrede. Slotspladsen, ved hvilken Baaden lagde til, var besat med Militær til Hest og til Fods, og Muskettererne stod i Række, hvor Leonora Christina gik frem. Paa Broen, som førte til Slottet, stod Slotsfogden, Jokum Walt-

purger, for at tage mod hende. Det var en Tysker, som fra gammel Tid af antoges at være uvenlig stemt mod det Ulfeldtske Ægtepar og særlig skulde have lagt dette for Dagen, da Dina Vinhofvers sad fangen under hans Varetægt. Han gik nu foran Leonora Christina og førte hende hen til Indgangsdøren paa „det blaa Taarn", Hovedtaarnet paa Slottet. Her lodes hendes Pige tilbage, medens hun selv af Slotsfogden og en Officer førtes op ad en Trappe og ind i et usselt Fangehul, som kaldtes „den mørke Kirke", fordi det var uden Vinduer. Det havde lige i Forvejen været brugt til Fængsel for tre Bønder og var fuldt af Stank og alskens Uhumskheder. Bohavet var yderst tarveligt og bestod kun af en simpel Fyrreseng og tre Stole. Kort efter at Døren var bleven lukket for Leonora Christina, kom Grev Christian Rantzau, Kantsler Peder Reedtz, Rentemester Gabel og Oversekretær Erik Krag ind og holdt et kort Forhør over hende. Hun blev spurgt, om hun havde ledsaget sin Mand under hans sidste Rejse til Frankrig, og hvad han havde gjort der. Det første bejaede hun, og til det andet svarede hun, at han havde villet raadspørge Lægerne om Brugen af de varme Bade. Fremdeles blev hun spurgt om, hvad hendes Ærinde havde været i England, og hvem der havde været med hende der; hvem der kom til hendes Mand i Brygge; hvem hun havde brevvexlet med i Danmark, osv. Da Forhøret var forbi, beklagede hun sig over den haarde Medfart, hun led, hvortil Grev Rantzau svarede, at Kongen havde god Føje til at behandle hende, som han gjorde, men hvis hun vilde bekende, kunde hun maaske vente Naade. Ikke længe efter, at de nævnte Herrer var gaaede bort, fik Leonora Christina igen Besøg, denne Gang af Dronningens Hovmesterinde, hendes Kammerfrue, og en Kone — Abel Kathrine —, som tidligere

havde tjent Dronningen. De to sidste bragte forskellige Klædningsstykker med, som de skulde iføre Leonora Christina i Stedet for dem, hun bar, men tillige skulde de fratage hende de Værdisager, hun førte med sig, samt undersøge, om hun ikke havde noget af den Slags Ting eller af Breve skjult paa sig. Undersøgelsen udførtes paa den brutaleste Maade, idet Kvinderne klædte hende helt nøgen af og endog ransagede hendes blotte Legeme, men den blev ganske vist ikke uden Resultat, idet der fandtes en Del Penge og Smykker, som Leonora Christina dels havde syet ind i sine Klæder, dels skjult paa anden Maade. Alligevel lykkedes det hende at unddrage enkelte Ting fra de søgendes Efterstræbelser, deriblandt nogle Dukater, som hun bar indsyede i et Stykke Læder om det ene Knæ, og en Diamant, som hun havde i Munden.

Anden Dagen efter Ankomsten blev hun paa ny taget i Forhør af de samme Mænd som forrige Gang. Ved denne Lejlighed bragtes hendes Ægtefælles Anslag paa Bane, og man sagde hende, at Kongen mistænkte hende for at være Medvider deri. Hun søgte at vise, hvor utænkeligt det var, at en Mand som Ulfeldt, der var uden Stilling eller Indflydelse, skulde begaa den Taabelighed at tilbyde en fremmed Fyrste en Krone, som han ingen Raadighed havde over. Grev Rantzau vilde dog ikke lade hendes Betragtninger gælde, men sagde, at det forholdt sig med Anslaget, som man havde sagt, og at hun vidste det godt. Hun svor paa — og gentog sin Ed flere Gange —, at hun ikke vidste noget derom, og hun fremhævede yderligere, hvor overordentlig svag hendes Mand var, og at det under disse Omstændigheder var dobbelt usandsynligt, at han skulde have givet sig ind paa et saa vanskeligt og farligt Foretagende. Man vedblev imidlertid at opfordre hende til at bekende, men

hun fraveg ikke sit Standpunkt: „I kan — sagde hun — gøre ved mig, hvad I vil; det, jeg ikke véd, det kan jeg ikke sige". — Endnu havde man ikke meddelt hende noget om Enkelthederne i de Beskyldninger, der rettedes mod Ulfeldt, eller om den Dom, der var overgaaet ham. I begge Henseender skulde hun dog snart blive tilstrækkeligt oplyst. Den 13. August kom de samme Herrer til hende igen, denne Gang ledsagede af Feltherren, Hans Schack. Efter at man paa ny havde opfordret hende til at bekende, og efter at hun atter havde nægtet at vide noget, spurgte Peder Reedtz hende, om hun, hvis Manden fandtes skyldig, vilde være delagtig i hans Dom. Hun fandt, at det var et underligt Spørgsmaal, men sagde dog, at dersom hun maatte faa at vide, paa hvad Grundlag Manden beskyldtes, vilde hun svare dertil, hvad hun vidste og kunde. Da hun fastholdt dette, gik Erik Krag ud, og kort efter kom en Kancelli-Embedsmand ind med en Del Papirer, vedrørende Ulfeldts Sag, som han saa oplæste for hende. Deriblandt var ogsaa Højesteretsdommen. „Ethvert Menneske", siger Leonora Christina selv, „kan let betænke, hvorledes mit Hjærte var til Mode [under Dommens Oplæsning], men faa eller ingen kan begribe, at det muligt var, jeg ikke af den uformodentlige Ulykke kvaltes, eller og, at mig ikke Sind og Sans betoges. Jeg kunde for Hylen og Graad ingen Ord fremføre". Allersidst „oplæstes en Bøn, af Prædikestolen var gaaen, udi hvilken de Korsits forbandede, bade Gud, at hans graa Haar ikke med Fred udi Graven skulde komme. Men Gud, som er retfærdig, hørte ikke de uretfærdige deres ugudelige Bønner, hans Navn være æret evindelig!" Da hun havde samlet sig lidt, bad hun om at maatte se, hvorpaa Dommen grundede sig, men Grev Rantzau nøjedes med at svare, at hun nok kunde tænke sig, at man havde haft Doku-

menter at gaa efter, og at der desuden havde siddet Venner af hende i Retten. Hun gjorde saa opmærksom paa, at Skinnet ofte bedrager, og anførte som Exempel, hvorledes Ulfeldt havde været fængslet i Malmø, fordi han mistænktes for at have brevvexlet med Frederik III. og hans Ministre, hvilket ingen bedre end de tilstedeværende vidste var usandt. Hun fremhævede igen det usandsynlige i, at hendes Mand i hans nuværende elendige Forfatning skulde have svigtet sin Pligt mod Kongen, da han dog paa en Tid, da han havde næsten al Magten i sine Hænder og ikke var bundet til nogen Herre — nemlig efter Christian IV.s Død — havde sat alt paa at faa Frederik III. valgt og kronet. Hun mindede fremdeles om, at da Dommen blev afsagt, var hun selv i England, og ingen havde faaet Lov til at forsvare hendes Mand. Hendes bevægede Ord gjorde en enkelt Gang saa stærkt Indtryk paa de tilstedeværende, at et Par af dem fik Taarer i Øjnene, men ellers udrettede hun naturligvis ikke noget. Først efter 4 Timers Forløb gik Herrerne bort, efterladende hende, som hun siger, „udi Suk, Sorrig og Graad, en højt bedrøvet, elendig, fangen Kvinde, af alle forladt, som saa sig ingen Redning imod Magt og Vold, som hvert Øjeblik frygtede, at Manden dennem udi Hænderne skulde komme, og at de deres Ondskab paa hannem skulde øve“.

Det er ikke til at undres over, at den stærke Sindsbevægelse, hvori hun ved denne Lejlighed var kommen, maatte virke nedbrydende paa hendes Helbred, der i Forvejen var svækket dels ved Opholdet i det uhumske og indelukkede Rum, dels derved, at hun i al den Tid, hun havde været fængslet, ikke havde nydt synderlig andet end Øl og Citroner med Sukker. Om Natten efter Forhøret blev hun syg og var i de følgende Dage meget afkræftet. Imidlertid skulde snart de af hendes Lidelser,

som hidrørte fra Opholdsstedet, lindres noget. Man havde allerede nogle Dage i Forvejen begyndt at indrette et andet Fængsel til hende, og den 17. August blev hun overført dertil. Forberedelserne til denne Flytning saa i øvrigt temmelig truende ud og syntes at tyde paa alt andet end en Forbedring af hendes Kaar. Om Morgenen paa den nævnte Dag viste der sig nemlig forskellige Tegn til, at der var noget ualmindeligt i Gærde, og efter nogle Antydninger af den ene af de to Kvinder, som var hos hende for at passe paa hende og opvarte hende, troede Leonora Christina, at hun skulde pinlig forhøres. Hun blev virkelig ogsaa ført ud til et andet Rum for at forhøres af de samme Herrer som tidligere, men det viste sig snart, at der saa lidt var Tale om Pinebænk eller deslige, at man endog kun havde nogle temmelig uvigtige Spørgsmaal at forelægge hende. De drejede sig fornemlig om et Brev, som Ulfeldt havde skrevet til hende, medens hun var i England, og som hun ved Anholdelsen i Dover havde revet itu og kastet bort. Stykkerne var blevet fundne, og man vilde nu have hende til at forklare Sammenhængen i det for Resten temmelig uskyldige Brev, hvor noget manglede. Umiddelbart efter Forhøret, som var det sidste, hun underkastedes, blev hun ført ind i sit nye Fængsel. Dette, som laa ud til den indre Slotsgaard, beskrives af hende selv som et hvælvet Kammer, der var 7 Skridt langt, 6 Skridt bredt og 9 Alen højt. Øverst oppe var anbragt et lille Vindue med tykke Jærnstænger for og desuden forsynet med et tæt Jærngitter. Kammeret var møbleret med to Senge, et Bord og to Stole og var, da Leonora Christina flyttede ind, nylig bleven kalket og hvidtet. Gulvet, som var af Mursten, havde man anset det for overflødigt at gøre rent, og det var da ogsaa saa tykt belagt med Skarn, at da et Par Aar senere

det Fruentimmer, som da var hos Leonora Christina, tog sig for at bryde Skarnet op, fyldte det et helt Bognlæs, og baade hun og Leonora Christina blev syge af Stanken. I det hele var dog Forholdene i det nye Fængsel langt bedre end i det gamle, og ikke mindst, fordi Dagslyset kunde trænge ind der. Men i Begyndelsen havde Leonora Christina kun ringe Glæde af Forandringen. Hun var, som før omtalt, syg ved Indflytningen, og hun blev med hver Dag svagere. Hun laa stille hen i sin Seng og næsten hverken talte eller spiste, ønskede, at Døden snart maatte befri hende. Da hun begyndte at blive bedre, var det en Kilde til stor Sorg for hende. Hun forudsaa, at det Liv, der forestod hende, vilde blive en umaadelig tung Byrde at bære, og hun beskriver selv paa en rørende Maade, hvorledes hun „begyndte med Gud at disputere og vilde med hannem gaa i Rette“. Hun opregnede alt, hvad hun havde lidt og udstaaet i sine Dage, og spurgte, om hun havde fortjent det? om det skulde være hendes Løn, fordi hun havde gjort sin Pligt og ikke havde forladt sin Mand i hans Modgang? om nogen Jammer i Verden kunde lignes ved hendes? Hun bad Gud gøre en Ende derpaa, thi han havde ingen Ære af at vedblive at pine hende: hun var dog ikke af Jærn, men af Kød og Blod. Efterhaanden faldt hun dog til Ro, og der indtraadte nu et fuldstændigt Omslag hos hende. „Jeg“ — fortæller hun — „laa stille hen og besindede mig; kendte og bekendte min Daarlighed, at jeg, som ikkun var Muld og Jord, Støv og Aske, ja skændelig Møg, med den allerhøjeste ubegribelige Gud vilde gaa i Rette, trætte med min Skabere og hans sluttede Raad, mestre og imodsige. Jeg faldt udi stor Graad, bad inderligen og hjærteligen om Naade og Forladelse. Havde jeg før gjort mig ren med David og stolet paa min Uskyldighed,

saa bekendte jeg da med hannem, at ingen findes retfærdig for Gud, ja ikke end én. Havde jeg med Job talt daarligen, sagde jeg og med hannem, at jeg havde gjort uviseligen og talt om Ting, som vare mig for høje, og jeg ikke forstod. Jeg indflyede til Guds Naade, forlod mig paa hans store Barmhjærtighed — — — — bad, han mig, som det allerskrøbeligste Lerkar, af Naade det vilde forlade, jeg kunde dog ikke anderledes være, end han mig havde gjort. Alle Ting vare udi hans Magt, det var hannem let at give mig Taalmodighed, saasom han mig tilforne Styrke og Mod havde given, saa haarde Pust og Stød at udstaa. Og bad jeg Gud, næst mine Synders Forladelse, om intet andet end om en god Taalmodighed min Forløsningstime til at afvarte" [ɔ: afvente].

Det anførte vil være tilstrækkeligt til at vise, hvad det var, som mere end noget andet hjalp Leonora Christina til i den lange Aarrække, hun endnu skulde tilbringe i Fængslet, at bære dettes Kval med en Standhaftighed og et frejdigt Mod, som stedse maa blive Genstand for den største Beundring. Hvor stærk hun end af Naturen var paa Legeme og Sjæl, vilde hun dog maaske være sunken sammen under den Byrde, der var lagt paa hende, hvis hun ikke i Religionen havde fundet en Støtte, som mægtigt bidrog til at holde hende oppe. Hun var visselig ogsaa tidligere religiøs i Ordets almindelige Betydning, men det var dog, saa vidt man kan skønne, først i den nys skildrede aandelige Krise, at den religiøse Følelse kom til et saadant afgørende Gennembrud hos hende, at den blev en i højere Forstand virksom Kraft i hendes Liv. Hvor alvorligt dette Gennembrud var, sees deraf, at hun ikke blot fra nu af maa betragtes som væsentlig forsonet med sin Skæbne, men at hun aabenbart stiller en højere Fordring end før

til sin egen aandelige Personlighed, som hun efter Evne bestræber sig for at rense fra de Lidenskaber og den øvrige Skrøbelighed, som hidtil havde heftet ved den. Hendes Bestræbelser blev heller ikke uden Frugt, og skønt hun var altfor fuldblodigt et Menneske til nogensinde helt at aflægge de menneskelige Svagheder, er det dog tydeligt, at hendes Karakter i Fangenskabet undergaar visse ikke uvæsentlige Forandringer. Ikke mindst spores dette i Forholdet til hendes daglige Omgivelser i Fængslet, hvem hun strax efter Sygdommen begyndte at omgaaes paa en anden Maade end hidtil. Skildringen af de paagældende Personer er noget af det allerypperste i „Jammers-Mindet“, men jeg maa her nøjes med at omtale dem i største Korthed. Den første af dem ved Stilling og Indflydelse var Slotsfogden, som paa mange Maader havde det i sin Magt at gøre sine Fanger Livet mere eller mindre udholdeligt. Det er allerede før sagt, at den Mand, som beklædte Stillingen, da Leonora Christina blev indsat i Blaataarn: Jokum Waltpurger, ikke antoges at være hende god, og i Begyndelsen lod han hende da ogsaa jævnlig mærke sin Uvilje. Omvendt viste hun ham sin Ringeagt ved ikke at ænse ham eller tale til ham, hvad der naturligvis ikke forbedrede hans Stemning. Efter den omtalte Sygdom indtraadte der imidlertid en heldig Forandring i det gensidige Forhold. Hun begyndte nu at tale med Slotsfogden og gav sig efterhaanden mere og mere af med ham, saa at til sidst han, der af Naturen synes at have været ret godmodig, ganske formildedes, blev høflig imod hende og endog af og til gjorde hende smaa Tjenester, særlig ved at laane hende Bøger. Om Efteraaret 1664 begyndte han imidlertid at skrante, og da hans Kræfter hurtigt tog af (han døde i Sommeren 1665), blev det for en Tid overdraget en Mand ved Navn

Hans Balcke at udføre hans Forretninger. Balcke, som egentlig var Hofsnedker, viste sig overordentlig venlig og hensynsfuld overfor Leonora Christina og gjorde alt, hvad han kunde, for at lette hende Fangenskabet. Uheldigvis varede hans Tjeneste i Taarnet kun kort, thi allerede i Juni 1665 kom der en ny Slotsfoged, en Tysker ved Navn Johan Jæger. Denne, som blev i Stillingen al den Tid, Leonora Christina endnu tilbragte i Fængslet, havde tidligere været Officer, men var i øvrigt en ganske udannet og meget drikfældig Person, som viste den største Skødesløshed og Efterladenhed i sin Embedsførelse og efterhaanden lod sin Myndighed gaa over i Hænderne paa ganske underordnede Folk, hvad der paa forskellig Maade voldte Leonora Christina Bryderier. Et Held for hende var det under disse Omstændigheder, at hun i Slotsfogdens Fuldmægtig, Peder Jensen Tødsløf, erhvervede sig en Ven, som ved enhver Lejlighed var rede til at hjælpe hende og være hende til Tjeneste. Blandt Leonora Christinas Omgivelser i Fængslet maa ikke glemmes de Kvinder, som var ansatte til at passe paa hende og opvarte hende. De spillede for saa vidt en endnu større Rolle i hendes daglige Liv end Taarnets mandlige Befolkning, som denne kun kom i Berøring med hende til visse Tider, medens Kvinderne opholdt sig hos hende baade Dag og Nat. Saa længe hun sad fængslet i „den mørke Kirke", var der to Kvinder ad Gangen hos hende, men efter Overflytningen til det andet Fængsel var der kun én. De fleste af disse Fruentimmer, som jævnlig skiftede, var daarlige Personer, der ellers vanskelig vilde have kunnet finde noget Erhverv, og de satte mange Gange Leonora Christinas Taalmodighed paa en haard Prøve. Men i det hele forstod hun paa en saa beundringsværdig Maade at læmpe sin Optræden efter deres forskellige Natur, at

hun til enhver Tid hævdede sin Myndighed over dem. Og medens nogle af dem morede hende ved deres Taabelighed, var de Vanskeligheder og Ærgrelser, som andre af dem beredte hende, kun sjældnere af en mere alvorlig Art og blev hurtigt glemte igen.

Til Trods for den Hengivelse i sin Skæbne, som Leonora Christina havde tilkæmpet sig, var det umuligt andet, end at der ofte maatte vækkes en vemodig Følelse i hendes Sind, naar hun kom til at tænke paa, at hun i sin Tid, straalende i Ungdommens og Magtens Glans, var bleven fejret som Landets første Dame paa dette samme Slot, hvor hun nu delte Kaar med de simpleste Forbrydere. Disse Erindringer kaldtes med særlig Styrke til Live ved de Festligheder, som den 10. Oktober 1663 holdtes paa Slottet i Anledning af Kurprinsen af Sachsens Trolovelse med Frederik III.s ældste Datter. Det var netop i de Dage 27 Aar siden, at Leonora Christina havde holdt Bryllup paa det samme Sted; men skønt hun ikke kunde undgaa at anstille en Sammenligning mellem dengang og nu, blev hun dog mindre nedslaaet derved, end hun selv synes at have ventet, og hun følte sig i Hjærtet taknemlig ved at se, hvor megen Sindsstyrke hun havde vundet. En Begivenhed, som indtraf en Maanedstid senere, skulde sætte denne Sindsstyrke paa en endnu haardere Prøve. Jeg sigter til den Henrettelse af Ulfeldts Billede, som fandt Sted den 13. November. Da Billedet i alle Henseender skulde forestille et levende Menneske, blev det først indsat i Blaataarn, og man var grusom nok til at opstille det i det Kammer, som laa lige udenfor Leonora Christinas, ligesom man sørgede for gennem Slotsfogden at gøre hende bekendt med alle de frastødende Enkeltheder ved Henrettelsen, der fandt Sted paa Slotspladsen udenfor hendes Vinduer. Begivenheden gjorde naturligvis et stærkt Ind-

tryk paa hende, fordi den med sørgelig Tydelighed viste hende, hvad der ventede hendes Mand, men paa den anden Side indeholdt den for saa vidt en Trøst, som deu godtgjorde, at man endnu ikke havde faaet fat paa ham selv, og ikke meget længe efter skulde den stadige, tunge Bekymring, hun nærede i saa Henseende, ganske betages hende, idet Slotsfogden i Marts 1664 meldte hende Mandens Død. Som Forholdene var, kunde man ganske vist ikke ønske ham noget bedre, og Leonora Christina modtog ogsaa Efterretningen forholdsvis roligt. Men den efterlod dog, som rimeligt er, i længere Tid en stærk Dønning i hendes Sjæl, og om Natten, naar hendes Oppasserske sov, hengav hun sig ganske til sin Smerte. At i øvrigt den Sag, som hendes Mand havde sat i Bevægelse, og for hvilken hun selv led, ikke med dens Ophavsmands Død havde tabt sin Kraft til at volde Ulykke, skulde hun erfare, da hendes og Ulfeldts gamle Ven Dr. Sperling i April samme Aar blev hendes Lidelsesfælle. Han havde i høj Grad paadraget sig den danske Regerings Harme ved sit Forhold til Ulfeldt i dennes sidste Levetid. Han havde nemlig, som tidligere omtalt, bidraget til at gøre Ulfeldts Forsvarsskrift bekendt, han havde været hans Mellemmand ved hans Brevvexling paa Sverig og andre Steder, han havde i sine Breve udtalt sig meget frit om den danske Regering og Højesteretsdommen, osv. Om alt dette havde Regeringen efterhaanden faaet Kundskab, men da Sperling var bosat i Hamborg, var det vanskeligt paa lovlig Maade at komme ham til Livs. Man tog derfor sin Tilflugt til List og lod ham ved en Oberstløjtnant i dansk Tjeneste, Hagedorn, og et Par andre Mænd, hvoriblandt den senere Slotsfoged Johan Jæger, lokke ud af Hamborg, hvorefter han i Lænker førtes til København og blev indsat i Blaataarn. Der blev saa anlagt

Sag imod ham som formentlig dansk Undersaat, og han blev ligesom Ulfeldt kendt skyldig i Majestætsforbrydelse og dømt fra Ære, Liv og Gods, men Dommen udførtes ikke, og han blev hensiddende i Fængslet til sin Død, den 25. December 1681.

Ved Hjælp af de Forbindelser, Leonora Christina havde knyttet med flere af de underordnede Personer i Taarnet — Forbindelser, som holdtes ved lige ved Gaver af Mad, Vin, Lys og Penge — lykkedes det hende snart at faa skriftlige Meddelelser bragt baade til og fra Sperling, og i al den Tid, denne levede, synes der at have fundet en temmelig regelmæssig Brevvexling Sted mellem ham og Leonora Christina. Men ogsaa udenfor Fængselsmurene kom hendes Korrespondance til at strække sig, og særlig ved man, at hun jævnlig skrev til og fik Breve fra sin Søster, Frøken Hedvig, Ebbe Ulfeldts Hustru, som boede paa Gaarden Raabelev i Skaane. Dette var af saa meget større Betydning for hende, som hun derved fik paalidelige Efterretninger om sine Børn, hvis Skæbne voldte hende megen Bekymring, og ikke uden Grund, thi udelukkede fra deres Fædreland, uden Formue og næsten forældreløse, som disse stakkels unge Mennesker var, maa deres Stilling ofte have været meget trist og vanskelig. Det kan i øvrigt bemærkes, at ligesom Dronning Christinas Venskab ikke svigtede dem, saaledes havde den svenske Regering efter Ulfeldts Død tilladt dem at opholde sig i Sverig, og et Par af Sønnerne havde strax benyttet sig deraf, ja en af dem havde endog taget Tjeneste i den svenske Hær. I 1668 udvirkede imidlertid den danske Regering, at Tilladelsen toges tilbage for Sønnernes Vedkommende, hvorimod den vedblev at gælde for Døtrenes, af hvilke de to yngste, Ellen Christina og Leonora Sophie, siden 1666 havde boet paa Raabelev hos deres ovenfor nævnte

Moster, Frøken Hedvig. De havde før den Tid været i Brygge, hvor de var bleven arresterede tillige med deres ældste Søster, Anne Kathrine (se foran S. 210), havde senere set Lejlighed til at flygte, men var saa igen, da Forholdene blev dem gunstigere, komne tilbage, og havde med Held ført Proces med den danske Udsending Mikkel Skov, som vilde sælge deres Forældres i Brygge efterladte Gods. Anne Kathrine tog derefter fast Ophold i Brygge, hvor hun siden giftede sig med den tidligere omtalte flamske Adelsmand Cassetta, som havde vist Familien mange Tjenester, men de to yngste Søstre drog, som sagt, til Mosteren i Skaane, hvor de jo var deres Fædreland og deres Moder saa nær, som de kunde haabe at komme det.

Jeg har i det foregaaende nævnet et og andet, baade af ondt og godt, som bragte lidt Afvexling ind i Leonora Christinas Tilværelse i de første Aar, hun tilbragte i Fængslet. Men i det hele og store sled Tiden sig naturligvis hen for hende i den mest dræbende Ensformighed, og navnlig i Begyndelsen var det hende ofte vanskeligt at faa Hast paa den, da man ikke vilde give hende det allermindste at beskæftige sig med. Hendes overordentlig stærke Virksomhedstrang gjorde hende imidlertid opfindsom, og efterhaanden skaffede hun sig med de tarveligste Midler forskellige smaa Sysselsættelser. Det var strængt forbudt at give hende noget som helst skærende eller stikkende Redskab, da man frygtede for, at hun skulde gøre en Ulykke enten paa sig selv eller paa den Kone, der opvartede hende. Imidlertid havde hun, strax efter at være bleven fængslet, tilfældigvis fundet en Synaal i sin Dyne, og idet hun skaffede sig Garn ved at pille Silkebaandene paa sin Nattrøje op, broderede hun med Naalen paa en Klud. Siden trak hun Traade ud af sine Lagener, tvandt dem og syede

med dem. Ved Hjælp af et Glasskaar, som fandtes udenfor hendes Dør, omdannede hun et Stykke af en Træske til en Pind med to Takker, som hun brugte til at lave Baand paa, idet hun ogsaa hertil tog Silken af sin Nattrøje. Megen Glæde havde hun af en stor Knappenaal, som hendes Oppasserske gav hende. Hun brugte den bl. a. til at kniple over, og da Konen engang havde skaffet hende nogle Nødder og et Stykke Kridt, ridsede hun med Naalen Tal i nogle af Nødderne, gned Kridt deri og lavede saaledes en Slags Tærninger, som hun og Konen spillede med. Hun tegnede ogsaa med Kridtet paa Bordet og paa et Brædt, som hun havde, samt nedskrev med det Salmer og andre Vers, som hun selv digtede. Det varede ikke længe, før Rygtet om de sindrige Midler, hvorved hun søgte at bryde Fangelivets Ensformighed, naaede udenfor Fængselsmurene, og endog ved Hoffet blev man nysgærrig efter at se Prøver af hendes Arbejde. En Dag sagde hendes Oppasserske til hende, at hendes Pige — som dengang endnu sad arresteret — ønskede at se, hvad hun havde syet. Leonora Christina gav hende da Kluden, som hun havde broderet, og Konen gav den igen til Slotsfogden, som bragte den til Dronningen. Det synes, som om Kongen er bleven rørt ved Synet deraf, og han skal have sagt, at man maatte vel give hende noget at sysle med, men Dronningen vilde ikke give sit Minde dertil. Imidlertid gav denne Fremvisning rimeligvis Anledning til, at Kongen kort efter befalede, at man skulde lade hende faa alt, hvad hun selv ønskede, fra Hoffets Køkken og Kælder, og der blev ogsaa fra nu af — foruden den i øvrigt rigelige Mad med Vin, som hun altid havde faaet — givet hende Konfekt og „Strøsukker" to Gange om Ugen. Dette sidste blev af Vigtighed for hende, fordi Sukkeret var indsvøbt i rent Papir, som hun gemte, og hun

altsaa derved fik noget at skrive paa. Blæk lavede hun sig selv af Øl og Sod, som hun fik ved at holde en Ske ind i Flammen af et Lys, og en Pen dannede hun af en Hønsefjer med et Stykke Glas. Endnu større Opfindsomhed viste hun ved at forfærdige en lille Væv til at væve Silkebaand paa. Jokum Waltpurger havde engang i Pinsen sat grønne Grene ind i hendes Fængsel, og af dem brød hun nogle smaa Kviste, som hun afbarkede, udblødte og pressede under et Brædt, hvorefter hun dannede en Vævekam af dem. Slotsfogdens Kusk skaffede hende noget groft Traad til Søller og ligeledes et Stykke Træ, som blev brugt til Bom og fastgjort ved Kakkelovnen, medens den anden Bom blev gjort fast ved hende selv. Det hele var ikke større, end at hun, naar nogen kom paa Trappen, kunde stikke det i Lommen. Endog som plastisk Kunstner forsøgte hun sig. Der var ved Opsætningen af en Bilæggerovn i hendes Fængsel bleven glemt noget Ler i Rummet udenfor. Dette fik hun fat i og dannede forskellige Smaating deraf, som Skaaler og Kruse, ja endog Billeder af Slotsfogden og af hendes Oppasserske. Det faldt hende ind, at hun ad denne Vej maaske kunde faa Lejlighed til at sende Kongen og Dronningen et Par bønfaldende Ord. Hun formede saa et lille Bæger af Leret, anbragte Kongens og Dronningens Navne paa Siden, og under Bunden skrev hun nogle Ord paa fransk til Dronningen. Ved en List lykkedes det hende at faa Slotsfogden, som ikke forstod fransk, til at fremvise det for Majestæterne, men Dronningen blev vred paa ham, fordi han havde ladet sig narre til at overbringe et Bønskrift. Kongen tog ham derimod i Forsvar, og han skal have fundet saa meget Behag i Leonora Christinas Arbejde, at han lod Bægeret indsætte i sit Kunstkammer.

Det er allerede sagt, at Jokum Waltpurgers For-

hold til Leonora Christina efterhaanden forandrede sig betydeligt til det bedre, og at han bl. a., for at skaffe hende lidt Adspredelse, laante hende nogle Bøger. En af disse var en tysk Bibel, som hun havde megen Glæde af. Ogsaa Hans Balcke laante hende Bøger, og under Johan Jæger var Forholdene i Taarnet saaledes, at hun af mindre Ting kunde faa omtrent, hvad hun vilde, naar hun blot vilde betale derfor. Hun fik da snart baade Kniv og Sax — hidtil havde hun brugt Lysesaxen til at klippe med —, hun fik Silke og Hør samt en Haandten til at spinde paa, ja hun blev endog en Tid temmelig jævnlig forsynet med Aviser. Medens hendes egne Kaar saaledes i enkelte Henseender bedrede sig, glemte hun ikke at tænke paa dem, som var mindre heldigt stillede. Af den Mad og Vin, hun fik, forsynede hun jævnlig de andre Fanger i Taarnet, og ogsaa ellers gjorde hun, hvad hun kunde, for at lindre deres Nød. Ved et mærkeligt Træf skulde disse hendes Kærlighedsgerninger ogsaa komme til at udstrække sig til hendes og hendes Ægtefælles gamle Fjende Oberst Jørgen Walter. Som man maaske vil erindre, var denne kort efter Dinas Henrettelse bleven udvist af Landet, men han havde i 1663 faaet Tilladelse til at komme tilbage igen. Hvor tidligt han har gjort Brug af denne Tilladelse, vides ikke, men i Efteraaret 1668 kom han i hvert Fald fra Malmø til København (det hedder: efter at han i Forvejen atter var bleven udvist), og da han nu baade gav sig et falsk Navn og paa anden Maade viste Tegn paa en ond Samvittighed, blev han anholdt og indsat i Blaataarn. Formodentlig havde man ham allerede da mistænkt for Deltagelse i et Forgiftningsforsøg mod den kongelige Familie, som der dengang var megen Tale om, men under alle Omstændigheder blev han, medens han sad i Taarnet, angivet som medskyldig

i denne Sag. Han havde det meget kummerligt i Fængslet, og skønt Leonora Christina betragtede ham som en af Hovedophavsmændene til al hendes Ulykke, fattede hun Medlidenhed med ham og sendte ham jævnlig noget af sin egen Mad. Første Gang hun gjorde det, blev Walter saa bevæget derved, at han græd. I øvrigt skulde han ikke længe nyde godt af hendes Barmhjærtighed. Han faldt i en haard Sygdom, som ledsagedes af eller gik over til fuldstændig Sindsvildelse, og i denne Tilstand døde han i Fængslet i Aaret 1670.

Ganske kort før dette Dødsfald fandt Sted, var der forefaldet et andet, som berørte Leonora Christina langt stærkere, og som endog af mange antoges at ville blive Signalet til hendes Løsgivelse. Jeg sigter til Frederik III.s Død, som indtraf den 9. Februar 1670. Naar man af denne Begivenhed ventede sig et godt Resultat for Leonora Christina, var det dog ikke fordi Kongen selv havde vist sig uforsonlig stemt imod hende. Tværtimod havde han flere Gange lagt for Dagen, at han havde Medlidenhed med hendes tunge Lod. Men det var fordi man antog, at Dronningens Indflydelse nu vilde være til Ende; thi hendes Had til Leonora Christina var saa dybt rodfæstet, at der ikke var noget godt at haabe for denne, saa længe hun havde noget at sige. Til Ulykke for Fangen skulde det vise sig, at hendes Indflydelse overlevede hendes Ægtefælles Død. Christian V. var personlig endnu stærkere stemt end Faderen for at lindre sin ulykkelige Slægtnings Kaar, men han vovede ikke mere end denne at modsætte sig den myndige Moders Vilje, og skønt flere fremmede Magter i Begyndelsen af hans Regeringstid nedlagde Forbøn for hende, skønt hans egen Dronning var hende venlig sindet, og skønt der stadig ikke var fremkommet det mindste, som godtgjorde Berettigelsen af den mod hende rejste Beskyld-

ning: at hun havde været vidende om eller endog deltaget i sin Mands Anslag — skulde hun endnu henslæbe 15 lange Aar af sit Liv i det samme usle Forbryderfængsel. Af den Medfølelse, som, affet fra Enkedronningen, nu i det hele besjælede Kongefamilien i Forhold til hende, fik hun selv personlig et Indtryk, da den unge Dronning, Charlotte Amalie, kort efter sin Regeringstiltrædelse besøgte hende i Fængslet sammen med nogle andre fyrstelige Damer. Thi skønt Dronningen, der vilde være ukendt, optraadte meget tilbageholdende, viste hun tydeligt, at Fangens Skæbne gik hende til Hjærte, ja hun græd endog, da Leonora Christina henvendte nogle bønfaldende Ord til hende. Aaret efter fik Leonora Christina paa lignende Maade Besøg af Dronningens Moder, Landgrevinde Hedvig Sophie af Hessen, der var kommen til Danmark i Anledning af Dronningens forestaaende Nedkomst. Hun bevidnede Leonora Christina gentagne Gange sin Medfølelse og lovede at gøre for hende, hvad der stod i hendes Magt. Og det var ikke tomme Ord, thi efter Leonora Christinas eget Sigende tog hun det bestemte Løfte af Kongen, at han vilde give hende fri, hvis der fødtes ham en Søn. Da dette nu virkelig skete, udtalte Landgrevinden paa Leonora Christinas Vegne sin Glæde derover, men saa snart Enkedronningen hørte, hvorom Talen var, blev hun saa opbragt, at hun vilde hjem strax uden at overvære den nyfødtes Daab, og Kongen blev da nødt til at tage sit Løfte tilbage til stor Fortrydelse for Landgrevinden. Denne glemte dog derfor ikke Leonora Christina, og hun fik bl. a. Lejlighed til at vise det ved med Varme at tage sig af hendes næstyngste Datter, Ellen Christina, som netop dengang var i København. Som før omtalt, havde Ellen Christina tillige med sin yngre Søster i nogle Aar opholdt sig hos Mosteren Frøken

Hedvig i Skaane, men de gunstigere Udsigter efter Christian V.s Tronbestigelse indgav hende den Beslutning at rejse til Danmark for at virke for Moderen. Hun søgte Kongen om Tilladelse dertil, uden at det dog vides, om hun fik den, men i hvert Fald tog hun i Efteraaret 1671 til København og henvendte sig paa Moderens Vegne til forskellige af Landets Stormænd, idet hun herved understøttedes af Landgrevinden. Kort efter dennes Afrejse skal Ellen Christina imidlertid have gjort et uforsigtigt Skridt ved at overrække Enkedronningen selv et Bønskrift, og dette gav Anledning til, at hun fik Befaling til strax at rømme Landet. Hun rejste saa, stadig med Moderens Sag for Øje, til Tyskland, hvor hun bl. a. opholdt sig en Tid hos Landgrevinden, men siden drog hun til Søsteren Anne Kathrine i Brygge og døde her i Aaret 1677. Det kan i denne Sammenhæng nævnes, at ogsaa en af Leonora Christinas Sønner, Korfits, gentagne Gange havde forsøgt at udrette noget for Moderen, og at han særlig maa antages at have megen Del i, at den engelske Regering i Christian V.s første Aar talte hendes Sag.

Var nu end de forskellige Bestræbelser til Fordel for Leonora Christina, offentlige saa vel som private, ikke anden Frugt, blev de dog uden Tvivl af Betydning ved at bestyrke Kongen i hans naturlige Tilbøjelighed til indenfor den éngang fastsatte Grænse at vise sig saa mild imod hende som muligt, og i Virkeligheden opnaaede hun under hans Regering en Række ikke ubetydelige Begunstigelser. Saaledes fik hun i Sommeren 1671 Tilladelse til at tage det Kammer, som laa udenfor hendes Fængsel, i Brug tillige med dette, og senere blev Vinduet i hendes inderste Kammer gjort større. Fremdeles fik hun — hvad der var langt vigtigere — fra Begyndelsen af 1672 udbetalt en efter Omstændighederne

ikke ganske ringe Sum til Anskaffelse af Klæder, Bøger og hvad hun ellers kunde have Lyst til. Første Gang fik hun 250 Rdr., derefter et Par Gange 200 Rdr., indtil Kongen endelig i November 1673 en Gang for alle tilstod hende 250 Rdr. aarlig, hvilken Sum virkelig ogsaa udbetaltes hende i al den Tid, hun endnu hensad i Blaataarn. Ved denne Understøttelse fik Leonora Christinas Liv i Fængslet, som man vel kan forstaa, i mange Punkter et væsentlig forandret Udseende. Summen var stor nok til ikke blot at afhjælpe hendes mere paatrængende Fornødenheder, men til at tillade hende at anskaffe sig ikke saa lidt ud over disse til sin Fornøjelse og Behagelighed. Hun vides saaledes at have købt et Klavikordium (en Slags Klavér), men frem for alt købte hun en hel Del Bøger, mest fremmede historiske Forfattere. Overhovedet var det i særlig Grad literære Sysler, som i den tilbagestaaende Del af Fangenskabet udfyldte hendes Tid. Hun læste meget, men hun skrev maaske endnu mere, og der haves fra dette Afsnit af hendes Liv flere højst interessante Udarbejdelser af hende. Det var dog langt fra første Gang, at hun optraadte som Forfatter. Hun havde altid ført Pennen med Lyst og tillige med en for hendes Tid ganske ualmindelig Dygtighed. Denne Dygtighed havde en enkelt Gang fundet en meget alvorlig Anvendelse, nemlig da hun under Processen i Malmø skriftlig maatte føre Forsvaret for sin Ægtefælle. Men her tænker jeg nærmest paa hendes Forfattervirksomhed af friere Art, under hvilken der fra hendes yngre Aar falder forskellige Digte, Oversættelser fra spansk og fransk, og især en Række Udarbejdelser, som havde hendes eget bevægede Livs Oplevelser til Genstand. Af disse sidste kender vi endnu en meget livlig Skildring af den Rejse, hun i 1656 foretog ind i Danmark (se foran S. 86 flg.), medens flere andre Udar-

bejdelser af lignende Art desværre maa ansees for tabte, saaledes en fuldstændig Dagbog over, hvad der hændtes hende og hendes Mand i det malmøske Fangenskab, og en udførlig Skildring af Fangenskabet paa Bornholm. Ogsaa mellem det, hun skrev i Blaataarn, findes der et Par Arbejder, som har Hensyn til hendes eget Liv. Det af disse, som nedskreves først, fremkaldtes ved en Opfordring af en ung lærd, en Søn af Dr. Sperling, der ligesom Faderen førte Fornavnet Otto. Han samlede nemlig til et stort Værk om „lærde Kvinder", og da han, som ellers hørte hjemme i Hamborg, tilbragte nogle Aar efter Frederik III.s Død i København, anmodede han, foruden andre danske Damer, ogsaa Leonora Christina om til Brug for hans Værk at give nogle Meddelelser om hende selv. Hun efterkom Opfordringen og nedskrev i Begyndelsen af 1673 — paa fransk — en sammenhængende Skildring af hele sit Liv, lige fra sin Fødsel og til hen imod det nævnte Aar. Skønt paa flere Punkter temmelig kortfattet giver dette Skrift, som endnu haves, en Fylde af Oplysninger til hendes Historie, som ikke haves andet Steds, og især er det vigtigt for Kendskabet til hendes Barndoms- og Ungdomshistorie. Men hvor interessant end Skriftet er, overgaaes det dog i denne Henseende langt af det andet selvbiografiske Arbejde, som er bleven til under Leonora Christinas Fangenskab, og som har dette selv til eneste Genstand — det saa kaldte „Jammers-Minde". Udarbejdelsen af dette Værk, der nu overalt er anerkendt som en af vor ældre Literaturs Prydelser, er rimeligvis paabegyndt strax efter Afslutningen af den franske Selvbiografi og foreløbig tilendebragt Aaret efter, nemlig i 1674. Derefter optog Leonora Christina imidlertid Udarbejdelsen igen og fortsatte Skildringen lige til hendes Løsgivelse af Fangenskabet. I sine senere Aar (paa Maribo Klo-

ster) synes hun delvis at have omarbejdet den sidste Del af Værket. „Jammers-Mindet" er ikke, som Selvbiografien, skrevet for en fremmed, men er alene bestemt til at læses af Forfatterindens egne Børn og tjene dem paa én Gang til en Erindring om deres ulykkelige Moder og en Lære for deres Liv. Skriftet har derfor helt igennem en fuldstændig privat Karakter, og dets udelukkende Æmne er selve Forfatterindens Ophold i Fængslet, de smaa Hændelser, hun der oplevede, hendes daglige Omgivelser, hendes Sorger og Betragtninger. Men om end saaledes det Omraade, hvorpaa Skildringen bevæger sig, er temmelig snævert, er Skriftet os derfor ikke mindre værdifuldt. Selv de mindste Ting, hvorom Leonora Christina fortæller, vinder Interesse under hendes Pen. Hendes Jagttagelse er saa fin og gennemtrængende, hendes Fremstilling, trods sin store Jævnhed, saa levende og anskuelig, at man ligesom ser alt, hvad hun skildrer, foregaa for sine Øjne. De plumpe og raa Personer, der færdedes om hende i Fængslet, og som paa én Gang var hendes Kval og hendes Adspredelse, men af hvilke ikke en eneste i og for sig fortjente mindste Opmærksomhed, bliver under hendes Behandling en Række interessante, ofte med stort Lune udførte Karakterbilleder af den mest slaaende Natursandhed, og de smaa Begivenheder, hun oplevede, bliver betydningsfulde, fordi vi ser dem i Sammenhæng med hendes Bekymringer og hendes Fornødenheder. Sin største Tiltrækning faar Skriftet dog uden Tvivl ved det Lys, det kaster over hendes egen højst ualmindelige aandelige Personlighed. Det lader enhver af hendes Aands og Sjæls store Egenskaber og lige saa vel enhver af hendes Skrøbeligheder træde frem for Beskueren med en Klarhed og Styrke, som ikke kan ønskes større. Det viser os hendes høje Mod i Ulykken og hendes kraftige Vilje, hendes ypperlige Forstand og

hendes trofaste Kærlighed, men ikke mindre hendes vidt drevne Selvfølelse og hendes heftige Sind, som hun dog stadig vinder mere Magt over, og af alle Enkeltheder former der sig til sidst et overordentlig fyldigt og smukt Billede af et meget stort anlagt og meget haardt prøvet Menneske, som har Krav paa alles Beundring og Medfølelse.

Endnu et tredie større Skrift udarbejdede Leonora Christina i Fængslet. Det skulde handle om fremragende og udmærkede Kvinder, og som hun aabenbart har følt sig hendraget til dette Æmne ved det beslægtede i sin egen Natur, saaledes er det betegnende, at hendes Hensigt med Skriftet øjensynligt nærmest har været gennem en Række historiske Exempler at hævde Kvindens Ligestilling med Manden paa alle aandelige Omraader. Det var fornemlig til Brug for dette Skrift, at hun, som før omtalt, købte en Del historiske Værker, men i øvrigt forandrede hun, medens hun endnu var i Færd med Forarbejderne, sin Plan noget, saa at hun bestemte sig til kun at skrive om saadanne Kvinder, som i snævrere Forstand kunde kaldes „Heltinder". Værket, som hun kaldte „Heltinders Pryd" blev efter hendes eget Udsagn færdigt, endnu medens hun sad i Blaataarn, men det synes dog, at denne Fuldendelse snarere maa forstaaes som en Tilendebringelse af det foreløbige Udkast end som en egentlig afsluttende Bearbejdelse, og i hvert Fald tog hun sig i senere Aar for at bearbejde det hele paa ny efter en forkortet Maalestok. Man har endnu den første Afdeling af Værket, som handler om „Fornuftige, stridbare, regerende Heltinder". — Det kan tilføjes, at Leonora Christina ogsaa skrev en Del Digte i Fangenskabet, dels danske, dels tyske. Deres Indhold er fortrinsvis religiøst og moralsk, og Forfatterindens Gudsfrygt og Hengivelse i sin Skæbne finder ikke sjæl-

dent i dem et smukt og kraftigt Udtryk. Men i det hele staar de dog i Interesse tilbage for hendes andre literære Arbejder.

Hvor meget end Leonora Christinas literære Sysler lagde Beslag paa hende i de senere Aar af Fangenskabet, fandt hun dog Tid til ogsaa at arbejde paa mange andre Ting, og det er betegnende for hendes store Virksomhedstrang og Lærelyst, at hun benyttede enhver Lejlighed, der frembød sig, til at lære noget nyt. Da hun saaledes engang fik en Oppasserske, som var Datter af en Bogbinder, lærte hun af hende at indbinde Bøger, og af den før omtalte Tødsløf lærte hun at dreje, efter at hun først havde ladet ham selv lære det. Hun syslede ogsaa med Tegning og Maling, og endelig anvendte hun en Del Tid paa det almindeligere kvindelige Haandarbejde: Syning, Brodering o. lign., hvori hun var en stor Mester. Bl. a. forfærdigede hun saaledes i Fængslet sit Ligtøj: Lagen, Pude og Øjenklæde, og paa de to sidste Stykker indsyede hun nogle af hende selv forfattede Vers. Som Vidnesbyrd om, hvor anerkendt hendes overordentlige Duelighed i at bruge Naalen var, kan anføres, at Dronningen engang sendte hende en Anmodning om at udføre et meget vanskeligt Broderiarbejde, hvad Leonora Christina ogsaa gjorde til hendes store Tilfredshed. Naturligvis skulde dette tillige opfattes som en Venlighed fra Dronningens Side, og hun viste hende da ogsaa paa andre Maader, at hun var hende velvillig stemt. Saaledes sendte hun hende et Par Gange nogle Silkeorme, for at hun kunde more sig med at se dem spinde, og fra Tid til anden lod hun hende give Citroner, Pomerantser og lidt underholdende Læsning. Der er ikke Tvivl om, at hun ogsaa med Glæde vilde have virket for Leonora Christinas Løsgivelse, hvis det havde kunnet hjælpe noget; men under de givne Forhold var

der intet at udrette. Imidlertid skulde Befrielsestimen dog endelig engang slaa. Den 20. Februar 1685 døde Enkedronningen, og hermed var den eneste væsentlige Hindring for Løsgivelsen bortfaldet. Der gik dog et Par Maaneder hen, uden at der skete noget, og Leonora Christina besluttede da selv at bringe sig i Erindring hos Kongen. Hun havde et lille Kobberstik af Christian IV., som hun selv havde koloreret, og hvorom hun havde ladet sætte en Ramme. Bag paa Billedet skrev hun et lille Vers, hvori hun lod Christian IV. opfordre sin Sønnesøn til at være hende naadig, og gennem Tødsløf lod hun saa den 21. April Kongens Halvbroder, Ulrik Frederik Gyldenløve — som var hende meget venligt stemt — Billedet tilstille med Anmodning om, at han vilde overrække Kongen det og selv tale for hende. Gyldenløve var i de Dage upasselig, men lod en anden udføre Ærindet for sig. Ved samme Tid omtrent maa Kong Ludvig XIV. have nedlagt Forbøn for hende, og der sagdes, at denne Forbøn var af afgørende Betydning. Først et Stykke hen i Maj Maaned blev det dog til Alvor med Sagen. Kongen skulde gøre en Rejse til Norge, og Dagen før sin Bortrejse underskrev han en Befaling til Løsgivelsen. Deu næste Morgen — den 19. Maj — kom Tødsløf op og fortalte Leonora Christina — som i øvrigt allerede vidste Besked — at Slotsfogden havde modtaget Ordre til Løsgivelsen, og han spurgte hende, om hun vilde, at han skulde lukke for hende, naar han gik, eftersom hun jo allerede nu var fri. Hun svarede imidlertid: „Saa længe jeg er inden Fængselsdørene, saa er jeg ikke fri, vil og ud med Manér" (det vil sige: paa en Maade, der sømmer sig for mig), og hun bad altsaa Tødsløf lukke for hende som sædvanligt. Det anførte Svar er i højeste Grad betegnende for hendes Selvfølelse og Selvbeherskelse.

Hvor brændende hun end efter næsten 22 Aars Indespærring maa længes efter atter at indaande Frihedens Luft, foretrækker hun dog at nægte sig denne Glæde, indtil de ydre Hensyn, som hun mener skyldes hende, er fyldestgjorte. Hun vil ikke snige sig bort som en almindelig Forbryder, der, taknemlig over sin Benaadning, søger at faa Fængslets Døre bag sin Ryg snarest muligt. Som hun til det sidste bevarer en stolt Bevidsthed om at have lidt uskyldigt, saaledes føler hun Trang til ogsaa gennem et synligt Tegn at udtrykke dette, og den Fordring hun stiller om at komme ud „med Manér“, maa paa én Gang betragtes som en Æreserklæring, hun giver sig selv, og en Protest mod Regeringens Behandling af hende i alle de forløbne Aar. Hvad det i øvrigt var, hun nærmest tænkte paa med hin Fordring, erfarer man baade af hende selv og af samtidige Beretninger. Hun vilde hilse paa Dronningen, før hun tog bort, og hun vilde afhentes af en af sine Slægtninge. Det første forhindredes dog derved, at Dronningen lod hende sige, at hun ikke turde tale med hende. Hvad det andet angaar, havde Leonora Christina om Formiddagen ved Tødsløf sendt Bud til sin Søsterdatter, Anne Kathrine Lindenov — en Datter af Frøken Elisabeth Augusta, som var død 1677 —, og denne havde lovet at afhente Mosteren om Aftenen. Saaledes skete det ogsaa. Hun kom om Aftenen Klokken henimod 10 i en Karret, og efter at Leonora Christina havde taget en ganske kort Afsked med Slotsfogden, hvem hun dengang ikke havde set i to Aar, forlod hun og Søsterdatteren Taarnet sammen. Det var da næsten ganske mørkt, men Rygtet om, hvad der skulde ske, og Nysgerrighed efter at se den berømte Fange havde samlet en stor Menneskemasse paa Slotspladsen og udenfor, saa at hun og Frøken Lindenov næppe kunde

trænge sig frem til Karreten, der ventede paa dem. Selv Dronningen havde taget Plads paa en af Slottets Balkoner for at se hende drage bort.

Leonora Christina tog foreløbig ind hos Søsterdatteren, der boede ved Holmens Kanal, men blev kun faa Dage her, da hun i høj Grad besværedes af Folks Nysgærrighed; „den hele Stad stormede til at se hende", siger Holberg. Blandt de mange, som besøgte hende, var ogsaa en gammel Ven af hende og Ulfeldt, daværende fransk Afsending i København Terlon, og der er bevaret nogle Udtalelser af ham om det Indtryk, hun gjorde paa ham, Udtalelser, som bekræfter, hvad vi ogsaa ad andre Veje véd, at Fængslets haarde Tryk kun havde efterladt sig meget svage Spor paa hendes Legeme og hendes Aand. Den eneste Forandring, der efter hans Mening var foregaaet med hende, var, at hun var bleven noget magrere. Efter at Leonora Christina, som sagt, havde tilbragt nogle Dage sammen med Søsterdatteren, bestemte hun sig til at ombytte Byen med Landet, og den 25. Maj rejste hun ud til Landsbyen Husum, i Nærheden af København, hvor der laa en større Gaard — Husumgaard —, som var forpagtet af en Søsterdatter af Ulfeldt, Jomfru Sophie Friis, og hvor ogsaa en af hans Broderdøtre, Jomfru Anne Sophie Ulfeldt, opholdt sig. Det var uden Tvivl hos disse Damer, at Leonora Christina tog ind, og hun blev saa hos dem nogle Maaneder, indtil hun kunde flytte ind paa det Sted, hvor Kongen havde bestemt at hun for Fremtiden skulde bo.

IX.

De 13 Aar, som laa imellem Leonora Christinas Løsgivelse af Fangenskabet og hendes Død, forløb i stor

Stilhed og uden at udmærke sig ved nogen Slags ualmindelige Hændelser. Men det er jo ikke altid de begivenhedsfattigste Tilværelser, som er de ulykkeligste, og dette gælder ogsaa her. Vistnok var Lykken i egentlig Forstand uigenkaldelig tabt for Leonora Christina ved hendes Ægtefælles Død, og ogsaa affet herfra var hendes Liv i hine Aar ikke ganske frit for Bekymringer. Men til Trods for alt, hvad der tyngede paa hende, frembyder hendes sidste Leveaar dog saa mange Lyspunkter, at man langtfra kan betragte dem som ligefrem ulykkelige. Først og fremmest kastede Frihedens Sol sit Skær over dem, hvad der i og for sig maa have været hende en uudtømmelig Kilde til Glæde efter de 22 Aars Fangenskab, og en næppe mindre dyb Tilfredsstillelse har hun sikkert følt derved, at det tillodes hende uantastet at nyde den Ro, som hun efter sit stormfulde Liv saa haardt trængte til. Der var saa langt fra Tale om nogen Slags ny Fortrædigelse fra Regeringens Side, at der tvært imod er flere Tegn paa det modsatte, og særlig faar man et bestemt Indtryk af, at Christian V. greb enhver Lejlighed, der frembød sig, til — saa vidt han mente at kunne forene det med sine egne Interesser — at gavne og glæde sin alderstegne Slægtning, som om han derved vilde bøde paa den Uret, hans Forældre og han selv havde tilføjet hende. Men Kongens Forhold var igen aabenbart kun Udtryk for en almindeligere Stemning. Thi det er tydeligt, at der i det hele var foregaaet et Omslag til Gunst for Leonora Christina i den offentlige Mening, saa at flere og flere havde faaet Øjnene op for, at hendes Lidelser stod i et altfor skrigende Misforhold til hendes Brøde — hvis der overhovedet var nogen Brøde —, og det, at hun selv for en Del oplevede dette Omslag og paa mere end én Maade fik det at føle, har uden Tvivl været hende en Erstatning

for meget, ligesom det bidrager til at forhøje det Indtryk af Fred og Forsoning, som Betragtningen af hendes sidste Leveaar i det hele gør paa Beskueren. I øvrigt er de Efterretninger, som haves om disse Aar, kun sparsomme og giver ikke Stof nok til en sammenhængende Skildring, men kun til nogle korte Antydninger.

Efter at Leonora Christina havde tilbragt omtrent tre Maaneder i Husum, viste det sig, hvad Bestemmelse Kongen havde taget med Hensyn til hendes Fremtid, idet han i en Skrivelse af 15. August udtalte, at han havde bevilget hende frit Ophold for Livstid paa Maribo Kloster, og befalede, at man skulde overlevere hende den der værende Lejlighed, naar hun forlangte det. Det nævnte Kloster, der var ualmindelig smukt beliggende ved Maribo Sø, havde i Middelalderen huset baade Munke og Nonner af den hellige Birgittes Orden, men var efter Reformationen bleven ophævet som Munkekloster, hvorimod det endnu en Tid lang tjente til Opholdssted for Nonner og andre Jomfruer. I Aaret 1621 var dog hele Klostret blevet nedlagt og henlagt under det adelige Akademi i Sorø, og da dette ophævedes 1665, kom Klostret under Kronen. Dets Bygninger havde allerede længe været i Forfald, og Nonneklostret var endog for en stor Del nedrevet ved den Tid, hvorom Talen er. Derimod stod Munkeklostret endnu, skønt ogsaa det var meget brøstfældigt, og i det var det, at Leonora Christina — omtrent ved Mikkelsdagstid 1685 — flyttede ind. Ved Klostret laa to større Haver, af hvilke den ene fordum havde tilhørt Munkene, den anden Nonnerne. De synes derefter at have været lagte ind under Maribo Ladegaard, men ikke længe efter at Leonora Christina havde taget Bolig paa Klostret, blev de overladte hende til Brug, og der haves Vidnesbyrd om, at de i hendes Tid udviklede sig til en „prægtig Urtegaard“ med smukke

Blomster i. Den frie Bolig var i øvrigt langtfra det eneste Bidrag, Regeringen ydede til Leonora Christinas Underhold. Først og fremmest fik hun en fast aarlig Understøttelse i Penge. Strax, da hun var kommen ud af Fængslet, var der tilstaaet hende 500 Rdr. om Aaret, men saa snart det var bleven afgjort, at hun skulde bo paa Maribo Kloster, forhøjedes Summen til 1000 Rdr., og fra 1689 af fik hun endda et Tillæg hertil af 200 Rdr. Desuden havde hun frit Brændsel og 4 Heste af Kongens Stald, og et Par Gange om Aaret fik hun Fisk af Søen, der laa ved Klostret, samt i Jagttiden Vildt fra de kongelige Skove. Lægger man alt dette sammen, vil man næppe kunne nægte, at der var sørget ikke blot anstændigt, men endog ganske rundeligt for hende, og skønt hendes Husstand var temmelig stor — den synes til daglig at have udgjort en 14—15 Personer —, har det dog sikkert ikke kunnet falde hende vanskeligt at leve paa nogenlunde standsmæssig Maade.

Mellem de Gunstbevisninger, Leonora Christina nød af Regeringen, medens hun boede paa Maribo Kloster, var der én, som beredte hende en Glæde af højere Art end nogen af hine, som kun havde Hensyn til hendes ydre Underhold. Jeg sigter til, at det tillodes hende at se sine Børn hos sig. Hvad Betydning dette havde for hende, fatter enhver, som véd — særlig af „Jammers-Mindet" —, i hvor høj Grad Moderkærligheden var udviklet hos hende, og som mindes, at hun, da hun kom ud af Fængslet, havde været skilt fra Børnene i to Trediedele af en Menneskealder. I øvrigt fik hun kun de færreste at se af de syv Børn, hun havde, da hun betraadte Fængslet. Datteren, Ellen Christina, var død 1677, og de tre ældste Sønner: Christian, Ludvig og Korfits, døde om ikke før, saa i hvert Fald i de første Aar af Moderens Ophold i Maribo og uden at have

besøgt hende. Thi Tilladelsen hertil synes i Begyndelsen kun at have gældt Døtrene, af hvilke nu kun Anne Kathrine og Leonora Sophie var tilbage, og først i 1691 fik Sønnen Leo Lov til at komme til Moderen. Det kan bemærkes, at flere af Børnene var gaaet over til Katholicismen, ja Christian Ulfeldt døde endog som Kannik ved en Kirke i Rom.

Størst Betydning for Leonora Christina fik Gensynet med Datteren Anne Kathrine, thi af dette udviklede der sig et Samliv, som varede mindst 9—10 Aar og først ophørte med Moderens Død. Som før omtalt havde Anne Kathrine ægtet den flamske Adelsmand Cassetta, men nu var baade han og de med ham avlede Børn døde, og det var da intet Under, at den stakkels Kvinde, ene som hun stod i det fremmede Land, greb den Lejlighed, der tilbød sig, til atter at finde et Hjem i Fædrelandet og et Menneske, hvem hun kunde vie sin Kærlighed. Den yngre Otto Sperling, der af og til besøgte Leonora Christina i Maribo, taler om, hvor smukt Moder og Datter levede sammen, og fremhæver bl. a. den Virksomhedsaand, som i lige Grad besjælede dem, og som fandt Udtryk dels i literær Syssel, dels i Haandgerning af forskellig Art. — Leo Ulfeldt, der, allerede før Moderens Løsgivelse af Fængslet, som Ritmester i kejserlig Tjeneste havde vundet sig et Navn ved sin Tapperhed, var, som ovenfor antydet, vistnok det af Børnene, hvem det sidst forundtes at se Moderen, og saa maatte der endda første Gang (1691) en saa tvingende Grund til for at udvirke Tilladelsen, som at Leonora Christina dengang antoges at ligge paa sit Dødsleje. Alligevel gaves Tilladelsen kun med visse Indskrænkninger. Han maatte saaledes kun blive tre Dage hos Moderen, og han skulde komme under et andet Navn: et Vidnesbyrd om, at Regeringen endnu stadig

nærede nogen Mistro mod Ulfeldts mandlige Afkom. Da han to Aar efter igen kom til Maribo, synes denne Mistro dog til Dels at have fortaget sig, thi han fik nu Lov til at blive 14 Dage hos Moderen og optraadte under sit eget Navn, og han, der nu var kejserlig Kammerherre, modtog Besøg af Omegnens Adelsmænd og Embedsmænd. Ved denne Lejlighed saa han sin Moder for sidste Gang. Fem Aar senere, da han igen kom til Maribo, havde hun allerede i nogle Maaneder været død, og han dvælede der kun saa længe, til hans ældste Søster kunde blive færdig til at drage bort med ham. — Skønt Leonora Sophie Ulfeldt baade var ældre end Leo og vistnok ogsaa fik Lov til at komme til Moderen før ham, har jeg opsat til sidst at tale om hende og hendes Besøg paa Maribo Kloster, fordi de fleste af disse Besøg synes at have staaet i Forbindelse med nogle Sager, som kræver en lidt nærmere Omtale. Leonora Sophie, som var bekendt for sin Skønhed, havde i 1676 ægtet den skaanske Adelsmand Lave Beck til Andrarum. Skønt Ægteskabet var grundet paa gensidig Tilbøjelighed, blev det for saa vidt mindre lykkeligt, som Mandens yderst uheldige økonomiske Forfatning var baade ham og hans Hustru en stadig Kilde til de pinligste Bekymringer. Forklaringen til hans stedse voxende Pengenød maa fra først af søges hos hans Fader, Jokum Beck, der en Tid var en af Danmarks rigeste Adelsmænd, men som havde ødelagt sig fuldstændig ved den uheldige Drift af en Alunfabrik, han havde oprettet paa Andrarum. Da han døde (1682), var hans Formue saa medtaget, at hans Lig i to Aar maatte henstaa ubegravet, fordi man savnede Penge til at lade det komme i Jorden paa standsmæssig Maade. Blandt hans Børn overtog Sønnen Lave nærmest den Opgave at bringe Familiens Sager paa Fode igen, men det mis-

lykkedes fuldstændigt. Hans Liv var en fortsat, men stedse mere og mere haabløs Kamp med hans Kreditorer, og til sidst arbejdede han sig ind i fuldstændig Ruin.

Man vil let forstaa, at disse uheldige Forhold maatte berøre Leonora Christina pinligt og volde hende en Del Bekymring. Hun indsaa dog, at der intet var at udrette for hende selv, og afholdt sig derfor ogsaa fra enhver Indblanding. Men lige saa bestemt krævede hun samme Ret for sig, hvad der blandt andet viste sig engang, da Lave Beck gjorde et Forsøg paa at tiltage sig en Myndighed i hendes Anliggender, som hun ikke kunde indrømme ham. Hermed forholdt det sig saaledes. Som tidligere omtalt, var Ulfeldts skaanske Ejendomme efter hans Flugt fra Malmø bleven lagte under Beslag, men de var ikke ved nogen ligefrem Dom bleven erklærede for forbrudte. Herpaa som ogsaa paa den Omstændighed, at hverken han eller hans Familie siden havde givet den svenske Regering Anledning til Klage, grundede nu Familien det Haab, at nogle af hine Ejendomme — Godserne Store Torup og Bosøkloster, samt nogle Gaarde i Malmø — kunde blive den tilbagegivne. Allerede i 1678 gjorde Lave Beck paa sin Hustrus Vegne et Forsøg i denne Retning, men det førte ikke til noget. Næppe var imidlertid Leonora Christina kommen til Ro paa Maribo Kloster, før hun selv tog Sagen i sin Haand, og den kom nu efterhaanden virkelig i god Gang. Hun henvendte sig flere Gange skriftligt om den til Karl XI. selv, og denne gav saa endelig i 1695 Befaling til at lade hendes Krav grundig undersøge. Da Sagen var kommen til dette Punkt, blev den af største Betydning for Lave Beck, hvis Hustru jo paa Grund af Moderens høje Alder havde Udsigt til om ikke lang Tid at arve hende, og han, som i længere Tid havde forholdt sig temmelig lunken i Sagen, blev nu meget ivrig og søgte gennem sin Hustru

meget indtrængende at bevæge Leonora Christina til at overlade ham en Fuldmagt, som kunde berettige ham til at gøre og lade i Sagen, ganske som han fandt for godt. Men han kom her til den urette. Leonora Christina afviste hans Fordring med største Eftertryk, og der er endnu bevaret et meget interessant Aktstykke, som har Hensyn hertil, nemlig en „Memorial", som hun opsatte for Datteren — der i den nævnte Anledning var rejst til Maribo —, og hvori hun med stor Skarphed i Udviklingen og megen Myndighed i Tonen godtgør, hvor liden Grund der er til at antage, at hendes Sager er tjente med at komme i Svigersønnens Hænder. Saa længe Gud under hende Forstandens Brug, skal det heller ikke ske. „Bed hannem", siger hun, „tage Vare paa sit eget Dont, at han kunde svare enhver Lige og Ret. Kan hans egne Sager gaa vel, saa skal det være mig en Hjærtens Glæde at fornemme; det haver været mig hidtildags for din Skyld (ɔ: Datterens) en Hjærte-Sorrig at høre, hvor ilde det tilstod". Efter denne skrappe Afvisning tør det ansees for givet, at Lave Beck ikke gjorde noget videre Forsøg paa at blande sig i den nævnte Sag, som for Resten hverken Leonora Christina eller han selv naaede at se afsluttet, men hvis endelige gunstige Udfald — thi i 1735 gaves Torup og Bosøkloster tilbage til Familien — uden Tvivl for en ikke ringe Del skyldtes den Omsigt og Kraft, hvormed den første i sin Levetid havde styret Sagen.

De skaanske Ejendomme var i øvrigt ikke de eneste, paa hvilke Leonora Christina rejste Krav. Det samme var Tilfældet med noget dansk Gods, som havde tilhørt hendes Mands Slægt, men som hun nu mente burde tilfalde hende. Der kom dog ikke noget ud af hendes Bestræbelser i saa Henseende, og jeg nævner dem kun, fordi de, i Forening med hendes skaanske Ejendomskrav,

viser, at hun trods sit afsondrede Liv dog ikke var ganske uden betydningsfuld Vexelvirkning med Omverdenen. En anden Vej, ad hvilken Forbindelsen med denne vedligeholdtes, var de Gæstebesøg, hun af og til modtog paa Klostret. Foruden hendes to i Udlandet levende Børn kom enkelte kvindelige Slægtninge af hendes Mand paa kortere eller længere Tid til hende, men ogsaa nogle af Omegnens mere ansete Familier besøgte hende lejlighedsvis; thi den Sky, man længe havde haft for alt, hvad der stod i Forbindelse med Ulfeldt, havde nu tabt sig, og Leonora Christina blev aabenbart mere og mere en Genstand for almindelig Agtelse og Ærefrygt. Selv højt staaende Embedsmænd som Biskoppen, der dengang var Thomas Kingo, og Stiftamtmanden kom af og til i hendes Hus. Af dem, der besøgte hende, var der dog næppe nogen, hvem det mere glædede hende at se end den yngre Otto Sperling og Peder Jensen Tødsløf, der begge var knyttede til hende fra den Tid, hun sad i Fængsel, og af hvilke særlig den sidste havde givet hende mange Beviser paa det oprigtigste Venskab, da hun mest trængte til det, og da de fleste andre svigtede hende. Tødsløf var en temmelig hyppig Gæst paa Klostret, og man behøver ikke det udtrykkelige Vidnesbyrd, som haves derom, for at kunne vide, at Samtalen mellem ham og Leonora Christina ved saadanne Lejligheder ofte har drejet sig om hin bitre Tid, hvis Minde hun endnu bevarede i sin daglige Morgenbøn ved de Ord: „Gud hjælpe alle Fanger og trøste de skyldige og redde de uskyldige!"

Til daglig var Livet paa Klostret naturligvis meget stille og ensformigt. Men det var dog for Leonora Christinas Vedkommende et alt andet end ørkesløst Liv. Den stærke Trang til Virksomhed, som altid besjælede hende, kunde nu i Friheden finde fuld Fyldestgørelse, og

hun har næppe ladet mange Øjeblikke gaa hen uden at søge Sysselsættelse for sin Aand eller sine Hænder. En stor Del af hendes Tid maa i disse Aar antages at være udfyldt ved literært Arbejde. Jeg har allerede tidligere nævnet, at hun efter al Sandsynlighed paa Maribo Kloster har omskrevet den sidste Del af „Jammers-Mindet“, og at hun ligeledes her omarbejdede sit Værk „Heltinders Pryd“. Hun skrev ogsaa her en Del Digte, ja hun forfattede et Skuespil paa danske Vers — dets Indhold kendes desværre ikke —, som blev spillet af hendes Tjenestefolk og var særlig læmpet efter deres Evner. Men ogsaa hendes Hænders Arbejde var ikke ubetydeligt. Hun drejede i Rav og Elfenben, hun tegnede og malede, men fremfor alt anvendte hun megen Tid paa Syning, Brodering o. lign., hvori hun, som tidligere omtalt, var en fuldendt Mester. Et stort, med Naalen udført Arbejde af hende, som vidner om en uendelig Taalmodighed og en ualmindelig Dygtighed, bevares endnu paa Rosenborg. Det er et i Silke broderet Brystbillede af Christian V., som er omgivet af en pragtfuld Ramme, dannet af guldbelagte Silketraade. Der fortælles, at det var dette Billede, som foranledigede Kongen til i 1689 at forhøje hendes Aarpenge med 200 Rdr. Ogsaa et andet større Haandarbejde af hende fortjener at nævnes, nemlig et Alterklæde til Kirken i Maribo, som hun, i taknemlig Ihukommelse af sin Frigivelse af Fangenskabet, begyndte at sy paa, saa snart hun havde faaet Bolig paa Klostret. Hun anbragte paa dette Klæde nogle Vers, i hvilke hun udtalte sin Tak til Gud og sin Hengivelse under hans Vilje, samtidig med, at hun hentydede til de vigtigste Punkter i sin egen og sin Mands Historie. Det var i dette Digt, at følgende Linier forekom, som passer saa godt paa hende selv, og som alle kender:

Ej noget synes tungt for Egte-Kærlighed,
Trofasthed er den Dyd, man ej tør blues ved.

Kirken modtog Leonora Christinas Gave i 1687. Da imidlertid Digtet blev urigtigt opfattet af nogle, og Leonora Christina af Erfaring vidste, at selv de uskyldigste Ting under visse Omstændigheder kan blive en Kilde til store Fortrædeligheder, tog hun Versene af Klædet igen. Det selv bevaredes ved Kirken til ind i det 18. Aarhundrede.

Selv om vi i endnu højere Grad, end Tilfældet er, kendte Leonora Christinas daglige Sysler i hendes sidste Leveaar, vilde vi dog af dem alene kun faa en ufuldstændig Forestilling om, hvad der egentlig udgjorde hendes Livs Indhold i hint Tidsrum, og navnlig giver de kun liden Oplysning om hendes dybere Betragtning af og Forhold til den Virkelighed, hvori hun færdedes. Man kan dog let forestille sig, af hvad Beskaffenhed dette Forhold var, naar man paa den ene Side erindrer, at Fortiden gemte Minderne om al hendes jordiske Lykke, og paa den anden Side véd — dels af Samtidens udtrykkelige Vidnesbyrd, dels af hendes efterladte Skrifter —, at den dybe Religiøsitet, som allerede i Fængslet besjælede hende, endnu bestandig udgjorde et af Hovedtrækkene i hendes aandelige Væsen. Thi om hun end gik den Vej, hun havde at gaa, med løftet Pande, virksom til det yderste og samvittighedsfuldt udførende den Gerning, Livet paalagde hende, maa det dog antages for afgjort, at hun i sit inderste var, som hun selv engang udtrykker sig, „ked af Verden“ og tørstede efter Forløsning. Ved Døden haabede hun fast at finde Lykken igen, og hendes Tilværelse var hende kun en Pilgrimsgang fra den Lykke, hun havde mistet, til den langt større, hun ventede. Trods denne alvorlige Livsopfattelse var hendes Natur dog altfor sund, til at

hun ikke, naar Lejligheden tilbød sig, skulde kunne være modtagelig for Øjeblikkets Glæde, og heller ikke glemte hun, at hendes Omgivelsers Livsbetragtning ikke kunde være den samme som hendes egen. Det var sikkert ikke mindst hendes kærlige Omtanke for disse sidste, som bevægede hende til af og til at foranstalte smaa Festligheder paa Klostret, i hvilke baade hendes Husstand og fremmede tog Del. Jeg har saaledes allerede omtalt det Skuespil, som hun selv skrev og i 1688 lod opføre af sit Hustyende. Der fortælles ogsaa, at hun plejede at fejre Kongens Fødselsdag med en lille Fest, ved hvilken Egnens Bønderpiger fik sig en Svingom til Musik af Landsbyspillemænd, og fra 1697 er der bevaret en Meddelelse om nogle Fastelavnsløjer, som holdtes paa Klostret, og ved hvilke Deltagerne optraadte i Karakterdragter.

Det var netop et Aar før Leonora Christinas Død at disse Fastelavnsløjer fandt Sted, og fra samme Tid skriver sig den før omtalte mærkelige „Memorial", som hun opsatte for Datteren i Anledning af Lave Becks Fordring paa en Fuldmagt. Intet viser bedre end dette Aktstykke, hvor fuldstændig Leonora Christina i sin høje Alderdom havde bevaret sin Aands fulde Kraft og Klarhed. Hendes Legeme havde ikke i samme Grad modstaaet Tidens Indflydelse, og hun var flere Gange efter sin Frigivelse underkastet heftige Sygdomsanfald, som maatte minde hende om at berede sig paa Døden, hvis ellers en saadan Paamindelse var nødvendig. Men vi véd, at den ikke var det. Allerede i Fængslet havde hun gjort sit Jordetøj færdigt, og paa Maribo Kloster var Døden hendes stadige Tanke og kæreste Haab. Den 16. Marts 1698 fuldbyrdedes endelig, hvad hun saa længe havde sukket efter. Om de nærmere Omstændigheder ved hendes Død vides intet bestemt, men der er dog opbevaret et lille Træk, som staar i Forbindelse med

den, og som er betegnende for den Retning, hendes Sind efterhaanden havde taget. Det hedder nemlig, at Kongen engang havde befalet, at naar hun døde, skulde det strax meldes, for at hun kunde blive begravet i Overensstemmelse med sin Stand, men da Leonora Christina erfarede dette, skrev hun til Ulrik Frederik Gyldenløve og lod gennem ham Kongen bede om, at hun maatte blive begravet „i al Stilhed og uden Ceremonier“. Man maa kende den næsten vanvittige Forfængelighed, som var et Særkende for Tiden, og som navnlig ved Begravelser drev Folk til at udfolde den størst mulige Pragt, for at vurdere Leonora Christinas Begæring rigtigt. Og saaledes som hun havde ønsket, skete det ogsaa. Hendes Kiste var kun „overtrukken med sort Læder uden nogen Bogstaver eller Beslag“, og ogsaa selve Ligbegængelsen var saa lidt opsigtvækkende som muligt. Liget blev nedsat i Maribo Kirke, hvor Leonora Christina i 1696 havde ladet indrette en muret Begravelse. Tre af hendes Sønner, som var døde i en spæd Alder, var allerede tidligere flyttede hertil, og selv blev hun nedsat i Begravelsen tre Uger efter sin Død, nemlig den 6. April, om Aftenen. Over Graven blev lagt en Sten med en Indskrift, hvis første Linier var disse: Herre, havde dit Ord ikke været min Trøst, da havde jeg forgaaet i min Elendighed.

Saa stille og lidet ænsede som Leonora Christinas sidste Leveaar henrandt, skulde man næppe have ventet, at der vilde komme Tider, da hendes Personlighed og Historie atter vilde samle alle hendes Landsmænds Opmærksomhed om sig. Alligevel er dette sket. Hendes Ry er steget op af hendes Grav og har efterhaanden

naaet en saadan Højde, at hun ubestridelig er bleven vort Fædrelands navnkundigste og folkeligste Kvindeskikkelse. Det kan dog ikke nægtes, at den egentlige Kundskab til hendes Historie i lang Tid kun var ringe, og at som Følge heraf det Billede, der dannede sig af hende i den almindelige Bevidsthed, paa nogle Punkter fik et Præg, som ikke ganske stemte med Virkeligheden. Den store Uretfærdighed, der var vist hende i levende Live, havde den naturlige Virkning paa Eftertiden, at denne væsentlig kun havde Øje for hendes store og gode Egenskaber, medens Skyggerne i Billedet efterhaanden svandt saa meget bort, at dette næsten mistede de menneskelige Træk og kom til at staa med en Helgenindes Straaleglans om sig. Men Helgenglansen passer slet ikke for Leonora Christina. Hun var et Menneske, der hævede sig langt over det almindelige Gennemsnitsmaal, og hos hvem særlig de for hende mest betegnende Egenskaber: Modet, Sjælsstyrken, Handledygtigheden, og — i Forholdet til Ægtefællen — Kærligheden, fremtræder under saa ualmindelig storladne Former, som vi kun sjældent ser det, men med alt det var hun et helt og fuldt Menneske, med store Skrøbeligheder ved Siden af store Dyder. Men ligesom Erkendelsen heraf i det hele maa ligesom bringe os hende personlig nærmere, saaledes er det min Overbevisning, at denne betydelige Kvinde, hvis fremragende aandelige og sjælelige Egenskaber fremhæves saa meget mere ved hendes mærkelige og rørende Skæbne, ikke behøver at sees i andet Lys end Historiens eget for ogsaa i Fremtiden at hævde den Plads i sine Landsmænds Hjærter og Tanke, som hun allerede for længst har vundet.